

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Politologie

Václav N e k v a p i l

**Blízkovýchodní konflikt ve francouzském
veřejném prostoru (2000-2010)**

**Middle Eastern Conflict in the French
Public Space (2000-2010)**

Disertační práce

vedoucí práce - Prof. PhDr. Pavel Barša, Ph.D.

2013

Poděkování

Děkuji Pavlovi Baršovi (inspirace), Lence (trpělivost) a francouzské vládě (stipendium).

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. února 2013

Václav Nekvapil

Abstrakt

Cílem této práce je analyzovat a typologizovat francouzský společenský diskurs o izraelsko-palestinském konfliktu odrážející vybrané názory, zájmy, postoje a hodnoty spojované se současným židovstvím a židovskou diasporní identitou a následně je porovnat s oficiálním politicko-diplomatickým diskursem prezidentů Jacquesa Chiraca a Nicolase Sarkozyho.

Práce na základě metody typologizace a následně kritické diskursivní analýzy rozčleňuje společenský diskurs týkající se problematiky izraelsko-palestinského konfliktu v letech 2000-2010 do tří základních pozic: republikánské, antiimperialistické a neokonzervativní. Práce dále pojednává vztah vrcholných představitelů V. francouzské republiky k Izraeli a postoje k nim ze strany židovské komunity. Práce se také zaměřuje na proměny samotné židovské komunity ve Francii, a to jak v souvislosti s religiozitou, demografií, imigrací severoafrických Židů, tak s ohledem na proměňující se vztah k sionismu a Státu Izrael. Podle čtyř hlavních tematických os je v práci následně hlouběji analyzována argumentace zastánců jednotlivých ideových pozic.

Na tématu tzv. povinnosti paměti (*devoir de mémoire*) zkoumáme morální argumentaci dotýkající se památky holocaustu, role školy při utváření tzv. národní paměti a pozice židovské komunity jakožto strážce a interpreta hodnot spojených s minulostí židovského národa. Disertační práce se také zabývá polemikou o unikátnosti holocaustu v kontextu jiných genocid, kolonialismu a otrokářství.

Koncept *nového antisemitismu* či nové judeofobie je kriticky zkoumán v kontextu reálného násilí proti židovské komunitě ve Francii z let 2002-2005 a politické instrumentalizace obvinění z antisemitismu proti levicovým kritikům politiky Státu Izrael. Dále práce popisuje spory uvnitř i vně komunity ohledně míry, příčin a následků rostoucího napětí a jeho důsledků pro vztah židovské komunity, ostatních menšin a většinové společnosti.

Na základě diskuse o zaměření *francouzské zahraniční politiky ve vztahu k Izraeli* práce analyzuje jednotlivé postoje veřejných intelektuálů týkající se palestinské státnosti. V centru pozornosti je také proměňující se postoj levice vůči Izraeli a dnešní kritické vnímání francouzské zahraniční politiky různými částmi židovské komunity. Důraz je kladen také sociální hnutí, která jsou aktivní ve prospěch palestinské otázky ve Francii.

Téma *národní identity* se dostalo do veřejné diskuse se zvolením Nicolase Sarkozyho prezidentem, ale problematika imigrace a integrace přistěhovalců je diskutována nejméně od osmdesátých let i v souvislosti s rasismem, vzestupem extrémní pravice a proměňujícím se sebepojetím francouzské společnosti. V této kapitole jsou rovněž analyzovány postoje k politickému sionismu, ale také růst komunitarismu a oslabování doktríny striktního sekularismu (*la laïcité*).

Závěrečná část práce se věnuje obsáhlé analýze vybraných projevů prezidentů Jacquesa Chiraca a Nicolase Sarkozyho z let 2000-2011 na základě čtyř hlavních tematických os uvedených výše. U každé kapitoly jsou vybírány typické rétorické figury a argumenty, které jsou v závěru porovnávány s typologií společenského diskursu (republikánský, antiimperialistický a neokonzervativní) a práce se snaží nalézt mezi nimi intertextová spojení.

Práci doplňuje rejstřík 110 jmen hlavních postav současné diskuse, seznam hlavních angažovaných skupin občanské společnosti a přehled politických stran.

Summary

The main objective of the thesis is to analyse and typologise French social discourse on the Israeli-Palestinian conflict based on a reflection of certain opinions, interests, stances and values associated with today's Jewishness and Jewish diasporic identity. The research also contains an analysis of the official political-diplomatic discourse of both Presidents Jacques Chirac and Nicolas Sarkozy.

Based on the methodology of typologisation and critical discourse analysis, we distinguish three basic positions related to the debate on the abovementioned topics in the years 2000-2010: republican, anti-imperialist and neoconservative. The thesis elaborates on attitudes of presidents of the French Fifth Republic towards Israel and how their policies have been perceived by the Jewish community. The community as such is also a matter of the research: its changing religiosity, demography, immigration of Nord African Jewry and the attitude towards Zionism and the State of Israel. The thesis follows four main thematic axes when analysing arguments of the most important speakers.

First, when analysing the duty of memory (*devoir de mémoire*), the author carefully examines moral argumentation concerning the reminder of the tragedy of the Holocaust, the role of schools and educational system in creating so-called national memory and the perception of the Jewish community as a privilege interpreter and guard of the somber heritage of the past. The study also deals with the issue of the reminder of uniqueness of the Holocaust in the context of other genocides, colonialism and slavery.

The conception of the so-called *new anti-Semitism* (or new Judeophobia) is treated critically in the context of the wave of anti-Jewish violence in France between 2002 and 2005. The thesis deals with the sensitive issue of political instrumentalisation of accusations from anti-Semitism used against leftist critics of the politics of the State of Israel. The thesis reflects disputes concerning the measure, origins and consequences of the rising ethno-national and religious tensions in French society.

The debate on attitude of the *French foreign policy towards Israel* reveals varying opinions on Palestinian statehood. The metamorphosis of the French Left's stance vis-à-vis Israel is the matter of debate in different parts of the Jewish community. Attention has been paid to various social movements which mobilise public opinion in favor of Palestinians.

Sarkozy's run for presidential office brought the topic of *national identity* to the center of political debate. However, the issue of integration of immigrants has been debated since the mid-1980s and is related to the rise of racism in politics and questions upon national self-determination of French society. Positions towards political Zionism are treated in this chapter, as well as the issue of communitarism and weakening of the doctrine of strict secularism (*la laïcité*).

The final part of the thesis is dedicated to in-depth analysis of chosen speeches of both Chirac and Sarkozy from the period 2000-2011. The same analytical axes have been applied for the official discourses and social debate. At the end of each chapter, typical rhetorical figures and arguments have been chosen and compared in the conclusions, with three main types of discourse as categorised above (republican, anti-imperialist, neoconservative).

The annex contains lists of 110 names of main personalities involved in the current debate, key social movements and political parties.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Výzkumné otázky v kontextu dosavadního bádání.....	20
2.1. Stav výzkumu.....	21
2.2. Teze.....	25
3. Metodologie a teoretický rámec.....	27
3.1. Roviny analýzy.....	31
3.2. Kritická diskursivní analýza.....	32
3.3. Intertextualita	36
3.4. Syntéza	39
3.5. Metoda operacionalizace dat.....	41
4. Francouzská diskuse o židovství a Izraeli.....	45
4.1. Politicko-náboženská identita francouzského židovstva	46
4.2. Pozice mluvčích	52
4.2.1. <i>Republikáni</i>	53
4.2.2. <i>Antiimperialisté</i>	55
4.2.3. <i>Neokonzervativci</i>	62
4.2.4. <i>Ostatní</i>	70
4.3. Analýza společenského diskursu.....	73
4.3.1. <i>Povinnost paměti</i>	74
4.3.2. <i>Antisemitismus</i>	83
4.3.3. <i>Proarabská a proizraelská zahraniční politika</i>	93
4.3.4. <i>Národní identita</i>	99
5. Francouzská zahraniční politika vůči Izraeli v textech.....	107
5.1. Francouzská zahraniční politika 2000-2010.....	117
5.2. Pozice mluvčích	119
5.3. Analýza politického diskursu	121
5.3.1. <i>Povinnost paměti</i>	121
5.3.2. <i>Antisemitismus</i>	125

5.3.3.	<i>Proarabská a proizraelská zahraniční politika</i>	128
5.3.4.	<i>Národní identita</i>	134
6.	Závěry	140
6.1.	Neokonzervativci, antiimperialisté a republikáni.....	141
6.2.	Intertextová analýza	145
6.3.	Výsledky a další výzkum	148
7.	Rejstřík osob	151
8.	Rejstřík institucí	157
8.1.	Instituce občanské společnosti	157
8.2.	Politické strany.....	162
9.	Prameny a literatura	163
9.1.	Primární zdroje – projevy.....	163
9.2.	Primární zdroje – debata (monografie)	168
9.3.	Primární zdroje – debata (periodika a internetové zdroje).....	174
9.4.	Monografie.....	176
9.5.	Oficiální dokumenty.....	185
9.6.	Tištěná periodika	185
9.7.	Internetové zdroje.....	187
10.	Seznam tabulek	192

Jazykové poznámky

V předkládané práci čerpáme v naprosté většině z francouzskojazyčných pramenů, částečně pak z anglickojazyčných a jen v malé míře z českých monografií či překladů. Tento fakt klade nároky na sjednocení transkripce cizích jmen a názvů do českého jazyka. Z důvodu zachování jednotného způsobu transkripce jsme se rozhodli používat vždy přepis anglický (např. Ariel Sharon, Yad Vashem apod.), pouze v případech, kdy v českém jazyce existuje zavedený úzus (např. Jicchak Rabin, Paříž, apod.), volíme českou transkripci. U citačních odkazů uváděných v závorce v textu disertační práce používáme příjmení autora dle transkripce jazyka citovaného zdroje (tj. Arendtová v případě českého zdroje, ale Arendt u zdroje anglického či francouzského). U náboženských pojmů (např. alija) se držíme českého přepisu dle slovníku Pavlincové a kol. (1994).

Psaní velkého či malého „ž“ ve slově Žid/žid se řídí pravopisem citovaného zdroje, v ostatních částech se řídíme dle kontextu – jde-li o referenci k etnicko-národní (Židé), resp. náboženské komunitě (židé). V těch málo případech, kdy toto rozlišení nelze z kontextu jednoznačně dovodit, volíme velké „Ž“.

U názvů institucí či u těch výrazů, které nelze bez ztráty smyslu převést do českého jazyka, uvádíme v textu přibližný český překlad a v závorce pak cizojazyčný originál. Slova, pro která neexistuje v českém jazyce ekvivalent (např. laïcité, tiers-mondisme), vysvětlujeme při prvním použití v poznámce pod čarou a dále je již uvádíme v textu bez uvozovek v jazyce, v jakém se vyskytují v použitém textu. U slova „tier-mondisme“ jsme koncovku upravili dle českého úzu („ismus“).

Francouzština má řadu odlišností v interpunkci (např. mezera před dvojtečkou, tzv. obrácená francouzská uvozovka [«»] a jiné). Také zkratky se častěji píší s písmeny oddělenými tečkami (např. S.F.I.O. či F.N.). V textu i v seznamu literatury přizpůsobujeme francouzské názvy českému úzu.

Při skloňování osobních jmen, u nichž je první jméno složeno ze dvou slov (např. Jean-Pierre, Jean-Marie, Pierre-André apod.), přidáváme pádovou koncovku pouze u příjmení.

1. Úvod

Jak ovlivňuje konflikt mezi Izraelem a Palestinci nás v Evropě? A proč hraje natolik symbolickou roli? Na všech kontinentech se ve dvacátém a jednadvacátém století odehrávaly stovky konfliktů, některé z nich jsou či byly velmi intenzivní a krvavé, mnohé z nich se dotýkaly ekonomických a politických zájmů evropských zemí, jiné zasáhly Evropu nepřímým, že vyvolaly migrační vlny či ovlivnily ideologické zázemí pro nejrůznější politická hnutí. V desítkách válečných konfliktů či občanských válek se Evropané přímo vojensky angažovali, ať již jako koloniální mocnosti, intervenční síly či jako mírové jednotky pod hlavičkou některé z mezinárodních organizací. Evropské země bedlivě sledují vývoj v geopoliticky významných oblastech, jejichž nestabilita může ovlivnit globální trhy s energetickými surovinami nebo potravinami či narušit mezinárodní obchod. Rovněž ty oblasti, kde hrozí použití či proliferace zbraní hromadného ničení, jsou v centru pozornosti. Ovšem ani jeden z těchto faktorů neposkytuje vysvětlení pro to, proč v evropských zemích tak silně rezonuje izraelsko-palestinský konflikt a proč fascinuje a mobilizuje takové množství lidí právě v Evropě. Kofi Annan ve svém bilančním projevu v Britském muzeu prohlásil: „Můžeme si myslet, že arabsko-izraelský konflikt je pouze jedním z mnoha regionálních konfliktů. Není... Žádný jiný konflikt s sebou nenese tak silný symbolický a emocionální náboj u lidí velmi vzdálených od bojiště“ (Annan 2005).

Klasická realistická schémata mezinárodní politiky definovaná národními zájmy na tento zvláštní vztah nestačí. Pro jeho pochopení je třeba sestoupit hlouběji v čas i prostor a vzít v úvahu jednak kolektivní paměť, nové pojetí odpovědnosti Evropanů za svoji koloniální minulost a historické vědomí konstituované především interpretací příčin a důsledků druhé světové války. Do analýzy je nezbytné zahrnout i širší sociálněpolitické podhoubí, které spoluformuje politický diskurs v jednotlivých zemích. V úvahu je třeba vzít – v každé zemi zvlášť – místní občanskou kulturu (*civic culture*) ve smyslu definice Almonda a Verby jako „souhrn postojů, víry, symbolů a hodnot relevantních pro situaci, v níž se uskutečňuje politická činnost“ (Almond–Verba 1963). Vztahy mezi Izraelem a Palestinci zajímají v Evropě mnohem širší skupinu lidí, včetně politických a intelektuálních elit, než například boj Kurdů za samostatný stát, válka v Čechensku či evropský konflikt mezi baskickými separatisty a španělskou vládou. Žádný jiný zahraniční konflikt neproniká tak hluboko do společenské, politické a mediální debaty evropských zemí a nevzbuzuje tak silné a různorodé emoce – a toto se odráží i při tvorbě zahraniční politiky.

Jedním z důvodů této zvláštní fascinace blízkovýchodním konfliktem je zásadně odlišný emoční vztah k oběma jeho stranám. Zatímco Izrael je posuzován prizmatem „jednosměrných“ dějin židovského národa (Arendtová 1996) vrcholících nacistickou genocidou, Palestinci – a obecně Arabové – představují v očích Evropanů národ bez dějin, který je asociován s muslimy v Evropě a sociálními a bezpečnostními problémy dnešního světa. Soužití i sama existence křesťanů a židů, respektive posléze Němců, Francouzů či Poláků a Židů, vyvolávají zájem na obou stranách a jsou předmětem diskusí zahrnujících postoje oscilující od radikálního revolučního asimilacionismu, přes různou míru integrace či ostrakizace až po pseudovědecké teorie obhajující tzv. konečné řešení. Naopak politická identita i obraz Palestinců na Západě se vytvářely takřka současně, navíc krátce po dekolonizaci arabského světa, která byla v kolonizátorských zemích vnímána jako okolnostmi vynucená ztráta (území a moci) ve prospěch nesvéprávných národů. Palestinci usilují o státnost v područí „zpátečnických“ a pro Západ (a Izrael) nebezpečných ideologií jakým je islamismus a jejich politické cíle se vymykají evropským normám civilizovanosti, které vypočítává Gong:

1. „Civilizované“ státy garantují základní lidská práva (na život, důstojnost, vlastnictví, svobodu cestování, obchodu, vyznání);
2. „Civilizovaný“ stát existuje jako organizovaná politická byrokracie;
3. „Civilizované“ státy dodržují obecně platné mezinárodní právo, udržují vnitřní systém soudů a zákonů;
4. „Civilizovaný“ stát naplňuje povinnosti vyplývající z mezinárodního systému tím, že udržuje adekvátní a stálou diplomatickou komunikaci;
5. „Civilizovaný“ stát se přizpůsobuje akceptovaným normám a praktikám „civilizovaného“ mezinárodního společenství (Gong 1984, s. 14-15).

Arbitrem pro uznání „civilizovanosti“ je „mezinárodní společenství“, které dnes sice již není synonymem Západu (nebo dokonce jen Británie, Francie či Španělska), ale někdejší koloniální mocnosti hrají spolu se Spojenými státy stále hlavní roli. Ať již hovoříme o „zhroucených“ či „ne-civilizovaných“ státech, jde v podstatě o kritérium pro kategorizaci států na ty, které užívají plné suverenity a uznání, a na ty, jimž je přisouzeno slabší, podřízené, méněcenné a méně respektované postavení vůči Západu, tj. mezinárodnímu

společnosti. Jen „necivilizovaností“ lze vysvětlit například radikální odlišnost v politických hodnotách islamistických teroristů páchajících činy proti „naší západní civilizaci“, ať již sebevražedným útokem na World Trade Center, na spojenecké vojáky v Afghánistánu či na cestující v jeruzalémském autobuse.¹

Na utilitární ideologické motivace západních vědců, literátů i úředníků při přidělování politického a kulturního statusu nejpřesvědčivěji upozornil Edward W. Said ve své teorii „orientalismu“ (Said 2008). Schematizovaný pohled na Orient (především islámský svět) sice koření v idealizované představě z období romantismu, ale zhmotnil se často v brutální poručnické podobě jako ideologická berlička evropského kolonialismu. Said viní západní (hlavně francouzské a britské vědce), že zkonstruovali obraz iracionálního, zaostalého a vlastní závislost na evropském panství uznávajícího Orientu: „[Západní] vědec konstruuje, přičemž samotný akt konstrukce je dokladem imperiální moci nad vzdorujícími fenomény a zároveň stvrzením dominantní kultury“ (Said 2008, s. 168). Zatímco pro orientalisty (a koloniální politiky, kteří se jejich závěry řídili) znamenalo jediné východisko plynoucí z nerovnosti mezi Západem a Orientem nadvládu prvního nad druhým a jeho trvalé poručnictví, dnešní orientalisté nemají takto jednoznačné východisko, neboť Západ již ztratil ambice přímo vládnout třetímu světu. Dědictví orientalismu ale vidíme na vztahu k „orientálcům u nás“, tedy přistěhovaleckým komunitám z Afriky a Blízkého východu, v diskusích o „povaze“ jejich příslušníků, „orientální“ mentalitě (Fallaci 2002), fatalitě vztahu muslimů ke křesťanům a židům (Bat Ye’or 2001), resp. jejich nekompatibilitě se „západními hodnotami“ a selhávání jejich integrace (např. Sarrazin 2010). Právě prizmatem těchto předsudků a domácích zkušeností jsou většinou posuzováni Palestinci, přičemž veřejné mínění mající je doma za ty „druhé“, odlišné, se spíše vcítí do kůže těch, kdo se s nimi musejí potýkat, a snadno přebírá předpřipravené orientalistické koncepce novinářů a politiků.²

¹ Ve svých projevech často používal spojení „civilized world“ (civilizovaný svět) americký prezident George W. Bush – např. pachatele útoku proti sídlu OSN v Bagdádu nazval „nepřítel civilizovaného světa“ (Knowlton 2003), v projevu k ukončení hlavních válečných operací v Iráku řekl: „Jakýkoli nezákonný režim, který má vazby na teroristické skupiny nebo usiluje o vlastnictví zbraní hromadného ničení, je velkým nebezpečím civilizovanému světu“ (Tristram 2003).

² Příkladem „orientalistického“ vysvětlení odmítnutí palestínské strany přistoupit na dohodu s Izraelem v Camp Davidu (2000) jsou slova izraelského historika a politika Shlomo Ben-Amiho: „Celý problém je v tom, že izraelský premiér je racionální, karteziánská osobnost, zatímco Arafát rozvíjí mýty“ (cit. dle Velilla 2010, s. 69).

Západní principy „civilizovanosti“ můžeme dekonstruovat i v dnešní argumentaci významné části francouzského intelektuálního diskursu týkajících se přistěhovalců, ale i například atributů budoucí palestinské státnosti. Hnutí Hamás, nesdílející západní představy o sekulárním státě a neakceptující status quo mezinárodních vztahů, nemůže být schopno vybudovat stát, který by byl přijat jako rovnoprávný člen „mezinárodního společenství“. Terorismus je praktika odporující normám „civilizovaného“ světa, stejně jako popírání či schvalování genocidy Židů nebo teokratický stát. Palestinská státnost by mohla být uznána jako legitimní jedině tehdy, bude-li sekulární, předvídatelná a bude-li respektovat zájmy těch, kteří jí status civilizovanosti udělili.

V konfliktu na Blízkém východě³ se dlouhodobě diplomaticky a vojensky angažovaly zvláště Velká Británie, Francie, Spojené státy americké, Sovětský svaz, Jordánsko, Sýrie a Egypt. Jordánsko a Libanon byly zasaženy početnou vlnou palestinských uprchlíků, kteří se stali objektem vnitřní politiky, resp. kartou v rukou politiky zahraniční (Čejka 2005, s. 99). Baasistická Sýrie, která po šestidenní válce ztratila Golanské výšiny a musela přijmout 140 000 uprchlíků z nich, se léta držela doktríny „strategické parity“ s Izraelem, přesto však jsou její vztahy k palestinskému hnutí komplikované⁴ (Gombár 2001, s. 54). Egypt na patnáct let ztratil ve prospěch Izraele část vlastního území (Sinajský poloostrov) a Mubarakův autoritářský režim byl v permanentním ohrožení islamistickými politickými silami (Muslimské bratrstvo), které mu vyčítaly vedle nezvládnutí sociálních problémů i vstřícnou politiku vůči Izraeli. Naopak britská politika není dnes děním v regionu, jehož mandátním správcem země do roku 1948 byla, významněji zasažena. Británie se svými globálními zájmy nikdy nebyla zvláště vázána právě na Blízký východ, navíc konzervativní politická tradice v kombinaci s multikulturním⁵ společenským prostředím nedává příležitost etnickým či náboženským skupinám intervenovat do zahraniční politiky.

Pro Spojené státy a Sovětský svaz byl izraelsko-palestinský konflikt na jednu stranu jen jedním z mnoha střetů na „velké šachovnici“ studené války, na druhou stranu v obou zemích

³ V práci používáme výraz „konflikt na Blízkém východě“ jako synonymum k „izraelsko-palestinskému konfliktu“.

⁴ Srov. například vypovězení Jásira Arafata z Damašku 24. 6. 1983.

⁵ Jak upozorňují Barša-Baršová, pro britskou společnost je příznačný specifický multikulturalismus, kdy jsou si jednotlivé kultury žijící v zemi formálně rovny, ale jako nadřazenou uznávají tradiční kulturu britskou (*britishness – britství*) (Barša–Baršová 2005).

Ize nalézt příklady snahy politiků ovlivnit veřejné mínění s ohledem na vlastní mocensko-ideologickou interpretaci tohoto konfliktu, jeho příčin a důsledků. Sovětský postoj vůči Izraeli, resp. jeho radikální změna ještě za Stalinova života, svědčí podle Ruckera o propojenosti vnitřní a zahraniční politiky ve smyslu aplikace domácí protizidovské politiky (vrcholící procesem s tzv. spiknutím lékařů) i na sovětskou zahraniční politiku (Rucker 2001). Ať již interpretujeme sovětský postoj (přetrvávající v umírněnější formě až do rozpadu SSSR) jako vrtoch stranických vůdců, zprvu především Stalina, nebo jako inherentní rys vycházející z povahy režimu samotného⁶, systém neumožňoval svobodnou artikulaci názorů společenskými skupinami a doktrína byla formulována autoritativně shora. Naopak ve Spojených státech to byly právě politicky angažované skupiny občanů, které s úspěchem promítnuly své požadavky na uznání do zahraniční politiky USA po roce 1967. Pavel Barša shrnuje argumenty Petera Novicka, Nathana Glazera a Jacoba Neusnera: „Příčina [posilování americko-izraelského spojení od konce 60. let] byla původně především geopolitická: [snaha o] rozdělení středovýchodního regionu podle linií globální bipolarity studené války. Američtí Židé, znovuzrození vzpomínkou na holocaust a solidaritou s Izraelem, mu ale dodali náležitě morální odůvodnění poukazem k tomu, že chce-li být Amerika věrna svým hodnotám, musí napravit svou lhostejnost k židovskému osudu v době 'prvního' holocaustu a nesmí opustit Izrael, když se na něm arabští pokračovatelé nacistů pokoušejí provést 'druhý' holocaust“ (Barša 2011, s. 236). Tato morální argumentace zasáhla nejprve na přelomu šedesátých a sedmdesátých let americkou židovskou komunitu, následně se stala jedním z pilířů neokonzervativního hnutí, s nímž pronikala od osmdesátých let do nejvyšší politiky a své následovníky našla i v Evropě, včetně Francie, jak dále uvidíme. Američtí političtí představitelé si dnes již stále častěji uvědomují dopady jednostranného přístupu ke konfliktu mezi Izraelci a Palestinci na americkou zahraniční politiku vůči jiným zemím na Blízkém východě a tzv. arabské ulici, na niž – i z tohoto důvodu – propukají agresivní protiamerické vášně (srov. Brzezinski 2004, s. 93) či z oficiálních míst řízené protesty (Írán). Tyto pocity však jsou v oficiálních doktrínách Spojených států samotných („válka proti teroru“) a v mediálním mainstreamu (Fox News) interpretovány jako nenávisť vůči hodnotám a

⁶ Rucker charakterizoval stalinský režim třemi „sítěmi interpretace sociálních faktů“: sítím marxismu-leninismu (ideologický rámec), „klanovým“ sítím (organizace a fungování) a „ruským“ sítím (historické, společenské) (Rucker 2001, s. 10). Sovětský postoj vůči Izraeli se však zásadně nezměnil ani po Stalinově smrti – od šedesátých let se proměnil do podpory arabského socialismu (násirismu a baathismu) a jeho požadavků. Ruckerem popisovaná „síta“ však platila až do konce osmdesátých let a – s výjimkou toho prvního – platí v podstatě i dnes.

demokratickým principům, které Amerika a Izrael společně vyznávají. Jak ukazuje Campbell (Campbell 1999), obavy vyvolávající personifikovaný nepřítel (pohané, indiáni, komunisté⁷) byl v posledních dvou staletích klíčem k pochopení proměn americké identity promítané do zahraničněpolitického diskursu. V tomto rámci hraje Izrael významnou roli z hlediska amerického veřejného mínění, a to nejen u části příslušníků evangelikálních církví, kteří věří, že návrat židů do Svaté země uspiší druhý příchod Ježíše Krista. Stane-li se muslim či Arab zosobněným nepřítelem Spojených států („západní civilizace“), je pak Izrael přirozeným spojencem usazeným přímo v týlu nepřítele.

Ze států, které s oblastí přímo nesousedí, je však Francie tím jediným, kde problematika Izraele a Palestiny permanentně proniká do vnitrostátních diskusí a vnitřní politiky prakticky na všech úrovních. Jak uvádí Esther Benbassa, je možné „izraelsko-palestinský konflikt analyzovat jako druh zrcadla napětí uvnitř francouzské společnosti“ (Benbassa 2006, s. 47). Má k tomu předpoklady nejen historicko-politické (křížácké výpravy, tradiční přítomnost Francie v Levantě⁸, koloniální minulost, spoluzodpovědnost za tragédii šoa apod.), ale také sociální (vazby etnických a náboženských skupin žijících ve Francii k blízkovýchodnímu regionu), které všechny stimulují společenskou debatu. Tato kombinace faktorů činí z Francie z evropského měřítká výjimečný případ, který však dobře ilustruje úvodní otázku, proč právě izraelsko-palestinský konflikt fascinuje Evropu. Ve Francii se projevuje v nejvyšší míře v každodenní politické a společenské realitě. Jak uvádí Marc Hecker, zatímco se teroristické akce (např. na olympijských hrách v Mnichově či útok na synagogu v rue Copernic v Paříži) snažily blízkovýchodní konflikt do Evropy exportovat, dnes jsou ve Francii aktivistické skupiny muslimů i židů, které se naopak snaží konflikt do země importovat politickými prostředky (Hecker 2012, s. 7-8).

Není naší ambicí provést v této práci rozbor samotného izraelsko-palestinského konfliktu či analyzovat jeho příčiny a důsledky, dokonce se ani primárně nezaměříme na roli Francie v tomto konfliktu. Jsme si též vědomi toho, že nelze na omezeném prostoru disertační práce postihnout všechny aspekty diskuse o politice Francie vůči blízkovýchodnímu konfliktu, proto jsme se zaměřili pouze na ty, které se váží k atributům dnes chápaným jako konstitutivní pro

⁷ Lze dovodit, že po 11. září 2001 tuto roli hrají teroristé, islamisté či prostě jen muslimové nebo Arabové.

⁸ Podle Saida Napoleonova invaze do Egypta „vedla mezi Východem a Západem do pohybu procesy, které dodnes dominují naší kulturní a politické perspektivě“ (Said 2008, s. 56).

židovskou identitu v diaspoře. Přestože značnou pozornost věnujeme tématu antisemitismu, je nad možností a cíle této práce analyzovat sociálně patologické jevy, v nichž se projevuje ve své nejsurovější podobě, ale analyzujeme jen přítomnost určitého pojetí antisemitismu jakožto morální reprezentativní kategorie ve veřejné diskusi. Pomíjíme – až na okrajové zmínky – otázku hodnocení diplomatické angažovanosti Francie při hledání řešení konfliktu (k tomu např. Eytan 2005, Eytan 2009, Laurens 2006, Marcus 2008, Pryce-Jones 2006) i velké téma mediální prezentace konfliktu, které je ve Francii rovněž velmi živě diskutováno (Dray–Siefert 2002, Lichtenstein 2003, Dayan 2005, Khayat–Spire 2005, Lifshitz–Krams 2009, CVPR-PO 2007). Souvislostem mediální prezentace konfliktu však uniknout nemůžeme. Nejen proto, že mediální realita formuje informační základnu, na níž se pohybují aktéři diskuse, kteří většinou s blízkovýchodní realitou konfliktu nepřicházejí přímo do styku. Jak zdůrazňuje David Chemla, média hrají klíčovou roli, jednak protože „jsou prostředkem, jímž vstupuje každý večer konflikt do našich domácností, ale také proto, že jsou vnímána tak, že vyjadřují pozici francouzské společnosti ohledně konfliktu, v níž se chce každý najít“ (Chemla 2006, s. 53).

Cílem této práce je analyzovat a typologizovat francouzský společenský diskurs o izraelsko-palestinském konfliktu odrážející určité názory, zájmy, postoje a hodnoty spojované se současným židovstvím a židovskou identitou a propojit jej s oficiálním politicko-diplomatickým diskursem prezidentů Chiraca a Sarkozyho. Bude nás zajímat, jaký vliv na oficiální diskurs francouzské zahraniční politiky vůči Izraeli mají výstupy společenského diskursu týkající se problematiky diasporního židovství, zda používá stejné či podobné kódy, jazykové prostředky, metafory a historické reference. Na tématu tzv. povinnosti paměti (*dévoire de mémoire*) vztahující se k obětem holocaustu chceme demonstrovat, jak může morální argumentace týkající se reprodukce historické paměti sloužit k sebedefinování organizované židovské komunity jakožto strážce ohrožované kolektivní historické paměti – a to nejen samotné etnicko-náboženské skupiny, ale občanského národa, jehož je součástí. Bude nás zajímat rovněž koncept *nového antisemitismu* či judeofobie, jakožto – jak dále argumentujeme – ve své podstatě neokonzervativního paradigmatu přeneseného do Francie v letech 2001-2005 z USA. Do analýzy zahrnujeme také tu část levice, pro níž se *otázka Palestinců* a jejich úsilí o státní sebeurčení stala vedle odporu k zahraniční politice USA a ekonomické globalizaci jedním z úhelných kamenů (zahraničně)politické strategie zvláště v období vlády George W. Bushe. Tato strategie je vedena jednak pragmatickou snahou získat

část stále početnějšího muslimského elektorátu a současně – což je mnohem významnější – v sobě zahrnuje touhu po novém universalistickém poselství rovnosti a solidarity, ve kterém stále méně radikální levice smiřující se s kapitalismem nachází sjednocující a mobilizační prvek. V závěrečné části se zaměříme na prezidentem Sarkozym zahájenou diskusi o národní identitě, která může být chápána jako obrana proti komunitarismu nejen na úrovni vztahu společnosti a státu, ale také v oblasti nároků partikulárních skupin při formování zahraniční politiky.

Jsem si vědom toho, že jako politolog vstupuji nikoli neutrálně na pole, na němž hrají roli emoce, city a vnitřní přesvědčení lidí. Nezpochybňuji ani v nejmenším nezbytnost výchovy k trvalému si připomínání tragédie holocaustu, ale zajímá mě, jakou ideologickou roli instrumentalizovaná „politika paměti“ (Barša 2011) může hrát v širším rámci společnosti. Tato je znejistěná příchodem nových skupin, které se sdílení „oficiální“ kolektivní paměti nepodřizují a samy vznášejí nároky na její doplnění či nahrazení vlastní historickou zkušeností (např. s kolonialismem, chudobu či otroctvím). Antisemitismus je existující společensky patologický jev, který se projevuje nejen verbalizovanými či neverbalizovanými předsudky vůči náboženské nebo národnostní skupině, ale často také brutálním násilím agresivních či fanatických skupin nebo jednotlivců patřících obvykle ke krajní pravici nebo do řad militantních islamistů. Od toho je třeba důsledně oddělit věcnou diskusi o politice Státu Izrael a nesměšovat tyto dvě otázky – to je podstata analýzy, kterou zde děláme. Osud Palestinců či zachování tzv. národní identity často oprávněně znepokojují řadu lidí po celém světě hlásících se jak k levici, tak k pravici. Nás zde zajímá jen politická instrumentalizace těchto otázek ve veřejné diskusi a její odraz ve francouzském zahraničněpolitickém diskursu, nikoli faktická strategie těchto lidí či jejich skutečné pohnutky.

Analýza, kterou zde děláme, se může mimo francouzské prostředí zdát na první pohled irelevantní. Domníváme se však, že může být inspirativní i vně svého kontextu, neboť otevírá řadu témat, která rezonují i v českém prostředí a na něž i čeští společenší vědci hledají nebo brzy budou hledat odpovědi. Například téma instrumentalizace historické paměti překročilo v posledních letech obor historie a soudobých dějin (např. Kopeček 2008, Slačálek 2010) a esejistiky (např. Doležal 2010) a odráží se i v českém politickém diskursu v souvislosti s polemikami ohledně transatlantické orientace (stavba amerického radaru v ČR), tzv. Benešových dekretů (prezidentské volby 2013) či vztahu k Evropské unii. Debata o národní identitě provází budování českého národa téměř od jeho počátku (Havelka 1995, Havelka

2001), v poválečné historii však zatím nebyla vystavena vážné konfrontaci s nároky jiných etnických skupin na uznání (s výjimkou Slováků před rozpadem Československa). Rovněž česká politická a mediální (Benjamin Kuras), ale i sociálněvědecká (viz např. Hamar 2008) diskuse o židovské identitě stále ještě čeká na výzvy, které jí odpoutají od primární reference k holocaustu a více se zaměří k pojetí diasporické židovské existence po vzniku Státu Izrael a sionismu.⁹ V českém jazyce sice existuje rozsáhlá historická a religionistická literatura k judaismu a židovským dějinám, chybí jí však aktuálnost, polemičnost a propojení s tématem politizace identity.

„Mezi slovem a předmětem, promluvou a promlouvající osobností se rozprostírá neprodyšné, často obtížně průchodné prostředí jiných, cizích promluv o stejném předmětu, na stejné téma. A promluva se může stylově individualizovat a tvarovat právě jen v procesu dynamické součinnosti s tímto specifickým prostředím. Každá konkrétní promluva nachází totiž předmět, na který je zaměřena, jako předmět, o kterém se již mluvilo, s kterým se už polemizovalo, který už byl hodnocen... předmět obestírají a prostupují obecné myšlenky, mínění, cizí soudy, poznamenávají jej cizí akcenty“ (Bachtin 1980, s. 55). O francouzské, nikoli zatím české diskusi o židovství a izraelsko-palestinském konfliktu, platí Bachtinova slova beze zbytku.

⁹ Americká, britská či francouzská diskuse reflektující tato témata se do českého prostředí přenáší pomocí několika málo intelektuálů či novinářů, jakými jsou např. Benjamin Kuras, Jefim Fištejn, Zdeněk Müller, Pavel Barša a některými překlady publikací o „novém antisemitismu“ (Ottolenghi 2012) nebo „průmyslu holocaustu“ (Finkelstein 2006). Tyto texty však v ČR nerezonují, neboť nevstupují do debaty, která by byla aspoň vzdáleně podobná té, z níž vzešly a bez níž ztrácejí srozumitelnost.

2. Výzkumné otázky v kontextu dosavadního bádání

Dané téma otevírá mnoho možných otázek, které zajímají výzkumníky na celém světě. Tato práce se omezuje výhradně na francouzský kontext, v jehož rámci je její problematika dlouhodobě diskutována na stovkách dílčích mediálních, společenských i akademických platform. Naše výzkumné otázky se proto budou soustřeďovat na pochopení specifík, odlišení a typologizaci těchto platform. Druhým krokem pak bude pokus o jejich propojení s oficiálním politickým diskursem (prezidentské) zahraniční politiky.

Diskuse o situaci na Blízkém východě je z hlediska francouzské veřejné debaty unikátní hned v několika směrech. Na rozdíl například od diskuse o vztahu k USA či k Německu má silný domácí rozměr a je tak přímo spojena s charakterem francouzské politické kultury. V tom se s ní nemůže měřit například diskuse o africké politice, která sice také hluboké vnitropolitické konsekvence, ale nezaujímá zdaleka tak privilegované místo v politickém ani společenském diskursu. O řád níže se nacházejí diskuse o vztahu k Rusku, Číně nebo střední Evropě, které jsou buď pojímány čistě geopoliticky, nebo jsou předmětem politických snah etnických či malých intelektuálních lobby (typicky polská diaspora či česká intelektuální skupina kolem Jacquesa Rupnika).

V našem výzkumu nehledáme kauzalitu mezi diskusí a „reálnou“ politikou, ale způsob, jakým je diskuse strukturována a z jakých ideových proudů vychází. V této souvislosti si klademe následující otázky: Jaký vliv má politická kultura při formování postojů a hodnot elit, resp. občanské společnosti? Jakým způsobem promítají etnické/náboženské skupiny své požadavky do tvorby zahraniční politiky? Jaké nástroje k tomu využívají? Jak zahraniční politika reflektuje hodnoty jednotlivých sociálních, etnických a náboženských skupin? Jaké jsou komunikační kanály mezi státem a společností v oblasti zahraniční politiky?

Mezi specifické výzkumné otázky, které se snažíme předkládaným výzkumem zodpovědět, patří: Jak strukturovat ideové pozice a východiska v diskusi o Izraeli a židovské diasporní identitě? Jak se odrážejí produkty společenského diskursu o izraelsko-palestinském konfliktu v zahraničněpolitickém jazyce francouzských politiků? Jakým způsobem jsou akcentována témata spojená s osudem židovského národa, s holocaustem a židovstvím? Jakými slovy je popisován vztah Francie a Státu Izrael v oficiálních politických prohlášeních? S jakou částí společenského diskursu se oficiální politika výrazově překrývá (a v jakých situacích)? S jakými názorovými proudy je naopak v rozporu? Kdo tyto proudy reprezentuje? Jaké

postoje se střetávají při debatách o národní identitě, pokud jde o francouzské židy a muslimy? Jak se názory vzešlé ze sociálních či etnických skupin promítají do oficiálního diskursu? Jakými historickými referencemi si vypomáhají v argumentaci oficiální představitelé a o jaké příklady z historie se naopak opírá diskurs veřejných intelektuálů?

2.1. Stav výzkumu

Diskursivní analýza v oblasti zahraniční politiky je i po téměř dvaceti letech vedle klasické policy analysis stále ještě popelkou mezi metodami výzkumu v této oblasti. Lene Hansenová ve své průkopnické práci věnované odrazu bosenské války na Západě pléduje za to, aby byla zahraniční politika situována do „širšího diskursivního terénu“ a analyzována prostřednictvím svého odrazu v jazyce, jenž zpětně ovlivňuje výkon politiky (Hansen 2006, s. xvii). Diskursivní analytici navazují na práce poststrukturalistů, když zkoumají komplementární vztahy mezi materiálními a ideovými faktory při formování politiky a propojují výzkum zájmů s výzkumem identit (Wodak 1999).

Pokud jde o francouzskou zahraniční politiku v kontextu středomoří či arabského světa, existuje celá řada studií, jak od francouzských, tak arabských či anglofonních autorů. Zdrojově solidně fundovaná, avšak svojí tezí o konstantně proarabské (resp. „promuslimské“) zahraniční politice Francie značně kontroverzní publikace Davida Pryce-Jonese (2006), patří mezi ty nejcitovanější v anglickojazyčné literatuře. Pryce-Jonesův zájem se v posledku neomezuje jen na Francii, ale svými tezemi chce doložit, že v „huntingtonovském“ střetu mezi Západem a islámem stojí Francie na špatné straně a že je muslimskou velmocí (*Muslim power*), což se zákonitě obrací proti Židům nejen ve Francii, ale i v Izraeli.¹⁰ Z přehledových studií lze mezi solidně zpracované řadit také některé knihy vzešlé z frankofonního prostředí arabských univerzit v devadesátých letech (Nouschi 1994, Maatoug 1998). Zatímco Nouschi je velmi objektivní, nestranný a až sarkastický vůči arabským zemím, Maatoug je – pokud jde o výběr materiálů – tendenční a jeho hlavní tezí je „izraelofilie“ francouzské zahraniční politiky. Francouzsko-izraelské vztahy jsou předmětem akademického výzkumu, ale od konce

¹⁰ Zajímavé je srovnání originálního anglického vydání knihy (2006) a jejího francouzského překladu (2007). Ve francouzské verzi je zcela vypuštěna první kapitola s názvem Sklizeň (*The Harvest*), ve které barvitě popisuje násilné události na pařížském předměstí Clichy-sous-Bois z roku 2005 jako „povstání“ a propuknuvší válku muslimů proti Západu, vyzdvihuje ultrapravicového politika Philipa de Villiers jakožto „konzervativce“, který má odvahu mluvit o „islamizaci“ země a o „svobodě projevu“ (Pryce-Jones 2006, s. 3-15). Ostatně de Villiers začal v nedávných letech velmi intenzivně vystupovat jako spojenec židovské komunity ve Francii v souvislosti právě s incidenty vyvolanými francouzskými muslimy (viz strana 71).

devadesátých let i ve stále větší míře angažovaných interpretací. Angažovaný výzkum vztahu Francie a izraelsko-palestinského konfliktu prováděl Farouk Mardam-Bey, viz například dvousvazkové dílo Trasa z Paříže do Jeruzaléma (*Itinéraires de Paris à Jérusalem. La France et le conflit israélo-arabe*) (Kassir–Mardam-Bey 1992). Patrně veřejně nejaktivnějším analytikem je bývalý izraelský novinář a diplomat Freddy Eytan, který se věnuje francouzsko-izraelským vztahům již od sedmdesátých let (Eytan 1974, Eytan 2005, Eytan 2009). Zatímco Eytan zastává silně pravicové a k Francii spíše rezervované stanovisko, jiný frankofonní izraelský diplomat Elie Barnavi se situuje na umírněnou socialistickou levičičku a hlouběji chápe motivace a rezervované postoje aktérů francouzské diplomacie, pokud jde o Izrael a sionismus (Barnavi 2002, Barnavi, Rosenzweig 2002). Mnoho kvalitních studií na téma vztahu Francie právě k sionistickému hnutí publikovali historici Michel Abitbol (1989) a Catherine Nicault, např. v její studii o vztahu Francie k sionismu v letech 1897–1948 se doplňuje mezinárodněpolitické hledisko s pohledem na domácí politickou scénu i vzhledem do situace uvnitř francouzské židovské komunity (Nicault 1992). Komplikované etapě vzájemných vztahů spojené právě se vznikem židovského státu se věnoval David Lazar (1972).

Studie zaměřené na politickou a společenskou roli etnických či náboženských skupin patří od konce šedesátých let k hlavnímu proudu společenských věd (průkopníkem je pařížská EHESS¹¹). Pro náš výzkum je relevantní dílo socioložky Doris Bensimon a historičky Joelle Allouche-Benayoun o vztazích francouzských Židů s Izraelem (Bensimon 1989, Bensimon – Pinkus 1989, Allouche-Benayoun 1989), rozsáhlá díla historiků Gérarda Noiriel (2007) a Pierra Birnbauma, zabývajících se politizací francouzského židovstva v posledních dvou staletích (Birnbaum 1990). Yves Chevalier shromáždil a porovnal dostupné výzkumy veřejného mínění uvnitř židovské komunity od šedesátých do konce osmdesátých let, z nichž lze vyčíst zajímavé posuny ve vnímání např. antisemitismu, náboženské praxe či významu Státu Izrael pro diasporní židovskou existenci ve Francii (Chevalier 1989). Izraelský autor, někdejší velvyslanec ve Francii Ovadia Soffer rozebíral roli francouzské židovské komunity s ohledem na francouzsko-izraelské vztahy od padesátých do osmdesátých let minulého století (Soffer 1989). Specifickou kapitolou, ke které se vrací i mnozí dnešní diskutující, je rok 1967 a odraz šestidenní války ve francouzské židovské komunitě. Shrnutí dvou debat organizovaných v Paříži Světovým židovským kongresem (WJC) – jedna z nich z roku 1965 a

¹¹ École des hautes études en sciences sociales.

druhá z roku 1968 – rámuje pod názvem Izrael v židovském vědomí (*Israël dans la conscience juive*) publikace (Lévy-Valensi–Halpérin 1971), o níž v recenzi historička Doris Bensimon píše, že „na každé stránce je cítit nejistota z budoucnosti, s níž je osud Státu Izrael a diasporních Židů hluboce spojen“ (Bensimon 1974). Sionistickým obratem uvnitř francouzské židovské komunity se dlouhodobě zabývá Régine Azria (2003) z EHESS. Z publikací poslední doby, které se neřadí do polemického žánru, lze zmínit studii politologa z IFRI Marca Heckera, v níž se jako první a dosud jediný pustil do citlivého tématu obhajoby zájmů Státu Izrael ve Francii. Jeho malá studie (Hecker 2005) se sice snaží o nezaujatý přístup, avšak nejde příliš nad rámec pouhé deskripce aktérů. Na rozdíl od Heckerovy disertační práce obhájené v roce 2010 na Univerzitě Paříž I – Sorbonne, která vyšla pod názvem Francouzská intifáda? O dovozu izraelsko-palestinského konfliktu (*Intifada française? De l'importation du conflit israélo-palestinien*), ve které detailně popisuje jednotlivé společenské aktéry a jejich motivace v historickém kontextu s důrazem na období po roce 2000 (Hecker 2012). Značný zájem vzbudila rovněž původně disertační práce Samuela Ghiles-Meilhaca (2011)¹² o historii a politické roli CRIF (*Le CRIF. De la Résistance juive à la tentation du lobby. De 1943 à nos jours*).

Ústřední kapitoly této práce se zaměřují na aktivistický diskurs veřejně angažovaných intelektuálů, kteří vstupují do vzájemných polemik v médiích a prostřednictvím esejí. I tento žánr má své „klasiky“ počínaje Drumontem (1888) a dalšími „antidreyfusovci“, přes Zolu ([1898] 1931) a „dreyfusovce“, Sartra ([1946] 1965) až po Raymonda Arona ([1968] 2007) či Alaina Finkielkrauta (1980), jejichž argumentů se dovolávají i dnešní polemici. Někteří z nich jsou nesporně autoritami ve svém oboru (Wieviorka), kteří své publikace nepokládají „jen“ za příspěvek do aktuální debaty, ale i za vědeckou výpověď o společenských a ideových trendech doby. Podobně by argumentovali i filosofové či sociologové (Taguieff, Finkielkraut, Bernard Henri-Lévy), kteří se tématům rasismu, antisemitismu a xenofobie dlouhodobě věnují a jsou přesvědčeni, že právě se svou erudicí přinášejí nadčasové analýzy trendů, které však sledují s obavami. A právě obavy, osobní angažovanost a nedostatek odstupu je odlišují od vědců, o jejichž analýzu se opíráme v úvodních částech práce. V tomto ohledu se kloníme k názoru Gérarda Noiruela, že dnes již nelze být současně uznávaným v odborné komunitě i ve veřejném prostoru zprostředkovaném médií, neboť na jedné straně způsob prezentace vědců neodpovídá požadavkům médií, a na straně druhé se veřejní intelektuálové odpoutávají

¹² Vedoucím práce obhájené na EHESS byl Michel Wieviorka.

stále více od vědeckého světa a jeho pravidel. Posledním, který toho měl být schopen, byl Pierre Bourdieu (Noiriel 2007, s. 76).

Přestože základní vědecká literatura k francouzskému židovství v kontextu domácí či zahraniční politiky vycházela především v osmdesátých a devadesátých letech, nelze říci, že by dnes nevycházely práce, které mají vyšší vědeckou ambici nad rámec příspěvku do aktuální debaty. Jednou z nich je Utrpení jako identita (*La souffrance comme identité*) politicky angažované historičky a filosofky Esther Benbassa (Benbassa 2007), v níž se zabývá rolí utrpení v konstrukci židovské identity od středověku po 20. století a jeho dopady na politické a morální přijímání židovské komunity v diaspoře. Pro analýzu diskursu Nicolase Sarkozyho o „národní identitě“ a přistěhovalectví je referenční publikací studie uznávaného historika Gérarda Noiriela K čemu slouží „národní identita“? (*À quo sert „l'identité nationale“?*), v níž rozebírá jeho kandidátské projevy (Noiriel 2007) a přesvědčivě dokládá inspiraci jazykem Jean-Marie Le Pena, na němž zakladatel Národní fronty postavil na počátku osmdesátých let svůj úspěch. Historických knih o dějinách antisemitismu je řada s velmi odlišnou úrovní a akcenty. Z těch současných, které se úspěšně pokoušejí o věcnou analýzu dnešního stavu společnosti, lze jmenovat Antisemitské pokušení (*La tentation antisémite*) sociologa Michela Wieviorky (Wieviorka 2005).

Francouzská diskuse je obecně ve společenských vědách – a v tomto případě zvláště – velmi autoreferenční a odráží jen minimálně vědecké koncepty ze zahraničí. Přesto však, jak ukazujeme v analýze společenské diskuse, přebírá řadu konceptů z neokonzervativního prostředí Spojených států (např. Dershowitz 2003) či Evropy (Joffe 2004), ale i z Izraele – jak z oficiální doktríny, tak od levicových hnutí typu Shalom Achshav. Tzv. nový antisemitismus či „banalizaci šoa“ pokládají zastánci těchto teorií za „globální fenomény“, proto se jejich názorové skupiny snažily dát francouzské diskuzi mezinárodní rozměr tím, že uspořádali kolokvia se zahraniční účastí (např. Gerstenfeld–Trigano 2004, *Revue d'histoire* 2010), ale je z nich zřejmé, že se ve vnitrosociálních tématech potkávají jen minimálně. Oblastí na samostatný výzkum je naopak argumentace francouzským nárůstem násilného antisemitismu na podporu teze o globálním novém antisemitismu. Interpretativní publikace na toto téma vyšly zejména v Izraeli (např. Las 2010, Epstein 2004) a ve Spojených státech (Rosenbaum 2004, Schoenfeld 2004), velmi vyhraněná je pak kniha pod názvem Nejistá budoucnost: Hlasy francouzské židovské komunity 1940-2012 (Weiner–Sharpless 2012). Do širšího kontextu světového výzkumu „politiky paměti“ zapadá publikace Joan B. Wolfové

Osedlávání holocaustu: Politika paměti ve Francii (*Harnessing the Holocaust: The Politics of Memory in France*) (Wolf 2004), která se zaměřuje na výskyt referencí k holocaustu ve veřejném diskursu¹³ ve Francii mezi lety 1967-2002. Hlavní problém knih Wolfové, Weinaera a Sharpless a především Pryce-Jonese je v tom, že pod pojmem „francouzská židovská komunita“ chápou homogenní názorovou skupinu, aniž by rozlišovali jednotlivé názorové divergence, které naopak tvoří jeden z podstatných rysů nutných pro pochopení francouzských diskusí o židovské identitě, antisemitismu a historické paměti.

2.2. Teze

Na rozdíl od americké zahraničněpolitické diskuse, neexistuje ve francouzském případě žádná ani částečně uznaná typologie postojů. Americká standardní klasifikace (liberálové, neokonzervativci, realisté) nebyla uspokojivá pro historika Waltera Russella Meada (Mead 2001), proto přišel s alternativní typologizací amerického zahraničněpolitického myšlení postavené na odkazu velkých osobností americké politiky (jeffersonismus, hamiltonismus, jacksonismus a wilsonismus). Tyto postoje jsou nepřenositelné na Francii, kde zahraničněpolitický diskurs vůbec s pojmy jako je izolacionismus, internacionalismus či kolektivní bezpečnost nepracuje. Francouzský ideový diskurs V. republiky operuje s pojmem gaullismus, který tvoří v podstatě středobod debaty (někteří prezidenti se mi více či méně vzdalují), ale důraz na silný a v zahraniční politice suverénní stát není odlišujícím prvkem ani mezi levicí a pravicí. Liší se hlavně v interpretaci toho, k jakým účelům by měl stát tuto svou sílu využít. Dílčí typologie existují, například ve vztahu ke Spojeným státům se princetonská badatelka Sophie Meunier pokusila o klasifikaci francouzského antiamerického diskursu (Meunier 2005) na tyto kategorie: elitistický, nostalgický, sociální, dědický¹⁴, suverenistický, liberální a radikální muslimský antiamerikanismus. V případě vztahu k Izraeli podobné kategorie nejsou stanoveny a i kdyby byly, neznameno by to konec rozporů ohledně postoje francouzské politiky vůči Izraeli, resp. arabským zemím u prezidentů jako byl Charles de Gaulle či François Mitterrand. Vzhledem k omezené vypovídací hodnotě analýzy postojů

¹³ O holocaustu hovoří dokonce jakožto o „každodenním zdroji kontroverzí ve francouzských médiích“ (Wolf 2004, s. 2), což je i s ohledem na americké publikum zavádějící, neboť holocaust sám o sobě předmětem sporů nebyl (s výjimkou malé skupiny popíračů, která však nebyla ve veřejném prostoru příliš viditelnou). Jádrem debat byla samotná francouzská účast na nacistickém projektu vyhlazení Židů, což je předmětem největší části autorčiny analýzy (v souvislosti s aférami Klause Barbieho, Maurice Papon, Paula Touquiera a dalších).

¹⁴ „*Legacy anti-Americanism*“ vychází podle autorky z dědictví americko-francouzského napětí, např. v souvislosti se suezskou krizí, Dien Bien Phu apod. a vychází z apriorní nedůvěry vůči USA.

politických stran a jednotlivých politických představitelů formulujeme vlastní typologizaci na úrovni společenské diskuse. Domníváme se, že tyto pozice odrážejí spektrum věrněji, než pokud bychom vzali do úvahy jen diplomatická vyjádření. Právě analýze vztahu tohoto širokého spektra společenského diskursu a oficiálních stanovisek prezidentů věnujeme závěrečnou část analýzy.

Opírajíce se o dosavadní vlastní výzkum a poznatky společenských věd, dovoluujeme si na tomto místě předložit několik tezí, které bychom chtěli předkládaným výzkumem doložit.

První z nich je, že tvorba veřejné politiky, včetně politiky zahraniční, je neoddělitelná od vnitřních procesů, které ve společnosti rezonují. Společenská diskuse má vliv na diskusi politickou, ovšem méně na konkrétní policie. Zahraničněpolitický diskurs není již imunní vůči vlivu společenských aktérů, především z řad minorit za podmínky, že jejich „příběh“ zapadá do oficiálního příběhu (historické paměti) majoritní společnosti.

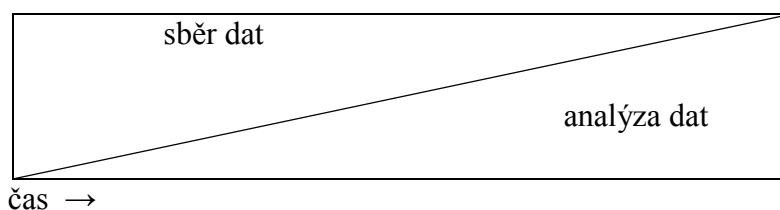
Za druhé, téma izraelsko-palestinského konfliktu je prostorem, do něhož – na rozdíl od jiných oblastí zahraničněpolitické diskuse – aktivně vstupují nejrůznější sociální aktéři s cílem vymezit a veřejně deklarovat své hodnoty. Požadují jejich uznání a zohlednění při tvorbě zahraniční politiky. Štěpící linie zde nekopírují hranice etnických či náboženských komunit, ale politicko-ideologických proudů. Nejaktivněji tato diskuse zasahuje tzv. nová sociální hnutí, včetně transnacionálních NGOs.

A konečně za třetí tvrdíme, že zatímco židovská komunita funguje jako významný – byť zdaleka ne homogenní – aktér, neexistuje v politickém smyslu muslimská komunita jako aktér spoluutvářející veřejnou diskusi. Nelze však redukovat jednotlivé pozice na pozice židů/Židů či židovské komunity a těch ostatních, jak se často interpretují v zahraničních analýzách.

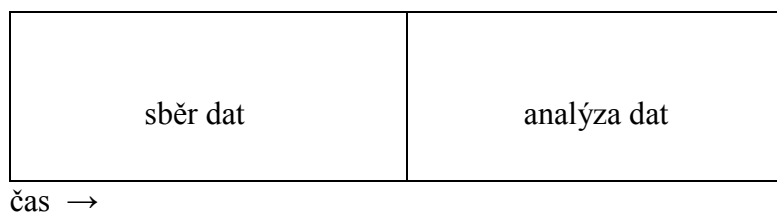
3. Metodologie a teoretický rámec

Disertační práce se pohybuje na pomezí dvou subdisciplin politologie, konkrétně teorie mezinárodních vztahů a sociologie politiky. S ohledem na tuto interdisciplinaritu bylo nezbytné zvolit specifickou kombinaci výzkumných metodologických přístupů a metod, které se neomezují výhradně na metody politické vědy, ale vypomáháme si rovněž v oboru literární vědy. V oblasti analýzy jazyka volíme mezi kvalitativními metodami, které, jak upozorňuje Hendl (Hendl 2008, s. 50), umožňují zkoumat fenomény v jejich přirozeném prostředí a hledat v daném kontextu specifické příčinné souvislosti. Metodou typologizace konstruujeme ideální typy diskursu, které nám pomáhají k porozumění francouzské veřejné diskusi. Nevýhodami, kterých jsme si vědomi, je obtížná přenositelnost poznatků do jiného kontextu (např. z francouzského do českého prostředí) a malá schopnost provádět predikce vývoje. Z hlediska procesního patří k nevýhodám rovněž časová náročnost sběru a analýzy dat a fakt, že výsledky jsou snadněji ovlivněny osobními preferencemi výzkumníka.

kvalitativní výzkum:

kvantitativní výzkum:

Tabulka č. 1: Kvalitativní a kvantitativní výzkum (Zdroj: Hendl 2008, s. 224).

Politiku (*politics*) pojmáme reduktivně jako diskursivní akt a zajímá nás jeho vztah s komplexními diskursivními aktivitami produkovanými uvnitř společnosti vznášející nároky vůči politice, především politice zahraniční (*policy*). Tento vztah mezi dvěma rozsáhlými soubory textů (společenský vs. oficiální zahraničněpolitický diskurs) v průběhu výzkumu kategorizujeme a zredukujeme na analyticky vypreparované texty, které v konečné fázi výzkumu zkoumáme pomocí literárněvědných technik.

Paradigmaticky se pohybujeme na půdě konstruktivismu, politika je sociálně konstruovaná (Wendt 1999) a klíčem k jejímu pochopení je proniknutí do struktury intersubjektivně vytvářených významů. Jak při svém rozboru Foucaulta upozorňuje Barša, na rozdíl od platónského filosofa pozorujícího svět z vnějšku pomocí idejí hledáme dnes „po zhroucení universálního rozumu“ významy, navíc vždy omezené kontextem interpretace (Barša–Fulka 2005). Tyto významy jsou tvořeny v jednotlivých textech a pochopení jejich vzájemného ovlivňování a prolínání otevírá cestu k pochopení úmyslů a cílů aktérů, respektive sociálních praktik – a tím případně i k analýze politiky. Identity a zájmy aktérů nejsou chápány jako předem přirozeně dané (Wendt 1999, s. 1), ale jako konstruované v myšlení, diskursivním i nediskursivním jednáním a v historických procesech (Barša–Císař 2008, s. 295). Hlavním cílem konstruktivismu není kauzální vysvětlení událostí, ale pochopení způsobu utváření identit aktérů. Hledisko kauzality však na rozdíl od některých ortodoxních zastánců diskursivní analýzy neodmítáme, pouze analytické pole rozšiřujeme z klasické kauzální souvislosti vstupů a výstupů politického procesu o rovinu diskursu. Domníváme se, že nejde jen o pochopení jednotlivých izolovaných jevů (diskurs, identita, činy, politika), ale o proniknutí do jejich vzájemných souvislostí. Jak upozorňuje Hansenová, z absence kauzality nevyplývá nedostatek struktury a nabízí nám blízký model kombinovatelnosti (*combinability*) založený na předpokladu, že cílem zahraničněpolitického diskursu je vytvořit stabilní spojení mezi reprezentací identity a navrhovanou politikou (Hansen 2006, s. 18).

Aktéři znamenají v našem výzkumu instituce – na jedné straně stojí instituce státu (prezident, ministerstvo zahraničních věcí, premiér a další), na druhé pak cosi, co dále neurčitě nazýváme „společnost“, ale co budeme v dalších kapitolách typologizovat a co rozebereme na jednotlivé zájmově-ideové komponenty. Materiální stránka politiky je dle konstruktivistů zprostředkována ideovou složkou světa (Adler 1997, s. 319-323), tedy významem, který aktéři přisuzují činům vlastním či ostatních aktérů. Konstruktivisté obrazejí realistický axiom idejí a diskursů jako instrumentů odvozených od zájmů: naopak ideje a diskursy jsou konstituenty, neboť utvářejí identitu aktéra, z níž teprve plynou jeho zájmy a činy (Barša–Císař 2008, s. 299). Jak například ukázal Ringmar, na příčiny vstupu Švédska do třicetileté války existuje ve vědecké literatuře celá řada alternativních vysvětlení odvozených většinou ze zpětné racionalizace jednání aktérů (kauzálně v duchu realismu, liberalismu, neorealismu, teorie her a dalších teorií mezinárodních vztahů), ale před ním nebylo žádné vycházející z analýzy sociálně-kulturních podmínek tehdejšího švédského království (Ringmar 2007). „Lidé

jednají nejen za účelem obrany svých zájmů, ale také za účelem obrany svých identit,“ říká Ringmar (Ringmar 2007, s. 83). Častou námitkou proti konstruktivismu je, že se příliš soustřeďuje na ideovou či diskursivní stránku politického procesu a opomíjí materiální stránku. Jak ale uvádí Hansenová, fakt, že „není žádné mimodiskursivní vysvětlení neznamená, že materiál nemá žádný význam, ale to, že je vždy diskursivně zprostředkován“ (Hansen 2006, s. 25).

Úzká propojenost vnitřní a zahraniční politiky je v realitě 21. století nezpochybnitelným faktem. Spolu se Sørensenem se kloníme k názoru, že „mezinárodní vztahy nemohou být zkoumány odděleně od vnitrostátních záležitostí a vice versa“ (Sørensen 2005, s. 17). Přístup rozlišující politické procesy na ty, jdoucí zvnějšku dovnitř a zvnitřku ven, je pro náš výzkum relevantnější než klasické duální schéma oddělující mezinárodní a vnitřní politiku. Propojenost na ekonomické, politické, kulturní a společenské úrovni přesahuje omezující státní hranice.

Realistické paradigma pojímající stát jako z vnitřních vazeb vyvázanou entitu prosazující racionální národní zájmy již není udržitelné, stejně jako uzavřený „mezinárodní systém“. Zahraniční politika sdílí dnes s vnitřní politikou i ty charakteristiky, které je v minulosti oddělovaly – není pod výlučným vlivem úzké skupiny profesionálů, ale demokratizuje se, není již výhradní doménou států, ale představitelé ekonomických zájmů, nevládní organizace a další nestátní aktéři hrají v mezinárodních vztazích významnou, často dominantní roli, není kabinetní, ale odehrává se pod dozorem médií v reálném čase. Ke stejným aktérům a stejnému prostředí přistupují také stejná témata, která se přelévají mezi domácí politickou sférou a světovou politikou, přičemž i samotnou touto interakcí nabývají nových významů a vstupují do jiných kontextů.

Zvyšující se počet nestátních aktérů klade čím dál vyšší nároky na tvůrce i výzkumníky zahraniční politiky a konfrontuje je se širokou škálou požadavků a skupinových či individuálních nároků. Role menšin a dalších etnicky, nábožensky nebo kulturně definovaných sociálních skupin či „bounded communities“ (Linklater 1998) při tvorbě a ovlivňování zahraniční politiky je dnes již v centru pozornosti výzkumníků v oblasti mezinárodních vztahů. Došlo se k tomu postupně, když se od sedmdesátých let a tzv. interparadigmatické debaty v teorii mezinárodních vztahů, axiomatická role státu odsunula do pozadí a pozornost se začala soustřeďovat na jiné aktéry, na problematiku moci (kritická

teorie) a především na struktury, v nichž se aktéři pohybují a jimiž jsou determinováni ve svém jednání (strukturalismus). Jakmile výzkumníci přestali brát jako neproblematickou roli státu a jeho moc, začali se ptát, jak je vůbec možné tyto materiální vlastnosti mezinárodních vztahů poznávat, resp. skrze ně poznávat pravdu o světě. Součástí tohoto epistemologického obratu je také důraz na roli textu a jazyka, jímž o světě vypovídáme a jímž se spoluvytváří realita politiky.

Konstruktivistický¹⁵ obrat devadesátých let je podle Guzziniho (Guzzini 2003) podmíněn zásadním vědeckým obratem. Intersubjektivní, čili sociologický obrat stojí v duchu weberovské tradice proti behavioralistickému redukcionismu klada důraz na pochopení smyslu každé akce, který mu dodávají právě její aktéři. Prostředkem k pochopení významu a dostupnosti vědění je jazyk, proto se jedná také o obrat v chápání jazyka jako elementu výzkumu mezinárodních vztahů, významně inspirovaný lingvistickými teoriemi. Guzzini shrnuje charakteristické znaky konstruktivismu jakožto metateorie do tří bodů (Guzzini 2003):

- všímá si rozdílu mezi činností samou a pozorováním a vztahu mezi nimi;
- epistemologicky zdůrazňuje sociální konstrukci smyslu (a tedy i vědění);
- ontologicky zdůrazňuje sociální konstrukci reality.

Hlediska zaměřená na utváření smyslu v řečovém aktu a na konstrukci reality samotnými aktéry již nemohou dát prostor striktně státocentrickým vysvětlením (ať již realistickým nebo neoliberálním). Stát není chápán prizmatem svých kvalit (síly, polohy, zranitelnosti, otevřenosti apod.), ale tím kým je a za koho je jinými pokládán. Jak upozorňuje americký politolog James G. March a Nor Johan P. Olsen, zahraniční (i domácí) politika stejně často představuje hledání vhodných, správných a dobrých kroků a řešení, které by byly v souladu s naší představou o sobě samých, s našimi hodnotami a identitou (March–Olsen 1998, s. 951). Při hledání prvotních příčin dění se tak přesouváme od zájmů a materiálních podmínek k identitám.

¹⁵ Pojem konstruktivismus přenesl ze sociologie do teorie mezinárodních vztahů Nicholas Onuf, který jej použil v roce 1989 v knize *World of Our Making*.

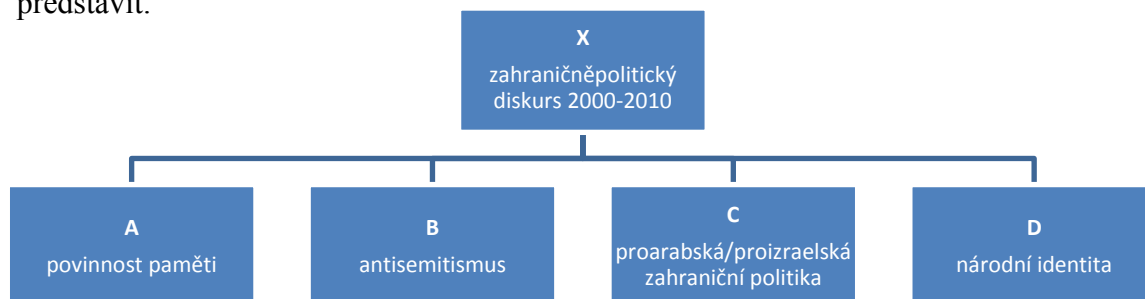
3.1. Roviny analýzy

Cílem předkládané práce je objasnit vliv vybraných vnitřních společensko-politických faktorů na diskurs o vnější politice Francie s ohledem na izraelsko-palestinský konflikt a jeho vnitřní kulturní i mezinárodněpolitické souvislosti. Pro dosažení tohoto základního cíle i dílčích výzkumných cílů – popsaných výše – jsme zvolili cestu kvalitativního interpretativního výzkumu, s využitím metodologie kritické diskursivní analýzy doplněné metodou založenou na intertextualitě. Naším primárním výzkumným cílem není (re)konstrukce identity aktérů, jak je u podobných výzkumů obvyklé (ta může být pouze vedlejším výstupem bez nároku na úplnost), ale typologie postojů aktérů a analýza povahy diskursivního vztahu mezi aktéry s rozdílným přístupem k politické moci.

Jak upozorňuje Hansenová, před samotnou analýzou si jako výzkumníci musíme položit otázky po typu textů, které chceme do analýzy zahrnout (akademické, oficiální, mediální, apod.), dále v jakém časovém rámci své téma pojímáme a konečně, na kolik událostí se budeme soustředit (Hansen 2006, s. 17-25). V našem případě je předmětem výzkumu společenský diskurs ve Francii, převážně v letech 2000-2010, uspořádaný podle čtyř základních diskursivních os, a jeho odraz v oficiálních stanoviscích objevujících se v kontextu zahraniční politiky. Konstruktivisticky, prostřednictvím analýzy primárních pramenů, psaných dokumentů oficiální, esejistické, vědecké a publicistické povahy a politických projevů a prohlášení, budeme odhalovat subjektivní významy, které jedinci a instituce přikládají klíčovým pojmům této debaty. Jsou jimi například antisemitismus, historická paměť, národní identita, sionismus a antisionismus či solidarita s utlačovaným národem. Podkategoriemi našeho výzkumu budou specifické tzv. velké debaty (*grands débats*) vracející se do veřejného (mediálního a politického) prostoru v závislosti na konkrétních spouštěcích podmínkách. Každá ze čtyř částí této práce se jednou z těchto debat zabývá – o historické paměti, vztahu Francouzů k Židům, o proarabské resp. proizraelské zahraniční politice a o národní identitě. Analýza se bude soustřeďovat kolem hlavních výzkumných otázek, ale pokusíme se také kategorizovat jednotlivé typy diskursu podle motivací jejich nositelů a platforem, na nichž se nejčastěji projevují (médiá, instituce, politické strany a hnutí).

Výzkum se pokouší odhalit souvislosti mezi aktivní společenskou diskusí a zahraničněpolitickým diskursem. Vycházíme z premisy o rozostřování hranice mezi vnitřní a zahraniční politikou. Tu potvrzuje fakt, že vnitropolití aktéři chtějí ovlivnit uspořádání mezinárodních vztahů a zahraniční politiku, a naopak zahraniční události a jejich interpretace

jsou impulsy pro společenské procesy s dalekosáhlými vnitropolitickými důsledky. Tato obousměrná provázanost není mechanickým procesem, ale vliv vnějších nezávislých proměnných na závislé proměnné formující veřejnou diskusi ve Francii je ovlivňován řadou „kulturních filtrů“, které bude pro lepší pochopení problému nezbytné v práci ve stručnosti představit.

Tabulka č. 2: *Struktura diskursů (diskursy X, A, B, C, D).*

Výzkumnou metodologii stavíme na dvou na sebe navazujících úrovních analýzy. Nejprve pomocí kritické diskursivní analýzy zpracujeme čtyři vybrané oblasti veřejné diskuse (A, B, C, D). Výsledky této analýzy nám vygenerují vedle potvrzení či vyvrácení dílčích výzkumných hypotéz také popis hlavních ideových konceptů přítomných v příslušných debatách, které kvůli snazší operacionalizaci v dalších fázích výzkumu přiřadíme jednotlivým aktérům (platformám, myšlenkovým proudům) a typologizujeme. Tyto texty následně porovnáme pomocí intertextové analýzy s oficiálním zahraničněpolitickým diskursem (X). Výsledkem intertextové analýzy bude potvrzení či vyvrácení existence ustálených jazykově-ideových figur uvnitř zahraničněpolitického diskursu, které korespondují s identitami sociálních skupin podílejících se na společenském diskursu.

3.2. Kritická diskursivní analýza

Na jazyk orientované metody masivně pronikly do mezinárodních vztahů na přelomu 80. a 90. let během lingvistického obratu v mezinárodních vztazích (Drulák 2004, s. 7). Klíčovým rysem teoretické perspektivy diskursivní analýzy je zaměření na jazyk nikoli jen jako prostředek výpovědi o „reálném“ světě, ale jako na svébytný inherentně nestabilní (Hansen 2006, s. 17) významotvorný systém, jenž je sám o sobě realitou. Tato distinkce není čistě teoretická, ale má své praktické dopady především pro příjemce výzkumu, kteří sami zakoušejí realitu mnohdy velmi emocionálně a odlišné výpovědi o ní pro ně nejsou nestranným objektem výzkumu *sine ira et studio*. Ba dokonce samo toto emocionální

zakoušení reality je pro diskursivní analytiku hodno zájmu spíše než realita sama. Diskursivní analýza bere jazyk vážněji než skutečnost, kterou popisuje, jazyk není jen zprostředkovatelem myšlenek (médiem), ale realitou jako takovou. Vědci jsou v této souvislosti často veřejností nepochopeni, zvláště jde-li o citlivá témata dotýkající se problémů spojených se sebepojetím, hodnotami a identitou společnosti. Naše téma k nim nesporně patří.

Jak upozorňuje Vít Beneš (Beneš 2008, s. 121) musí se diskursivní analýza vypořádat s problémem neukotvenosti klíčového pojmu diskurs, kdy často oscilujeme mezi jeho chápáním jakožto jednotlivé společenské aktivity (promluvy) a komplexní významové struktury (textu), jak jí pojímal Foucault a strukturalistická škola. Právě foucaultovské pojetí podle Nekvapila¹⁶ (2006, s. 263) převažuje v českých společenských vědách i v Německu. Foucaulta (2002, s. 116) zajímá diskurs jako stádium předcházející konečnému stavu („*preterminální regularity*“), který netvoří „konečný stupeň diskursu, pokud tímto termínem rozumíme texty (nebo promluvy)“. Tato oblast je utvářena činnostmi institucí, které se nám v sociálním světě jeví jako dané – Foucault tyto instituce (např. klinika, vězeňství, psychiatrie, sexualita) podroboval právě tomuto druhu hluboké genealogické analýzy.

Tato práce nemá za cíl analyzovat či foucaultovsky dekonstruovat utváření instituce zahraniční politiky a její sociální roli, i když by to bylo nesporně zajímavé, ale zaměřuje se na konkrétní jazykově-významové prostředí relevantní pro utváření této politiky v soudobé Francii. Proto operuje s užším vymezením pojmu diskurs, jakožto souboru promluv tvořícím určitý společensky relevantní významotvorný celek, který obsahuje jednotlivé dílčí diskursy (ve smyslu promluvy či textu) přiřaditelné ke konkrétním společenským aktérům. Jak upozorňuje Nekvapil, „v této výzkumné oblasti jde o analýzu užívání jazyka (...), o analýzu toho, co se tímto užíváním uskutečňuje“ (Nekvapil 2006, s. 264). Vzhledem k tomu, že sociální svět chápeme jako konstruovaný pomocí diskursu,¹⁷ je vztah jazyka a moci jedním z hlavních objektů zájmu kritických diskursivních analytiků. Může-li totiž „pouhým“ jazykovým aktem dojít k uskutečnění mocenského projektu, je třeba tento jazyk dešifrovat a odhalit skryté pohnutky do něj vnášené tvůrci diskursu.

Homoláč rozlišuje trojí používání slova diskurs (Homoláč 2009, s. 28-29):

¹⁶ Míněn je český lingvista Doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.

¹⁷ S diskursivní analýzou se pojí silná sociálně konstruktivistická epistemologie (Nikander 2006, s. 2).

1) diskurs + substantivum v genitivu singuláru, event. plurálu (např. diskurs životního stylu), texty spojuje to, že samy konstituují nějakou entitu;

2) diskurs „o“ (např. o potratech či o umírání);

3) adjektivum + diskurs (např. rasistický diskurs či český mediální diskurs o Romech), definuje, ohraničuje či zužuje diskurs.

V práci pracujeme jak s prvním (např. diskurs antisemitismu), tak druhým (diskurs o izraelsko-palestinském konfliktu) pojetím, ale bylo nutné oblast úzce vymezit, proto metodologickému východisku nejlépe odpovídá Homoláčovo pojetí třetí (francouzský oficiální a společenský diskurs). Logická spojitost textů, reakcí na ně a dalších reprodukcí vycházejících z tematických, personálních či časových provázaností do sebe přirozeně zapadají jen v pojetí výzkumníka, který se tématem dlouhodobě zabývá a čte texty ještě před jejich zasazením do konečného kontextu – příjemce výzkumu má k dispozici až výsledky výzkumu o textech, nikoli celé texty.

Kritická diskursivní analýza v sobě spojuje původní lingvistickou inspiraci (orientace na jazyk) s vlivy foucaultovského poststrukturalismu (vztah k určité institucionální struktuře), vlivy postmarxistických teorií a frankfurtské školy (Beneš 2008, s. 101). Po jazykovědné linii je za jejího předchůdce považována Hallidayova sociolingvistická funkční gramatika inspirovaná mj. Pražským lingvistickým kroužkem. Významný průkopník metodologie diskursivní analýzy Norman Fairclough (2003, s. 26) pojímá diskurs jednak obecněji jako prvek sociálního života (*element of social practices*), do něhož řadí jazyk, neverbální a obrazovou komunikaci, a také jako konkrétní způsob zobrazení části sociálního světa (*particular ways of representing part of the world*), např. politický diskurs New Labour v protikladu k diskursu „staré“ Labour Party. Konečně třetí možností, kterou nabízí, je chápání diskursu jako součásti zvláštních způsobů bytí (*particular ways of being*), sociálních nebo osobních identit, např. používání specifického jazyka jako způsobu sebeidentifikace určitým typem manažera. Fairclough hovoří o dialektickém vztahu mezi třemi aspekty smyslu – žánr (*actional meaning*), diskurs (*representational meaning*) a styl (*identificational meaning*) (Fairclough 2003, s. 28-29). Kritická diskursivní analýza se zaměřuje na sociální praktiky, jakožto ustálené formy sociálních aktivit, čímž podle Fairclougha překonává napětí mezi ve společenských vědách běžnou perspektivou sociální struktury a sociální akce (*social action and agency*). Diskurs je podle něj přítomný v každé sociální praktice – v některých

více (např. přednáška), v jiných méně (např. sport). Právě zkoumání poměru diskursu k ostatním složkám jednotlivé sociální praktiky (aktivita, nástroje, čas a místo, hodnoty a další) je cílem kritické diskursivní analýzy (Fairclough 2001, s. 1).

Z Faircloughovy definice tak lze usuzovat, že kritická diskursivní analýza nestuduje diskurs (ve smyslu promluvy či souboru promluv) samotný a jeho vnitřní kvality, ale pojmá jej výhradně ve vztahu k jiným společenským elementům. Naopak van Dijk obrací pozornost „dovnitř“ diskursu samého – především v oblasti médií – a hledá v něm stopy ideologie, která jakožto „obecný abstraktní mentální systém, organizuje sociálně sdílené přístupy“ (van Dijk 1995, s. 30). Hledáním nadřazené ideologie, dodávající jednotlivým výpovědím smysl, přivádí do centra pozornosti angažovanou kritiku dominance, kontroly, moci a vlivu uskutečňovaných či udržovaných pomocí diskursu – tedy ty vlastnosti, které si společenskovední obec dnes s kritickou diskursivní analýzou spojuje nejčastěji. Van Dijk přichází s psychologii ovlivněným pojetím, když říká, že pochopení vzájemného propojení diskursu a společnosti je podmíněno důkladnou analýzou představ umístěných v myslích jednotlivých sociálních aktérů (sociální kognice) (van Dijk 1993, s. 251). Ostatně i jen přístup ke slovu je ve společnosti otázkou míry privilegovanosti – např. politici, novináři, akademici, byznysmeni, spisovatelé jej mají vyšší než jiné sociální skupiny. Mohou proto snáze určovat a ovlivňovat agendu veřejné diskuse, což jim propůjčuje dominantní postavení. Tato dominance vedoucí ke kontrole veřejného mínění může být dokonce institucionalizovaně podporována a rozvíjena například nástroji PR či nejrůznějšími politickými zadáními pro vzdělávací systém (van Dijk 1993, s. 256-8). Van Dijkovi nejde jen o to svět pochopit, ale změnit jej upozorněním na skryté formy dominance a zdroje nerovnosti ve společnosti. „V konečném důsledku je úspěch měřen efektivitou a relevancí [kritické diskursivní analýzy], to znamená jejím přispěním ke změně“ (van Dijk 1993, s. 253).

Tato práce nejvíce čerpá z metodologie vídeňské školy diskursivní analýzy reprezentované Ruth Wodakovou a Lene Hansenovou. Obě používají sociolingvistický přístup rozšiřující roviny analýzy na širší okruh diskursivních forem (Wodaková: vzpomínkové projevy, interview ve focus groups a hloubková kvalitativní interview, Hansenová: stanoviska, projevy, interview, akademické texty, média a literatura), obě berou na zřetel i historický kontext. Wodaková zkoumá národní identitu jakožto diskursivně produkovanou a reprodukovanou sociální formu (Wodak 1999, s. 3-4), kterou s odkazem na Stuarta Halla pojmá jako výsledek narativní konstrukce přítomné v literatuře, médiích a dalších sociálních

oblastech. Hansenová se zaměřuje na vztah mezi identitou a zahraniční politikou a na příkladu evropského přístupu k bosenské válce ukazuje hluboko ukotvené postoje a představy reprodukováné v politickém diskursu (Hansen 2006).

3.3. Intertextualita

Při zkoumání vztahu mezi oficiálními stanovisky francouzské zahraniční politiky a výstupy ze společenské debaty se opíráme o literárněvědnou teorii intertextuality aplikovanou na výzkum mezinárodních vztahů. Zahraniční a evropskou politiku Francie analyzujeme z diskursivního hlediska, přičemž významy produkované jejími vrcholnými představiteli ve formě politických projevů či jiných veřejně komunikovaných stanovisek zkoumáme právě v kontextu významů produkovaných v definovaných oblastech společenské diskuse veřejných intelektuálů.

Intertextualita bývá zasazována do obecnějšího rámce diskursivní analýzy (Fairclough 2003, Hansen 2006), s čímž lze souhlasit, pojmáme-li ji široce jako práci s více diskursy. Přesto však jí zde odlišujeme jako specifický přístup k práci s textem, který je více zaměřený na vztah textu k sociálnímu světu zachycenému jinými texty a méně na vztah textu a moci, což je tradiční doména diskursivní analýzy. Z osvědčených výzkumných metodologií ve společenských vědách se intertextualita může v některých rysech shodovat s obsahovou analýzou, která zkoumá obsah textů pomocí počítání klíčových slov odpovídající předem daným kategoriím (včetně např. shod s jinými texty), ale jde více do hloubky nad rámec pouhé slovní matematiky. S odkazem na článek Lavera a Garryho (Laver–Garry 2000) uvádí Beneš charakteristiky obsahové analýzy: fixní kategorie, propracovaná metoda kódování a užití kvantitativních technik (Beneš 2008, s. 98). Nám však jde o výzkum kvalitativní, tudíž je pro naše záměry nepoužitelná. Metodologie intertextuality sdílí některé společné charakteristiky také s výzkumem metafor, který je v českém prostředí v posledních letech popularizován především Petrem Drulákem (např. Drulák 2008a, s. 125-148) jako specifická forma diskursivní analýzy. Metafora je jazykovým jevem, který propojuje různé roviny naší zkušenosti (Drulák 2008a, s. 125). Při výzkumu metafor jde o vztah textu ke smyslu, který v něm příjemce odhaluje, dekóduje. Tento smysl vyplyne z příjemcova vědomí si mimojazykových souvislostí daného výroku, opírajících se o obecnou zkušenost, tradici, kulturní vzorce apod. Jde tedy o vztah mezi výrokem a jeho subjektivním, kulturně a psychologicky podmíněným smyslem pro příjemce.

Intertextualita se naproti tomu nevztahuje primárně k příjemci sdělení, ale zkoumá vzájemné vztahy mezi dvěma texty (v širším významu jakožto soubory znaků, v užším jakožto výpovědi). Prostor pro subjektivní soud je tedy – oproti metafoře – omezený, výzkumník pracuje komparativně s texty v rámci předem definovaných korpusů. Smysl není v porozumění textu samotnému, ale v tom, jakým způsobem texty vzájemně propojujeme. Teprve jeden text dává smysl, či nový smysl textu druhému. Intertextualita narušuje hermeneutický kruh opírající se o předporozumění, který je zakódován v základech každé analýzy, a porozumění textu podmiňuje porozuměním jeho vztahu k jiným textům. Odmítá linearitu pojímající např. literaturu jako sled po sobě jdoucích děl, nýbrž vnímá ji jako síť, v níž se texty spolu navzájem stýkají a k sobě vztahují (Schahadat 1999, s. 357). Odmítá rozdělení na pravé (tj. autorem vytvořené) a jen reprezentované skutečnosti (Stenley–Morgan 1993, s. 3), tj. na ty věci, o nichž vědci píší, a na ty, které jsou. Sociálněvědní a jakékoli jiné texty by podle Nicholase Foxe neměly být čteny jako reprezentace společenského světa, ale jako vzájemně soupeřící nároky na pravdu o světě (Fox 1995, s. 1). Nezprostředkovanou pravdu o světě, Derridovský logos, který marně hledají vědci a filosofové, nahrazují v naší řeči signifikanty (slova a znaky), které odkazují opět jen k dalším signifikantům, nikoli k Pravdě. Intertextualita si nedělá nárok na poznání Pravdy, ale zaměřuje se na vztahy v prostředí, v němž se její hledači pohybují. „V posledních letech [se] prosazuje snaha se (...) jedinému smyslu vyhýbat; namísto toho se klade důraz na ambivalenci, polyvalenci, dvojí kódování (...), které charakterizují intertextovou organizaci textu“ (Schahadat 1999, s. 358). Také v analyzované francouzské diskusi je často prakticky nemožné rozlišit, kdy jsou texty skutečně o antisemitismu či o identitě a kdy jsou o diskusi o těchto jevech, přičemž rozdíl mezi vědou a esejistikou se stírá.

Samotný pojem „intertextuality“ vznikl přenesením myšlenek ruského literárního teoretika Michaila Michailoviče Bachtina (1895-1975) do prostředí francouzské poststrukturalistické školy Julií Kristevou. Bachtin se zaměřoval na dialogickou vlastnost slova v poezii (kde je umlčena) a románech (kde tvoří naopak jeden z hlavních rysů) a dialog chápal jako napětí mezi vnitřním a vnějším kontextem slova¹⁸ v díle (Bachtin 1980, s. 63). „Aktuální výpověď,

¹⁸ Překladatelka výboru z Bachtinova díla Daniela Hodrová upozorňuje na to, že pojem „slovo“ (*слово*) má v ruštině širší význam jako např. „promluva“ (Bachtin 1980, s. 40). Podobně i staroruský epos *Слово о полку Игореве* překládáme jako Slovo o pluku Igorově, ačkoli spíše jde o „řeč“, „promluvu“ či „rozpravu“. Francouzští strukturalisté „slovo“ nahradili vhodnějším pojmem „diskurs“, s nímž pracujeme i v této práci, hovoříme-li o produkovaných širších významotvorných celcích.

promyšleně vznikající v konkrétním historickém okamžiku a konkrétním společenském prostředí, je vždy nevyhnutelně obestřena sítí pulsujících dialogických vláken, jimiž sociálně-ideologické vědomí ovíjí daný předmět výpovědi“ (Bachtin 1980, s. 56). Bachtin se neomezuje jen na literaturu, ale hovoří o „dialogické orientaci“, která je vlastní jakékoli promluvě – každodenní, řečnické či vědecké. Jeho revolučnost, kterou pro západní strukturalistické lingvisty objevila Kristeva, je v kritice dosavadní konvenční formalistické lingvistiky, která pokládala „vytrženost“ slova z dialogu za normální, přitom podle Bachtina je naopak nepřírozená a to jak v replice, tak zvláště v monologu (Bachtin 1980, s. 58).

Kristeva Bachtinovo pojetí zobecnila, pozměnila částečně pojmosloví (od „dialogu slova“ přešla k „dialogu textu“) a začala rozlišovat toto křížení textů na dvou osách: horizontální ose (subjekt-příjemce) a vertikální ose (text-kontext). První vztah Bachtin označoval za „dialog“ a druhý za „ambivalenci“. „Každý text se buduje jako mozaika citací, každý text je vstřebáváním a transformací jiného textu“ (Kristeva 2008, s. 24). Nejběžnějšími a nejlépe dekódovatelnými formami aplikovaného intertextu jsou narážka a citát (Pfisterovy tzv. textové reference), ale lze pracovat také se systémovými referencemi, které „odkazují k žánru, mýtu, topos, takže konkrétní referenční text se nedá zjistit“ (Schahadat 1999, s. 366). Upření pozornosti na vztahy mezi texty zastírá věc samu natolik, že ustupuje do pozadí a my zkoumáme v podstatě jen výpovědi o ní: „Předmět se vždy již ukazuje jako proslovený jinými výpověďmi, odlišnými hodnotovými perspektivami (...) Nevztahujeme se tak nikdy přímo k věcem, ale k věcem jakožto tématům, která prošla a procházejí rozličnými promluvami“ (Koblížek 2009, s. 8). Bachtin tak obchází ontologickou podstatu věcí a soustředí se výhradně na to, jakým způsobem se k nim čtenář vztahuje, jak je poznává. „Na místo pojmu intersubjektivit se staví pojem intertextuality“ (Kristeva 2008, s. 24), čímž karteziánsky pojatý subjekt, jehož prostřednictvím jediné poznáváme svět a přemýšlíme o něm, mizí. Tím, co v Kristevové rozvíjení Bachtina nejvíce rezonovalo s atmosférou francouzské filosofie své doby, bylo zdynamizování slova v literárním textu. Slovo podle Kristevy „není bodem (ustáleným smyslem), ale protínáním textových ploch, dialogem různých druhů psaní: psaní spisovatele, příjemce, (...) kulturního kontextu“ (Kristeva 2008, s. 23). Tak aktivní slovo se nenechá spoutat jedním větným korpusem, ale prostupuje napříč mnoha texty, čímž faktor originality, původnosti, ztrácí na významu.

Intertextualita je metodologickým přístupem, k jehož naplnění můžeme používat různé kvalitativní i kvantitativní metody. My se zaměříme na metodu kvalitativní a komparativní,

kdy budeme vzájemně porovnávat dva předem setříděné korpusy textů a hledat vzájemné textové vazby na Kristevové vertikální ose (text-kontext). Tímto procesem vzniknou data vypovídající o míře vzájemného prolnutí obou korpusů.

intertextualita	intertextová spojení
explicitní	citace
	odkaz
implicitní	sekundární zdroj
	konceptuální
	fráze („catch-phrases“)

Tabulka č. 3: Intertextualita a intertextová spojení (Zdroj: Hansen 2006, s. 57).

Je na místě otázka, zda může literárněvědní metodologie přinést výsledek použitelný při výzkumu mezinárodní politiky. Intertextovost jako jedna z mála technik analýzy literárních textů díky svému spojení s francouzskou multidisciplinární strukturalistickou tradicí překročila hranice svého oboru a stala se široce aplikovanou technikou interpretace textu (v mediologii, při výzkumu žánru u filmové vědy [např. Fiske 1987] apod.). Podle Schahadat lze rozlišit dva základní postupy využívané při popisu vztahu text-text: jeden se snaží pochopit „způsoby mezi-vztahu“, neboli vztahu mezi texty a transformaci jednoho textu v jiný, druhý se soustřeďuje na příznaky odkazující ke dvojímu či vícenásobnému kódování (Schahadat 1999, s. 364). Strukturalistům je blízké chápání světa jako souboru textů podřízených určitému systému, struktuře, z níž se vytrácí element originality, resp. autorství (Barthesova „smrt autora“). V případě zkoumání politiky je její redukováné pojetí jako diskursivního aktu věcně i vědecky ospravedlnitelné, zvláště zaměřujeme-li se na její vztah ke společnosti, který může být u zahraniční politiky ex definitione výhradně komunikační (snad s výjimkou války).

3.4. Syntéza

Podle Druláka (Drulák 2004, s. 27-29) tvoří Faircloughova sociální teorie diskursu „most mezi jazykem a sociálním“ ve smyslu strukturálním: diskurs přispívá k ustavení sociální struktury a současně je touto strukturou sám utvářen (Fairclough 1992, s. 64). Nejedná se však v žádném případě o cestu ke hledání definitivní statické Pravdy (byť i ve formě určité

struktury), ale o dynamický proces, který my chápeme spíše v bachtinovském smyslu jako nekončící zápas, otevřený proces a oboustranný dialog mezi textem a příjemcem.

Postup kombinující metodologie diskursivní analýzy a intertextuality v jednom výzkumném celku nebyl dosud, pokud je nám známo, na problematice francouzského zahraničněpolitického diskursu, resp. výzkumu identity francouzských Židů použit. Někteří autoři sice zvolili lingvistické, literárněvědní nebo jimi inspirované metody (například analýza metafor, kritický konstruktivismus apod.) i při analýze diskursu používaného v izraelsko-palestinském konfliktu (např. Kalous 2010), ale jednalo se o analýzu diskursu přímých aktérů sporu, s důrazem na roli jazyka jako mobilizujícího prvku, nikoli primárně o diskurs představitelů zahraniční politiky jiných států či veřejnou diskusi. K volbě těchto metod jsme sáhli i z toho důvodu, že dostupný metodologický arzenál nám příliš možností nedává, chceme-li propojit natolik odlišné oblasti veřejné debaty. Bylo by jistě možné využít osvědčenou metodologii případových studií, pak by ovšem bylo nutné pracovat buď pomocí stejných, nebo alespoň vzájemně souvztažených proměnných na všech případech, které badatele zaujaly. Pokud bychom se měli držet výzkumu zaměřeného na vztah mezi oficiálním diskursem zahraniční politiky a určitými společenskými jevy v širším diskursivním rámci, opět by bylo třeba počet zkoumaných jevů významně omezit, abychom mohli se závislými proměnnými efektivně a přesně pracovat. Navíc, případová studie pracuje s kauzalitou, jejíž aplikaci na vzájemný vztah mezi zahraniční politikou a společenským diskursem by došlo k výraznému zkreslení výpovědi a k redukci právě jen na kauzální vazby. Analýzu diskursu, která podle Druláka (2008, s. 10) vychází z fenomenologické snahy analyzovat určitý problém „prostřednictvím subjektivních významů, jež mu přikládají vybraní jedinci“, pokládáme za ideální metodu, zajímají-li nás myšlenky a motivy stojící za vnějším jazykem v hlubších vrstvách politického vědomí společnosti. Sama tato společenská debata je ve Francii i mimo ní široce tematizována a zkoumána, přičemž výsledky těchto více či méně angažovaných výzkumů se samy stávají základem pro její další pokračování. Vztáhnout výstupy z diskursivní analýzy jazyka společenských skupin k něčemu sice vnějššímu – a přitom relevantnímu – jako je zahraničněpolitický diskurs otevírá podle nás nové uplatnění dosavadnímu vědeckému bádání i nový pohled na mechanismy diskuse.

Podají-li se nám funkčnost této teorie daným výzkumem obhájit, lze od ní očekávat jisté, byť omezené prediktivní schopnosti pro další politologický výzkum v této oblasti. Přestože mají závěry práce mimo francouzský kontext omezenou platnost a použitelnost, metodologie je

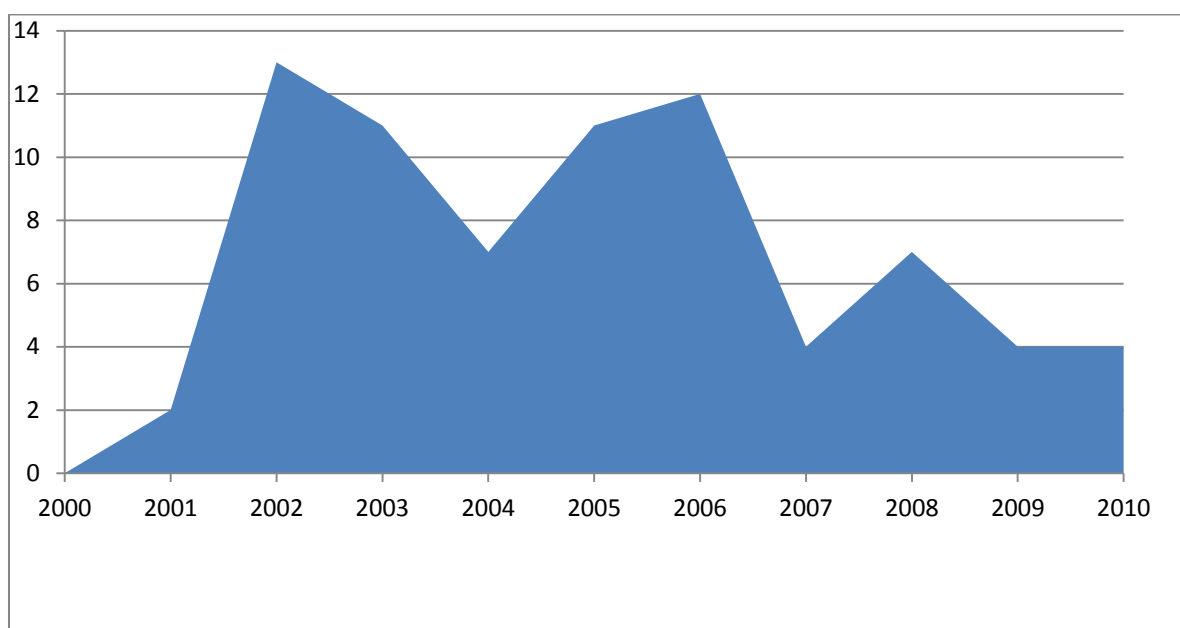
aplikovatelná na jakýkoli politický celek, u něhož chceme analyzovat dopady společenské diskuse na zahraničněpolitický diskurs. Například pro slibně se rozvíjející českou diskusi o metaforách zahraniční politiky (Drulák 2006, Drulák 2008b, Drulák 2010, Slačálek 2010) se intertextuální analýza nabízí jako nástroj umožňující souvztažení analýzy diskursu zahraniční politiky a např. mediologických studií (např. Křeček 2009, Nečas 2009) či výzkumu programatiky politických stran (např. Dančák–Mareš 2000, Česká zahraniční politika 2010) v jednom explikačním rámci.

3.5. Metoda operacionalizace dat

Hendl (Hendl 2008, s. 130) poukazuje na zdánlivě triviální, ale pro úspěch výzkumu klíčový postup při práci s dokumenty: před samotným sběrem dat je třeba nejprve na základě výzkumných otázek definovat, co budeme považovat za dokument, a až následně podle tohoto klíče dokumenty vyhledávat. Přestože během samotného sběru dat, který u kvalitativního výzkumu probíhá současně s jejich analýzou (viz Tabulka č. 1), narazíme na mnoho nových pramenů, k udržení konsistence zdrojové základny bylo nezbytné rozhodnout o jejich použití vždy jen z hlediska toho, zda je součástí odpovědi na výzkumnou otázku. Výzkumník se také musí vyrovnat s námitkou neúplnosti, tj. nikdy nezahrne vše, co bylo k danému tématu relevantního napsáno. Postupem, jakým lze eliminovat riziko vyplývající z neúplné zdrojové základny (zvláště pokrývá-li časové období deseti let), je kvalitní typologizace a kontrola vzájemných odkazů mezi autory, z níž sice mohou vypadnout některá jména, ale nikoli žádná obecná ideová pozice.

Konkrétní výzkumný postup je postaven na analýze dvou oddělených textových korpusů. Prvním a hlavním korpusem je soubor 74 knižních (z nichž je 12 sborníků a 5 knih rozhovorů dvou mluvčí) a 21 časopiseckých a novinových textů pocházejících od celkem 110 autorů zapojivších se v letech 2000-2010 do veřejné diskuse především na témata (nový) antisemitismus/judeofobie, židé/Židé ve Francii, Francie a Izrael, konflikt na Blízkém východě, připomínka holocaustu, imigrace, islamofobie, antisionismus, Palestina a Palestinci ve francouzské zahraniční politice. Do korpusu byla zařazena ta díla, která spojují aspoň dvě, většinou však tři uvedené tematické oblasti. Mnohé z těchto textů vznikly jako polemika s jinými, což vysvětluje, proč jde o rozsáhlý soubor textů přelévající se již téměř desetiletí

napříč všemi mediálními platformami (včetně audiovizuálních médií¹⁹ a internetu, které tato práce nezahrnuje). Většina děl je esejistického charakteru, část z nich jsou pamflety, zhruba jednu třetinu tvoří akademické texty. Většinu z nich, včetně těch splňujících znaky akademického díla (citace, struktura, zaměření, universitní reputace autora), lze zařadit do kategorie tzv. politické esejistiky, jakožto žánru ve Francii velice rozšířeného. Vedlejším výzkumným záměrem tudíž bude verifikovat předpoklad, že texty autorů působících v akademických institucích (a splňující formální definiční znaky akademické produkce) nevybočují z převládajícího jazykového kódu analyzovaného korpusu.

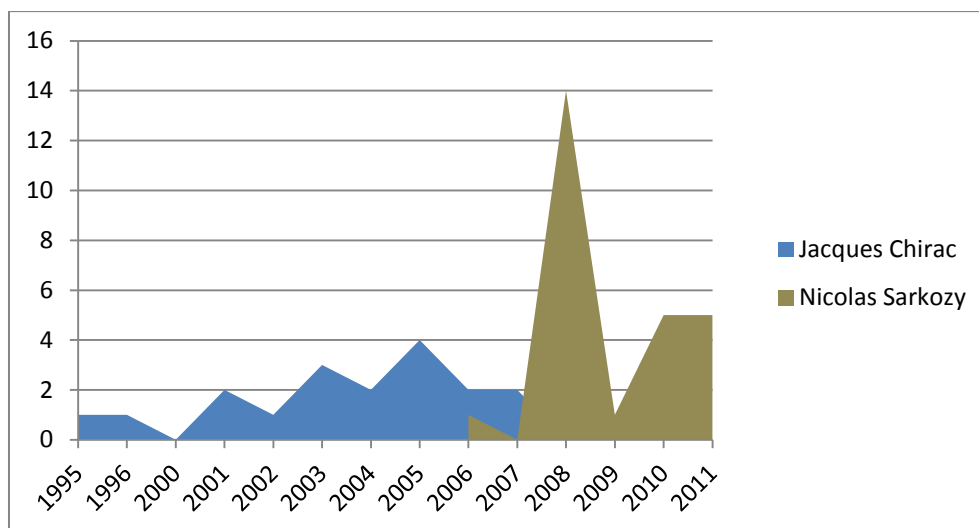
Tabulka č. 4: Celkový počet relevantních knižních zdrojů tříděný podle roku prvního vydání (korpus 1) (Zdroj: autor).

Základem druhého korpusu je soubor 43 dokumentů, které lze považovat za primární zdroje francouzského vrcholného zahraničněpolitického diskursu z let 2000-2010²⁰ – jedná se o vybrané projevy prezidentů Jacquesa Chiraca (18 projevů) a Nicolase Sarkozyho (25 projevů). Korpus je doplněn o výňatky z knihy Nicolase Sarkozyho Svědectví (*Témoignage*) a oficiální zprávy Jean-Christopha Ruffina z roku 2004. Z projevů byly vybrány jen ty

¹⁹ Bohatým zdrojem pro výzkum francouzských audiovizuálních materiálů (televize, filmové dokumenty) je online databáze Národního audiovizuálního institutu (www.ina.fr).

²⁰ Soubor obsahuje i dva Chiracovy klíčové projevy na naše téma z let 1995 a 1996 a pět Sarkozyho projevů z roku 2011.

relevantní, tj. ty, které se věnovaly tématům židovství, antisemitismu, Izraeli a paměti holocaustu.

Tabulka č. 5: Celkový počet relevantních projevů prezidenta J. Chiraca a N. Sarkozyho (korpus 2) (Zdroj: autor).

Při klasifikaci druhého korpusu vycházím z Wendtovy teze, že „struktury lidského sdružování jsou určovány především sdílenými myšlenkami než materiálními silami“ (Wendt 1999, s. 1). Právě klasifikací myšlenek a tezí jednotlivých autorů nebudu zařazovat do apriorních kategorií (pravice-levice, židovská komunita, sionisté, aktivisté za lidská práva atd.), ale během výzkumu vykrytalizovaly kategorie/skupiny dle několika pro ně charakteristických postojů prezentovaných ve veřejném prostoru. Různé zastoupení těchto kategorií v rámci korpusu bude analyzováno v závěru práce.

Texty, s nimiž v obou korpusech pracujeme, byly napsány či proneseny ve francouzském jazyce, ale pro potřeby této analýzy jejich výňatky překládáme do jazyka českého a v něm s nimi dále pracujeme. Jsme si vědomi toho, že lingvistické metody analýzy textu nemohou při práci s překladem nikdy plně postihnout sémiotiku originálního textu, přesto však jsme se rozhodli – i s tímto rizikem – pro použití této metody s ohledem na srozumitelnost výsledku v českém prostředí. Domníváme se, že při důsledné aplikaci této metody na oba srovnávané korpusy textů (a s vysvětlením nepřeložitelných výrazů či odkazů), splní metoda svůj účel, odhalí vzájemné vztahy mezi zkoumanými diskursy a přispěje tak k lepšímu pochopení dnešní diskuse ve Francii.

Přístup k celým textům projevů prezidentů je dnes díky internetu relativně snadný. Po odchodu prezidenta Chiraca z postu prezidenta převzala databázi jeho projevů Nadace Jacquesa Chiraca, která je na svých webových stránkách zpřístupnila veřejnosti v plném rozsahu (www.fondationchirac.eu). V případě Nicolase Sarkozyho probíhal sběr dat pro tuto práci v době výkonu jeho prezidentské funkce, tudíž dokumenty byly přístupny na webových stránkách Elysejského paláce (www.elysee.fr).²¹

Autoři této diskuse obvykle publikovali více než jeden či dva knižní eseje, z nichž zde citujeme, ale předcházely a následovaly je novinové články či příspěvky na kolokviích. Pro účel analýzy postojů jsme však volili tam, kde to bylo možné, rozbor knižní publikace, která bývá vzdálena aktualitám dne a v níž autor argumentuje hlouběji a šířeji. Autor knihy bývá rovněž ušetřen přímé konfrontace s oponentem.²² Mezi analyzovanými publikacemi jsou i čtyři knihy, které jsou postaveny na dialogu dvou mluvčích různých názorových proudů – od radikálně odlišných hodnotových východisek Rony Braumana a Alaina Finkielkrauta (Brauman–Finkielkraut 2006), přes odlišné postoje pokud jde o instrumentalizaci blízkovýchodního konfliktu ve Francii mezi Pascalem Bonifacem a Élisabeth Schemlou (Boniface–Schemla 2006) až po smířlivý dialog Élisabeth Lévy a Roberta Ménarda (Lévy–Ménard 2009) a vzájemný souhlas mezi Alexandrem Adlerem a Gilles Williamem Goldnadelem (Adler–Goldnadel 2008).

²¹ Po skončení mandátu N. Sarkozyho byly jeho projevy ze stránek Elysejského paláce odstraněny. U těch, které jsou dostupné na jiných webových stránkách, byly v seznamu literatury (kapitola 9.1) aktualizovány odkazy.

²² Někteří autoři věnovali své práce polemice s knihami svých odpůrců – nejvíce takových reakcí vzbudila Nová judeofobie Pierre-André Taguieffa, do jejíhož rozboru se pustili mj. Ivan Segré (*Anti-Taguieff*) a Guillaume Weill-Raynal.

4. Francouzská diskuse o židovství a Izraeli

Pro naše téma platí v nemenší míře předpoklad politizace odborného poznání, kterou demonstroval Edward W. Said na příkladu Sovětského svazu v době studené války (Said 2008, s. 20-21). V tomto případě i studie o izraelské poezii devadesátých let je mimo literárně vědeckou komunitu odborníků na izraelskou poezii nezřídka posuzována i z hlediska toho, zda obsahuje narážky či odkazy k realitě židovského státu, zda její autor podporoval mírový proces, osadnické hnutí, zda se stýkal s palestinskými spisovateli, podepsal-li různé manifesty odsuzující terorismus či postup armády na okupovaných územích apod. Nechceme na tomto místě otevírat věčné téma vztahu autora, jeho díla a jeho morálky, ale pouze poukazujeme na to, že v zemích, které západní svět vnímá skrze stav politického režimu (jako je nejen Izrael, ale i Čína²³, Rusko, apod.), je toto spojení nedílnou součástí recepce literárního díla, zatímco americký, australský, konžský nebo bulharský autor, resp. jeho dílo, s politikou své země není primárně konfrontován.

Tato politizace se ovšem dotýká také diskursu o těchto zemích v zahraničí. Napíše-li německý laureát Nobelovy ceny, že je chybou, prodává-li Německo Izraeli ponorky schopné nést jadernou bombu (Grass 2012), vyvolá to i téměř sedmdesát let po holocaustu bouřlivou reakci. Ve Francii sice většinou odpadá často nevyčtený protiargument o tom, kdo má právo vyjadřovat se kriticky k Izraeli, resp. Židům s ohledem na vlastní historickou vinu (s výjimkou Vichy), přesto však politizace tématu zahrnuje oblasti zdánlivě vzdálené – stavbu tramvajové trati ve východním Jeruzalémě francouzskou firmou, spolupráci izraelských a francouzských vědců, účast spisovatelů na literárním festivalu apod.

Společenský diskurs na zmíněná témata pravidelně podněcuje vnější a vnitropolitické či společenské události. Jejich vyčerpávající přehled nelze sestavovat, neboť diskutující pracují pokaždé s odkazy a reminiscencemi k minulým událostem, přičemž domácí a zahraničněpolitická rovina se prolínají. Přesto však lze uvést nejdůležitější události, které jsou spojeny se zásadními paradigmatickými změnami diskuse o Izraeli a židovství: Balfourova deklarace, vznik Státu Izrael, suezská krize, imigrace židovských obyvatel severoafrických zemí (Alžírsko, Maroko, Tunisko), šestidenní válka a reakce prezidenta de Gaulla na

²³ Srov. diskusi, kterou na Západě vyvolalo udělení Nobelovy ceny za literaturu v roce 2012 Mo Yanovi, který je místopředsedou Čínského svazu spisovatelů (Jacobs–Lyll 2012, Aw 2012).

izraelskou okupační politiku²⁴, příchod pravice k moci v Izraeli (1977) a levice ve Francii (1981), 1. intifáda, Dohody z Oslo, 2. intifáda a politika Ariela Sharona. V létech 2000-2010, která nás v této práci zajímají především, jsou pak mezníky události spojené s mezinárodním terorismem (11. září 2001, útoky na Afghánistán a Irák), dění na Blízkém východě (vojenská operace v Jeninu, smrt Jásira Arafata, tzv. flotila míru), a ve Francii (poškození synagog, výhrůžky a útoky na Židy, smrt Ilana Halimiho, znesvěcení hřbitovů). Významnou roli aktivizující řadu pacifistických skupin sehrála tzv. Ženevská iniciativa, konkrétně dohody podepsané v Ženevě 1. 12. 2003 mezi nevládními zástupci Palestinců a Izraelců o kompromisním řešení konfliktu.²⁵

4.1. Politicko-náboženská identita francouzského židovstva

Sociálněpsychologický pojem identita se do společenskovedního diskursu dostal v sedmdesátých letech díky pracím Erika H. Eriksona²⁶ (Hroch 2009, s. 37). Jako analytický koncept se používá například při výzkumu role etnicity či náboženské příslušnosti v sociálním kontextu i při zkoumání mobilizačního potenciálu politizované národnosti. Podle Hrocha je jeho výhodou fakt, že je na rozdíl od termínu nacionalismus „mravně neutrální a není zatížen ani zamlžen politizovanou žurnalistikou“ (Hroch 2009, s. 38).

Židovské instituce ve Francii se po dobu své historie zřetelně přizpůsobovaly politickému prostředí a proměňující se politické kultuře. Nejstarší z nich, Konzistoř, založená spolu s institucí Velkého rabína Francie přímo na přání Napoleona I. v roce 1808 ctíla své postavení dané jí nejprve imperátorem a později sekulární republikou a drží se stranou veřejného života zaměřujíc se přednostně na uspokojování náboženských potřeb francouzského židovstva. To však neplatí o sekulární Reprezentativní radě židovských institucí ve Francii (CRIF²⁷), jejíž vznik na sklonku druhé světové války (v níž se židovství stalo vrcholným politikem a otázkou

²⁴ V kontextu přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242 ze dne 22. 11. 1967 prohlásil de Gaulle na tiskové konferenci: „Mnozí se obávají, že Židé, až donedávna rozptýlení, zůstali takovými, jakými byli vždy; elitním národem, jistým si sám sebou a panovačným.“ Kompletní text zní v originále: „*Certains même redoutaient que les Juifs, jusqu'alors dispersés, qui étaient restés ce qu'ils avaient été de tout temps, un peuple d'élite, sûr de lui-même et dominateur, n'en viennent, une fois qu'ils seraient rassemblés dans le site de leur ancienne grandeur, à changer en ambition ardente et conquérante les souhaits très émouvants qu'ils formaient depuis dix-neuf siècles: l'an prochain à Jérusalem*“ (De Gaulle 1970, s. 232-233).

²⁵ Oficiální wwbové stránky iniciativy: <http://www.geneva-agreement.org/>.

²⁶ Erikson 1973.

²⁷ Původní název zněl Reprezentativní rada izraelitů ve Francii (*Conseil représentatif des israélites de France*).

života a smrti) jí předurčil k aktivní společenské i politické roli, která se plně rozvinula až v osmdesátých letech. Na vzniku CRIF²⁸ se podílely různé skupiny židovských levicových odbojářů (komunisté, sionisté i bundisté), složené převážně z aškenázských imigrantů ze střední Evropy, ale také tradicionalistická Konzistoř, která se později z CRIF stáhla. Symbióza těchto dvou organizací byla přerušena na počátku osmdesátých let – zatímco do roku 1983 byl předsedou CRIF buď přímo předseda, nebo místopředseda Konzistoře, po smrti Alaina de Rothschilda (který stál v čele obou institucí) byl Théo Klein prvním zvoleným předsedou CRIF, navíc výrazně politicky profilovaným. I dnes se tato dvojí tradice odráží v tom, že zatímco Konzistoř je převážně sefardská, vedoucí představitelé CRIF se rekrutují převážně z řad aškenázských Židů, což odráží výsledek přistěhování silně praktikujících severoafrických židů v 60. letech²⁹, ztotožněných s hodnotami republiky, v níž je náboženství přirozeně vyčleněno z veřejného života. Vedoucí představitelé CRIF byli naopak formováni v prostředí poznamenaném otřesem holocaustu a liberálními šedesátými lety, kdy je ve společnosti jako politikum chápáno vše, včetně morálky, náboženství či kultury.

Starší označení „izraelita“ přijali židé v 19. století pod vlivem dvou okolností – jednak slovo „žid“ s sebou neslo negativní konotaci, stigma spojené s dlouhou historií antisemitských předsudků, a jednak, jak píše Laurens, „izraelité jsou židé,... kteří víceméně přijali francouzskou kulturu jako směr své asimilace... Pokud šlo o Araby, hovořili Francouzi o Levantincích [*Levantins*] – lidech [vzešlých z] arabského kulturního prostředí, kteří přijímají francouzskou kulturu“ (Laurens 2006, s. 5). Označení „izraelita“ však bylo používáno v 19. století i v jiných evropských zemích, včetně Itálie či Rakouska-Uherska. Dalšími francouzskými variantami téhož označení byl „Francouz židovského původu“ nebo „mojžíšského vyznání“ (*de confession mosaïque*) (Bordes-Benayoun–Schnapper 2008, s. 59). Klasický republikánský model vykazoval náboženskou příslušnost výhradně do sféry osobního života, kdy víra neměla žádný vliv na fakt příslušnosti osoby k francouzskému národu (Wieviorka 2008, s. 6-7). Teoretický koncept a ideál republikánského občanství se však po celou historii potýkal s realitou, která se k němu ani zdaleka neblížila – ať již šlo o přetrvávající regionální identity Bretonců, Alsasanů či Korsičanů, přes silný vliv katolické

²⁸ Jak uvádí Halter, v počátcích existence CRIF se, pokud jde o její orientaci, střetly dvě skupiny – komunisté okolo Adama Rayskiho, kteří odmítali podřízenost Židovské agentuře a trvali na nutnosti dohody s arabskými obyvateli v Palestině, a sionisté vedení Josephem Fisherem, kteří požadovali co nejrychlejší vznik židovského státu (Hecker 2012, s. 69).

²⁹ Jen mezi léty 1956 a 1967 se do Francie přistěhovalo 235 000 Židů ze severní Afriky (Benbassa 2007, s. 199).

církve (napojené na reakční a monarchistické síly) až po silně zakořeněný antisemitismus živený stále novými předsudky (např. spojením židů s kapitalismem či naopak s komunismem). Vyvrcholením prohlubující se propasti mezi republikánským ideálem a heterogenní společností byla Dreyfusova aféra, která však neznamenala katarzi.

I v době mezi válkami byli podle Schora židovští představitelé velmi konzervativní a nechtěli dělat z antisemitismu politický problém, neboť se báli, že by protifrancouzský osten a výčitky mohly zhatit asimilacionistickou politiku zahájenou roku 1791 a stvrzenou ostatně i konečným osvobozením Alfreda Dreyfuse. Příliv chudých židů z východní Evropy, který zasáhl Francii ve třicátých letech, dal mnoha francouzským židům pocítit „civilizační“ odlišnost (a tudíž úspěch jejich asimilace) a pomoc těmto lidem pro ně byla čistě humanitárním činem, nikoli činem politickým obráceným např. proti antisemitismu či pro solidaritu židovského národa (Schor 2005, s. 207-211). Židovské autority dokonce ani nechtěly, aby byl antisemitismus dáván do souvislosti s bojem proti fašismu (jak to dělali komunisté), neboť na příkladu Itálie ve své době viděly, že fašismus nemusí nutně znamenat nenávisť k Židům a jejich perzekuci (Schor 2005, s. 291-292). Židé se považovali většinou za francouzské patrioty a obávali se toho, že vytvoření židovské národnosti (ve spojení se sionismem³⁰) z nich učiní cizince ve vlastní zemi a antisemity to jen povede k tomu, aby je obvinili z toho, že preferují Palestinu před Francií (Schor 2005, s. 314). Ve třicátých letech pokládal Sylvain Lévi, prezident Aliance israélite universelle (AIU) stejně jako drtivá většina tehdejších židů sionismus za „neslučitelný s francouzským patriotismem“ (Lifshitz-Krams 2009, s. 111). Debata o politické identitě francouzského židovstva utichla pod vlivem existenční krize druhé světové války, přičemž z prvních poválečných reflexí nelze nezmínit Sartrovy Úvahy o židovské otázce z roku 1946, které se vracejí k otřesu, který představoval nacismus a genocida.

Až po roce 1967 pronikla diskuse o republikánství a židovství do veřejného diskursu a stimuloval ji nový element – existence národního státu Židů, jehož přežití není samozřejmostí, jak ukázala šestidenní válka. Jak píše Luc Rosenzweig, mladí Židé jeho generace na počátku sedmdesátých let „dobývali pomyslné území znovuobjeveného židovství“, ale její příslušníci

³⁰ V roce 1925 vznikla sionistická Association France-Palestine – francouzský výbor přátel sionismu s cílem „rozvíjet intelektuální a ekonomické vztahy mezi Francií a Palestinou“ (Nicault 1992, s. 143). Mezi francouzskými židy se těšila minimální podpoře, přidávali se k ní spíše přistěhovaní aškenázští židé. I premiér Léon Blum se prohlásil „propalestincem“ jen z obdivu k socialistickému ideálu sionistů (Nicault 1992, s. 160).

pocívali jistou nedůvěru vůči nacionalismu – byť byl židovský a demokratický (Rosenzweig 2005, s. 18-19). Sedmdesátá léta přinesla i masivní návrat sebeoznačení „Žid“ (na úkor „izraelita“), nyní již spojeného s politicky definovanou národností a odmítnutím antisemitismu. Příliv severoafrických sefardských Židů, kteří žili v muslimském světě po dlouhé generace a po dekolonizaci se museli vystěhovat (většina z nich zvolila před Izraelem kulturně bližší Francii) znamenal vzpruhu pro náboženský život francouzských židovských obcí a současně vnesl do židovského prostředí živý negativní sentiment vůči Arabům a muslimům. Přípomínka šoa, jakožto symbolu hranice samotné židovské existence, se stala postupně integračním prvkem mezi sekulárními asimilovanými aškenázy a religiózními sefardy. Přestože se holocaust severoafrických židů dotkl jen v malé míře,³¹ promítá si každá ze skupin do něj své reference – aškenazim ty vztahující se k dlouhé historii evropského antisemitismu a z toho vyplývající nutnosti udržování paměti zavražděných, sefardim se více zaměřují na islám jakožto ohrožení pro Stát Izrael i je samotné (Triganovy „hranice Osvětími“). Označování Izraele za „koloniální“³² stát je dráždí právě v souvislosti s tím, že se mnozí z nich narodili na kolonizovaném území, které bylo v rámci „dekolonizace“ Francií opuštěno a přenecháno vládě muslimů samotných. Tento kontext nelze v diskusi nevidět. V souvislosti s pochopením významu holocaustu jako radikálního popření židovské existence v jakékoli formě se „Židé vzdálili [republikánskému] modelu... a stále více se ukazují ve veřejném prostoru [jakožto Židé], ať již proto, aby podpořili Stát Izrael... nebo proto, aby se mobilizovali proti antisemitismu“ (Wieviorka 2008, s. 7). Roli, kterou Ghiles-Meilhac nazývá „diplomacií paměti“ (*diplomatie de la mémoire*), začíná židovská komunita aktivně hrát od počátku devadesátých let. Od útoku na synagogu v pařížské rue Copernik (1980), přes profanaci židovského hřbitova v Carpentras (1990) až po poničení památníku židovských vojáků padlých u Verdunu³³ (2004) a další podobné činy extrémní pravice, se židovská

³¹ Herec Philippe Lellouche píše, jak mu jeden aškenázský Žid v debatě o judaismu řekl: „Vy jste byli na sluníčku, zatímco my jsme byli v koncentračních táborech!“ (Lellouche 2008, s. 35). Historickou realitou bylo, že na severoafrických územích pod správou vlády ve Vichy byly aplikovány protižidovské zákony a zřízeny pracovní tábory v letech 1940-1943, ale Židé nebyli deportováni (Gilbert 1987, s. 482).

³² Je třeba upozornit na to, že v diskusi často používaný pojem „colon“ má ve francouzštině dvojitý význam: osadník a kolonialista. Právě pro tento dvojitý kontext jej někteří neokonzervativní autoři (např. Trigano) odmítají a považují jej za nástroj účelové delegitimizace Izraele.

³³ Jak upozorňuje Pierre Birnbaum, právě verdunský památník židovským vojákům je symbolem jejich úspěšné integrace do francouzského národa a ztotožnění se s republikánskými hodnotami, za které položili životy (Birnbaum 2010, s. 109).

komunita, reprezentovaná CRIF a paměťovými institucemi, stala „legitimním a přirozeným partnerem politiků“ a „strážcem paměti“ (Ghiles-Meilhac 2011).

Zajímavý posun a radikální změnu trendu, pokud jde o chápání role Izraele pro židovskou identitu v diaspoře, odhalil výzkum na vzorku 480, resp. 440 příslušníků francouzské židovské komunity v letech 1967 a 1981. Na otázku, jaké důsledky by mělo zmizení Státu Izrael na osud Židů ve světě, odpovědělo v roce 1967³⁴ celých 54 %, že „žádné“, zatímco v roce 1981 si to myslelo již jen 4,9 % (Chevalier 1989, s. 422). Ve výzkumu provedeném na jaře 1969 na židovských školách ve Francii na vzorku 200 židovských studentů mezi 15 a 25 lety jich 75 % uvedlo, že se obává antisemitismu. Izrael pro ně představuje „zemi předků“ a centrum kultury a náboženství, jen 16 % by tam chtělo emigrovat. Ostatní jen v případě vážného propuknutí antisemitismu ve Francii (Allouche-Benayoun 1989, s. 380-381). Tato čísla kontrastují s výzkumem provedeným na počátku našeho století, v němž 80 % otců židovských rodin (tj. těch hlásících se ke členství v židovské obci) vyjádřilo přání, aby jejich syn udělal aliju, zatímco jen 5 % by bylo proti (Barnavi 2002, s. 71).

Ilustrativní je v tomto ohledu nárůst počtu studentů židovských škol od sedmdesátých let do současnosti (Tabulka č. 6). Příčiny je třeba hledat jak v nutnosti integrovat nově příchozí severoafrické Židy, kteří většinou jiné než náboženské vzdělání neznali, tak v systematickém posilování komunitních institucí pod vedením CRIF. Na zajímavý fenomén upozorňuje Philippe Velilla: děti, které jejich sekularizované rodiny posílaly do židovské školy, začaly učit náboženské praktiky své rodiče, zaváděly kašrut do rodinné kuchyně a obrátily tradiční schéma, kdy naopak rodiče předávají dětem náboženství (Velilla 2010, s. 120).

1959	644 studentů ve 12 školách
1962	801 studentů
1965	1272 studentů
1995	5000 studentů
2002	29000 studentů ve 251 školách a 108 školních skupinách
2008	30471 studentů

Tabulka č. 6: Vývoj počtu žáků židovských škol 1959-2008 (Zdroj: Hazan 2010, s. 176, Attal 2004, s. 102 [data k roku 1995] a Velilla 2010, s. 120 [data k roku 2008]).

³⁴ Chevalier odkazuje na výzkum uskutečněný ve čtyřech prvních měsících roku 1967 Sylvii Korcaz v rámci její disertační práce mezi 480 muži hlásícími se k judaismu a žijícími v pařížské oblasti.

Podíváme-li se hlouběji na strukturu komunitního školství, vidíme, že religiozita spojená se sionismem se stává dominujícím proudem židovského náboženského života ve Francii. Dnes zhruba polovina všech židovských dětí studuje na škole napojené na komunitu (Hazan 2010, s. 179). Z nich zhruba 13 % náleží organizaci Ozar HaTorah³⁵, která byla vytvořena, aby chránila tradice sefardských ortodoxních Židů,³⁶ 22 % je navázáno na lubavičskou komunitu,³⁷ která se stará především o žáky z chudých rodin, a 27 % provozuje Národní federace židovských autonomních škol, převážně sionistická³⁸ (Hazan 2010, s. 180).

Přestože je označení „židovská komunita“ (*communauté juive*) dnes běžně užíváno, a to především v diskursu analyzovaném v naší práci, ne každý autor upřesňuje, co pod ním vlastně rozumí. Odhady velikosti židovské populace ve Francii, které se odvíjejí od čísel zveřejněných francouzskými komunitními organizacemi, se pohybují mezi 500 000 až 600 000 osobami (Trigano 2006, s. 297-306)³⁹. Esther Benbassa ve své studii uvádí, že 48 % z nich se neúčastní aktivit organizovaných komunitami a jsou tzv. „jomkipurovými židy“ (*juifs de Kippour*)⁴⁰ (Benbassa 2000, s. 294), Elie Barnavi počet plně aktivních odhaduje jen na třetinu židovské populace země (Barnavi 2002, s. 23). Důvody pro neúčast velké části židů na životě své komunity zjišťoval výzkum citovaný Benbassou: podle 54 % je důvodem komunita „příliš obrácená k náboženství“, podle 35 % není dostatečně demokratická a podle 19 % je příliš obrácená k Izraeli“ (Benbassa 2000, s. 294). Otázky po reprezentativitě židovských komunitních institucí se objevují ve chvíli, kdy například sdružení židovských podnikatelů (UPJF) publikuje následující apel: „Politici musejí vzít v úvahu to, že francouzští Židé podporují, bezvýhradným způsobem, Stát Izrael“ (Amiach 2007). V reakci na podobná prohlášení vznikla řada manifestů a prohlášení Židů, kteří se neztotožňují s bezvýhradnou

³⁵ V překladu znamená „Poklad Tóry“.

³⁶ Židovskou školu v Toulouse, před níž 19. 3. 2012 atentátník Mohammed Merah zabil čtyři lidi, provozovala také organizace Ozar HaTorah.

³⁷ Lubavičská komunita (hnutí *Chabad*) usilující o šíření ortodoxního chasidského judaismu je politicky blízké pravici ve Francii (UMP) a v USA (republikáni) (Velilla 2010, s. 122).

³⁸ Podle Hazana znamená taková výchova „silné pouto s Izraelem a sionistickým ideálem, židovský život respektující minimum kašrutu a svátků“ (Hazan 2010, s. 181).

³⁹ World Jewish Congress uvádí 500 000 členů aktivních ve 230 židovských komunitách ve Francii (<http://www.worldjewishcongress.org/en/communities/show/id/98>).

⁴⁰ Tzn. že židovství pro ně znamená navštívit synagogu pouze na největší židovský svátek jom kipur.

podporou Izraele a hájí práva Palestinců. Tím nejznámějším bylo prohlášení Jiný židovský hlas (*Une autre voix juive*) z roku 2003 podepsané více než 1500 osobnostmi domítající „monopolizaci hlasu židovstva jedinou frakcí vedenou CRIF“⁴¹. Právě z CRIF, kterou po válce spoluzakládala, vystoupila v roce 2009 původně odbojová skupina vzniklá v roce 1943 s názvem Unie židů pro odboj a vzájemnou pomoc (*Union des juifs pour la résistance et l'entraide* – UJRE). V otevřeném dopise předsedovi CRIF Prasquierovi si ztěžují na rozchod s hodnotami, na nichž byl CRIF založen, ztrátu reprezentativity a přílišný příklon k Izraeli na úkor práv palestinského obyvatelstva (Staroswiecki–Frédéric–Lewkowicz 2009).

4.2. Pozice mluvčích

„Směry (umělecké i jiné), kroužky, časopisy, noviny, dokonce určitá významná díla a jednotlivé osobnosti mají v závislosti na stupni své důležitosti možnost rozvrstvovat jazyk, zatěžovat jeho slova a formy svými typickými akcenty a takto je do určité míry zcizovat jiným směrům, stranám, dílům a osobnostem. Jakýkoliv společensky závažný slovní projev dokáže svými intencemi infikovat, někdy i nadlouho a v širokém rozsahu, určité momenty jazyka. Vtahuje je do významového a výrazového zacílení svého projevu, podsouvá jim určité významové odstíny a hodnotové zabarvení: tímto způsobem může přivést na svět slogan, může hanobit, velebit apod.“ (Bachtin 1980, s. 68).

Témata spojená s Izraelem a židovstvím rozhodně nejsou a nikdy nebyla jen tématy diskutovanými v uzavřených odborných platformách. Do diskuse se zapojuje celá řada mluvčích, od tradičních francouzských veřejných intelektuálů a novinářů, přes vědce, politiky, aktivisty až po umělce či sportovce. Naší hypotézou, kterou se níže pokusíme potvrdit, je, že postoje jednotlivých aktérů nelze mechanicky přiřadit k institucím, etnickým nebo náboženským skupinám či politickým stranám, z nichž vzešli. Je nutné navíc brát v úvahu dynamiku společenského vývoje ovlivněnou vnějšími okolnostmi, která přispívá k formování postojů veřejného mínění či k jejich zásadní změně (např. vliv šestidenní války na uvědomění si židovské identity u řady radikálně levicových studentů či nárůst protizidovských útoků po roce 2000 apod.). Jistým vodítkem, ale nikoli vysvětlením, nám může být příslušnost k sefardskému židovství, neboť u něj lze předpokládat nejen vyšší religiozitu, ale také potenciální příslušnost ke skupině orientálních židů, nezasažených přímo

⁴¹ Manifest a seznam signatářů, mezi nimiž je řada bývalých deportovaných, odbojářů (např. Stéphane Hessel či Pierre Vidal-Naquet) je přístupný na <http://uavj.free.fr/>.

holocaustem, ale vypovězených ze své staleté vlasti v zemích Maghrebu po jejich osamostatnění. Bylo by ovšem chybou začít s typologií diskursu od etnicity či původu. Dalším indikátorem může být, reprezentuje-li mluvčí určitou komunitní instituci (viz Rejstřík institucí, kap. 8.1.). Politolog Marc Hecker jako první zpracoval přehlednou typologii proizraelských a propalestinských skupin. Proizraelské rozdělil na dvě základní skupiny: ty, které jsou součástí židovské komunity, a ty, které stojí mimo ní – ty mohou být buď sekulární, nebo napojené na jiná náboženství⁴² (Hecker 2012, s. 67). Naše analýza se nezaměřuje jen na židovskou komunitu v širším slova smyslu, ale na veřejný prostor, v němž mluvčí vystupují sami za sebe. Klasifikaci diskursu tedy provádíme na základě jeho analýzy, nikoli naopak.

4.2.1. Republikáni

Vztah umírněné levice k sionismu a později ke Státu Izrael prošel zajímavým vývojem, v němž dominoval sionismu spíše nakloněný hlavní proud, ale debaty o ideologicky správném a lidsky spravedlivém poměru k sionismu propukaly velmi často. Socialist a Albert Thomas v roce 1919 očekával, že se Palestina „stane cennou laboratoří sociálních prací“, a i přes svojí počáteční nedůvěru vůči sionismu později uznal, že je tento progresivní, tedy odlišný od jiných nacionalismů (cit. dle Nicault 1992, s. 108). Zdrženlivost nicméně přetrvávala po celá dvacátá léta. Obrat lze datovat do roku 1929, kdy do francouzské politické debaty poprvé pronikla krvavá událost ze Svaté země (133 židovských obětí masakru v Jeruzalémě) a politici na samém úsvitu mediálního věku na ní museli reagovat. Právě v souvislosti s těmito událostmi se předseda socialistů (SFIO) Léon Blum prohlásil za sionistu „protože jsem Francouz, protože jsem Žid a protože jsem socialista a jsem propalestinský, protože moderní židovská Palestina, to je neuvěřitelné a unikátní setkání nejstarších tradic lidstva a jeho nejnovějšího a nejdůležitějšího hledání svobody a sociální spravedlnosti“ (cit. dle Nicault 1992, s. 160). Poválečná levice vedená Guy Molletem navázala s Izraelem úzké spojení, které na ideové úrovni vydrželo – s obtížemi posledního desetiletí – dodnes.

Republikánská levice dnes obdivuje Izrael, právě s jistou nostalgií pro pionýrská léta raného budovatelského sionismu. Přibližně ve stejné době, kdy se s nástupem pravice odklonil od této

⁴² Jak píše například Armand Laferrère: „Přestože můj jazyk a má kultura je francouzská, cítím se často mnohem pohodlněji – morálně a intelektuálně – v Izraeli než ve své vlastní zemi. Nemám (pokud vím) ani kapku židovské krve v žilách. Ani já, ani nikdo z mé rodiny nekonvertoval k judaismu. Ale filosemitismus, který často zahrnuje emoční identifikaci s židovským národem, je součástí dědictví komunity, v níž jsem vyrostl: francouzských hugenotů, čili protestantů“ (Laferrère 2006).

bengurionovské formy sionismu Izrael, proměnil se i vztah francouzských socialistů k Izraeli. Podporu konkrétního socialistického (a pro mnohé do jisté míry koloniálního⁴³) politického projektu vyměnili za abstraktnější podporu státu zosobňujícího historickou odpovědnost Evropy i Francie za holocaust, podporu opírající se o minulost, nikoli o optimismus budovatelů obrácený do budoucnosti. Čím dál více naopak levice akcentuje neblahé dědictví kolonizace, přičemž přistěhovalce z Maghrebu a subsaharské Afriky vnímá prizmatem vlastní koloniální minulosti. Odmítá esencialistické pojetí „identity“, Francii pojímá jako přistěhovaleckou zemi, která musí usilovat o efektivní fungování asimilacionistické integrace do politického národa. Největším nebezpečím pro tento proces představuje uzavírání se do komunit (komunitarismus), které přerušují přímou vazbu mezi občanem a státem, resp. národem.

Za typického zastávce tohoto přístupu lze označit ekonoma a bývalého Mitterrandova poradce Jacquesa Attaliho, sociologa Michela Wieviorku či právníka Théo Kleina. Patří sem i historik Henri Rousso, specialista na vichistický režim, později otevřeně podporující Ségolène Royal, a historik Edgar Morin. Lze sem zařadit i Guy Konopnickiho, dlouholetého aktivního komunistu, který se v osmdesátých letech posunul směrem k socialistům. Právě Konopnicki je příkladem toho, jak vyhocená společenská atmosféra může proměnit stanoviska – v roce 2002 vydal knihu *Vina Židů (La faute des Juifs)* akcentující téma nového antisemitismu, která by jej sama o sobě zařadila blízko neokonzervativní kategorie.⁴⁴ V roce 2009 se esejí *Banalita dobra (La banalité du bien)* vrátil do hlavního proudu levice, když až z osvícensky republikánských pozic odmítl jakékoli dělení společnosti na komunity a jejich specifické nároky na uznání.

Tuto skupinu nelze dnes přímo ztotožnit s nějakou platformou, z vnitřku organizované židovské komunity (CRIF, Konzistoř) se k ní hlásí málo vrcholných reprezentantů (Théo Klein je výjimkou), inklinují k ní spíše aškenázští Židé spojení s obdobím Françoise Mitterranda, pro které druhá světová válka neznamena jen šoa, ale také protinacistický odboj

⁴³ Pro řadu (nejen) socialistů představoval vznik Izraele uprostřed arabského světa jistý vzdor procesu dekolonializace, jímž se cítili mocensky i kulturně ohroženi (viz Kassir – Mardam-Bey 1992, s. 146).

⁴⁴ „Jsem natolik francouzským, narozením, jazykem, způsobem života, kulturou, že necítím žádnou potřebu hledat jinou vlast“ (Konopnicki 2002, s. 25).

(*résistance*). Příkladem budiž Stéphane Hessel (narozen 1917), hrdina odboje⁴⁵ vyzývající mladé lidi ve svém manifestu, který se stal bestsellerem,⁴⁶ aby „oživili a předali dědictví odboje a jeho ideály“ (Hessel 2010, s. 3). Hessel ale současně obviňuje Izrael z válečných zločinů, přičemž tato rétorika je spíše antiimperialistická (Hessel 2010, s. 9).

O propojenosti izraelského intelektuálního prostředí s francouzskou židovskou komunitou svědčí přítomnost několika hlasů osobností, které se pohybují na pomezí obou zemí. Typickým představitelem je historik a krátký čas i velvyslanec Izraele ve Francii Elie Barnavi, který sám sebe zařazuje po bok izraelského tzv. tábora míru. Podobně smýšlející Ilan Greilshammer, věřící žid a socialista, který s diplomem ze Sorbonny emigroval v roce 1973 do Izraele, se pokládá za sionistu pouze ve smyslu, že i Židé mají právo na svůj národní stát. Pro francouzskou veřejnost a mainstreamová média je napojení těchto lidí na umírněné kritické intelektuály typu Amos Oz či Avraham B. Yehoshua (emblematické postavy hnutí Mír teď), jejichž svědectví přinášejí do Francie, důležité jako protipól antiimperialistickou levicí šířených negativních obrazů Izraele ztotožněných s Arielem Sharonem, vojáky a osadnickým hnutím.

4.2.2. Antiimperialisté

Tato skupina kritizuje neudržitelnost argumentace a pokrytectví hlavního proudu socialistické strany dovolávajíc se principů, na nichž stojí evropská levice – solidarity s utlačovanými a rovností. Domnívají se, že po roce 1967 se situace Izraele zásadně změnila, ze státu na pokraji přežití se stala expandující mocnost, která nectí hodnoty socialistům vlastní, jak doma (práva arabské menšiny, role náboženství), tak navenek (okupace, kolonizace, nerespektování mezinárodního práva). Neudržitelný je podle nich rovněž postoj státu k muslimům ve Francii, kdy se jejich oprávněné sociálně-ekonomické požadavky vykládají jako bezpečnostní riziko pro stát. Zatímco republikánská levice nechce „importovat“ blízkovýchodní konflikt na

⁴⁵ Hessel byl synem německých židů konvertovavších k luteránství, za války se přidal k de Gaullovým jednotkám Svobodné Francie ve Velké Británii, následně byl vysazen zpět do Francie organizovat odboj a spojení s exilem. Byl zadržen Němci, ale utekl z koncentračního tábora. Po válce sloužil jako diplomat a je mj. spoluautorem Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948.

⁴⁶ Během prvních dvou měsíců bylo na místo původního nákladu 6000 exeplářů prodáno 600 000 kusů této 32 stránkové knihy. Během následujících šesti měsíců dosáhl počet prodaných exeplářů 2 miliony kusů a stala se nejprodávanější knihou ve Francii (Payot 2011).

francouzskou půdu, podle antiimperialistů již importován dávno je a je třeba se vyrovnat s jeho následky důslednou změnou politiky.

Za vůdčí postavu tohoto proudu lze bezpochyby označit ředitele Institutu mezinárodních a strategických vztahů (IRIS) Pascala Boniface. Diskusi otevřel svojí analýzou z roku 2001 určenou vedení Socialistické strany (PS),⁴⁷ v níž pod názvem Blízký východ, socialisté, mezinárodní spravedlnost, volební efektivita (*Le Proche-Orient, les socialistes, l'équité internationale, l'efficacité électorale*)⁴⁸ plédoval pro odklon od tradiční proizraelské linie strany ve prospěch témat, která její voliči dnes očekávají.⁴⁹ Do „bonifacovského“ proudu lze zařadit autory blízké nakladatelství La Découverte (Denis Sieffert, Éric Hazan), kteří ve svém ideovém manifestu Antisemitismus: netolerovatelné vydírání (*Antisémitisme: l'intolérable chantage*) viní tvůrce teorie o „nové judeofóbii“ z morálního vydírání tím, že penalizují kritiku politiky Státu Izrael obviněními z antisemitismu.

Antiimperialisté obracejí pozornost k „imperialismu v nás“, tedy k sociálním a ekonomickým těžkostem nižších vrstev, především muslimů, kteří – více než úspěšně integrování Židé – pocítují důsledky rasismu, netolerance a xenofobie většinové francouzské společnosti. Hovoří-li část intelektuálů o antisemitismu, otevírají antiimperialisté (např. Vincent Geisser) otázku islamofobie, která je nepřímo podporována i některými veřejnými institucemi a médii (Geisser 2003, s. 13). To, jak média pojmají muslimy (*homo islamicus mediaticus*) pomocí výrazů jako „mladý muslim“, „mladý arabo-muslim“, „mladí z předměstí“ (Geisser 2003, s. 24), vypovídá o krizi společnosti více, než to, že údajně málo zdůrazňuje tragédii holocaustu. Kritika se obrací také proti toleranci společenského mainstreamu vůči urážkám a schematizaci muslimů a islámu tím, že netrestá či dokonce oceňuje některé rasistické výroky např.

⁴⁷ Materiál byl určen tehdejšímu generálnímu tajemníkovi PS, dnešnímu prezidentovi Françoisi Hollandovi.

⁴⁸ Boniface svůj text poté, co se dostal na veřejnost, sám publikoval jako přílohu knihy *Je dovoleno kritizovat Izrael? (Est-il permis de critiquer Israël?)* (Boniface 2003, s. 233-238).

⁴⁹ Cílem masivní kritiky neokonzervativních oponentů byly především dvě zmínky o „mladých Arabech, muslimských Francouzích“ (Boniface 2003, s. 237), kteří ač se hlásí levice, nechtějí volit PS, protože nereflktuje jejich mínění o situaci na Blízkém východě. Podle kritiků (Taguieff, Trigano, Tarnero, Laferrère) Boniface vyzývá k podbízení se muslimské populaci a obětování zájmů francouzských Židů. Armand Laferrère to ve svém článku *Je dovoleno podporovat Izrael? (Est-il permis de soutenir Israël?)* nazývá demografickým cynismem: „5 milionů židů, 300 milionů Arabů, raději stát po boku těch početnějších“, ačkoli přiznává, že otevřeně se k tomu nikdo z kritiků Izraele nehlásí (Laferrère 2003, s. 940).

spisovatele Michela Houellebecqa⁵⁰ či Oriany Fallaci (např. Fallaci 2002). Tytéž výroky, které, kdyby se dotýkaly Židů, by byly společností a médií odsouzeny a vyřadily by jejich autora z tolerovatelného rámce veřejné diskuse, procházejí po 11. září „expertům strachu“ jako je Taguieff či Trigano bez obtíží. Mezi autory zařaditelnými do antiimperialistického proudu lze dále uvést někdejšího kněze, poté anarchistu a trockistu Roberta Ménarda, který v 90. letech zakotvil v PS, rozhlasového novináře Daniela Mermeta a Bernarda Langoise, zakladatele hnutí ATTAC⁵¹, který se ohrazoval proti konstrukci „alterglobalizačního antisemitismu,“ šířeného údajně pod praporem jeho hnutí usilujícího o spravedlivější globální řád.⁵² Do této kategorie lze zařadit i někdejšího vysokého státního úředníka Bruno Guigeya, který byl pro svou nevybíravou kritiku izraelské politiky a jí sloužící „židovské lobby“ ve Francii, odvolán z funkce podprefekta v roce 2008. Svými názory ovlivňoval jako poradce kandidáta republikánské levice na pozici prezidenta z roku 2012 a zakladatele Levicové strany (*Parti de gauche*) Jean-Luc Mélanchona.

Hlavními myšlenkovými platformami antiimperialistického proudu jsou nakladatelství La Découverte, týdeník Politis a částečně i liberálně levicový týdeník Marianne. Tato skupina se nepřekrývá se členy institucí židovské komunity, intelektuálové židovského původu (např. Ménard, původem alžírský židovský přistěhovalec) jsou však v ní významně zastoupeni – svého původu se dovolávají jen, jsou-li obviněni z antisemitismu. To je případ i zakladatele Asociace pro družbu mezi palestinskými uprchlickými tábory a francouzskými městy

⁵⁰ Spisovatel Michel Houellebecq v rozhovoru pro časopis *Lire* v roce 2001 označil islám za „nebezpečné náboženství již od svého vzniku“ a za „nejhloupější náboženství“ („*la religion la plus con, c'est quand même l'Islam*“), za což čelil několika žalobám muslimských organizací, ale soud spisovatele viným neshledal. Pikantní skutečností je, že Houellebecqova matka sama k islámu konvertovala, což spisovatel komentoval jako „poslední způsob, který našla, aby všechny nasrala“. Houellebecq sám sebe nazývá „proizraelským“ a tvrdí, že „polovina [jeho] přátel jsou židé, ... protože židé jsou inteligentnější a zajímavější než je průměr“ (cit. dle L'Express 2001). V souvislosti s oceněním Houellebecqua Goncourtovou cenou (2010) mnoho komentátorů kritizovalo některé značně nenávislné výroky postav jeho románů (hlavní hrdina se obvykle jmenuje Michel a bývá ztotožňován s autorovým alter ego, což Houellebecq nepopírá), např.: „Pokaždé, když jsem se dozvěděl, že v pásmu Gazy zastřelili palestinského teroristu, palestinské dítě nebo palestinskou těhotnou ženu, chvěl jsem se nadšením při pomyslení, že je na světě o muslima méně“ (Houellebecq 2008, s. 274).

⁵¹ Zkratka *Association pour la Taxation des Transactions financière et l'Aide aux Citoyens* (Asociace pro zdanění finančních transakcí a pomoc občanům).

⁵² Svoji obhajobou Pascala Boniface však jen přilil olej do ohně, když tři domnělé „Židy“ z vedení socialistů (Dominique Strauss-Kahna, Laurenta Fabiuse a Pierra Moscovichiho) obvinil z komplotu proti Bonifacovi (Dillane 2003).

Fernanda Tuile, který má dokonce část vlastní rodiny žijící v Izraeli a jezdí jí často navštěvovat (Hecker 2012, s. 234).

Z organizované židovské komunity měl k postojům umírněných antiimperialistů nejbližší Henri Hajdenberg, prezident CRIF v optimistických letech mírového procesu následujících po dohodách z Oslo. Na Večeři CRIF byla v roce 1997 dokonce pozvána zástupkyně Palestinské autonomie ve Francii Leila Shahid. V roce 1999 zorganizoval CRIF cestu na Blízký východ, která, jak poznamenává Ghiles-Meilhac, se výrazně lišila od tradičních cest „solidarity s Izraelem“, které pořádá organizace již od vzniku židovského státu. Hajdenbergova delegace „za mír na Blízkém východě a přátelství mezi národy“ se setkala i s Jásirem Arafatem, zatímco izraelský premiér Netanyahu jí odmítl přijmout (Ghiles-Meilhac 2011). Po návratu do Francie Hajdenberg tvrdil, že se „role židovských komunit může vyvíjet“ a nemusí být jejich úkolem pouze podpora Izraele, ale také zlepšení obrazu Židů v arabské společnosti a naopak (Trois questions 1999).

Specifickou skupinou v rámci antiimperialistické levice tvoří okruh autorů kolem měsíčníku *Le Monde diplomatique*. Zatímco „bonifacovští“ antiimperialisté cílí především na změnu domácí politiky, včetně francouzské zahraniční politiky vůči zemím Blízkého východu, okruh intelektuálů kolem Dominiquea Vidala, Alaina Greshe a Serge Halimiho má ambice ovlivnit globální veřejné mínění⁵³ ve prospěch spravedlivějšího mírového světového uspořádání. Dalším specifickým tématem této platformy je, že se skládá převážnou většinou z antisionistických levicových Židů, z nichž část žije nebo žila v Izraeli, jako někdejší zakladatel Lékařů bez hranic Rony Brauman či antisionistický aktivista Michel Warschawski⁵⁴. Do názorového okruhu dále patří dlouholetá zástupkyně OOP v Paříži Leila Shahid či arabský aktivista a novinář Marwan Bishara. Jakožto zastánci důsledně antinacionalistického přístupu se brání politické instrumentalizaci izraelsko-palestinského konfliktu, ve které vidí nástroj ultrakonzervativních skupin v Izraeli a ve Spojených státech (méně často pak ve Francii), jak odvést pozornost od skutečného řešení problému dopadajícího hlavně na Palestince. Stejně

⁵³ *Le Monde diplomatique* vychází ve třiceti jazykových mutacích, přičemž Francie zabírá desetinu celkového nákladu (Editions internationales 2012).

⁵⁴ Warschawski byl synem štrasburského vrchního rabína, který jej v jeho šestnácti letech poslal do Izraele studovat do ješivy. Z ní však během dvou let přešel k izraelským trockistům a od té doby se angažoval v sekulárních levicových a antisionistických hnutích.

jako téměř všichni známí francouzští neokonzervativci se v šedesátých letech hlásili ke krajní levici, jejich dnešní oponenti, např. Brauman, se do svých radikálních pozic vyvinuli až koncem osmdesátých let.⁵⁵

Do antiimperialistických pozic patří také klasická krajní levice, jejíž názor je již od počátku konzistentně odmítavý vůči sionismu, jakožto formě reakčního nacionalismu, a koresponduje tak s Marxovým názorem na nacionalismus formulovaným například v Komunistickém manifestu.⁵⁶ Jeden ze zakladatelů francouzské komunistické strany (PCF) a dlouholetý ředitel listu *L'Humanité* Marcel Cachin deklaroval v duchu leninské doktríny v roce 1917 v souvislosti s Balfourovou deklarácí podporu nacionalismu pouze kolonizovaných národů (cit. dle Nicault 1992, s. 107). I pozdější francouzské intervence ve prospěch emigrujících Židů do britské mandátní Palestiny byly komunisty chápány jako pouhá taktická záminka sloužící v soupeření dvou imperialismů – a kolonizovanými národy byli jak tamní Židé, tak Arabové ve stejné míře a jejich třídním zájmem měla být vzájemná jednota proti útlaku. Když ve třicátých letech zesílil příliv východních Židů do Francie, kteří se špatně integrovali do již usedlé komunity, začaly prosionistické tendence na extrémní levici posilovat díky růstu mládežnických socialistických hnutí typu HaShomer HaTzair. Prezident Ligy proti antisemitismu (LICRA) Bernard Lacache reagoval na tento vývoj razantně: „Nejsem vaším nepřítelem, sionisté... Ale nemám rád váš nacionalismus... Říkám vám, že se mýlíte, když stavíte na písku z anglických slibů ignorující, že tamní Arabové, početnější než vy, jsou stejně tak okouzleni tou zemí jako vy, stejně palestínští jako vy“ (cit. dle Nicault 1992, s. 160). Další část francouzské ultralevice se k sionismu začala přiklánět až koncem třicátých let, kdy do země pronikly první informace o nacistickém antisemitismu, situaci Židů v Německu a obsazeném Rakousku a především po paktu Molotov-Ribbentrop ze srpna 1939, který zničil iluze mnohých komunistů (Nicault 1992, s. 175).

⁵⁵ Brauman sám o sobě mluví jako o někdejším sionistovi, který do konce 80. let viděl blízkovýchodní konflikt jako lokální konflikt studené války, kde Izraelci byli na straně svobody a demokracie a „práva Palestinců byla výmyslem komunistické propagandy“ (Brauman–Finkelkraut 2006, s. 30-35).

⁵⁶ V jiných Marxových a Engelsových dílech (např. Německá ideologie) není pohled na nacionalismus apriorně negativní, ale „progresivnímu“ nacionalismu některých národů přiznává jistou úlohu v dějinném vývoji, prospívá-li zájmům a cílům dělnické třídy.

Přestože komunisté principiálně pokládali sionismus za reakční ideologii,⁵⁷ část z nich se přiklonila ke vznikajícímu Izraeli nejen proto, že to bylo v souladu s (záhy přehodnocenými) politickými záměry Sovětského svazu. Udržovali kontakty s izraelskou komunistickou stranou (Maki⁵⁸, Hadash⁵⁹) a s palestinskými levicovými silami a později s OOP (Maatoug 1998). Komunistům blízké Hnutí proti rasismu a pro přátelství mezi národy (MRAP) se po několik desetiletí od svého vzniku zaměřovalo především na domácí boje proti rasismu a proti antisemitismu, stavělo se za práva azylantů a nelegálních imigrantů. Pokud jde o izraelsko-palestinský konflikt, drželo se hnutí spíše stranou až do devadesátých let.

K platformám blízkým krajní levici (tedy nejen komunistům, ale také Lutte Ouvrière [LO], Zeleným a Nové antikapitalistické straně [NPA]), které nejčastěji vyjadřují ve veřejném prostoru solidaritu s palestinským lidem, se řadí i Francouzská židovská unie pro mír (UJFP), která sama sebe považuje za internacionalistický proud Francouzů židovského původu, kteří se nehodlají smířit s tím, že jejich jménem mluví pouze proizraelsky orientovaná CRIF. Mezi známé aktivisty, kteří se k UJFP hlásí, patří například marocký židovský spisovatel Jacob Cohen⁶⁰ či její místopředsedkyně Unie Michèle Sibony, pacifistka a feministka rovněž marockého židovského původu, která žila řadu let v Izraeli. K LO má blízko skupina CAPJO – EuroPalestine, kterou založili někdejší členové této stranické a odborové organizace Olivia Zémor a Nicolas Shahshani. Stejně jako v asi největší a v posledních letech nejaktivnější skupině tzv. propalestinského spektra, Asociaci Francie Palestina Solidarita (AFPS), se v ní angažují převážně muslimové. EuroPalestine dokonce kandidovala ve volbách do Evropského parlamentu (EP) v regionu Île-de-France v roce 2004, na její kandidátce vedené chirurgem Christophem Oberlinem figuroval i komik Dieudonné. Přestože kandidovala v jednom z nejméně přistěhovaleckých obvodů, získala jen 1,89 % odevzdaných hlasů.⁶¹ Dieudonné

⁵⁷ Lenin v roce 1903: „Myšlenka odděleného židovského lidu je politicky reakční a vědecky neudržitelná“ (cit. dle Maatoug 1998, s. 108).

⁵⁸ Akronym pro Izraelskou komunistickou stranu (*HaMiflega HaKomunistit HaYisraelit*), která v letech 1948-1973 sdružovala židovské i arabské komunistické síly.

⁵⁹ Označení nové (*hadash* = hebr. nový) izraelské komunistické strany, vzniklé roku 1977. Oficiální název je Demokratická fronta pro mír a rovnost (*HaHazit HaDemokratit LeShalom VeLeShivion*).

⁶⁰ Jacob Cohen, stejně jako aktivistka EuroPalestine Olivia Zémor byli fyzicky napadeni skupinou hlásící se k extrémistické skupině Liga na obranu Židů (LDJ), kteří si útok nahrávali a umístili na internet jako výstrahu dalším Židům, kteří zrazují zájmy Izraele („kápo Jacob Cohen“) (Les ultra-sionistes 2012).

⁶¹ Získala celkem 50 065 hlasů (Cahier résultats 2004).

založil v roce 2009 vlastní Antisionistickou stranu (*Parti Anti-Sioniste*), mezi jejíž hlavní programové cíle patří „osvobodit národ... z područí sionistických organizací“ (Programme du PAS 2009). Ve volbách do EP obdržela – opět kandidovala jen v Île-de-France – 1,30 % voličských hlasů.⁶² Na „antisionistické“ kandidátce se objevil také esejista Alain Soral, který za posledních dvacet stačil vystřídat PCF i ústřední výbor Národní fronty, a aktivistka Ginette Hess-Skandrani. Tato někdejší spoluzakladatelka Zelených (z nichž byla v roce 2005 vyloučena) dnes předsedá malému uskupení s názvem Kámen a olivová ratolest (*La Pierre et l'Olivier*⁶³) a nepočtené skupině aktivistů Mezi perem a kovadlinou (*Entre la Plume et l'Enclume*), spolupracující se známými popírači holocaustu Rogerem Garaudym, Robertem Faurissonem a Sergem Thionem. Hess-Skandrani se angažuje i v další propalestinské mikroorganizaci, Hnutí psanců imperialismu (*Le Mouvement des damnés de l'impérialisme*) podle vlastního vyjádření blízké šíitskému islámu (Baudouin 2008) a spolupracující s židovským antisionistickým hnutím Neturei Karta (MDI 2008). Svěráznou a politicky neukotvenou tvář propalestinské extrémní levice je lídr Rolnické konfederace (*Confédération paysanne*) José Bové, který ač svými konspiračními teoriemi o roli Mosadu v útocích 11. září v USA i při těch na synagogy ve Francii nezapadá do typického programového rámce francouzské extrémní levice, se viditelně angažuje v boji za práva Palestinců. Jeho spektakulární Mise do Palestiny z roku 2001, kdy spolu s 51 francouzskými „internacionály“ navštívil Jásira Arafata obklíčeného v jeho pevnosti Muqata, vzbudila značnou mediální pozornost (Bové 2002).

Na rozdíl od jiných myšlenkových pozic vystupují asociace na krajní levici skutečně jako centralizovaná hnutí, řada publikací vyjadřuje stanovisko hnutí (např. Laurens 2006). Ostatně vytváření antisionistických stran a desítek propalestinských hnutí (často iniciovaných a obsazených jen jediným člověkem) lze vykládat v tomto kontextu jako snahu skrýt kontroverzní názory za instituci a bránit se útokům vedeným ad hominem. V posledních letech se zdá, že dochází k pokusům o propojení mezi více akademickou a státotvornou antiimperialistickou levicí, tlačící na programový posun uvnitř PS (Boniface) s aktivistickou

⁶² Získala celkem 36 398 hlasů (Les resultats des élections 2009).

⁶³ Název tohoto radikálně protizraelského uskupení (jehož je Ginette Hess-Skandrani patrně jedinou známou aktivní členkou) je složen z kamene, jakožto symbolu palestinské intifády (kámen proti tanku), a olivové ratolesti, jakožto symbolu míru.

radikální levici, která se snaží o mobilizaci veřejnosti⁶⁴ ve prospěch palestinské věci (Robert Hue, Daniel Cirera) politickými prostředky.⁶⁵ Muslimská „antisionistická“ a propalestinská radikální uskupení stále zůstávají na okraji spektra a nedaří se jim ani průnik do komunální politiky, v níž přistěhovalecké hlasy získávají komunisté, případně socialisté díky sociálním tématům.

Jak upozorňuje Jean-Yves Camus (Camus 2006, s. 64), nejnovější výzvou pro francouzská propalestinská hnutí je postoj k Hamasu, jakožto legálně zvolenému reprezentantu Palestinců, resp. k politickému islamismu vůbec – včetně toho francouzského. Jak MRAP, PCF, tak ATTAC se k islamismu staví negativně, různé pohledy jsou v redakci *Le Monde diplomatique*, v LCR a u Zelených.⁶⁶ France-Palestine Solidarité drží linii ve prospěch Fatahu, zatímco k Hamasu se přiklonila jen malá ultralevicová skupinka Hnutí solidarity s odporem palestinského lidu (*Mouvement de solidarité avec la résistance du peuple palestinien – MSRPP*) založená v prosinci 2005 a skupinky spojené s Ginette Hess-Skandrani – viz její manifest s názvem *Palestina: odboj se jmenuje Hamas (Palestine: la résistance s'appelle Hamas)* (Skandrani 2009). Tajemník zahraniční komise PCF Jacques Fath vidí ve vítězství Hamasu prodloužení zablokování mírového procesu, ale „nemělo by odradit od realizace ...decentralizované spolupráce“. Konkrétně má na mysli spolupráci francouzských obcí s palestinskými uprchlickými tábory v rámci komunisty řízené asociace⁶⁷ (Fath 2006, s. 29).

4.2.3. *Neokonzervativci*

Na počátku celé veřejné diskuse, která je hlavním předmětem této práce, stály argumenty, jejichž zastánci tvoří patrně názorově nejhomogennější skupinu z naší klasifikace. Tito filosofové, novináři a aktivní představitelé některých institucí židovské komunity vyšli ve

⁶⁴ Prezident AFPS Bernard Ravenel pořádá desítky místních setkání po celé Francii na téma stavby zdi oddělující Izrael od palestinských území (Ravenel 2006, s. 65-72). Chápu se jako protiváha CRIF, který lobbuje z nejvyšších politických míst (Večeře CRIF), zatímco propalestinská hnutí pracují s místními zastupitelstvy zapojenými do Sítě decentralizované spolupráce pro Palestinu (*Réseau de coopération décentralisé pour la Palestine*) (Ravenel 2006, s. 71).

⁶⁵ Svědčí o tom mj. jejich účast na kolokviu IRIS (Boniface–Maso 2006).

⁶⁶ Podle Patricka Farbiaze Zelení zastávají pozici uznání vlády Hamasu a tohoto hnutí za legitimního zástupce palestinského lidu, který nemůže být „kolektivně trestán... protože si ne zvolil politiky, které si přáli jiní než on sám“ (Farbiaz 2006, s. 28).

⁶⁷ Asociace pro družbu mezi palestinskými [uprchlickými] tábory a francouzskými městy (*Association pour le jumelage des camps palestiniens avec des villes françaises*).

valné většině ze stejného prostředí liberálních šedesátých let a se svými dnešními oponenty sdíleli v květnu 1968 stejná ideologická východiska na krajní levici (trockisté, maoisté, komunisté). V sedmdesátých letech se posunuli doprava, často pod vlivem amerického judaismu, který v reakci na šestidenní válku zareagoval politizací židovské komunity jako prostředku pro vyjádření solidarity s ohroženým Státem Izrael. Došlo u nich k většímu příklonu náboženské praxi,⁶⁸ kterou však doplňoval jimi nově vnášený politický náboj judaismu, který zásadně proměnil židovskou komunitu. Nová, politická role, do níž stavěli někteří její představitelé židovskou komunitu, se projevila užším propojením CRIF nejprve se socialisty (Klein – Mitterrand), poté s izraelskou levicí a tzv. táborem míru (Hajdenberg)⁶⁹ a později ještě silněji s pravicí (Cukierman – Sarkozy). Právě Roger Cukierman v čele CRIF představoval jednoho z nejvíce „politických“ představitelů této organizace, která z veřejného prostoru vytlačila tradiční konfesní reprezentaci francouzských židů ve formě Konzistoře.

Vzestup neokonzervativního proizraelského hnutí ve Francii je spojen s inspirací v podobě napojení na americké neokonzervativce, kteří se dostali k moci v roce 2000 spolu s Georgem Bushem a jejichž ideologickým opěrným bodem se stala rozsáhlá interpretace událostí 11. září. Francouzským neokonzervativcům se v jeden okamžik naskytla řada možných oponentů (umírněná levice, muslimští přistěhovalci, média i příliš proarabský prezident Chirac) a reálná možnost interpretovat vlnu protižidovského násilí z let 2000-2004 jako francouzské „11. září“. Za první manifest této skupiny autorů lze považovat v prosinci 2001 vydanou knihu Nový breviář nenávisti (*Le nouveau bréviaire de la haine. Antisémitisme & antisionisme*) právníka Gilles-William Goldnadel (2001), která je sice obsahově značně eklektická a čerpá převážně z amerických zdrojů zaměřených na protiizraelský antisemitismus v muslimských zemích, přesto však se stala základním referenčním textem pro většinu dalších autorů této

⁶⁸ V kontextu francouzského židovství je výjimkou příběh Benny Lévyho (1945-2003), někdejšího maoisty a tajemníka Jean-Paul Sartra, který se v sedmdesátých letech přiklonil k židovské ortodoxii a svůj život zakončil alijou do Izraele, kde se věnoval odkazu filosofa Emmanuela Lévinase. V roce 2000 založil spolu s Bernard-Henri Lévyem a Alainem Finkielkrautem v Jeruzalémě Institut pro levinasovská studia (*Institute for Levinasian Studies*) (Lazar nepadat.).

⁶⁹ Henri Hajdenberg byl do čela CRIF zvolen v roce 1995 a první léta jeho mandátu se vyznačovala zejména snahou o aktivizaci francouzské židovské komunity ve prospěch mírového procesu a dohod z Oslo. Předseda Likud France označil v roce 1996 vedení CRIF za „okrajovou skupinku obdivovatelů [dohod z] Oslo“ (Ghiles-Meilhac 2011).

debaty.⁷⁰ Francouzští neokonzervativci převzali všechny teze amerického advokáta a esejisty Alana Dershowitze, které nejlépe vystihuje název závěrečné kapitoly jeho knihy *Na obranu Izraele (The Case for Israel): Izrael – Žid mezi národy* (Dershowitz 2003), jenž postuluje tezi, že antisionismus je novým druhem antisemitismu. Zatímco však podle Dershowitze jsou ohrožením pro Izrael i Západ především islámské režimy „nenávidějící svobodu“, je osten francouzských neokonzervativců zaměřen proti antiimperialistické levici zažívající jistou obrodu prostřednictvím antiglobalizačního (resp. alterglobalizačního) hnutí. To jsou i základní teze Jacquesa Tarnera, který je jedním z nejmilitantnějších aktivistů, pro něhož je boj proti antisemitismu především bojem proti levici, kterou ztotožňuje s popírači holocaustu, osmašedesátníky a příznivci dnešních antiglobalizačních hnutí, která podle jeho názoru omlouvají islamistické teroristy⁷¹.

Prvními a nejzávažnějšími příspěvky do debaty o novém antisemitismu, který obrací pozornost přímo do Francie, je proslavená kniha nežidovského filosofa Pierre-André Taguieffa *Nová judeofobie* (Taguieff 2002) vydaná v červnu 2002. Ta již v sobě spojuje tři hlavní elementy, na jejichž ideologicky koherentní interpretaci jsou postaveny všechny hlavní teze neokonzervativců: intifáda Al-Aqsa (ohrožení Izraele⁷²), 11. září (ohrožení západní civilizace) a útoky na Židy a židovské objekty ve Francii (ohrožení Židů). Také CRIF se v roce 2001 posunul od umírněného Henriho Hajdenberga a volbou Rogera Cukiermana si postavil do čela muže, který prosazoval aktivní vnitropolitickou roli francouzského židovstva pevně svázanou s pravicovou orientací Izraele. Ve francouzském veřejném životě kritizoval nejen nárůst antisemitismu, ale také politické postoje muslimů⁷³ a „hnědo-zeleno-rudé spojenectví“ protiizraelských, a tedy protižidovských sil. Jeho blízcí poradci, zmíněný advokát Gilles-William Goldnadel a novinář Clément Weill-Raynal a další začali používat

⁷⁰ Nepočítáme-li články v časopisech *L'Arche* a *Commentaire*, byl vůbec prvním francouzsky knižně vydaným textem obsahujícím základní teze tzv. nového antisemitismu příspěvek Jacquesa Tarnera ve sborníku (Nové) tváře antisemitismu (Tarnero 2001) vydaného v září 2001.

⁷¹ Tuto spojitost ilustruje na příkladu Rogera Garaudyho, bývalého marxisty, který od popírání holocaustu přešel k radikálnímu islamismu, přičemž sám konvertoval k islámu.

⁷² Laferrère nazval intifádu „Arafáda (teroristická válka zahájená v roce 2000 Jásirem Arafatem)“ (Laferrère 2008).

⁷³ V rozhovoru pro izraelský denník *Haaretz* se v roce 2002 vyjádřil ve smyslu, že by „vítězství Le Pena [v prezidentských volbách] omezilo muslimský antisemitismus a antiizraelské chování, neboť jeho výsledek [v 1. kole voleb] je vzkazem muslimům, aby se zklidnili“ (Laske 2002).

právních nástrojů proti oponentům (Bernard Langlois, Edgar Morin, Dieudonné, Rony Brauman, Charles Enderlin), aby je žalobami na šíření nenávisti odradili od kritiky Izraele. Mezi představitele tohoto proudu blízkého dnešnímu vedení CRIF patří i spisovatel Jean-Pierre Allali, prezident LICRA Patrick Gaubert, filosof Adrien Barrot a historik Alexandre Adler, až do 80. let člen PCF a později přítel prezidentů Chiraca a Sarkozyho a amerického neokonzervativce Richarda Pearla (Adler-Goldnadel 2008).

Neokonzervativní eseje jsou si podobné v mnoha ohledech. Nepochybují o přímé souvislosti mezi nárůstem antisemitského násilí ve Francii a spravedlivou válkou proti terorismu, kterou vedou Spojené státy. Kritizují média, že jsou příliš propalestinská a málo se vciťují do fatálně neustále ohrožované situace Izraele, který je ostrovem západní demokracie a pokroku na nepřátelském Blízkém východě. Naopak se přespříliš vciťují do Palestinců. Jako příklady dlouholeté tradice nenávisti, jejímiž nositeli jsou levicová hnutí ruku v ruce s radikálním islamismem, jsou nejčastěji uváděny: palestinské či egyptské učebnice zobrazující Židy pomocí antisemitských stereotypů⁷⁴, Protokoly sionských mudrců v arabských překladech, rezoluce OSN z roku 1975 o tom, že sionismus je druh rasismu, spojenectví jeruzalémského muftího s Adolfem Hitlerem, konference proti rasismu v Durbanu, mediálně dramatizovaná smrt „malého Mohammeda“ v Palestině, přehnané zprávy v médiích o izraelském zásahu v táboře Jenin, nesprávné nazývání židovských obyvatel palestinských území „kolonialisté“, „intifáda“ na předměstích francouzských měst, jejímiž oběťmi jsou Židé. Vzhledem k tomu, že ke kritikům Izraele patří i mnozí Židé (míroví aktivisté, noví historikové, postsionisté a antisionisté v Izraeli i v diaspoře), jejich postoj je psychologicky vykládán jako židovská sebenenávist.

Specifický okruh neokonzervativců tvoří autoři, často sefardského původu, kolem historika a filosofa Shmuela Trigana. Trigano původně publikoval v komunitním časopise Arche, ale v roce 2001 založil právě na podporu teorie nového antisemitismu a dalších kontroverzních témat vlastní platformu pod názvem Observatoř židovského světa (*Observatoire du monde juif*) a v roce 2006 pak i časopis Controverses. K dalším osobám z jeho okruhu patří lingvista Georges-Elia Sarfati či historik Frederic Encel. Trigano sice zastává shodné pozice, pokud jde o tzv. nový antisemitismus, ale ve své analýze jde výrazně do hloubky, dokáže věcně a z vlastních filosofických pozic polemizovat s kritiky a vyvracet jejich argumenty. V případě

⁷⁴ Vždy jsou citovány ze sekundárních, často i z terciálních zdrojů. Např. Narrating Palestinian Nationalism 2002.

role židovské komunity je značně kritický i vůči politické úloze, kterou ve veřejném prostoru hraje CRIF. Triganův jazyk je méně agresivní než například Tarnerův či Goldnadelův, šéfredaktor *Controverses* používá řadu odkazů k židovským dějinám.

Neokonzervativní diskurs se stal součástí oficiálního diskursu, analyzovaného v jiné části této práce, prostřednictvím Zprávy pro ministra vnitra o boji proti rasismu a antisemitismu, jejímž vypracováním byl pověřen Jean-Christophe Rufin. Tato zpráva (Rufin 2004) přebrala řadu tezí z děl Pierre-André Taguieffa např. o „moderním antisionismu zrozeném smíšením antikoloniálních, antiglobalizačních, antirasistických, tiers-mondistických a ekologických“ proudů (Rufin 2004, s. 28). Zpráva dále cituje z eseje Silvaina Attala (2004). Zastánci nového antisemitismu následně zpětně na Rufinovu zprávu odkazují (např. Ottolenghi 2012, s. 43) a legitimizují své postoje pomocí citací oficiálního dokumentu.

Do nekonzervativního proudu lze zařadit i některé autory, kteří sami nemohou být označeni za ideology tohoto proudu, ale jsou spíše druhotnými uživateli jeho argumentů. Obvykle jde o autory intelektuálních profesí, kteří po roce 2000 v souvislosti s růstem protižidovských útoků (a růstem ideologické diskuse o nich) cítili potřebu vydat osobní výpověď o problematice Izraele a židovství. Obvykle tak činí bez hlubší analýzy, přejímajíce argumenty autorů neokonzervativního proudu či sociologická data přetištěná médií. Obsah jejich výpovědí není nikterak originální, neopomenou zmínit klíčové mediální „kauzy“, které rámuji debatu o novém antisemitismu (výzkum veřejného mínění v EU, podle něhož je Izrael největší hrozbou pro mír, Antisionistická strana Dieudonného, titulek kritického článku o Izraeli Edgara Morina⁷⁵, smrt malého Mohammeda, konference v Durbanu, příliš propalestinská agentura AFP⁷⁶, apod.). Typickým představitelem může být novinář Luc Rosenzweig, který ve své eseji *Dopis propalestinským přátelům (Lettre à mes amis propalestiniens)* popisuje, jak se zúčastnil demonstrace proti antisemitismu v roce 2002 a ocitl se „ve společnosti pouze těch, které jsem měl vždy problém nazývat mými souvěrci“ (Rosenzweig 2005, s. 12). Novinář Sylvain Attal do své obsáhlé výpovědi s názvem *Rána (La plaie)* sesbíral řadu událostí z druhé ruky a udělal koláž z rešerší z francouzských novin. Do této skupiny lze zařadit i esej Izrael, má láska (*Israël, mon amour*) novináře a ředitele listu *Tribune juive* Ivana Levaie

⁷⁵ Izrael-Palestina: rakovina (*Israël-Palestine: le cancer*).

⁷⁶ *Agence France-Presse* – francouzská tisková agentura čelila kritice kvůli údajně tendenčně propalestinskému zpravodajství.

(Levaï 2006) či postoje novinářky blízké Jean-Pierre Chèvenementovi Élisabeth Lévy v knižním rozhovoru (Lévy–Ménard 2009). Ta, jak v knize přiznává, se až v posledních letech začala zabývat svým židovstvím a vztahem k Izraeli, který pro ni byl dříve nepodstatný. Extrémním příkladem tohoto deklaratorního žánru může být publikace, kterou v málo známém regionálním nakladatelství Cheminements vydal ekonom a ředitel marketingu firmy IBM Albert Naccache (2008). V objemném svazku shromáždil pod názvem Proti Izraeli: Od lásky k Palestině po nenávist k Židům (*Contre Israël. De l'amour de la Palestine à la haine des Juifs*) neutříděné informace o známých mediálních skandálech týkajících se Izraele a antisemitismu v Evropě i v arabském světě (včetně tzv. palestinských učebnic vyučujících děti nenávisti či jeruzalémského muftího, který se za druhé světové války spojil s Hitlerem).

Diskuse o novém antisemitismu a její teze pronikly i do akademických prací na témata spojená se židovskými dějinami a náboženstvím. Například historik Paul Giniewski, autor řady akademických prací o židovsko-křesťanských vztazích, vydal v roce 2008 – tedy v době, kdy diskuse o novém antisemitismu již téměř odezněla – knihu Izrael a Západ (*Israël et Occident*), v níž rozebírá historii a současnost vztahů křesťanství a židovství (Giniewski 2008). Poslední tři z dvanácti kapitol interpretují některé otazníky minulosti za použití konceptu tzv. židovské „sebenenávisti“, pátrající po psychologických motivacích odpůrců izraelské politiky uvnitř židovské komunity. Giniewski rovněž problematizuje vztah papeže Benedikta XVI. k židům⁷⁷ a rozebírá jeho údajnou shovívavost k islamismu v době „endemického terorismu v muslimském světě“ (Giniewski 2008, s. 257).

Ve své „čisté formě“ menšinovou skupinu tvoří francouzští Židé, kteří usilují o ideologické skloubení francouzské republikánské identity a jejích hodnot se sionismem. Patří sem nepochybně Raphaël Draï, který opírá identitu Izraele o náboženské pojetí sionismu, které, jak se domnívá, právě pro svojí výhradně religiózní, nenárodní podstatu, není nutně v konfliktu s republikánskou tradicí ve francouzském veřejném prostoru. Draï ve své argumentaci postavené na symbolech z biblické historie (David a Goliáš, Kain a Ábel) a ze světa islámu (panislamismus, dhimmi) míří pouze na obranu Izraele jakožto židovského státu, což jej odlišuje od většiny neokonzervativců, jejichž motivace leží ve Francii. Za sionisty bez

⁷⁷ Ta se má projevat tím, že při vyjmenování obětí terorismu nezmínil Izraelce, a dále pak, že při návštěvě Osvětami „neupřesnil“, že polovina obětí byli Židé (Giniewski 2008, s. 251).

explicitního protilevicového zaměření, ba dokonce politicky angažované na levici⁷⁸, lze označit i aktivisty z UEJF Paula Bernarda a Patricka Klugmana, kteří, aby skloubili sionismus s loajalitou k republikánské tradici, pojmají občanství formalisticky – pouze jako poslušnost platným zákonům a společenským normám, zatímco sionismus je pro ně hlubší spirituální (nikoli však nutně náboženské) pouto k jinému státu.

Bylo by nasnadě zařadit – jak to činí řada kritiků politického angažmá židovské komunity – na první místo mezi prosionistické subjekty největší střešovou organizaci francouzských židovských komunit, CRIF. Role organizace, která si v roce 2000 napsala do svého statusu, že „v každém okamžiku ukazuje přiměřenými prostředky pocity solidarity a sounáležitosti francouzské židovské komunity se Státem Izrael“ (Hecker 2005, s. 81) roste především díky angažovaným a ve veřejném prostoru viditelným předsedům, počínaje Théo Kleinem. CRIF jakožto politická reprezentace Židů ve Francii neodpovídá ideji nedělitelné republiky, v níž občané pro výkon svých politických práv nepotřebují prostředníka. K reprezentaci židů jakožto příslušníků náboženské komunity a ve věcech náboženství vymezených slouží Napoleonem zřízená Konzistoř, jejíž společenská role posledních třicet let naopak upadá a omezuje se na vnitřní náboženský život komunity.

Skupina veřejných intelektuálů známá od konce 70. let jako „noví filosofové“ se zformovala volně okolo emblematické postavy francouzské filosofické, literární a mediální scény Bernard-Henri Lévyho (BHL⁷⁹). Tito intelektuálové netvoří homogenní názorovou skupinu, nelze je jednoznačně zařadit na pravici či na levici, některé z nich nelze ani označit za koherentní sami se sebou. Noví filosofové se vyjadřují k mnoha společenským a zahraničněpolitickým tématům a explicitně se nehlásí k žádné ideologii, ale odvolávají se na universální humanistické hodnoty, které poněkud arbitrárně aplikují na různé situace. BHL tak na jednu stranu podporuje svržení totalitních režimů v Libyi a Sýrii, na druhou stranu varuje před islamismem a obává se o bezpečnost Izraele. Otázka, zda je lepší zvolení neliberálních islamistických stran na místo sekulárních diktátorů, rozděluje západní konzervativce (Zakaria 2012) i francouzské nové filosofy. V případě tzv. arabského jara

⁷⁸ Paul Bernard byl zástupcem ředitele kampaně Bertranda Delanoë (starosta Paříže od roku 2001, PS) při pařížských komunálních volbách v roce 2008, Patrick Klugman v roce 2007 podporoval Ségolène Royal v prezidentské kampani (Hecker 2012, s. 85).

⁷⁹ Některá delší jména se ve francouzském mediálním diskursu běžně zkracují a zkratky jako BHL či VGE (Valéry Giscard d'Estaing) jsou všeobecně používané.

nesklouzává BHL do utilitaristické logiky výhodnosti pro Západ, resp. pro Izrael (jako např. Daniel Pipes), ale podobně jako například Paul Wolfowitz věří v dobro, které mají právo Arabové si vybrat sami a povinností Západu je umožnit jim to svrhnutím tyranských režimů. Lévyho postoj k válce v Iráku v roce 2003 byl však odmítavý jako sice „morálně správné“, ale „politicky devastující“ volbě. Naopak jiní noví filosofové – André Glucksmann a Pascal Bruckner – americkou intervenci podporovali, stejně jako tehdejší humanitární pracovník blízký PS a pozdější Sarkozyho ministr zahraničí Bernard Kouchner (Weill 2003).

Stejně jako američtí neokonzervativci v době Bushovy vlády, stáli i noví filosofové osobně blízko politické elitě konzervativní pravice (Sarkozy, UMP). Na rozdíl od nich však nepřevzali politickou odpovědnost, ale oscilovali mezi polohou systémově přípustného „špatného svědomí“ (na rozdíl od okruhu *Le Monde diplomatique*, který představuje radikální antisystémové „svědomí Západu“) a veřejně angažované osoby, která dle situace je i není vnímána jako oficiální mluvčí francouzské politiky. To platí nejen o BHL, který svého přítele Sarkozyho prý „přesvědčil“ k vojenskému zásahu v Libyi⁸⁰ a vystupoval na tribunách na káhirském náměstí Tahrír či v libyjském Běnghází,⁸¹ ale také o bojovníkovi proti putinovskému Rusku André Glucksmannovi či Alainu Finkielkrautovi (který dnes patří do myšlenkového okruhu BHL, ale v 70. letech nestál u zrodu skupiny nových filosofů). Přes své evidentní ideologické spojení s neokonzervativní pravíci, mnozí sami sebe řadí na levičnickou stranu (BHL podporoval v letech 2007-2009 Ségolène Royale, Finkielkraut v roce 2002 podpořil Jean-Pierre Chevènement). Až na krajní pravici stojí z nových filosofů spisovatel Pascal Bruckner, podobně jako Glucksmann někdejší maoista, který velmi radikálně vystupoval proti sentimentu vůči třetímu světu – viz jeho klíčové dílo s názvem Nářek bílého muže (*Le Sanglot de l'Homme blanc*) z roku 1983, ve kterém se kriticky vymezil vůči tiers-mondistické⁸² levičnické ideologii oslabující Západ neopodstatněnými výčitkami svědomí (Bruckner 1983).

⁸⁰ BHL, na rozdíl od většiny amerických neokonzervativců, nepodporoval vojenský zásah v Iráku a veřejně schvaloval politiku prezidenta Chiraca (Sieffert 2010, s. 141).

⁸¹ Mediálně velmi exponovanému Lévyho připomínají média jeho vlastní ironická slova ze sedmdesátých let, kterými kritizoval předchozí generaci filosofů: „čím slabší je obsah myšlenek, tím více na důležitosti nabývá myslitel“ (Schiffer 2011).

⁸² Od slova „*tiers monde*“ (třetí svět). Politické hnutí citlivé k problémům tzv. třetího světa a usilující o solidaritu bohatých zemí s chudými.

4.2.4. *Ostatní*

Názorové spektrum se nevyčerpalo výše uvedenými kategoriemi. Z hlediska našich čtyř hlavních témat však další autoři netvoří koherentní názorový či ideologický celek a pro náš výzkum tak znamenají jen omezený přínos.

Národní fronta

Historická a politologická literatura obvykle klade do linie přímého ideologického nástupnictví monarchistickou reakci, antidreyfusovce, Action française, vichistické kolaboranty a Národní frontu založenou Jean-Marie Le Penem v roce 1972. Pokud jde o vztah k židům, sionismu a Státu Izrael byla realita v mnoha historických obdobích⁸³ – a zvláště pak dnes – mnohem pestřejší. K rozchodu s antisemitským diskursem došlo v posledních dvaceti letech, extrémní pravice změnila taktiku a jako strana těžící politický kapitál ze sociálně-etnických antagonismů se přizpůsobila době. Tento odchod od klasického antisemitismu (a klerikalismu) znamenal uvědomění si, že protimuslimská a protipřistěhovalecká rétorika by měla být vedena v ideovém rámci, kterému většinová společnost rozumí (bezpečnost, sociální témata, ohrožení globalizací a evropskou integrací) a nikoli pomocí udržování zdiskreditovaných předsudků a konspiračních teorií zajímajících menšinu lidí. Soudní procesy se členy Národní fronty⁸⁴ navíc stranu oslabují v přístupu k médiím a delegitimizují jí jako kriminální živel.

V analyzované diskusi se hlas extrémní pravice téměř neobjevuje.⁸⁵ Frontisté zjevně pochopili, že by bylo kontraproduktivní být vidět ve chvíli, kdy se významná část politického a mediálního establishmentu snaží upevnit ve veřejné debatě tezi o novém antisemitismu, který (na rozdíl od toho lepenovského) vychází z levice a z propalestinských hnutí. Palestinský odpor proti Izraeli je levicí chápán jako nehumánní útlak, zatímco většinu voličů FN zajímají spíše muslimové ve Francii, kteří podle nich ohrožují jejich bezpečnost a

⁸³ Předváleční prosionističtí antisemité se chtěli zbavit Židů jejich vystěhováním do Palestiny, sionisté byli naopak internacionalistickou levicí viněni z toho, že rozdělují a nacionalizují síly dělnictva a odvádějí jej od sjednocení proti vykořisťovatelům.

⁸⁴ Nejznámějším z nich byl proces s Le Penem za jeho výrok z roku 1987, kdy označil plynové komory za „detail druhé světové války“ (Bouin 2008).

⁸⁵ Prostorem pro vyjádřování nenávisti bez vazby na politické strany či hnutí je dnes především internet. Tam se do anonymity přesouvají názory, k nimž se FN již dnes nehlásí. Viz například webová stránka <http://www.toutsaufsarkozy.com/>.

pracovní místa. Tito voliči se snáze ztotožní s Izraelem než s Araby. Sentiment po ztraceném francouzském Alžírsku hraje roli ve voličské skupině tzv. *pieds-noirs*, kteří v arabské gerile bojující za samostatný stát nemohou nevidět paralelu s alžírskou FLN⁸⁶. Dobře to ilustruje rozhovor, který dal Le Pen den po prvním kole prezidentských voleb v roce 2002 izraelskému listu Haaretz. Bránil se v něm, že není antisemita a obhajoval politiku premiéra Sharona: „Je snadné být kritikem, jste-li usazení ve svém křesle. Velmi dobře chápu, že se Stát Izrael snaží bránit své občany. Byl jsem součástí 10. parašutistické divize, která měla za úkol zničit terorismus v Alžíru, kde se odehrávaly série atentátů proti civilistům na veřejných místech. My jsme nezničili teroristy, protože jsme k nim byli hodní“ (cit. dle Guigue 2002, s. 33). Filosof Adrien Barrot to nazývá „taktické *aggiornamento*“ a podotýká, že FN vyzvala své stoupence, aby se v roce 2006 přidali k manifestacím na připomenutí násilné smrti židovského chlapce Ilana Halimiho, kterého „zabili muslimové“ (Barrot 2007, s. 61)⁸⁷. Pokud dnes FN mluví o Židech, cílí na starší generaci svých tradičních voličů a mluví o „židovské lobby“ v politice a v médiích, která národovce cíleně poškozují. Dalším taktickým krokem, který FN ve svém veřejném diskursu činí, je poukaz na domnělý rozpor mezi zájmy vedení židovské komunity (která setrvává na odporu proti FN⁸⁸) a jejími členy, kteří pocítují ohrožení právě ze strany muslimské menšiny ve Francii – stejně jako Izrael, který je ohrožen palestinskými teroristy (Bourseiller 2002, s. 92).

Tento ideologický posun se ještě zvýraznil po převzetí strany Marine Le Pen, která na rozdíl od svého otce není zatížena antisemitskými výroky a soudními rozsudky z minulosti. Na protest proti tomu, že se Marine Le Pen „zaprodala sionistům“ a je „financována Státem Izrael, aby dělala protiislámskou politiku“ vystoupil z FN dlouholetý člen jejího vedení muslim alžírského původu Farid Smahi (Youtube 2011a). Na krajní pravici lze zařadit i neokonzervativního publicistu a člena UMP Alexandre del Valle (vlastním jménem Marc d'Anna), který překračuje francouzský kontext a mluví o „muslimském totalitarismu“,

⁸⁶ *Front de libération nationale* (Fronta národního osvobození), hnutí bojující za samostatnost Alžírka na Francii v letech 1954-1962.

⁸⁷ Z původu na uctění památky Ilana Halimiho byl vykázán Philippe de Villiers (předseda MPF) pořadatel z sdružení SOS Racisme, blízké PS. Jeho vykázání vyvolalo kritické reakce z CRIF i z UPJF, které sám de Villier ujistil, že „vylučuje jakoukoli shodu s Jean-Marie Le Penem“ (cit. dle Hecker 2012, s. 105).

⁸⁸ Výrok Rogera Cukiermana z roku 2002 o tom, že volba Le Pena byla „vzkazem muslimům, aby se zklidnili“ (viz pozn. 73), je zatím jediným takto explicitním kladným hodnocením ultrapravice ze strany organizované židovské komunity.

příčemž povinností Západu je sjednotit se („Panoccident“) a sjednotit židovsko-křesťanskou civilizaci proti tomuto nebezpečí (del Valle 2002). Podobně i vůdce suverenistického MPF Philippe de Villier prohlásil, že Izrael „má poslání... reprezentovat západní hodnoty v této části světa [na Blízkém východě – pozn. autora]“ a vyjádřil se i ve prospěch přesunu francouzského velvyslanectví z Tel-Avivu do Jeruzaléma (cit. dle Hecker 2012, s. 105).

Ochránci paměti

Přeživší holocaustu, aktivní členové uskupení bývalých vězňů nacistických koncentračních táborů, deportovaní či příbuzní deportovaných Židů, historici a představitelé „paměťových“ institucí (Památník šoa, Muzeum dějin a kultury židovství). Typickými představiteli jsou Serge Klarsfeld či Simone Veil. Pokud se tito angažují v aktuální debatě, stojí všichni na neokonzervativních nebo republikánských pozicích.

Političtí vědci a historikové

Zaměstnanci státem placených vzdělávacích a výzkumných institucí (FNSP, IFRI, FRS, regionální university), obvykle lidé dříve se zabývající extremismem, rasismem a ultrapravicí, odborníci na bezpečnost, kteří „sekuritizují“ problematiku islámu na Západě a na Blízkém východě, odborníci na geopolitiku, kteří zaujmají „huntingtonovské“ hledisko a aplikují je na Evropu. Dále lze do této kategorie řadit odborníky na dějiny judaismu, kteří se rozhodnou vyjádřit se k aktuální problematice spojené se situací židovské komunity. Jako příklady lze uvést historiky Frédéric Encela, Maurice-Ruben Hayouna či Pierra Birnbauma nebo odborníka na ultrapravicí Jean-Yvesa Camuse, který sám konvertoval k judaismu.

Republikánští muslimové

Tariq Ramadan se v souvislosti s posunem islámu do centra veřejné debaty stal de facto mluvčím umírněné islámské komunity, která deklaruje vůli žít v harmonii se Západem a skloubit náboženskou víru muslimů s moderní společností. Jeho chápání společností a médií se tak značně posunulo, když začal po 11. 9. vystupovat proti hlavnímu společenskému proudu především v souvislosti s tzv. islamofóbií. Růst násilných antisemitských útoků v kombinaci se vzestupem mezinárodního terorismu sevřely jejich pozice ze dvou stran – pro mnoho muslimů neuhájili jejich práva vůči společnosti, která je k nim nepřátelská, naopak pro

většinou společnost se dostatečně nedistancovali od islamistických (či islámských) politických názorů.⁸⁹

Političtí islamisté

Vedle radikálních islamistů napojených na islamistické džihádistické struktury, které nás v této práci příliš nezajímají, neboť se veřejnému prostoru a přímé ideové konfrontaci vyhýbají, existují ve Francii marginální uskupení vystupující veřejně z islamistických pozic. Jednou z nich je v roce 1997 založená Strana francouzských muslimů (*Parti des musulmans de France*), jejíž zakladatel Mohamed Enacer Latrèche chce „osvobodit muslimy ve Francii“ a socialisty pokládá za „sionizovanou stranu“ a žádá odstranění doktríny laïcité⁹⁰.

Otevření komunitaristé

Komunitarismus je předmětem kritiky z levicových i z pravicových pozic, jakožto hrozba pro soudržnost společnosti a její republikánskou tradici. Novinář z listu Le Monde Nicolas Weill vidí cestu z ideové pasti, do níž se země s rostoucími etnickými skupinami nutně dostává, v posílení vlivu komunit v rámci multikulturní společnosti. Namísto uměle státem vytvořených komunit je třeba, aby stát podporoval skupiny evolučně vyvinuté a uznal muslimskou a židovskou komunitu jako významné společenské entity (Weill 2004, s. 139-140).

4.3. Analýza společenského diskursu

Diskuse, ze které dále vybíráme nejdůležitější ideové pozice, se s postupem let stává stále více autoreferenční a uzavřená sama do sebe. Autoři se vracejí ke konceptům charakterizujícím francouzskou politickou kulturu (laïcité, republikánství, gaullismus), historii (Dreyfus, Vichy, odboj, osmašedesátý rok) i mezinárodní vztahy (tiers-mondismus, [de]kolonizace, otrokářství) a přejímají teze a odkazy jeden od druhého.

⁸⁹ Například v rozhovoru s Ramadanem v roce 2000 jej týdeník L'Express charakterizoval jako „ženevského filosofa a islamologa, jednoho z nových muslimských intelektuálů, kteří rozhodně odmítají archaismus a přemýšlejí o islámu jinak: jako o víře založené na humanistických a universálních hodnotách kombinovaných s aktivním občanstvím“ (Simonet 2000). Tentýž časopis jej o tři roky později nazval „čelní postavou neofundamentalistů“ a připomněl, že jeho dědeček byl zakladatelem Muslimského bratrstva v Egyptě „jejíž ideologii dnes zosobňuje Unie islámských organizací Francie (UOIF), v níž se angažuje Ramadanův bratr“ (Amat, Benoit 2003).

⁹⁰ Sekularismus, náboženství vykázané mimo veřejný prostor státu.

4.3.1. Povinnost paměti

„Vzpomínka je do velké míry rekonstrukcí minulosti, při níž si pomáháme údaji vypůjčenými z přítomnosti a která je předpřipravena jinými rekonstrukcemi z minulých období, z nichž vychází již pozměněný obraz minulosti“ (Halbwachs 2009, s. 113). Čím vzdálenější jsou historické události od současnosti, tím méně jsou živé jejich kontroverzní dozvuky ve vzpomínkách pamětníků a v jejich politických sporech a tím snáze dochází k jejich petrifikaci v tzv. národní paměti. Proces, kterým k tomu dochází, není automatický a nesouvisí jen s přirozeným úbytkem pamětníků, ale především s občanskou kulturou (Almond-Verba 1963), která přiřazuje individuálně vnímaným událostem historický význam. Individuální paměť sama o sobě neobsahuje žádné hodnotové stanovisko relevantní pro sociální kontext, ale podle Halbwachse ani nepostihuje historickou realitu, k tomu je třeba, aby jedinec „zaujal hledisko skupiny“ (Halbwachs 2009, s. 102). Halbwachs sice ve svém průkopnickém díle jako první systematicky zkoumá sociální roli paměti a její utváření na pomezí mezi individuální a společenskou sférou, jeho dílo je však více obrácené k individuu a jeho psychologii, neproblematizuje právě ono „zaujímání hlediska skupiny“ při utváření kolektivní paměti, které nás zde zajímá. Na rozdíl od historie, která má být „výběrem faktů, které zaujaly nejdůležitější místo v paměti lidí“, tvoří podle Halbwachse kolektivní paměť „souvislý proud myšlení, v jehož nepřetržitosti není nic umělého, protože z minulosti uchovává pouze to, co je dosud živé nebo schopné žít ve vědomí skupiny, která ji udržuje“ (Halbwachs 2009, s. 124-125). Jakým způsobem v tomto vědomí žije, jakými nástroji se udržuje, jaké jsou její zdroje, Halbwachs nezkoumá, hovoří jen o „pochopení smyslu události“, „vyzařování historického významu“ (Halbwachs 2009, s. 104-105), aniž by tyto pojmy hlouběji zkoumal.

V následující části aplikujeme na diskusi o připomínání si holocaustu Halbwachsovu tezi, že historie začíná tam, kde končí tradice, a kolektivní paměť udržuje ve vědomí skupiny živou minulost. Právě nedostatek jinak pronikavé Halbwachsovy analýzy, tj. zaměření se na to, jakými (jazykovými a ideologickými) nástroji se kolektivní paměť udržuje, bude výstupem z následující kapitoly. Dějiny jsou argument, jehož prostřednictvím elity již od 19. století obhajují právo na existenci jimi vytvořených vizí (Hroch 2009, s. 172-173). Tzv. povinnost paměti (*devoir de mémoire*) představuje francouzskou verzi politiky paměti (Barša 2011), která se však v tomto prostředí opírá nejen o šoa (která je hlavním opěrným bodem této politiky v USA), ale navazuje na dlouhou historii útlaku židů v evropských a francouzských dějinách. Povinnost paměti se – opět na rozdíl od té americké – zaměřuje jak na negativní

(Dreyfusova aféra, Vichy, holocaust), tak na pozitivní stránky dějin (zrovnoprávnění židů Francouzskou revolucí, Zola), přičemž právě Dreyfusova aféra má být chápána jako poslední varování před scestím antisemitismu vedoucího až k šoa. Samotný pojem „povinnost paměti“ vzešel z oficiálních politických a vědeckých kruhů a není ani neokonzervativci přijímán jednoznačně pozitivně. Shmuel Trigano upozorňuje na kontradikci obou slov: „Čas paměti, pomalý, pasivní a osobní, vstupuje do střetu s časem povinnosti, prudkým, aktivním a kolektivním“ (Trigano 2005, s. 18).

Holocaust – universální nebo židovská tragédie?

První výzvu tehdy ještě čerstvé lidské paměti představovalo popírání holocaustu, jehož nezbytnou podmínkou a současně i slabinou byla konfrontace s pamětníkem, s přeživším. Právě proto jej Deborah Lipstadtová nazývá „útokem na paměť“ (Lipstadtová 2006), neboť je spojeno s konfrontací a ponížením pamětníka, přeživšího či blízkých zabitých. Popírání holocaustu, jakožto nástroj poválečné společenské rehabilitace fašistické pravice, však neuneslo konfrontaci s oficiální historickou pamětí, v níž se osudy obětí holocaustu petrifikovaly a odosobnily. Již nejde o střet hnutí s jednotlivci či židovskými komunitami, ale o útok na oficiální doktrínu historické paměti národa, tedy na hodnoty státu. Tento přerod nastal v posledních třiceti letech a ve Francii souvisí s procesy s představiteli vichistického režimu. Národní fronta vzniklá ještě v časech relativní tolerance sedmdesátých let a tedy v době, kdy se část jejího elektorátu rekrutovala z pamětníků *Action française*, tuto doktrínu převzala do své ideologické výbavy. Procesy proti Le Penovi kvůli jeho výrokům o plynových komorách⁹¹ a silící ostrakizace strany, která se mezitím zaměřila výrazněji proti přistěhovalcům, vedly k opuštění antisemitismu jako konstitutivního znaku politické kultury frontistů.

Jak upozorňuje historik Gérard Noiriel, zatímco ti, „kteří prožili [nacistické] perzekuce, odmítali být veřejně označeni podle svého původu či náboženství, následující generace se pustila do boje s cílem rehabilitovat stigmatizovanou identitu“ (Noiriel 2007, s. 54-55). Barbara Lefebvre upozorňuje na fakt, že zatímco paměť odbojářů dominovala připomínce druhé světové války do konce šedesátých let, dnešní připomínka holocaustu nese s sebou jiný ideový náboj: „Mnoho přeživších šoa řadí svojí výpověď do rámce boje proti popírání holocaustu a zapomnění, zatímco komunističtí odbojáři se upínají spíše na ideologický rozměr

⁹¹ Plynové komory jako „detail druhé světové války“ (Bouin 2008).

svého angažmá“ (Lefebvre 2010, s. 113). Boj proti zapomnění má v rámci strategie „povinnosti paměti“ také svůj ideologický rozměr, který představují zejména ti, podle nichž se jedná o tragédii nesrovnatelnou s žádnou jinou v dějinách a její zařazení do kontextu genocid či zločinů proti lidskosti znamená snižování jejího významu. Tuto pozici prosazují ve Francii zejména neokonzervativci, zatímco pro republikánskou a antiimperialistickou levici (ale i nové filosofy) je holocaust mementem pro lidstvo právě kvůli svému zasazení do kontextu dějin. „Zločinné krédo nacistů... si přímo vzalo za cíl univerzální lidství“ (Finkielkraut 2003b, s. 14). Podle filosofa Gérarda Rabinoviche musí být „specifický charakter šoa“ vysvětlen právě „v kontextu instrumentalizovaných ideologií“ těch, kteří ze sebe dělají oběti⁹² [míněni především muslimové – pozn. autora] (Les Clés de l'actualité 2006, s. 93). Důsledkem toho, chápeme-li holocaust jako lidskou či „jen“ židovskou tragédii, je i to, jakým způsobem je paměť holocaustu předávána dalším generacím. Jak argumentuje Shmuel Trigano, nejsou to Židé, kdo je „objektem povinnosti paměti, ale je to spíše *lidská* [zvýrazněno v originále] tragédie, kterou ‘prožili’..., protože byli Židy, předtím než byli lidmi“ (Trigano 2005, s. 20-21). Tzv. židovský etnocentrismus, který mnozí podle Trigana pokládají za překážku uznání ostatních genocid historie, ve skutečnosti znamená, že díky jedinečnosti šoa docházíme k „univerzálnímu významu té události, již se může celé lidstvo cítit účastno, nikoli pouze Židé“ (Trigano 2005, s. 21). „Je-li šoa nemyslitelná v pojmech dějin, stane se ztělesněním ‘absolutního zla’, nevýslovné metafyzické entity... fatality. Tato neutralizace otevírá cestu možnému obratu, v němž se i Evropa může cítit obětí nacismu... Je-li oběť abstraktní, vrah se jí stane také“ (Trigano 2005, s. 24-25).

Trigano si velmi dobře uvědomuje, že – stejně jako u národní paměti – je-li něco absolutního, nesrovnatelného a nedotknutelného, tím spíše to bude konfrontováno s principy svobodného vyjádření názoru a svobodné diskuse (zvláště ve Francii). Diskursivní metoda, kterou užívá hlavně extrémní levice a lidé blízcí časopisu *Le Monde diplomatique* (společně s částí palestinské reprezentace), spočívá v uznání významu emočního náboje tragédie holocaustu tím, že jej přenášejí na události z palestinské politické reality (nachba-šoa, Den obětí holocaustu-Den Jeruzaléma apod.). Neokonzervativci v tom vidí znesvěcení památky holocaustu a její banalizaci – nikoli tedy srovnávání jiných tragédií se šoa pokud jde o jejich závažnost, důsledky a nebezpečnost pro lidský rod, ale extrapolaci emočního náboje spojeného s holocaustem ve prospěch jiných událostí, především těch spojených s Palestinou

⁹² V originále jsou použita slova „*ideologies victimistes*“ a „*victimisation*“.

a muslimy obecně. Goldnadel dokonce hovoří o „šoaizaci“ denního života: „vše se stalo šoa: imigranti vystěhovaní policisty... obsazené Sarajevo“ (Adler-Goldnadel 2008, s. 240). Shmuel Trigano to vidí jako „marketing“ zaměřený na západní podporovatele palestinské věci: „Palestinci surfují na vlně obětní morálky, kterou nese Izrael... Lze říci, že operace velkolepě uspěla, protože odsouzení nehumánnosti Izraele se zdůrazňuje stejnou měrou jako paměť šoa ztrácí svůj nádech posvátnosti mezi západními elitami... Čím více se sakralizovala šoa a Židé jako oběti, tím více se Izrael stal ohavným, monstrózním. Ve jménu téže paměti šoa“ (Trigano 2002, s. 40).

Ve svém slavném manifestu *Vzbuďte se! (Indignez-vous!)* píše třiadvadesátiletý Hessel v souvislosti s politikou Izraele tyto věty, které neokonzervativce dráždí⁹³: „To, že se Židé mohou také dopouštět válečných zločinů, je nepřijatelné... Terorismus je nepřijatelný, ale je třeba uznat, že jste-li okupováni silou, jejíž vojenské prostředky jsou nekonečně lepší než vaše, lidová reakce nemůže být *jen* [zvýrazněno v originále – pozn. autora] nenásilná“ (Hessel 2010, s. 9). V diskusi se dále neustále vracejí narážky na označení Palestinců „oběti obětí“ (Edward Said) či Izraelců – ahistoricky citátem Victora Huga („v oběti včerejška, utlačovatel zítřka“) a hovoří se o tzv. konkurenci obětí – kolonialismu, otroctví, jiných genocid (Les Clés de l’actualité 2006, s. 92). Nepochybujeme ale různé oběti mezi sebou, ale vždy na jedné straně je historiky a politiky uznaný „produkt“ politiky paměti. „Je třeba rozlišovat mezi genocidou a etnickými čistkami... Při etnické čistce není konečným a předem promyšleným cílem vrahů vyhubení jejich obětí: ‘pouze‘ se pokoušejí homogenizovat osídlení a vyhnat ‘cizince‘ ze zbožštělého národního území“⁹⁴ (Cabanel 2006, s. 96).

Především tzv. noví filosofové, ale také republikánská levice zdůrazňují dědictví holocaustu jakožto memento, na jehož základech mohla vzniknout postnacionalistická Evropa. Lapidárně to vyjádřil Alain Finkielkraut: „‘Již nikdy já!‘ slibuje Evropa“ (Finkielkraut 2003b, s. 16). Podle něj je připomínka holocaustu „základem Evropy“, stejně jako obdiv k velkým osobnostem minulosti, jakými jsou Goethe, Shakespeare či Dante (Finkielkraut 2003b, s. 13). „Demokratická Amerika a demokratická Evropa nabyly své společné principy v připomínce

⁹³ Proti Hesselovu manifestu vystoupil mj. Pierre-André Taguieff, který někdejšího odbojáře obvinil z „kolaborace s nepřáteli Izraele, o nichž víme, že jsou současně nepřáteli Židů“, jejichž motivy jsou „narcismus a zoufalství“, podbízění se publiku, „politický oportunistismus a ideologický konformismus“ (Taguieff 2011).

⁹⁴ Za příklad dává Srby v Bosně během válek v 90. letech, ale i politiku nacistického Německa do roku 1940, kteří prý chtěli hlavně Německo bez Židů (*Judenrein*).

šoa. Ale je tu jeden rozdíl: Amerika byla vítěznou, Evropa v sobě spojovala tři role – vítěze, oběti a viníka“ (Finkielkraut 2003b, s. 15). Abstraktní paměť holocaustu z pera nových filosofů, levicových republikánů a pracovníků „paměťových“ institucí charakterizují výrazy jako „organizované peklo šoa“ (Klein 2008, s. 46) či „nacistické barbarství“ (Wieviorka 2008, s. 5). „Pravda je, že nyní známe všechny materiální detaily organizace genocidy, ale stále jsme ji nepochopili... Je zde něco, co nás přesahuje“ (Adler–Goldnadel 2008, s. 238).

Morálka versus politika a blízkovýchodní konflikt

O tom, že tzv. poučení z holocaustu není jednoznačné, ani pokud jde o morálku (izraelské) společnosti, svědčí následující slova levicového antisionisty Michela Warschawskiho: „Koexistují dvě velmi odlišná dědictví stejné traumatické zkušenosti [šoa]... První z nich: ‘Nespoléhej se na nikoho‘... a druhé, naopak, že lidská solidarita umožnila mnoha francouzským židům přežít... První vize se stala většinovou v Izraeli“ (Shahid a kol 2006, s. 50). Francouzská hodnocení izraelské politiky na škále Warschawskim vymezených pozic, se pohybují na celém spektru mezi těmito dvěma póly. Neokonzervativní pravice, republikánská levice a extrémní pravice (ta poslední s ohledem na explicitní vzpomínku na alžírský konflikt⁹⁵) se spíše kloní k první variantě, zatímco od středu vzdálenější levicové pozice upřednostňují solidaritu a oboustranně bolestivý kompromis mezi Izraelem a Palestinci.

„Druhá intifáda je svědkem nového typu války, války, v níž se moralita stává zbraní silnější než děla“ (Trigano 2002, s. 19). Podle Taguieffa nepožívá žádná jiná skupina na světě, podnikající krvavé teroristické operace, takového „ideologizovaného soucitu [*compassion idéologisée*] jako Palestinci“ (Taguieff 2002, s. 31). Podobně uvažuje i diplomat Elie Barnavi, který hovoří o náhradní ideologii v postideologickém světě nazývanou „soucitismus“ [*compassionisme*]: „Virus propagovaný médii... zuří ve všech vrstvách společnosti: ale je zvláště virulentní v intelektuální a polointelektuální třídě. Soucitismus není soucit, nezbytný sklon lidské duše umožňující sdílet utrpení druhých. Soucitismus to je soucit učiněný systémem. Z tohoto titulu je zakázáno dívat se na problémy světa kritickým okem, protože toto oko bude vždy zvlhčené slzami. Porozumění, tedy zapojení rozumu k analýze situace, se stává doplňkem, soucit stačí“ (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 78). Na této části analýzy by se jistě shodl i s představiteli extrémní levice, liší se pouze v tom, kdo podle něj přitahuje

⁹⁵ Francouzská paměť Alžírsko ovlivňuje debatu o izraelsko-palestinském konfliktu (viz Barnavi–Rosenzweig 2002, s. 82).

sympatie světa: „V této hře je Izrael vždy tím, kdo prohrává. V soucitistickém systému je mocnost od přírody špatná, vojenská síla... ještě více.... Není nic fotogeničtějšího... než dítě, které se postaví před tank“ (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 79). Soucit se slabším projevuje ve své politice údajně i Evropa, když „zmírňuje váhu své vlastní viny [za holocaust] a normalizuje jí... její oběti také mohou být viny, což jí umožňuje vyjádřit soucit a identifikaci s ‘oběťmi obětí‘“ (Trigano 2005, s. 16). A tak zatímco Židé „jsou ztotožňováni se vzdálenou potupou [šoa], Arabové zosobňují bližší tragédii“ (Konopnicki 2002, s. 54).

Éric Hazan naopak poukazuje na to, že holocaust je instrumentalizován i na židovských školách ve Francii, jakožto „zakládací mýtus Státu Izrael“. „Spojení mezi dvěma připomínkami, té Jom HaShoah⁹⁶... a Jom Ha'Atzmaut⁹⁷ je příliš explicitní. Školy mají právo mít zvláštní vztah k Izraeli, ale připomínky nesmějí zavádět historické nepravdy. Důsledkem šoa nebylo vytvoření Státu Izrael“ (Hazan 2010, s. 203).⁹⁸ Edgar Morin hovoří o „černé díře šoa, která přitahuje židovskou nejistotu ohledně toho, zda budou integrováni“ (Morin 2006, s. 241). Ještě expresivnější slova volí aktivista Rony Brauman: „Odvolávat se na šoa, abychom podpořili, i nepřímo, zločinnou politiku, je urážkou obětí nacismu... Mystický kolonizátor [Izrael] velebí vytvoření domoviny, apartheid, etickou čistku“ (Brauman 2002, s. 9). Podle bývalého předsedy PCF Roberta Hue jsou Palestinci „ghettoizováni“ (Hue 2006, s. 20).

Škola, zákon a paměť

Instituce školy se v posledních dvou staletích stala (spolu s armádou) nástrojem státu na formování kolektivní identity národa a politickou socializaci občanů. Ve vytváření kolektivní paměti má být škola prvním „filtrem“, který selektuje pozitivní a negativní historické události a osobnosti, a má tak omezit patologické (poruchové – vůči společenské normě) chování a smýšlení. Zákonná regulace oficiální historie, jejímž nejzjevnějšími příklady jsou tzv. paměťové zákony⁹⁹, je jev relativně novodobý a reagující na selhání socializační role školy, resp. církve a růst skupiny vzešlé z jiného sociokulturního prostředí, která automaticky nesdílí zažitou představu o národní historii.

⁹⁶ Den památky obětí šoa.

⁹⁷ Výročí založení Státu Izrael.

⁹⁸ „Není to šoa, kdo vytvořil Stát Izrael. Naopak ona jeho vytvoření zpozdila“ (Attali 2005, s. 73).

⁹⁹ viz kapitola 5.4.1

Očekávání vkládaná konzervativní politickou třídou do zpřísňování paměťových norem – ať už trestního práva (novela Gayssotova zákona) či školních osnov – plodí podle Roberta Ménarda provokatéry typu Dieudonné, kteří používají nástroje a principy liberální demokracie proti ní samotné. „Mám za to, že by měli být chráněni jednotlivci, nikoli komunity, skupiny“ (Lévy–Ménard 2009, s. 86). Problémem podle Ménarda i historika Pierra Nory je to, že „Francie netrpí nedostatkem historické paměti, ale naopak jejím přebytkem“ (Lévy–Ménard 2009, s. 91). Další známý historik Henri Rousso, specialista na Vichy a dobu okupace (Conan-Rousso 1994), který vyvolal již během procesu s představitelem vichistického režimu Mauricem Paponem (1997-1998) polemiku o zaměňování role historika s rolí soudce, se veřejně ohradil proti návrhu prezidenta Sarkozyho, aby si každý student osvojil příběh jednoho ze židovských dětí zabitých během holocaustu. Podle Roussoa naruší návrh „respekt a ticho mrtvých“ a ukazuje na to, že se historie „stala skladištěm politických ... zdrojů, kde si může každý podle libosti vzít, co potřebuje ke svým okamžitým zájmům“ (Lévêque 2008). Holocaust se podle esejisty Guy Konopnickiho nesmí stát rituálem, v minulosti uzavřenou věcí, o níž se nediskutuje, která se jen jednostranně sděluje. „Není přijatelné..., aby se prezident naší sekulární republiky snažil racionální výuku nahradit rituálem“ (Konopnicki 2009, s. 60).

Podnětem, který otevřel diskusi o „předávání historické paměti“ a výchově k občanství založeném na republikánských hodnotách, se stalo vydání sborníku svědectví učitelů z tzv. *banlieues* (předměstí) o tom, jak náročné je vyučovat historii ve třídách složených převážně z dětí přistěhovalců.¹⁰⁰ „Výuka šoa byla tím, co odhalilo tyto problémy... Kurzy o Dreyfusově aféře není často možné vůbec vést“ (Brenner 2002, s. 31). „V mnoha pařížských základních školách se šoa už nevyučuje, prostě proto, že to učitelé odmítají“ (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 104-105). Podle Moïse Cohena, který jménem Konzistoře často jedná s představiteli francouzských muslimů, trpí islám „opravdovou neznalostí židovské historie a židovského utrpení. Neznalost toho, co znamená pro židovský národ šoa, určité pohrdání židovským utrpením, neznalost sionistického ideálu a jeho nejhlubších motivací, to vše může vytvářet propast mezi Židy a muslimy“ (Allali 2002, s. 125).

¹⁰⁰ Knihu Ztracená území republiky (*Les Territoires perdus de la République: Antisémitisme, racisme et sexisme en milieu scolaire*) připravil a předmluvu napsal historik Georges Bensoussan pod pseudonymem Emmanuel Brenner.

Pokud jde o samotnou metodu výuky dějin holocaustu, i přes většinový odpor k „morbidní a zbytečné“ (Lévêque 2008) metodě ztotožnění se s konkrétním dětským osudem, převládá tzv. pedagogika emocí již v současnosti. „Historické znalosti studentů jsou rychle překryty pedagogikou emoce“ (Lefebvre 2010, s. 109). „Výuka [šoa] je více než jakákoli jiná založena na emoci... a je především příležitostí k mravní a občanské výchově, čili oblasti psychologického experimentu“ (Bensoussan 2010a, s. 6-9). Nejlépe to ilustrují pseudonáboženské výrazy, které se pojí s návštěvou tzv. míst paměti (*lieux de mémoire*), jakým je Osvětim („cesta-pout“): „nejede se tam, abychom to věděli, ale protože to víme“ (Bensoussan 2010a, s. 10). Tato metoda výuky může mít i nechtěné dopady na obraz Židů spojený výhradně s pokusem nacistů o jejich vyhlazení: „S vyučováním o genocidě si svět zvykl spojovat židovský osud a smrt... ‘Smrt Židům!’ ... se nekřičí navzdory šoa, ale kvůli ní, protože odkryla tabu“ (Bensoussan 2010a, s. 8-9). „Pro učitele historie je hlavním problémem při učení o šoa dát si pozor na její banalizaci i ‘sakralizaci’“ (Les Clés de l’actualité 2006, s. 92).

Humanistický skeptický pohled na dědictví šoa má učitelka filosofie Irène Saya: „Šoa nás před ničím neochrání. Ničemu neslouží. Ale stala se. Učí nás, že člověk je schopen radikálně popřít lidství v sobě a jemu podobných“ (Saya 2010, s. 283).

Paměť, smrt a aktivní židovství

Představitelé organizované židovské komunity se s neokonzervativci shodují na tom, že se připomínka holocaustu stala spolu se zvláštní vazbou ke Státu Izrael „dvěma příznaky identity sekulárního žida“ (Benbassa 2006, s. 48) v období od roku 1967 dodnes. Jak uvádí Bensoussan, nikoli komunitní, ale „izraelitští“ představitelé IV. a V. republiky mluvili opatrně o „nacistickém barbarství“, jehož „oběti byly smíšeny a jejich specifika skryta“ (Bensoussan 2010a, s. 7). Dnes jsme svědky naopak hypertrofie státní politiky paměti a dominantní role židovských obětí druhé světové války upozadující dříve zdůrazňované hrdinství odbojářů a zahraničních vojáků. „Přešli jsme z období ticha a lži ke stálé výstavě utrpení židovského lidu“ (Konopnicki 2009, s. 50). Fakt, že se židovská komunita stále více ztotožňuje s komunitou potomků přeživších holocaust (ačkoli rodin alžírských, tuniských či marockých židů se tragické události dotkly jen v omezené míře), není předmětem široké debaty mimo komunitu. Uvnitř se však ozývá řada, převážně sefardských hlasů, ohrazujících se proti tomu, aby židovská komunita přijala pro veřejnost úlohu „strážce paměti šoa“. Podle Shmuela

Trigana, který je nejaktivnějším představitelem intelektuálů kritizujících „ahistorické a apolitické pojetí židovské komunity“ (Trigano 2006, s. 117), tvoří Židé, pro něž je judaismus hlavně nástrojem na udržování paměti holocaustu, zhruba jen desetinu francouzské židovské komunity. Trigano dokonce tvrdí, že jde o „část nejvzdálenější jádru komunity, většinově aškenázská a nenáboženská“ (Trigano 2006, s. 122).

Podle jízlivého esejisty Guy Konopnickiho disponuje křesťanská církev „jen jediným židem vykupitelem, my jich teď máme šest milionů“ (Konopnicki 2009, s. 59). A zatímco jsou Židé, pokud jde o utrpení, veřejně uznáni, nebyla obětí kolonialismu či otroctví podobná či srovnatelná práva přiznána (Konopnicki 2009, s. 57). Podle Elisabeth Lévy je sice holocaust ústřední událostí pro Evropu 20. století, ale „nemůže založit ani politický projekt, ani sekulární náboženství“ (Lévy–Ménard 2009, s. 73). Pro bývalého předsedu CRIF a někdejšího odbojáře „nemá šoa nic společného se židovstvím, to se živí z jiných zdrojů“ (Klein 2008, s. 54). Trigano hovoří o ztrátě vitality židovské komunity právě kvůli vzestupu „paměti“, když „rituály paměti zabírají celou intelektuální a kulturní scénu, včetně rabínského prostředí ... a politického prostředí (CRIF)“ (Trigano 2006, s. 246). Úzké a neblahé svázání takto přijímané komunity s politikou ukazuje na příkladu nově vzniklé Nadace pro paměť šoa (*Fondation pour la Mémoire de la Shoah*), kterou jakožto „polostátní agenturu“ vede dokonce politička – Simone Veil. „Nadace vytváří obraz židovské komunity určený z vnějšku“ (Trigano 2006, s. 251). Vznik nadace a další „investice do paměti“ odpovídají podle Trigana „jediné francouzskou společností akceptované a za legitimní uznané formě židovské identity: oslavě mrtvé komunity patřící nenávratně minulosti“ (Trigano 2006, s. 246-247). Filosof se domnívá, že se státní pomocí dochází ke „konstrukci monolitické židovské kultury, živěné ‘paměti’ a nenapájené již ze svých živých zdrojů... ‘Paměť’ nemůže být v žádném případě horizontem židovského národa“ (Trigano 2006, s. 252).

Vzhledem k tomu, že tento vývoj „znárodnění“ dědictví židovské komunity probíhá ve stejné době jako bouřlivá diskuse o novém antisemitismu, dávají jej s ním do souvislosti někteří z autorů, kteří zastávají názor o spoluvinně státu na „vlně antisemitismu“. To je v první řadě Jacques Tarnero, který napsal: „oceňujeme mrtvé Židy, abychom mohli lépe dehonestovat Židy živé“ (Tarnero 2009, s. 45). A také Adrien Barrot: „Naše obezřetnost bdí nad Židy mrtvými v nenapravitelném opuštění, a vystavuje bohužel přeživší rostoucímu násilí“ (Barrot 2007, s. 55). „Trvalé a aktivní židovství se může klidně stát, pokud se už nestalo, protikladným k paměti šoa, na níž byla postavena Evropa. Tato bizarní situace by dělala

z Židů vydělence, uctívané, zbožštělé v oblasti symbolů jakožto oběti, ale odmítnuté ve sféře politiky jakožto objekty dějin“ (Trigano 2006, s. 116).

4.3.2. *Antisemitismus*

Podle Sartra si je antisemita vědom absurdity svých slov, ale baví se tím, že jeho oponent používá slova zodpovědně, neboť stále ještě věří v jejich význam (Sartre 1965, s. 20). Vědecké či aktivistické teorie dějin antisemitismu se zabývají analýzou, resp. výkladem vztahu mezi diskursivními (pamflety, kázání) a nediskursivními (např. násilnými) formami protizidovské zášti (resp. antijudaismu) hluboko do raného středověku. V literatuře se objevivší stereotypické obrazy židů (ať již klasický Shylock či například řada odpudivých postav v Balzakově Lidské komedii) odrážely spíše lidové pojetí a předsudky (srov. Haymann 2006, s. 146), zatímco spisy pamfletistů typu Alphonse Toussenela (Židé, králové doby [1845]), jeho současníka Henri-Roger Gougenot des Mousseaux (Žid, židovství a požidovštění křesťanského lidu [1869]) či nejproslulejšího z nich Édouarda Drumonta (Židovská Francie [1886]) si kladly za cíl veřejné mínění formovat a vést jej proti Židům. Mechanické vývody a zpětné racionalizace či konstrukce „dějin“ antisemitismu, kladoucí na jednu úroveň, respektive do jedné časové osy vrcholící holocaustem Voltairea s Gobineauem, Balzaka s Drumontem či Huga s Hitlerem, působí uměle a často účelově, jak přesvědčivě argumentuje Arendtová (1996). V době, kdy byla kazatelna jediným „médiem“ k ovlivnění širokých mas, byla společenská nebezpečnost kazatelů vyzývajících k nenávisti či opakujících přetrvávající předsudky vysoká. Když tuto roli převzala kniha a mobilizující úlohu sehrály politické pamflety¹⁰¹, otevřel se prostor pro politické využití antisemitismu, především mezi světovými válkami. Je situace skutečně jiná dnes, kdy myšlení i jednání lidí ovlivňují masová média, počínaje televizí, až po globální síť internet? S ohledem na šíři a dostupnost politické propagandy na internetu je snadné každému činu „přiradit“ příslušnou ideologickou motivaci.

¹⁰¹ Historik Ralph Schor ve své obsáhlé studii o meziválečném francouzském antisemitismu důkladně dokumentuje jeho hlavní projevy v dobové politické publicistice. Veřejné mínění formovaly kulturní a etické kategorizace Židů jakožto svůdců, dandyů, mužů skrývajících svojí ženskost, hermafroditů, homosexuálů, ale také přízemních materialistů, neschopných pěstování duchovních hodnot „jejichž království je z tohoto světa“ (Schor 2005, s. 85-88). Žid je popisován jako někdo, kdo „sklízí, ale nezasel“ (Charles Hagel, cit. dle Schor 2005, s. 93), kdo se štítí fyzické práce, ale také ten, kdo je původcem všech módních dekadentních nových směrů ničících tradiční evropskou kulturu: „nudismus, freudismus, koktejl, jazz, kubismus, internacionalismus“ (Guy Larmeur, cit. dle Schor 2005, s. 94). Do této kategorie patří i pseudovědecké teorie připisující Židům krevní skupinu B: „Skupiny A a 0 jsou základem spravedlnosti, morálky, altruismu a odvahy... Skupina B je příčinou všech společenských zel. Tato krev je samou podstatou lumpárny a zločinů“ (Jean-Marie Baron, cit. dle Schor 2005, s. 94).

Ideové spektrum je dnes tak široké, že je čím dál složitější vysledovat korelaci mezi diskursem a nediskursem (slovem a činem).

Společenská diskuse o antisemitismu ve francouzském veřejném prostoru se vrátila po druhé světové válce již podruhé. První diskuse o „novém“ antisemitismu proběhla na konci sedmdesátých let, stejně jako ta současná několik let po objevení se týchž argumentů ve Spojených státech. Autory knihy *Nový antisemitismus (The New Anti-Semitism)*, kterou vydala v roce 1974 Liga proti pomluvám (*Anti-Defamation Ligue, ADL*) spolu s B'nai B'rith, a která může být pokládána za první ucelené vyjádření doktríny „nového antisemitismu“, jsou novináři Arnold Foster a Benjamin R. Epstein a první kapitulu knihy otevírají otázkou: „Jsou poválečné líbánky se Židy pryč? Mizí poválečné sympatie vůči Židům a Izraeli?“ (Foster-Epstein 1974, s. 1). Odpověď, kterou autoři nabízejí, zní, že koncem šedesátých let, po šestidenní válce, vyprchal „étos soucitu“ se Židy a ti již nejsou viděni světem jako oběti, nýbrž jako pachatelé. Situace vyžaduje podle autorů redefinici pojmu antisemitismus. Takto redefinovaný – tedy „nový“ – antisemitismus se vyznačuje „bezohlednou lhostejností k židovským zájmům vyjadřovanou institucemi či osobami, které by byly šokovány, kdyby je někdo pokládal za antisemity“ (Foster-Epstein 1974, s. 11). Foster a Epstein navrhují změnit definici pojmu antisemitismus a rozšířit ji i na činy související s politikou Státu Izrael. Řady antisemitů tak rozšiřuje levice, nikoli již bojující proti kapitalismu, ale bránící kolonizované národy třetího světa. „V tomto boji je židovská komunita chápána jako součást nepřítele doma, židovský stát, Izrael, plní tuto úlohu v zahraničí“ (Foster-Epstein 1974, s. 11). Američané podle autorů zapomínají na hrůzy holocaustu a místo někdejší solidarity s malým a ohroženým státem pohlížejí na izraelské války s nepochopením a záští. „Jsou-li Židé nyní bráni jako legitimní objekt kritiky, opovržení a pomluv, není-li na židovské zájmy pohlíženo přinejmenším rovnocenně jako na zájmy jiných menšin – pak se buď vracíme ke staré a nechvalně známé formě hledání obětního beránka, nebo je na blízku něco velmi nového a potenciálně velmi nebezpečného“ (Foster 1974, s. 18).

Nová judeofóbie

Do Francie doráží tento koncept o několik let později a projevuje se ve spíše marginálním proudu na okraji či vně židovské komunity. Prvním, zárodečným příkladem rodícího se neokonzervativního prosionistického diskursu ve Francii je kniha (nežidovských¹⁰²) novinářů

¹⁰² Autoři své nežidovství zdůrazňují hned v první větě knihy (Harris-de Sédouy 1979, s. 7).

André HARRISE a Alaina de SÉDOUY *Židé & Francouzi (Juifs & Français)* z roku 1979, která se obsáhle vrací k dějinám židovské komunity ve Francii, ale obrací pozornost k levici: „nezapomeňte, že moderní antisemitismus se zrodil ze socialismu, a nikoli z pravice, jak se obvykle říká“ (Harris-de Sédouy 1979, s. 166). Koncept nového antisemitismu, jako ústřední téma diskuse z let 2001-2005, vnesl do veřejné debaty až Pierre-André TAGUIEFF pod názvem „nová judeofobie“ (Taguieff 2002)¹⁰³ – argumenty ADL však přebírá do překvapivě velkých detailů.

Metodu neokonzervativních esejistů v kostce vystihuje úvodní teze pamfletu Adriena BARROTA *Je-li toto Žid. Úvahy o smrti Ilana Halimiho (Si c'est un Juif. Réflexions sur la mort d'Ilan Halimi)*. Filosof, který věnoval esej tomu, co on pokládá za okolnosti a společensko-politické souvislosti kruté smrti židovského chlapce, zabitého v roce 2006 po několika dnech mučení násilnickým gangem na předměstí Paříže, napsal: „o tom chlapci nevím nic, jen nesmyslnost [jeho] smrti a to mi stačí“ (Barrot 2007, s. 10). Ačkoli zdánlivě vše je jasné – Žid umučený gangstery arabského původu vedenými předsudky o bohatství jeho komunity – prizma antisemitismu nám v tomto případě staví před zásadní otázku primátu komunity (Žid) před národem (Francouz). Jak upozorňuje novinář Piotr SMOLAR, fakt, že se prezident a premiér zúčastnili v synagoze náboženské ceremonie k uctění Ilana Halimiho, učinil z jeho židovství politický fakt. „Neměli říci, že byl především Francouzem, členem národní komunity, která byla touto událostí zasažena celá? A co je skutečným výsledkem těchto demonstrací: uklidňují francouzské židy, nebo spíše zdůrazňují komunitární rozdíly?“ (Smolar 2006). V rámci logiky věčného antisemitismu a primátu komunity nad politickým národem, dává pouhý fakt vraždy Žida rukou Araba na francouzské půdě jednoznačný smysl a jeho zpochybnování je příznakem „depolitizace“ (Barrot 2007, s. 24). Z hlediska tzv. republikánských hodnot a přednosti lidských práv, jichž se dovolávají všichni politici, však tato logika padá.

Neokonzervativní diskurs nové judeofobie staví svou argumentaci na těchto axiomech:

1. Diskurs a akt jsou ideologicky pevně propojeny;
2. Levice maskuje svůj antisemitismus kritikou Izraele;
3. Západ má na Izrael přísnější kritéria než na Palestince/muslimy/Araby.

¹⁰³ Hlavní teze knihy vydal Taguieff již v roce 1989 ve svém článku v *Les Temps Modernes* (Taguieff 1989), čímž by jej bylo možné řadit i mezi autory 1. vlny diskuse o novém antisemitismu.

Prvním příspěvkem do debaty byl, jak už jsme uvedli, Nový breviář nenávisti právníka Gilles-William Goldnada, který se ještě nevztahoval k francouzskému prostředí, ale postuloval vzestup antisemitismu jako globální fenomén tažený dlouhodobě levicí a muslimy. Goldnadel přichází s fatalistickou medicínskou diagnózou tohoto fenoménu: „Antisemitismus je jako mutující virus“, přizpůsobuje se měnícím podmínkám doby. Je to „autonomní fenomén, nadaný vlastní existencí, schopný...změnit způsob svého života, aby se zachránil či aby rostl“ (Goldnadel 2001, s. 14). Jedná se o v podstatě nevyhubitelný virus, který hledá svého nosiče, jenž musí být ve společnosti „dominantním... a nejefektivnějším činitelem. Posledních třicet let... byla levice mediálně, kulturně a intelektuálně ideologicky dominantní. Politicky zosobňovala vždy tábor pokroku. Sociologicky stále přitahuje většinu mládeže“ (Goldnadel 2001, s. 123-124). To je důvod, proč se díky ní evolučně zdatný „virus“ antisemitismu šíří. Také předseda LICRA Patrick Gaubert hovoří o „nebezpečných metastázách“ a o tom, že, „je třeba nazývat nemoc pravým jménem“ (Allali 2002, s. 25). Teolog a kněz Michel Kubler hovoří o „příznacích rakoviny“ (Allali 2002, s. 28), Emmanuel Brenner¹⁰⁴ o „jedu antisemitismu v národě“ (Brenner 2004, s. 71), historik Paul Giniewski používá pojem „mutující virus“ (Giniewski 2005, s. 279), Nicolas Weill „společenská nemoc“ (Weill 2004, s. 140), již ale „zatím společnost odolává“ (Attal 2004, s. 18). Podle Shmuela Trigana se „antisemitismus usadil endemickým způsobem“ (Trigano 2006, s. 15).

Kromě medicínských paralel nacházíme v teorii nové judeofobie řadu historických aktualizací. „Ve Francii vládne klima, které připomíná Dreyfusovu aféru. Jen s tím rozdílem, že se nebijeme kvůli vině člověka, ale vině národa“ (Attal 2004, s. 125). Gaubert se ptá: „Kde jsme? V Berlíně třicátých let?“ (Allali 2002, s. 25). Filosof Alain Finkielkraut se domnívá, že ano – rok 2002 s vysokým počtem policíí zaznamenaných antisemitských útoků nazval „křesťálovým rokem“ (Finkielkraut 2002). „Okna židovských obchodů byla v Německu rozbíjena ještě před tím, než byli jejich majitelé odvedeni do továren smrti... Nejsme v roce 1933, namítá se... Jsme před ním“ (Barrot 2007, s. 55-56). „Stát Izrael snáší tytéž agrese a napadení... jako bezbranní Židé před šoa“ (Draï 2002, s. 32). Atentát v Rue Copernic¹⁰⁵ byl prvním násilným útokem na Židy od okupace a pro Židy aškenázského původu současné

¹⁰⁴ Pseudonym Georgese Bensoussana.

¹⁰⁵ Tehdejší premiér Raymond Barre v reakci na útok pro televizi TF1 prohlásil, že „atentát, který měl zasáhnout izraelyty nacházející se v této synagoze, zasáhl neviné Francouze, kteří procházeli rue Copernic.“ V rozhovoru pro rádio France Inter v roce 2007 v této souvislosti obvinil „levicovou židovskou lobby“ z vedení kampaně proti jeho osobě (Le drame 2008).

„násilnosti znovuotevívají rány z nacistických dob z křišťálové noci“ (Draň 2002, s. 87). Velvyslanec Elie Barnavi sice paralelu s nacistickým Německem odmítá, přesto o roce 2002 tvrdí, že se „nikdy od druhé světové války necítili Židé této země tak divoce napadáni a tak zoufale sami“ (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 16). Atmosféra násilí zachycená v řadě esejů vskutku připomíná spíše třicátá léta: „Synagogy jsou zapalovány, rabíni jsou obtěžováni, hřbitovy jsou znesvěcovány. Židé mají těžké srdce a, poprvé od války, mají strach“ (Finkielkraut 2003b, s. 9-10), „Židé jsou napadáni na ulici, symboly jejich náboženství jsou profanovány, útočí se na jejich majetek“ (Attal 2004, s. 10), ve Francii se objevila „krvavá a smrtelná forma [antisemitismu] poprvé od roku 1945“ (Barrot 2007, s. 27), „probudil se... strach, který se zdál, že po šoa zmizel“ (Velilla 2010, s. 148) a „dnes se znova stalo obtížné být Židem v této zemi“ (Barrot 2007, s. 16). „Obdivovatelé Hizballáhu nebo sympatizanti palestinské věci znesvěcují nebo zapalují synagogy, bodají věřící nebo svými zbraněmi ohrožují židovské děti“ (Attal 2004, s. 27). Přes všechnu historickou zkušenost je podle Nicolase Weilla veřejnost apatická k „antisemitismu ulice“. Díky spektakulárnímu procesu s Mauricem Paponem byl oficiálně odsouzen pouze státní antisemitismus, který vraždil pomocí politicko-administrativního aparátu, zatímco se „současná vlna [antisemitismu] zrodila ze společnosti a nikoli od státu“ (Weill 2004, s. 40). Veřejnost prý není na tento úhel pohledu připravená: „V perspektivě táborů smrti není již rozeznatelný antisemitismus!“ (Weill 2004, s. 32).

Od slov k činům

„Slyšíme-li dnes hodně mluvit o novém antisemitismu... je to proto, že jsme svědky přechodu od slov k činům takového rozsahu, že se již nemůžeme tvářit, že se jedná o pomíjivý fenomén“ (Attal 2004, s. 10). Nový antisemitismus „uvolnil řeč extrémní pravice, náhle povzbuzené tímto pádem tabu a klimatem beztrestnosti“ (Brenner 2002, s. 74). Z argumentů většiny neokonzervativců se zdá, že nositelem nového antisemitismu je dnes hlavně jazyk (levice) a „osvobozená řeč“ (Allali 2002, s. 41) jako předehra k násilí a islamistickému teroru. Paul Giniewski hovoří o „sémantické agresí“, kdy jsou Židé uráženi tím, že se některé činy a věci nazývají zlovolně jinak, aby ve Francouzích evokovaly konotace spojené s nacismem: okupace, kolonizace, odboj, deportace (Giniewski 2005, s. 70-71), proizraelské blogy jsou mediálně gilotinovány (Macina 2004). „Proč stále říkat ‘mučedníci’ sebevraždným atentátníkům [*hommes-bombes*] a ‘odbojáři’ vrahům?“ (Lévy 2003a, s. 24). Klíčovými slovy tohoto typu diskursu jsou výrazy: stigmatizace, kriminalizace, démonizace, nacifikace,

mytizace (Taguieff 2005, s. 66-68), hitlerizace Sharona, sharonizace Izraele (Lévy 2002), diabolizace (Allali 2002, s. 10), esencializace (Encel 2005, s. 39) a satanizace Izraele (Giniewski 2003, s. 45), kosovizace Izraele (Trigano 2002, s. 39), binladinizace předměstí (Allali 2002, s. 11), Palestinci z předměstí (Buffet 2005, s. 17), palestinolatrie (Giniewski 2005, s. 9), proarabismus (Giniewski 2005, s. 223), palestinofilie jako šířitel judeofobie, islamoterorista, islamikaze (Taguieff 2002), islamofašisté jako dědicové nacistů (Levaï 2006, s. 14), levicofašistoišlámské prostředí (Siona 2004), integristický neofašismus (Lévy 2003a, s. 11), islamistická ofenziva (Brenner 2002, s. 18) a dále pseudoantirasismus, neopacifismus, neotiers-mondismus, neolevičáctví (Taguieff 2004), náboženství lidství (Finkielkraut 2003a), mediálně-humanistický katechismus (Taguieff 2011), či Durban nad Seinou¹⁰⁶ (Allali 2002, s. 175). „Soudobý antisemitismus islamizoval autenticky nacistická témata“ (Bensoussan 2010a, s. 12). Nová judeofobie je tak charakterizována zaměňováním pojmů „*Žid – Izraelec – sionista – kolonialista – imperialista – rasista*“ (Taguieff 2002, s. 92-93). „Jsou-li Židé osadníky [*colons*] v Hebronu, jsou stejně tak i v Jaffě, Beer-shevě nebo v Haifě, nemluvě o Jeruzalému“ (Trigano 2002, s. 34).

Rudo-zeleno-hnědá aliance

Hlavním proponentem nového antisemitismu nejsou ani tak muslimové (u nichž tyto postoje autoři očekávají), ale především západní levice, která podle Taguieffa hraje úlohu „užitečného idiota“ islamismu (Taguieff 2004, s. 375). Jak však přiznává Encel, nebyla to levice, kdo se od doby Dreyfusovy aféry změnil, ale byli to Židé sami, kteří se posunuli doprava: „Jestliže levice bránila kapitána Dreyfuse nespravedlivě obviněného jakožto Žida, bylo to proto, že Židé, kosmopolité bez vlasti... představovali budoucí lidství přicházející díky postupující revoluci... A hle, o století později... významná část evropské levice vypískává tyto Židy, kteří opustili radikální formu universality... zradili revoluční naděje v ně vkládané, hájíce své historické zakořenění a vyjadřující silou děl a vlajek své připoutání ke konceptům národa, hranic, výsad suverenity, volného trhu“ (Encel 2005, s. 44-45). V podobném duchu píše i Alain Finkielkraut: „Již se neodsuzuje jejich [Židů] kosmopolitní poslání, naopak,... jsou obviňováni z toho, že jej zradili“ (Finkielkraut 2003b, s. 21).

¹⁰⁶ Podle jihoafrického města, ve kterém proběhla v roce 2001 Světová konference proti rasismu OSN, jejíž protizraelský průběh a antisemitská vyjádření některých delegátů se staly kultovními a často opakovanými argumenty spojujícími antiglobalistickou levici s antisemitismem, antisionismem a terorismem.

Levice se podle Dominique Schnapperové „drží myšlenky, že [antisemitismus je] pravicový fenomén, přes všechnu historickou evidenci“ ilustrované mimo jiné tím, že „od května 68 nahradila extrémní levice ve své představě světa Žida Palestincem“ (Schnapper 2005, s. 187). Podle předsedy CRIF Rogera Cukiermana šíří antisemitismus „rudo-zeleno-hnědá aliance“ (Coroller 2003). Protizidovské násilnosti podněcuje i podle Elie Barnaviho „společenská frustrace živená protiizraelskou propagandou... nevládních organizací a hnutí extrémní levice“ (Barnavi 2002, s. 51). Na konferenci v Durbanu prý „spadly masky odhalující antisemitismus pod rétorikou antiimperialismu“ (Konopnicki 2002, s. 108). Antirasismus se podle Brennera proměnil po tzv. „šoku 21. dubna“¹⁰⁷, kdy si mnoho stoupců levice začalo uvědomovat „nutnost udržet se blízko skutečnému lidu [Arabové], a nikoli lidu mytologizovanému [Židé]“ (Brenner 2002, s. 63).

Zatímco před druhou světovou válkou nebylo neobvyklým hlásit se k antisemitismu, poválečná západní politická kultura tento postoj jako legitimní neuznává. Virus antisemitismu však nezmizel a vydává se za antisionismus, který „rehabilitoval vše, co antisemitismus diskvalifikoval“ (Draï 2002, s. 32), starý antisemitismus „[se] skrývá za maskou politické analýzy“ (Tarnero 2001, s. 17). Nositelem tohoto étosu je dnes levice: „Levice je nyní jasně antisionistická, přičemž pro amnézické veřejné mínění, se sionismus stal téměř synonymem nacismu, kolonialismu a rasismu“ (Trigano 2006, s. 21). „Antisionismus je urážkou demokratické kultury“ (Sarfati 2004, s. 68). Zatímco u arabského nacionalismu je Západem oceňována jeho „pokroková povaha“ (Konopnicki 2002, s. 55), pojem „sionismus... má dnes zločinný náboj“ (Konopnicki 2002, s. 25). „S ohledem na systematické obviňování sionismu musíme konstatovat, že dnes není možné... odmítat izraelskou politiku, aniž bychom okamžitě nezpochybnili legitimitu Izraele“ (Finkielkraut 2003a, s. 160). A podobně mluví i Élisabeth Lévy: „Antisionismus mi přijde problematický, i když není antisemitský... Izrael je jediný stát na světě, jehož sama existence je neustále zpochybňována“ (Lévy-Ménard 2009, s. 50). Marek Halter: „[Izrael] je jednou z mála, snad jedinou zemí na světě, jejíž existence je ještě zpochybňována“ (Allali 2002, s. 65). „O co jde při kritice Izraele, není politika izraelské vlády... ale sama obhajoba existence Státu Izrael“ (Trigano 2003, s. 10). „Je Izrael vinen již od přírody? Vinen za to, co dělá, nebo vinen za to, co je?“ (Tarnero 2001, s. 9). Guy Konopnicki fatalisticky dodává: „Opět jsme zodpovědní za všechny hříchy světa... za Izrael, za vzestup islamismu“ (Konopnicki 2002, s. 190). Bývalý předseda CRIF použil obrat, který

¹⁰⁷ Postup Jean-Marie Le Pena do 2. kola prezidentských voleb v roce 2002.

se stal jedním ze symbolů nového antisemitismu: „Izrael se stal Židem mezi národy“ (Allali 2002, s. 97).¹⁰⁸

Pierre-André Taguieff přichází dokonce s apokalyptickou vizí „čtvrté světové války“¹⁰⁹, jakožto „nové války proti Židům“ (Taguieff 2004, s. 418). Bude to „totální válka, ve které budou všechny dostupné technické prostředky...použity islamistickými bojovníky a jejich spojenci... My intelektuálové, ze Západu i odjinud..., jsme vstoupili do opravdové kulturní a mediální války“ (Taguieff 2004, s. 421). Izrael je dnes předvojem v boji proti tomuto nebezpečí pro celý Západ, což levice odmítá uznat a dokonce jej svým antisionismem oslabuje.

Morální štít proti kritice

Výzva Ariela Sharona z roku 2002, že je „velmi zneklidněn“ situací Židů ve Francii je podle Bruno Guiglea jen taktickým manévrem izraelské vlády učiněným ve spolupráci s CRIF, jak ztlumit kritiku Izraele přicházející z Francie a oslabit pozici Evropy vůči Izraeli. Sharon sledoval dva cíle: legitimizovat izraelskou ofenzivu ve jménu boje proti terorismu a neutralizovat francouzskou diplomacii, která by k tomuto pojetí boje proti terorismu byla kritická. Tím, že kritizoval francouzský antisemitismus, zabil Sharon dvě mouchy jednou ranou: „zdůraznil životní nutnost pro Izrael zajistit vlastní bezpečnost před dalším vzestupem nebezpečí a diskvalifikoval... [francouzskou diplomacii], která se ve stejný čas snažila přesvědčit své evropské partnery k přijetí tvrdší linie vůči Jeruzalému“ (Guigue 2002, s. 42). Výmluvnou ilustrací tohoto tvrzení je publikace novinářů Cécilie Gabizon (Le Figaro) a Johana Weisze (Radio Shalom) mapující utajenou akci izraelské vlády s názvem Nejprve Sarcelles (*Sarcelles d'abord*) zaměřené na „evakuaci“ třicetitisícové židovské komunity z tohoto pařížského předměstí do Izraele (Gabizon-Weisz 2006).

Neokonzervativní diskurs a s ním i stanoviska nových filosofů však nejsou utilitárně zaměřené na povzbuzení emigrace Židů do Izraele, ale atmosféra strachu charakterizovaná postulátem o úzké spojitosti mezi kritikou (politiky) Izraele a antisemitismem, slouží některým jako štít a jiným jako zbraň. „Tato interpretace ‘nové judeofobie‘ nebo ‘nového

¹⁰⁸ Tento výraz používá řada neokonzervativců – „*Israel – the Jew among Nations*“ (Dershowitz 2003, s. 222) či kniha *Israel among Nations* (Kellermann a kol. 1998).

¹⁰⁹ „Čtvrtá pro ty, kdo předpokládají, že studená válka byla třetí světovou válkou“ (Taguieff 2004, s. 420).

antisemitismu‘, která má kritizovat komunitarizaci veřejného prostoru, sama legitimizuje rigidní komunitaristickou koncepci sociálně-politických problémů“ (Giesser 2003, s. 81). „Antisemitismus se stává záminkou pro to, aby se mluvilo o jiné věci: o islámu a jeho ‘zbloudilých‘ formách (islamismu a fundamentalismu)“ (Giesser 2003, s. 84). Tuto atmosféru vytvářejí „společně vědecké autority..., komunitární představitelé a veřejně uznávaní intelektuálové“ (Giesser 2003, s. 85). Podle Ménarda jsou mnozí francouzští Židé tlačeni k tomu, aby „byli na jedné vlně s Izraelem. Jinak by byli obviněni ze ‘sebenenávisti‘“ (Lévy-Ménard 2009, s. 34).

„V dnešní Francii...je mnohem obtížnější být muslimem než být židem“ píše Jacques Attali, někdejší Mitterrandův poradce (Attali 2005, s. 63). Také podle Dominiquea Vidala z kruhu Le Monde diplomatique je nutný nikoli paralyzující strach, ale otevřený dialog o realitě rasismu ve Francii. „Muslimové jsou oběťmi pomlouvačné kampaně, která je má postavit na druhou stranu ‘střetu civilizací‘ (Shahid a kol 2006, s. 66-67). „Radikální frakce židovské komunity podlehla pokušení stigmatizovat Araby ve Francii s odkazem na blízkovýchodní boje“ (Boniface 2007, s. 122). Právě Pascal Boniface je nejméně od vydání svého proslulého doporučení pro Socialistickou stranu a knihy Je dovoleno kritizovat Izrael? chápán jako ideový vůdce těch, kteří odmítají směřování ostré kritiky politiky Státu Izrael s antisemitismem. Jak podotýká Ménard, dříve se každý pravicový člověk označoval za „fašistu“, dnes dává „židovská komunita“ nálepku „antisemita“ každému kritikovi Izraele (Lévy-Ménard 2009, s. 23). „Židé byli ve Francii oběťmi agresí, jejichž motivace odrážely události na Blízkém východě...Jejich autory... však nebyli propalestinští aktivisté, ale většinou obyčejní delikventi“ (Boniface 2007, s. 122), jejichž násilí vychází z „chudoby a frustrace,“ jak dodává Ménard (Lévy-Ménard 2009, s. 31). Podle něj sice „francouzský antisemitismus stále existuje, ale týká se starých osob, bez vzdělání a nacházejících se na pravém okraji politického spektra. Jde o kulturní relikty katolicismu“ (Lévy-Ménard 2009, s. 26). To si uvědomuje i Boniface: „Není třeba popírat antisemitismus. Je třeba s ním stále bojovat, protože nezmizel. Ale nelze jej ani instrumentalizovat... Izraelská vláda politicky kriminalizuje kritiku Izraele“ (Boniface 2003, s. 13).

Skupina předních levicových intelektuálů ve sborníku nazvaném Antisemitismus: netolerovatelné vydírání (*Antisémitisme: l'intolérable chantage*) kritizuje „stále systematictější užívání tématu ‘vzestupu antisemitismu‘ nebo ‘nové judeofobie‘ k diskvalifikaci veškeré kritiky vojenské a koloniální politiky vedené od konce roku 2000

vládou Ariela Sharona“ (Antisemitisme 2003, s. 7). Jak píše Boniface, „uznat Izraelské právo existovat, neznamená mu uznat právo dělat cokoli“ (Boniface 2003, s. 20). Podle Edgara Morina slova „antisemitismus“ a „šoa“ zakrývají palestinské neštěstí a existuje rozšířený pocit, že „kritický postoj vůči Státu Izrael je protižidovské povahy“, a že „soucitem s palestinským neštěstím zrazujeme [židovský osud] nedostatkem soucitu“ (Morin 2006, s. 161). „To, čemu oponujeme, není existence, ale politika Izraele,“ říká Rony Brauman (Brauman–Finkelkraut 2006, s. 51-52). K notorickému zaměňování antisemitismu za antisemitismus říká: „antisemité jsou obecně antisionisty... Ale antisionisté nejsou antisemity, protože jsou sami židy. Ale většina těch, kteří kritizují Izrael, nejsou ani jedni ani druzí“ (Boniface 2003, s. 21). „Silná citlivost pro Palestince...neznamená automaticky přimknutí se k antisemitským myšlenkám,“ dodává sociolog Michel Wieviorka (Wieviorka 2008, s. 89).

Právě Wieviorka připisuje vzestup antisemitsky kvalifikovaných útoků z let 2002-2005 vyšší citlivosti úřadů a policistů ovlivněné šokujícím výsledkem Le Pena v prezidentských volbách v dubnu 2002 (Wieviorka 2008, s. 30). K umírněnosti vyzývá také někdejší odbojář a předseda CRIF Théo Klein, který se na situaci dívá optikou celého dvacátého století: „Proč bychom měli vyžadovat větší odsouzení, větší obezřetnost nebo větší bezpečnost ve jménu toho, co se stalo... před více než padesáti lety?“ (Klein 2002, s. 18). Navíc právě v porovnání s minulostí, „nebyla židovská komunita nikdy tak dobře integrovaná do národní komunity [jako je dnes]... Francouzská společnost nebyla nikdy tolik přístupná jejímu projevu, její kultuře, jejím hodnotám“ (Weill-Raynal 2005, s. 19).

Republikánský diskurs

Někde mezi neokonzervatismem a antiimperialistickou levicí leží umírněný republikánský diskurs. Jedná se o autory, kteří jsou vnímaví k obavám neokonzervativní části židovské komunity, ale nechtějí zapadnout do komunitního diskursu a prioritu pro ně má zachování hodnot republiky. Ty, podle jejich mínění, ohrožují hlavně nároky muslimských skupin na uznání vlastní politické identity.

Za představitelku tohoto proudu lze označit Dominique Schnapperovou, dceru Raymonda Arona: „Návrat antisemitismu znamená oslabení republikánských hodnot, tedy společných hodnot, které umožňují překonat pocity přináležení k zvláštním skupinám“ (Schnapper 2005, s. 183). Jak doplňuje Rosenbaum: „Ve Francii náleží boj proti antisemitismu především do rámce boje proti všem formám netolerance vůči společenským skupinám“ (Rosenbaum 2006,

s. 108). Emmanuel Brenner se s Alexisem Rosenbaumem shodují na tom, že ohrožení Židů je historicky ověřeným indikátorem ohrožení celé společnosti: „Je to opravdu boj hodnot a antisemitismus je v něm seismografem našich společností“ (Brenner 2002, s. 24), respektive „antisemitismus funguje vždy jako druh společenského barometru“ (Rosenbaum 2006, s. 62). „Židé jsou vždy prvními oběťmi“ (Giniewski 2005, s. 10). A dále: „Banalizace antisemitské řeči není rozhodně neútočným fenoménem, stejně jako rozšiřování popíračských textů“ (Rosenbaum 2006, s. 109), a obává se, že se „antisemitismus může stát rasismem chudých“ (Rosenbaum 2006, s. 103).

Fatalismus věčného antisemitismu kritizuje Jean Daniel, podle něhož jsou dnes Židé nevěrní skutečnému odkazu Osvětami, když „nerozlišují mezi barbarstvími, jichž byli oběťmi jen proto, že se narodili a že existovali, a obtížemi, s nimiž se potkávají proto, co svobodně a suverénně dělají. Poprvé za dva tisíce let jsou Izraelci pány svého národního osudu“ (Daniel 2003, s. 37).

4.3.3. Proarabská a proizraelská zahraniční politika

Vztah židovské komunity k francouzské zahraniční politice se poprvé od roku 1967 (a slavného de Gaullova projevu) dostal do centra diskuse v sedmdesátých letech v souvislosti s prvním ropným šokem, který dal zemi pocítit, že její politika na Blízkém východě nemusí být bez následků na domácí půdě. Interpretace údajné proarabskosti či naopak proizraelskosti francouzské zahraniční politiky, jdoucí zpětně do těchto let, se staly nedílnou součástí veřejné debaty v posledních letech. Smířlivý je Barnavi, podle něhož gaullismus nemá žádnou predispozici k principiálnímu nepřátelství k sionismu a ke Státu Izrael: „Posun roku 1967 byl činem člověka diktovaným spíše realpolitik než ideologií“ (Barnavi – Rosenzweig 2002, s. 32). Naopak nejkritičtější pozice zastávají neokonzervativci typu Jacquesa Tarnera, který tvrdí (podobně jako např. Pryce-Jones), že Francie má dlouhou tradici „antisemitské zahraniční politiky“ a „více či méně přiznaného nepřátelství vůči Izraeli a sionismu“ (Tarnero 2009, s. 38) a dokládá to hluboko v minulosti na příkladu depeše francouzského diplomata z meziválečného Polska, v níž údajně tvrdí, že „jediný nástroj proti Židům je zřejmě pogrom“ (Tarnero 2009, s. 39). „Od konce 19. století... hrají protižidovské předsudky [francouzských diplomatů] zásadní roli při určování francouzské politiky na Blízkém východě a vysvětlují postoj francouzské diplomacie vůči sionistickému hnutí“ (Tarnero 2009, s. 39). Za jedinou výjimku z politiky „Izrael je stát určený ke zničení“ pokládá poválečnou IV. republiku

(Tarnero 2009, s. 39). Také podle Trigana se „antiamerické a proarabské angažmá [francouzské zahraniční politiky] stalo základním článkem víry“ (Trigano 2005, s. 99).

V roce 2002 vyzval Americký židovský kongres (*American Jewish Congress*) k bojkotu filmového festivalu v Cannes a francouzských výrobků dovážených do USA naprotest proti růstu antisemitismu ve Francii. Dvacítka představitelů francouzské židovské komunity v čele s předsedou CRIF Rogerem Cukiermanem a Alexandrem Adlerem odjela do Spojených států, aby představitelům amerických židovských organizací vysvětlili situaci a odradili je od bojkotu. Cukierman popisuje jednání ve svých pamětech takto: „Řekli nám bez obalu, že jim náš postoj připomíná kolaboraci Židů z Německa a Francie na začátku druhé světové války. Prudce jsem na to reagoval tím, že jsem jim připomněl neschopnost přesvědčit Roosevelta, aby vydal víza Židům z Evropy... a jeho zodpovědnost za katastrofu, která následovala... Alexandre Adler stejně důrazně Američanům připomněl, že nebombardovali Osvětim, ani železniční tratě, které tam vedly“ (Cukierman 2008, s. 264).

Neokonzerativní kritika směšovala nejen obavy běžných Židů z násilných útoků, ale také údajně málo důrazný – či indiferentní – postoj politické reprezentace. Jacques Chirac byl příliš proarabský, o čemž svědčí podle Tarnera jeho přátelství se Saddámem Husajnem a „ostentativní pocty“ v Paříži zemřelému Jásiru Arafatovi. Ostrou kritiku nezmírňují ani uznání protižidovských zločinů minulosti, protože aktuální politika padá vždy na druhou miskou vah. „Byl-li [Chirac] první hlava státu, která odsoudila v roce 1995 část viny ‘Francie’ v neštěstí Židů ve Vichy, byl stejně tak tím, kdo vyvolal incident s izraelskou policií v jeruzalémském starém městě v roce 1996, [a kdo] ukazuje viditelné nepřátelství“ (Tarnero 2009, s. 45). „Chirac rád vyznamenával mrtvé Židy, ale odpíral živým Židům právo se bránit“ (Tarnero 2009, s. 46). Právě incident v západním Jeruzalémě, kde se prezident ostře ohradil proti tomu, jak jeho kroky usměrňovala izraelská ochranka, je dodnes pokládán za důkaz jeho protiizraelského smýšlení: „francouzský prezident jednal úmyslně, aby dal najevo, že nemá co poslouchat příkazy ani bezpečnostní instrukce v tomto sektoru města, který je v jeho očích okupovaným územím,“ tvrdil Elie Barnavi (Barnavi – Rosenzweig 2002, s. 25). Přesto však jej Barnavi nepokládá za antisemitu, ale za „vzácný druh proarabského filosemity“ (Barnavi–Rosenzweig 2002, s. 29).

Francouzská diplomacie se do diskuse zapsala ještě dvěma oficiálně nepotvrzenými událostmi, které vzbudily velký zájem médií a veřejných intelektuálů. Podle šéfredaktora listu

Le Monde Jean-Marie Colombaniho se na jedné slavnostní večeři v Elysejském paláci někdo „z nejbližšího okolí prezidenta“ zmiňoval o možnosti zmizení Státu Izrael, který je jen „historickou závorkou“ (Colombani 2002). Na jiné recepci v Londýně pak údajně francouzský velvyslanec Daniel Bernard nazval Izrael „zasraným státečkem“ (*petit pays de merde*). Podle Elie Barnaviho si tento vysoký diplomat a bývalý mluvčí ministerstva zahraničí jen dovolil říct nahlas to, co si mnozí myslí (Barnavi–Rosenzweig 2002, s. 57).

Pro neokonzervativce je vztah k Izraeli do značné míry provázán se vztahem ke Spojeným státům. „Antisemitismus je také vedlejším produktem antiamerikanismu... přirozené součásti antiimperialistického levičáctví... a nadutého a arogantního gaullismu“ (Rosenzweig 2005, s. 94). Krizí prošly francouzsko-americké vztahy v souvislosti s válkou v Iráku, proti které se Francie na půdě Rady bezpečnosti OSN postavila. Logika souvislosti mezi politikou vůči USA, politikou k Izraeli a vztahem země vůči Židům umožňuje Sylvainu Attalovi dovodit následující: „Pozice Francie během irácké krize...mohla dát další vývoj myšlenky, že Židé byli na špatné straně konfliktu a spravedlnosti“ (Attal 2004, s. 19-20). Podobně hovoří i Shmuel Trigano: „Antiamerická volba Francie, která se stala téměř vůdcem arabského světa, učinila krizi ještě akutnější, když umístila Židy objektivně mimo národní konsensus...Pouhé uznání antisemitismu znamenalo podezření z podkopávání morální pozice Francie, kterou, jak tvrdila, hájí proti Spojeným státům. Židé tehdy riskovali, že se stanou ‘zahraniční stranou‘“ (Trigano 2006, s. 15-16). Francouzský postoj však měl podle Trigana i významné společenské důsledky: „Chirac lichotil politicko-identitním stránkám těchto obyvatel [muslimského původu] svými stanovisky nepřátelskými vůči Spojeným státům a Izraeli“ (Trigano 2006, s. 205). Ačkoli Nicolas Sarkozy podle Tarnera „zásadně změnil vnímání nebezpečí [z Íránu]“ (Tarnero 2009, s. 46), Trigano jej viní z utilitárního zneužívání náboženství, jakožto nástroje vlády a její zahraniční politiky (Trigano 2006, s. 174). „Dobrá integrace muslimské komunity s Francií může mít pozitivní důsledky na vliv naší země... Jsme ve světě uznáváni jako ochránci práv menšin... Integrace muslimů ve Francii může obnovit naše univerzální poselství“ (Trigano 2006, s. 177).

Pokud jde o levici, musejí se neokonzervativní komentátoři vypořádat s faktem, že vlády, které nejvíce podporovaly Izrael, byly vlády vedené levicí, zatímco protiizraelské (resp. proarabské) postoje jsou připisovány pravicovým politikům. „Ochladnutí citů francouzské levice vůči židovskému státu, který se z pozice obleženého dostal do pozice okupanta, souvisí s příchodem k moci politiků, kteří se politice učili v boji proti kolonialismu, rozcházejíce se

s válečným socialismem Guy Molleta nebo Roberta Lacoste. Nová Socialistická strana zrozená na troskách někdejší SFIO, do sebe integrovala síly trockistické nebo libertariánské extrémní levice, které byly vždy nepřátelské sionismu. Dnes vidíme vzestup třetí generace socialistů..., [kteří jsou] hluboce iritováni izraelskou politikou a zneklidňují je dopady, které by mohla mít na francouzskou politiku, zvláště v sociálně a politicky citlivém prostředí mladých lidí vzešlých z maghrebské imigrace. Tato tendence našla svého mluvčího v Pascalu Bonifacovi... [a] je zatím velmi minoritní,“ dodává Elie Barnavi (Barnavi–Rosenzweig 2002, s. 70-71). Jiné vysvětlení nabízí Sammy Ghozlan: „Evropa, a Francie zvláště, měly spíše sympatie k Izraeli... Ale OOP doslova terorizovala Francii a Evropu. Vzpomeňte si: atentát v rue Copernic, ten v ulici Rosier... A Francie se vzdálila“ (Allali 2002, s. 105). Podobně vysvětluje i Philippe Velilla obrat francouzské politiky proti Izraeli tím, že se Západ zalekl vydírání po prvním ropném šoku a „nebylo náhodou, že Jásir Arafat obdržel poprvé mezinárodní uznání, kdy mohl promluvit z tribuny Spojených národů (13. 11. 1974)“ (Velilla 2010, s. 139).

Argument, že levice pomáhá islamistům v podkopávání pozice Západu, jsme viděli už u Taguieffa (Taguieff 2004, s. 375), podobnou pozici zastává i Giniewski: „Západané,... příští oběti [džihádistů], kteří se stávají vazaly antisionistického antisemitismu nepřátel Izraele, nejsou v jejich očích než ‘užitečnými idioty‘“ (Giniewski 2005, s. 10). Pokud jde o zahraniční politiku, objevuje se často v této souvislosti reference k mnichovanství: „[v souvislosti s Íránem se objevuje] nový duch Mnichova... budou to Izraelci, kdo zaplatí cenu za toto usmiřování, tak jak je chápal pan Chamberlain,“ říká Goldnadel (Adler-Goldnadel 2008, s. 23). V souvislosti se zmíněným údajným výrokem velvyslance Bernarda hovořil o mnichovanství i Levai (Levai 2006, s. 67) a Emmanuel Brenner jej vidí i v ústupcích islamistům na domácí půdě: „Nošením islámského šátku ve škole není oslabena jen republika..., [ale muslimské ženy] opouštíme, jako jsme kdysi opustili český lid ‘abychom zachránili mír‘“ (Brenner 2002, s. 20). Trigano hovoří v podobném duchu o „pocitu zrady... pokud jde o Západ, který zdá se popírá legitimitu Izraele ve své ‘demokratické‘ kritice jeho politiky“ (Trigano 2002, s. 14). Konopnicki dává v souvislosti s Palestinci příklad sudetských Němců: „Je třeba...uznat, že přesun národa může také být cenou za mír... Spojenci chtěli [odsunem] odstranit riziko války, což se ukázalo jako efektivní“ (Konopnicki 2002, s. 40). Jak dodává, zatímco však Polsko a Německo absorbovaly masy uprchlíků, arabské země toto v případě Palestinců učinit odmítají (Konopnicki 2002, s. 46). Raphaël Draï přirovnává Izrael

k Alfredu Dreyfusovi – jedná se o „židovský stát“, „objekt strachu“, „obětního beránka“, který ať udělá cokoli, vždy se na něj křičí „Vinen!“.

Ptá se dramaticky: „Kde je nový Zola, Clémenceau, Péguy?“ (Draï 2002, s. 16). „Nenachází se Stát Izrael ve stejném osamění jako Varšavské ghetto v roce 1943?“ (Draï 2002, s. 20). Laferrère reaguje na častou výtku, že zastánci Izraele jsou jeho „bezpodmínečnými obhájci“: „Existuje více přísných podmínek pro tuto podporu: neposílat vlastní děti na smrt a sebevraždu, nestřílet bez soudu vlastní disidenty, pravidelně obměňovat své představitele v demokratických volbách, respektovat svobodu tisku, neusilovat o úplné etnické vyčištění svého území, neudělat z masakrů civilistů hlavní cíl války. Zdá se, že Izrael prostě splnil tyto podmínky“ (Laferrère 2003, s. 940).

Alain Finkelkraut a Shmuel Trigano hovoří o „depolitizaci“ izraelsko-palestinského konfliktu: „Palestinci již nejsou nepřáteli Izraelců, ale jejich Jiní. Být ve válce s nepřítelem je lidskou možností. Válčit s Jiným je zločin proti lidskosti. V prvním případě jde o vztah politický... ve druhém je rasistický“ (Finkelkraut 2003b, s. 27). Depolitizace pro Trigana znamená zastření, ba popírání politické dimenze izraelsko-palestinského konfliktu, jeho politikum je redukováno na různé morální kategorie a lidská práva a označováno za předpolitický, archaický etnocentrismus a tribalismus ze strany Izraele a Židů. „Konflikt není uznán ve své politické přirozenosti a zůstává druhem občanské... etnické války, a tedy jakési infrapolitiky kanalizující pocity msty a vendety“ (Trigano 2005, s. 123).

Izraelští míroví aktivisté, postsionisté a antisionisté jsou podle Giniewskiho zneužití západními a arabskými „mystifikátory, [kterým se] podařilo rozšířit jejich lži a přimět k účasti na jejich boji i lidi dobré vůle – včetně Izraelců“ (Giniewski 2005, s. 9). Stejně tak i Rada OSN pro lidská práva, Mezinárodní trestní tribunál a konference v Durbanu jsou pro něj příznaky „palestinizovaného mezinárodního společenství“ (Giniewski 2005, s. 150). Také Evropa se podle něj angažuje v „politicky podvratné protizápadní činnosti prostřednictvím neustálých propalestinských a k Izraeli nepřátelských pozic“ (Giniewski 2005, s. 126), když dala v 80. letech politickou legitimitu teroristům z OOP, Evropský parlament odsuzuje rozšiřování izraelských „kolonií“ a peníze EU jsou zneužívány k podpoře terorismu – například prostřednictvím palestinských učebnic šířících nenávist k Izraeli (Giniewski 2005, s. 127-131). Podle psychologa Sibonyho je „kult oběti na Západě jedinou oporou Palestinců“ (Sibony 2003, s. 250) a Tagueiff dodává tvrzení, že „evropské intelektuální a politické elity pokládají palestinský nacionalismus za jediný hodný bezvýhradného respektu“ (Tagueiff 2004, s. 29-30). „V Paříži dominuje dogma u mnoha intelektuálů, politiků a novinářů, že

Izrael ztělesňuje zlo a Palestinci dobro“ (Konopnicki 2002, s. 25). Frédéric Encel dokonce předkládá tezi, že jsou „Západoevropané, především Francouzi, Němci a Belgičané, spolu se svými muslimskými menšinami stále více solidární s Palestinci“ (Encel 2005, s. 57).

Nositeli propalestinské politiky jsou ve Francii údajně hlavně média: „Francouzský tisk je zcela zaujatý. Mrtvý Žid vydá na tři řádky... mrtvý Palestinec na tři stránky... Krev malého Žida má menší cenu než krev malého Palestince,“ říká Patrick Gaubert (Allali 2002, s. 82). Vedle médií jsou hlavními protiizraelskými silami elity, kterým se ještě zcela nepodařilo rozšířit „virus“ antisemitismu na celou společnost, jak říká Marek Halter: „Jsou dvě Francie: Francie lidová, která je proizraelská, a Francie politická, diplomatická, jejíž ozvěnu přináší část tisku, která je spíše proarabská“ (Allali 2002, s. 90-91). Propalestinská hnutí jsou velmi aktivními složkami občanské společnosti, jak dodává Élisabeth Chemla, je „snazší diskutovat s Palestincem než s ‘propalestincem‘ a stejně tak s Izraelcem než s ‘proizraelcem‘ (Chemla 2006, s. 52). Interpretace konfliktu se ve Francii již zcela odtrhla od jeho reálného obsahu: „Francouzská ‘Propalestina‘ se čím dál více vzdaluje od Palestiny skutečné“ (Rosenzweig 2005, s. 41). „Propalestinská ideologie a její důsledek – systematická averze vůči Izraeli, natolik zamořily prostředí, jakými jsou univerzity, kulturní instituce a velká média, že může fungovat nezávisle na vývoji situace na místě“ (Rosenzweig 2005, s. 22). Rosenzweig však tzv. Propalestince neobviňuje z antisemitismu, ale spíše je vidí jako snílky zhlédnuvší se v náhradní vznešené ideologii, která učiní člověka lepším a dá jeho životu smysl (Rosenzweig 2005, s. 33). „U mnoha z vás [Propalestinců] existuje fetišismus kúfije, mytologie olivové ratolesti, romantismus kalašnikovu“ (Rosenzweig 2005, s. 45), který velí „milovat Palestince nad veškerý rozum“ (Rosenzweig 2005, s. 51).¹¹⁰ „Poutníci nového druhu...jezdí do Ramallahu nebo Gazy, jako jiní jezdí do Lurd nebo Compostelly, aby našli potvrzení svých přesvědčení a nový elán pro svoji víru“ (Rosenzweig 2005, s. 109). Podle Konopnickiho však tento romantismus a „boj za arabskou věc“ využívají komunističtí starostové, aby získali voliče na sídlištích. Palestina se stává zdrojem volebního kapitálu politických stran (Konopnicki 2002, s. 169). „Antiglobalizační hnutí... se přidala k extrémně levicovým organizacím ve společné nenávisti k Americe a k Izraeli. Jejich emblematickou figurou je povedený José Bové... čistý produkt médií, bez nichž by nebyl nic,“ říká Elie Barnavi

¹¹⁰ Základní knihou této „propalestinské mystiky“ je podle Rosenzweiga Zamilovaný zajatec (*Un captif amoureux*) od Jeana Geneta z roku 1986.

(Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 77-78). Pro ně jsou „synonyma hrůzy globalizace, imperialismus, Izrael, McDonald's... Bush... Sharon“ (Konopnicki 2002, s. 17).

Mužem, který mírní vášně a tvrdí, že „není jiné řešení, než vzájemné uznání a dialog“ je Théo Klein: „Ve Francii špatně přistupujeme k tomuto vzdálenému konfliktu. Intenzita názorů, které vyjadřujeme, se mi zdá nepřímou úměrnou k naší schopnosti pomoci s řešením konfliktu... Vzhledem k různým problémům, s nimiž se Francie potýká, hledá možnost úniku, snažíc se o řešení problémů jiných“ (Klein 2006, s. 62-63). Za povšimnutí stojí, že Klein, jako jeden z mála členů komunity, veřejně označuje Izraelce za „jiné“.¹¹¹ Jeden z jeho nástupců v čele CRIF, Jean Kahn, jej však tvrdě kritizuje ze sionistických pozic: „Domnívám se, že každý Žid na světě je velvyslancem Izraele. Théo Klein toto neříká. On je spíše velvyslancem Jásira Arafata“ (Hecker 2005, s. 76). Také podle Raphaëla Draïe židovskou komunitu zraňují útoky na stát, který „představuje součást jejich života, je jejich tělem a který představuje jejich naději“ (Draï 2002, s. 12). Mírnější postoj volí rabín Gilles Bernheim: „Pokud jde o Izrael, nemůžeme být zcela objektivní..., identifikace téměř každodenní je mnohem spíše lidská než ideologická“ (Allali 2002, s. 75). Shrnuje Elie Barnavi: „Není zajímavé, že většina z vás [francouzských Židů] volí spíše nalevo, ale myslí napravo, jedná-li se o Izrael?“ (Barnavi 2002, s. 84)¹¹².

4.3.4. Národní identita

Spisovatel a politický aktivista Régis Debray to vyjádřil takto: „Ať se nám to líbí nebo ne, identitní posun je faktem. Abstraktní universalismus, který pojímal lidi bez vlastností a bez historie, zavíral oči před identitami a popíral kupříkladu koloniální otázky, nebyl nikdy životaschopný... Jsem ohromen zmizením skupin sounáležitosti, míst, v nichž se mohou shromáždit lidé jakéhokoli původu okolo myšlenky nebo projektu, něčeho, co si vyberou, ne něčeho, čemu se podvolí“ (Debray–Gauchet 2005). Tato propast mezi abstraktními tezemi oficiálního republikanismu a komunitaristickými tendencemi ve společnosti, vyvrcholila v nedávných letech Sarkozyho pokusem institucionalizovat tyto společenské

¹¹¹ V této souvislosti je pikantní dodat, že sám Klein má také izraelské občanství, což mu jeho oponenti nezapomenou připomenout (např. Trigano).

¹¹² Ve výzkumu mezi členy francouzských židovských komunit se v roce 2002 58 % dotázaných přihlásilo k levici (včetně extrémní levice), 14 % k pravici a 1 % k extrémní pravici (Barnavi 2002, s. 21). Jak upozorňuje Velilla, tak jako Izraelci volí od osmdesátých let více doprava, jsou evropští Židé ve stále větší míře odrazování od levice pokládáné za protizraelskou, zatímco pravice se vydává za nejvíce pozornou, pokud jde o Izrael (Velilla 2010, s. 11).

antiuniversalistické rysy v politickém systému (ministerstvo pro imigraci a národní identitu, sekuritizace etnických otázek, komunitaristické hledisko státu). Společenské důsledky existence státu vytvořeného oktrojováním národní identity, které byly dvě staletí tabu, se objevují ve veřejné debatě. Výzvou jsou dnes požadavky na uznání politické identity francouzského islámu a židovství a pokusy o definici pluralistické francouzské identity.

Pro tyto reakce, objevující se ve francouzské společnosti již nejméně od devadesátých let, používá Esther Benbassa původní Gellnerův¹¹³ pojem „diasporní nacionalismus“: „Přituhující nacionalismus ve středu politické scény dal vznik reakci uvnitř ‘minorit’. Jejich odpověď vzala na sebe formu diasporického nacionalismu, který se projevuje ve formě identitních požadavků“ (Benbassa 2006, s. 47). Každá z těchto komunit vznáší „požadavky na paměť národa a jeho identitu ve vztahu k prožití historii každé z nich“ (Benbassa 2006, s. 47). Situace je komplikovaná tím, že zatímco „Židé sami sebe rádi označují za ‘strážce republiky’, [muslimští] přistěhovalci je pokládají za vítěze [integrace], ale na úkor jich samotných, což představuje úplnou neznalost diasporní reality Židů. Tato idea vítěze se odráží i v izraelsko-palestinském konfliktu“ (Benbassa 2006, s. 49). Podle Trigana znamenal příchod islámu radikálně novou situaci, neboť islám znamená mnohem větší problémy pro společnost než ostatní náboženství v minulosti: „židovská, katolická, protestantská identita nebo později regionální... se týkají obyvatel, kteří prožili *společně* [zvýrazněno v originále – pozn. autora] zkušenost dvou posledních staletí... Nově příchozí [muslimové] neprožili tento vývoj, a pokud ano, tak v negativním smyslu pod kolonialismem“ (Trigano 2006, s. 96-97). Stát podle něj ze „záhadných důvodů (pokud to nebyla jeho slabost či diktatura ‘politické korektnosti’)“ netrval na reformě islámu, tak jako u „modernizovaných náboženství“, tj. náboženství přizpůsobených doktríně republiky – laičité (Trigano 2006, s. 97). Jak doplňuje historik Hayoun, není princip laičité cizí ani judaismu, neboť rabínský judaismus se téměř dva tisíce let vyvíjel v nepřátelském prostředí po vypovězení do diaspory a musel přijímat své postavení vůči státu (Hayoun 2005, s. 159-160). Naopak rabín Gilles Bernheim nevyčleňuje muslimy ani židy z procesu komunitarizace společnosti a izolacionismu komunit (*repli identitaire*) (Allali 2002, s. 126). Robert Ménard poukazuje na lubavičské židy, kteří stejně jako muslimové požadují oddělené hodiny pro ženy a muže v městském bazénu v Lille (Lévy-Ménard 2009, s. 103). Uzavřenost do sebe kritizuje i Théo Klein: „Napoleon nechal vyjít Židy z benátského ghetta: vystupme i my z toho, které příliš často budujeme kolem sebe,“ vyzývá

¹¹³ Gellner 2006, s. 94-105.

své souvěrce bývalý předseda CRIF (Klein 2008, s. 10). „My jsme především občany jako ostatní, protože jsme součástí národního společenství“ (Klein 2002, s. 20). Podle Konopnickiho se „Židé, kteří jsou adepty na uzavřenost ghetta, a muslimové nepřátelští k republikánské integraci..., tribalizují extrémními formami náboženské praxe“. A sarkasticky dodává, že v Paříži dnes poznáme Židy, protože „nosí poznávací znaky, ačkoli zákon jim to neukládá již od vstupu Leclercovy divize do Paříže, 25. srpna 1944! Doba dobrovolné diskriminace je tu“ (Konopnicki 2009, s. 41).

Podle Marka Haltera je tak všeobecně odmítaný komunitarismus již realitou: „Nejsou to jen Korsičané, kteří požadují výuku svého jazyka na školách, jsou to také Bretonci, zítra Alsasané a pozítří Okciténci atd. Ale to neoslabuje jejich sounáležitost s Francouzskou republikou. Židé také mají své školy...koránské školy tu jsou také... Nevím, zda se nakonec budeme podobat Americe, protože naše dějiny jsou jiné, ale ten stroj na integraci, který se jmenuje republika, už má své za sebou: zastavil se, už nefunguje“ (Allali 2002, s. 122). „Amerika může být komunitaristická a vlastenecká, to je její zvláštní duch. Francie takovou být nemůže,“ domnívá se Elie Barnavi (Barnavi 2002, s. 57). Podle Alexandra Adlera je Amerika „hluboce vlastenecká“ a přesto v ní existují komunity a doplňují se s národní komunitou (Adler-Goldnadel 2008, s. 90-91). Proti komunitarismu se ohrazuje Guy Konopnicki: „Nenáležím k žádné podkategorii občanů, nepotřebuji zprostředkování komunitou... Největší dobro znamená zmizení rozdílů v občanském životě, rovnost občanů“ (Konopnicki 2009, s. 20). Neokonzervativci však označují nařčení z komunitarismu za politickou nálepku, která je má diskvalifikovat. Nejsou prý již obviňováni z „dvojí loajality“, ale z toho, že se vzdalují republice a její doktríně: „Komunita je chápána jako secese, jako odpadlictví. Již to není vztah s Izraelem, o co jde, ale vztah s Francií“ (Trigano 2006, s. 21-22). A dodává: „Jediným možným kritériem ‘komunitarismu’ je podpora velké většiny francouzských Židů osudu Izraele a sionismu“ (Trigano 2006, s. 20-21). To nepřímou potvrzuje i Denis Sieffert, z opačného pólu politického spektra, když píše, že v případě Izraele se „jedná o solidaritu, která... [není] solidaritou politickou, ale komunitaristickou, tedy tribální a která zakazuje jakékoli kritické vyjadřování“ (Antisémitisme 2003, s. 17). Sofisticky vysvětluje skloubení sionismu a francouzských republikánských hodnot Patrick Klugman: „plédujeme pro ‘diasporní sionismus’, který by byl... založen na pochopení národní složky židovského lidu... Sionismus by byl ideologií, která pojí většinu Židů s Izraelem díky jejich společnému jmenovateli, aniž by měl nahrazovat jejich občanství“ (Klugman 2003a, s. 39).

Hovoří-li se v médiích o „židovské komunitě“, myslí se především CRIF, což potvrzuje i Patrick Klugman: „Tvrdím, že francouzská židovská komunita je dnes reprezentovaná spíše CRIF než Konzistory. Reprezentovat arabsko-muslimský svět pouze náboženskými [představiteli] bude obtížné“ (Allali 2002, s. 137). Podle Élisabeth Lévy má CRIF tendenci chovat se jako „druhá ambasáda Izraele. Pro mě politická reprezentace francouzských Židů nemá smysl“ (Lévy-Ménard 2009, s. 69). Izraelský velvyslanec Barnavi vzpomíná, že ho mnozí příslušníci židovských komunit ve Francii, když k nim přijel, nazývali „naš velvyslanec“¹¹⁴ (Barnavi- Rosenzweig 2002, s. 145). Naopak Théo Klein se proti spojování CRIF s izraelskou politikou aktivně ohrazoval: „První, co jsem jako prezident CRIF udělal, bylo, že jsem na tiskové konferenci v březnu 1983 potvrdil, že CRIF není pobočkou izraelské ambasády. Učinil jsem tak záměrně, abych zdůraznil, že občané Státu Izrael mají své vlastní zájmy, kterými se ale, jako zástupce židovských organizací ve Francii, nemohu zabývat stejným způsobem, jak by si Izrael přál, abych se zabýval“ (Klein 2006, s. 63). Robert Ménard vyčítá této komunitní organizaci, že ze Spojených států převzala formát setkání politiků s komunitou: „Výroční večere CRIF je karikaturou toho, co by se právě mělo dělat. Aby vláda musela každý rok skládat účty ze své politiky nejen vůči židovské komunitě, ale také ze zahraniční politiky Francie k Izraeli, je prostě nepřijatelné.... Francouzská vláda nesmí být povolávána kulturním sdružením, aby obhajovala svojí zahraniční politiku“ (Lévy-Ménard 2009, s. 64). A dodává: „Židé mají určitě právo se dožadovat své sounáležitosti s Izraelem, ale nemají právo očekávat, že Francie učiní to samé“ (Lévy-Ménard 2009, s. 70). CRIF je však paradoxně terčem kritiky také od některých neokonzervativců, kteří mu naopak vyčítají přílišnou závislost na státu a na politice Francie a náklonnost tzv. tábora míru, kterou si nese již od dob předsedy Kleina. „Kde našel CRIF schopnost přeměnit se v ‘ministerstvo zahraničních věcí‘ židovské komunity?... Bezpochyby odpověděl na požadavek moci, z níž především odvozuje svou reprezentativitu“ (Trigano 2006, s. 136). „CRIF zastupuje pouze asociace, které sdružuje, a nikoli jednotlivce, a tím méně všechny Židy Francie“ (Trigano 2006, s. 306).

Uvnitř židovské komunity však „identifikace s Izraelem představuje náhradní identitu“ (Camus 2006, s. 73), která je nesrovnatelně silnější než pouto muslimů k Palestině, které je předmětem neokonzervativní kritiky (Boniface 2007, s. 125). V případě Židů jde o silný

¹¹⁴ Stejnou zkušenost popisuje i jeho předchůdce, izraelský velvyslanec ve Francii v letech 1983-1992 Ovadia Soffer (Soffer 1989, s. 432).

emoční vztah, jak lze dokladovat na vyjádření například Alexandra Adlera: „Jsem bezpochyby Francouz. Francouz srdcem i hlavou...Mé připoutání ke Státu Izrael je celkové. Kdyby mě nutili vybrat si... tak jako moje prarodiče, byl bych vděčný, že existuje právo na návrat, které v roce 1933 bohužel chybělo“ (Adler-Goldnadel 2008, s. 88). Nebo Élisabeth Lévy: „Jsem Francouzka. Žiji ve Francii, píši francouzsky... Ale miluji Izrael... protože se jedná o stát Židů, jakožto národa“ (Lévy-Ménard 2009, s. 67). Podle Trigana je motivací silného pouta k Izraeli existence jakési pojistky: „Stát Izrael je chápán většinou Židů jako úhelný kámen jejich bezpečnosti a jejich důstojnosti“ (Trigano 2002, s. 11) a podle Barnaviho je poprvé v dějinách „život v diaspoře, v tomto případě ve Francii, skutečnou volbou“ (Barnavi 2002, s. 77). Trigano se pouští až do této konstrukce: „Politická modernita spočívá na dvou pilířích: individuální občan a národní stát. Existence státu Židů by měla paradoxně posílit znovuoobnovení občanství Židů v diaspoře. Přinejmenším v jejich očích“ (Trigano 2002, s. 155). Bernard nachází styčné plochy obou národů v hodnotách: „Být sionistou a francouzským občanem znamená nacházet se na soutoku dvou univerzalismů. Znamená to mít to štěstí nálezet současně k národu lidských práv a národu deseti přikázání...Židé Francie, [jsou] dětmi Abraháma a Marianne“ (Bernard 2003, s. 187). Předseda UEJF Patrick Klugman: „Sionismus neznamena... nezbytně povinnost, aby se Žid usadil v Izraeli...Sionismus, který hájím, je založen na nezczizitelné legitimitě přiznané Židům... usadit se ve své vlasti, Izraeli. Jsem-li sionistou, nejsem o nic méně francouzským občanem“ (Klugman 2003b, s. 246).

Naopak Guy Konopnicki, ani ve svém nejvíce „konzervativním“ období s těmito argumenty nesouhlasí: „Nevěřím, že je možné být sionistou ve Francii, v zemi, kde každý může odejít naplnit svůj osud... Chápu, že se žid může cítit sionistou, ale v tom případě je třeba, aby si vybral a stal se Izraelcem“ (Konopnicki 2002, s. 25). V době Ben Guriona byla imperativem skutečného sionismu negace diaspory a povinnost aliji. „V této perspektivě bylo nemožné pokládat se za sionistu, pokud jste nesledovali logiku tohoto závazku až po konečné usazení v Izraeli“ (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 142-143). Tento názor dodnes drží Théo Klein: „Sionismus... je především negací galutu.¹¹⁵ Tedy alijou. Dnes se většina Židů, kteří žijí ve Francii, ve Spojených státech a jinde, nerozhodla učinit aliju. A nejsou tedy sionisty“ (Allali 2002, s. 102). „Sionismus je především konstatováním neúspěchu židovské existence v exilu“ (Bernard 2003, s. 168).

¹¹⁵ Galut – židovský exil.

Postupem času ustoupila někdejší ideologická rigidita a dnes není nutné se odstěhovat do Izraele „stačí ukázat svou solidaritu s židovským státem a morálně a finančně jej podporovat,“ říká velvyslanec Barnavi (Barnavi-Rosenzweig 2002, s. 142-143). Raphael Draï například chápe motivaci pro emigraci u těch, kteří již zažili vykořenění a byli jím traumatizováni a „nechtějí znovu prožívat násilí“ (Allali 2002, s. 57). Všichni se ale shodují na tom, že emigrace musí být individuální rozhodnutí, nikoli politický kalkul: „Alija¹¹⁶ je individuální záležitost a kolektivizovat jí je kacířství,“ říká Clément Yana (Allali 2002, s. 56). Roger Cukierman: „Alija musí být podle mě založena na smyslu sionismu nebo na zbožnosti spíše než na strachu“ (Allali 2002, s. 56), stejně jako rabín Gilles Bernheim: „Alija je pozitivní čin, nikoli akt útěku“ (Allali 2002, s. 58)¹¹⁷.

V diskusi vyvstává častá otázka, se kterou se musejí vyrovnávat především bezpodmíneční zastánci Izraele z řad neokonzervativců, proč mnozí Židé sami kritizují Izrael? Časté je v této souvislosti (pseudo)psychologické vysvětlení „sebenenávisti“ s odkazem na slavnou knihu Theodora Lessinga *Židovská sebenenávist* (*Der jüdische Selbsthass*) z roku 1930 (Lessing 1990), z níž si však berou nejčastěji pouze titul a Lessingovu zjednodušenou tezi uměle ji přenášejíce do současného kontextu.¹¹⁸ Odmítavý postoj k vlastnímu židovství personifikuje v pamfletistické i odborné literatuře postava francouzské filosofky a mystičky Simone Weilové, z jejíhož rozsáhlého a eklektického díla sestavil Paul Giniewski profil Žida nenávidějícího židovství (Giniewski 1978). Weilová je popisována jako osoba nejprve traumatizovaná, následně iritovaná židovskou kulturou a zvyky, která za svůj krátký život (zemřela v pouhých 34 letech) prošla marxismem, mystickým katolicismem a koketovala i

¹¹⁶ Alija – z hebr. výstup, označení pro návrat rozptýlených Židů do Izraele (Pavlincová a kol. 1994, s. 19).

¹¹⁷ Na rozdíl od příčin vzniku diaspory, které nebyly dobrovolným rozhodnutím židů.

¹¹⁸ „Toto téma [sebenenávist] není vůbec vlastní jen židům. Naopak, zajímá celý lidský rod“ (Lessing 1990, s. 34). V případě Židů má toto téma specifikum emancipující a asimilující se minority v německém prostředí, jejíž vztah s většinou je zákonitě nejen sociálním faktem, ale je prožíván každým z příslušníků minority jinak. Lessing sám se v roce 1906 vydal do Haliče, aby poznal, jak žijí typičtí *Ostjuden*, a byl náležitě šokován (Hayoun 1990, s. 13). Jeho klasické dílo, v němž pojednal psychologicky formující okamžiky několika významných židovských osobností a jejich odmítavého vztahu k židovství je třeba chápat v kontextu Výmarské republiky a relativně nového politického antisemitismu. Některé rysy, které antisemité kritizovali na židech (zvláště těch příšlých z Haliče), stejně kriticky nahlíželi i germanizovaní a do německé kultury hluboce asimilovaní židé, jako byl Lessing. Právě tento kontext je dnes opouštěn a „židovská sebenenávist“ je mechanicky připisována autorům jako je Norman Finkelstein, Michel Warschawski či Théo Klein, kteří kritizují některé kroky ztotožňované se Židy či dokonce s Izraelci, ale nevymezují se – tak jako Lessing či např. jeho současník Gustav Mahler – k určité kulturní-identitní formě židovské existence, ale k formě politické.

s východními naukami. Celé jedno číslo Triganova časopisu *Controverses*¹¹⁹ (427 stran) je věnováno intelektuálům označovaným neokonzervativci jako „alteržidé“ (*alterjuifs*), tedy Židé prosazující alternativní (myšleno vůči sionismu) koncepcí židovské identity, kteří nejdu s neokonzervativním proudem (např. Théo Klein, Michel Warschawski či Rony Brauman). Tito Židé dokonce prý „stigmatizují ostatní Židy“, „vylučují je“ a vycházejí vstříc dominantnímu vnímání Žida v evropské (rozuměj antisemitské) společnosti (Trigano 2007, s. 52). Kritiku emblematických manifestů levicových kritiků Izraele (Sieffert 2004, Weill-Raynal 2005, Dray–Sieffert 2002, Antisémitisme 2003) shrnuje psychiatřka¹²⁰ Muriel Darmonová takto: „ve skutečnosti jde o identitní diskurs, který vnáší do hry jejich vlastní vztah k židovské identitě“ (Darmon 2007, s. 42). Podle Goldnada se k „hnutím podporujícím antisemitismus“ přidávají Židé, kteří se „obávají, aby nebyli označeni za komunitaristy a neztratili tak distingovaný universalismus“ (např. Théo Klein) (Adler–Goldnadel 2008, s. 109), případně se jedná o „průměrné lidi“, kteří by se jinak neproslavili v zahraničí (např. Esther Benbassa) (Adler–Goldnadel 2008, s. 129). Goldnadel nesouhlasí s tezí o sebenenávisti, naopak je to podle něj sebeláska – narcismus. Podle historika Giniewského jsou ti, kdo „spolupracují s nepřitelem, ... hnáni vášnivou touhou být přijati“¹²¹ a dokonce u nich diagnostikuje tzv. stockholmský syndrom identifikace oběti únosu s únoscem (Giniewski 2005, s. 223-260). Podle Trigana pak ti, kdo mluví „jakožto židé“, mají za cíl diskreditovat „židovskou komunitu, k níž nikdy ani trochu nepřispěli“ (Trigano 2006, s. 155). Tito tzv. „alteržidé“ (autorem označení je Muriel Darmonová¹²²) se „dovolávají svých židovských kořenů, nebo členů rodiny, kteří zahynuli v koncentračních táborech, aby dodali váhu odsouzení Izraele“ (Rosenzweig 2005, s. 122). O to, zda je legitimní nazývat někoho

¹¹⁹ N° 4, únor 2007.

¹²⁰ Psychologizující profily odpůrců sionismu jsou častým nástrojem, jak odvést pozornost od politické podstaty debaty mezi bezpodmínečnými zastánci Izraele a nesionistickými či umírněnými postoji levicových intelektuálů židovského původu. Právě 4. číslo revue *Controverses* je toho výmluvným dokladem: o sebenenávídějících se Židech v něm píše americko-izraelský rabín Shlomo Sharan, vystudovaný psycholog, Noach Milgram, profesorka psychologie z Univerzity v Tel-Avivu pojednává o motivech izraelské levice, americký psychiatr Kenneth Levin píše o traumatickém vztahu k sobě samým u izraelské levice, která chce „obětovat život za iluzi“ (Levin 2007, s. 392), psychoanalytička Elisabeth Bizouard-Reicher píše o „antijudaisovaných židech“ v diaspoře a psychiatr Georges Gachnochi opět o židovské sebenenávisti.

¹²¹ To je hlavní teze i v Čechách známé publikace Emanuele Ottolenghiho, že Židé se přidávají na stranu odpůrců Izraele („vykonávají autodafé“), aby byli konformní v západní společnosti vyznačující se bytostnou nenávistí k Izraeli (Ottolenghi 2012).

¹²² Darmon 2007.

„židovským antisemitou“ vedl izraelský ultralevicový filmař žijící ve Francii Eyal Sivan neúspěšný soudní spor proti filosofu Alainu Finkielkrautovi, který je tak nazval.

Umírněný republikánský diskurs má jako centrální téma princip laičité: podle Dominique Schnapperové je třeba „přesvědčit Židy, ale především všechny občany, že universální hodnoty nesené republikou... jsou nejen nejlepší, ale jedinou ochranou všech menšin“ (Schnapper 2005, s. 183). Podobně mluví i rabín Gilles Bernheim: „Ve francouzském národě musejí existovat místa laičité: ulice, škola, volební místnost atd.... Laičité není odmítnutí náboženství. Je to respekt k náboženství v místech kam patří, a absence projevů náboženství v ostatních místech“ (Allali 2002, s. 156). Jsme svědky „zpochybňování republikánského modelu, [které] otevírá prostor pro extremismy“ (Camus 2006, s. 7) a „hluboké krize reprezentativity elit a institucí“ (Camus 2006, s. 10), přičemž východiskem je „model sociální republiky, jež má v centru rovnost občanů, budoucnost Francie jakožto národa a laičité“ (Camus 2006, s. 10). „Jeden z nejperverznějších důsledků [označování Židů za „komunitu“] je ve veřejném mínění [častá] definice poslední antisemitské krize jako ‘mezikomunitního‘ napětí, tudíž vnějšího [vzhledem k] Francii“ (Trigano 2006, s. 101-102).

5. Francouzská zahraniční politika vůči Izraeli v textech

Proces vytváření konkrétního diskursu nemůže opominout jistou mocensky determinovanou hierarchii textů. Jinými slovy, relevance jednotlivých textů v daném kon-textu je ovlivněna jejich mocenským statusem uznávaným nebo přímo určovaným účastníky diskursu. Oficiální projevy, texty nebo rozhovory politiků či diplomatů, stanoviska států či mezinárodních organizací navíc přesahují čistě diskursivní rovinu a mají přímý dopad i na mimodiskursivní („reálné“) politické akce.

Není naším cílem analyzovat v této práci vztah mezi diskursivní a nediskursivní rovinou politiky, ale pouze vztahy mezidiskursivní. Korpus textů tvořící základ výzkumu popsaného v této kapitole spojuje to, že jejich legitimita se odvíjí od mocenské pozice mluvčího, resp. relativního významu jemu příslušné politické instituce. Na úvod stručně pojednáme historii diplomatických styků mezi Francií a Izraelem na pozadí politického kurzu prezidentů V. republiky. Následně se zaměříme na samotný analyzovaný korpus tříděný podle typických pozic mluvčích. V další části analyzujeme ta politická prohlášení, která se vztahují k tématům kapitol 4.3.1. – 4.3.4.

Pragmatická arabská politika je pro Francii charakteristickou již od doby před počátkem kolonizace severní Afriky ve třicátých letech 19. století. Od Napoleonova tažení do Egypta (1798) do poloviny 20. století však souvisela více se soupeřením o mocenský vliv s Velkou Británií než s domácími politickými vlivy či dokonce s požadavky konkrétních etnických skupin. Tentýž pragmatismus, ba až utilitarismus, platí pro francouzský postoj k politickému sionismu, spojenému již od svého počátku s francouzskou půdou díky vlivu Dreyfusova procesu na Theodora Herzla.¹²³ Na vrcholu III. republiky „přetvářející rolníky na Francouze“ (Weber 1976), kdy státem řízený asimilacionismus tvrdě brojil proti pokusům o oživení identity mnoha regionálních národů a utváření jejich nacionalismů (Provensálci, Bretonci, Okcitánci, Savojsi, Baskové, Korsičané apod.), šel sionismus zřetelně proti hlavnímu proudu národní doktríny. Vysvětlení, proč i přesto získávalo sionistické hnutí ve Francii podporu, nalézá Catherine Nicault právě v tušeném potenciálu sionistické Palestiny pro expanzivní politiku v Levantě, kvůli němuž se o sionisty utilitárně zajímali i někteří liberálové (podporu mu vyjádřil např. ředitel Ecole libre des science politiques Anatole Leroy-Beaulieu). Francouzská přítomnost v osmanském Jeruzalémě byla tehdy především ekonomická (např.

¹²³ Herzl z něj jako novinář reportoval pro rakouský list *Neue Freie Presse*.

železnice z Jaffy do Jeruzaléma patřící francouzské firmě), kulturně byla zaměřená hlavně na blízkovýchodní křesťanskou komunitu, případně frankofonní elity muslimů (Laurens 2006, s. 3), usazující se evropské Židy spíše ignorovala. Až do konce prvního desetiletí 20. století byl sionismus chápán jako „bizarní podnik, neznámý a... nezbuzující žádné obavy“ (Nicault 1992, s. 25). Extrémní levice vyčítala sionistům dezerci ze společného boje proti vykořisťování, humanistická levice (Jaurès, Longuet) jej chápala jako řešení pro země východní Evropy, kde probíhaly kruté pogromy (Rusko, Rumunsko), ale nikoli pro Francii, která musí podporovat individuální republikánskou asimilaci.

Sykes-Picotova dohoda a následné rozdělení mandátů Společnosti národů přidělilo Palestinu Britům a francouzská podpora sionistické imigraci nemohla být neviděna i v tomto kontextu. Samotná židovská komunita ve Francii, v té době ještě málo sekularizovaná, viděla v sionistických ideálech „komunistický“ projekt¹²⁴, který odvádí židy od náboženského vědomí, a brzdila proto snahy svých členů, aby se o sionismus zajímali (Nicault 1992, s. 148). Ve třicátých letech se ale spolu s Blumem dostala do čela země generace socialistů, kterým sionistický levicový projekt ideologicky imponoval. Tato pozice ještě posílila v průběhu poválečné IV. republiky, která jej pod Guy Molletem politicky podporovala, vojensky zásobovala¹²⁵ a v jeho prospěch se pustila i do neúspěšné suezské operace (1956). Relevantní, avšak málo diskutovaný úhel pohledu nabízejí arabští autoři Kassir a Mardam-Bey. Dávají francouzský proizraelský zápal padesátých let do souvislosti s odporem francouzských elit k rodícím se nacionalismům v arabském světě, jenž pro Francii nebezpečně modifikovaly zavedený status quo. Tato nálada, vidící v Izraeli (a křesťanském Libanonu) přirozené spojence v boji proti barbarům, přerůstala až do nenávisti k Arabům politicky se kanalizující bezmezným spojenectvím s Izraelem (Kassir–Mardam-Bey 1992, s. 146). Také z hlediska Izraele byla Francie v Evropě přirozeným spojencem – jak dosvědčuje bývalý izraelský diplomat působící v Paříži: „V roce 1967 [před šestidenní válkou – pozn. M. Heckera]... se

¹²⁴ Když hlavní francouzský rabín Israël Lévy navštívil v roce 1925 Palestinu, považoval za nezbytné varovat před vznikem „židovské Palestiny vedené národním nenáboženským duchem“ (Nicault 1992, s. 148).

¹²⁵ Období IV. republiky bylo dobou neoddiskutovatelného izraelsko-francouzského spojenectví, s čímž se ve své kritické knize označující francouzskou zahraniční politiku 20. století jako celkově „proarabskou“, musí vyrovnat i David Pryce-Jones. Proto zdůrazňuje rozpory mezi tehdejšími proizraelským ministrem obrany Mauricem Bourgès-Maunourym a „tradičně“ proarabským ministerstvem zahraničí vedeným Christianem Pineau, které údajně od roku 1959 začalo uvolňovat ekonomické a politické vztahy s Izraelem, aby si usmířilo Araby (Pryce-Jones 2006, s. 90-92). Na rezervovanost ministerstva zahraničí, pokud jde o vyzbrojování Izraele za IV. republiky, upozorňuje i Marc Hecker (2012, s. 15).

mnou mluvil Begin o vztazích Francie a Izraele... 'Ale... my nemáme nikoho, kdo by nahradil Francii, především ne v Evropě. Naše Evropa, to je Francie. Ztratíme-li Francii, co nám zůstane? Německo? Chraň nás Pánbůh!'“ (cit. dle Hecker 2012, s. 21).

De Gaullova politika vůči arabskému světu se jednak odehrávala na pozadí sovětsko-americké konfrontace, v níž si chtěl uchovat maximální možnou neutralitu a manévrovací prostor, ale současně byla čerstvě poznamenána válkou v Alžírsku a dokončením dekolonizace. Pragmatické zájmy sice velely Francii prodávat zbraně všem stranám konfliktu (ostatně vývoj izraelské jaderné bomby od roku 1953 by bez francouzské pomoci nebyl pravděpodobně možný¹²⁶), ale na politické úrovni byly arabské země nezbytným partnerem pro zemi držící si odstup od obou mocností studené války. Vyjádření prezidenta de Gaulla z listopadu 1967 o Židech jakožto „elitním národu, jistým si sám sebou a panovačným“, v němž varoval před důsledky dlouhodobé okupace Izraelem získaných území (de Gaulle 1970, s. 232-233), přispěly k odklonu části židovských elit (v nichž právě šestidenní válka „probudila“ jejich židovství) od starého generála a na desetiletí poškodily vztahy mezi oběma zeměmi. V dnešní literatuře je tento výrok přijímán dvojace i mezi levicovými esejisty – pro Guigüea byl de Gaulle pro pravici výjimkou a pro levici spojencem v této věci (Guigüe 2002, s. 25), naopak Boniface (Boniface 2007, s. 122-123) polemizuje s častým ahistorickým výkladem přisuzujícím gaullistický obrat jako počátek nadbílání muslimskému elektorátu (který byl tehdy zcela nepatrný). Hecker připomíná několikerá setkání de Gaulla s izraelskými premiéry Levi Eshkolem a Davidem Ben Gurionem, které nazýval „spojenci“ a „přáteli“, přičemž Ben Guriona označil za „největšího státníka tohoto století“ (cit. dle Hecker 2005, s. 38). Naopak neokonzervativní pravice (Tarnero 2009, s. 37) jej čte jako zakládající text francouzské příliš proarabské zahraniční politiky, který udal směr platný dodnes (pověst proarabské „bašty“ má Quai d'Orsay – Ministerstvo zahraničí¹²⁷, zatímco v prezidentské politice bývají uznávány pragmatické výkyvy oběma směry¹²⁸). Podle Laurence, který čte prezidentův výrok z roku

¹²⁶ Mezi Francií a Izraelem byly podepsány tři dohody o jaderné spolupráci (12. 12. 1956, 21. 8. a 3. 10. 1957), které vedly k rozvoji nejznámějšího izraelského jaderného zařízení v Dimoně (Hecker 2012, s. 17).

¹²⁷ Radikálním kritikem ministerstva je předseda Asociace France-Israël Michel Darmon když mluví o „mentalitě generálního štábu v době Dreyfusovy aféry, tedy fundamentálně antisemitské“, která na něm panuje (Hecker 2005, s. 102). Za hlavního uskutečňovatele francouzské „promuslimské“ politiky pokládá Quai d'Orsay ve své knize David Pryce-Jones (2006).

¹²⁸ Podle Heckera připomínají „sinusoidu“: za de Gaulla vzestup a pokles, za Pompidoua a Giscard d'Estainga pokles, Mitterrand je zlepšil, Chirac je opět zhoršil (Hecker 2005, s. 47). Lze jen dodat, že za prezidenta Sarkozyho zaznamenaly další vzestup.

1967 v kontextu jeho obsedantní obavy z vypuknutí 3. světové války právě na Blízkém východě, nebyl de Gaulle nikdy příliš nakloněn Arabům, i proto, že si nesl jisté trauma z alžírské války. Ale viděl v arabském světě přirozený mocenský prostor, který by měla Francie vyplnit (Laurens 2006, s. 35-37). Nejhlasitějším dobovým kritikem zprava byl Raymond Aron, který zdůraznil vnitropolitické konsekvence prezidentova výroku,¹²⁹ čímž předznamenal debaty o odcizení židovské komunity a francouzského státu na příští čtyři desetiletí. Marc Hecker realisticky uznává, že de Gaullova politika vůči arabskému světu ani nemohla být do Évianských dohod (1962) jiná, neboť o spolupráci s Francií arabské země podporující naopak boj Alžířanů (FLN) za nezávislost na Francii nestály, navíc suezská operace proti populárnímu Násirovi pověst země v regionu poškodila (Hecker 2005, s. 39). Teprve konec alžírské války uvolnil Francii ruce a ta mohla budovat vztahy s arabskými zeměmi.¹³⁰ Izrael přestal být „nepřitelem mého nepřítele“, ale stal se „nepřitelem mého přítele“ (Hecker 2012).

Šestidenní válka také přispěla k názorovému posunu uvnitř francouzské levice, kdy, jak dokládá Maatoug (1998, s. 189), se Komunistická strana poprvé jasně postavila proti izraelské politice, zatímco socialisté (SFIO) setrvali na svých postojích bránících Izrael proti arabské agresi. Egypťané přitom byli viděni jako oběti mocenských ambicí Sovětského svazu a Násira, kteří hnali arabské vojáky do války s cílem zničit Izrael. O tom, že šestidenní válka znamenala skutečný katalyzátor postojů francouzské levice vůči Izraeli, svědčí i fakt, že extrémně levicová odborová centrála La Force Ouvrière žádala od francouzské vlády „garanci existence Státu Izrael“ (Maatoug 1998, s. 207). Ačkoli by se to z notoricky známého de Gaullova výroku nemuselo zdát, držela republikánská pravice jednoznačně proizraelský, či spíše protiarabský postoj – rány z alžírské války i suezské krize byly ještě čerstvé. Jak napsal v deníku Le Monde politolog Maurice Duverger pár dní po konci šestidenní války „utvořilo se zde podivné spojenectví. Špatné svědomí levice vůči židům od hitlerovských masakrů se mísí s nenávisť pravice vůči Arabům od války v Alžírsku“ (Duverger [1967], cit. dle Maatoug 1998, s. 404).

¹²⁹ „Antisemité... obdrželi od hlavy státu okázalé svolení k tomu, aby se ujali slova a používali stejný jazyk jako před velkým masakrem. Státní antisemitismus se naráz stal opět, jak říkají Němci, salonfähig“ (Aron 1968, s. 17).

¹³⁰ Diplomatické vztahy se Saúdskou Arábií, Jordánském a Sýrií byly navázány 10. 9. 1962, s Irákem 18. 1. 1963, s Egyptem 4. 4. 1963 (Hecker 2005, s. 40).

O vztahu celé francouzské společnosti k Izraeli nám mohou něco napovědět posuny zaznamenané výzkumníky veřejného mínění. První dohledatelný výzkum (Zoureik-Moughrabi 1987, s. 86) byl uskutečněn v srpnu 1948, tři měsíce po vzniku Státu Izrael, a na otázku „Máte více sympatií k Židům nebo k Arabům?“ odpovědělo 16 %, že k Arabům, 25 % k Židům a 48 % na danou otázku neumělo odpovědět vůbec. O devatenáct let později, v průběhu šestidenní války, na otázku, kdo má v konfliktu mezi Izraelem a arabskými zeměmi sympatie respondentů, odpovědělo 58 % dotázaných Francouzů, že Izrael, zatímco pouhá 2 % sympatizovala s arabskými státy (Cohen 1974, s. 189).¹³¹ Mírný posun přišel během jomkipurské války v roce 1973, kdy s Izraelem sympatizovalo 45 % Francouzů, zatímco s arabskými zeměmi 16 % (Cohen 1974, s. 194). V osmdesátých letech, zvláště po operaci v Libanonu, poklesla podpora Izraele na 23 – 25 % a nadpoloviční většina obyvatelstva necítila sympatie ani k jedné straně konfliktu (Hecker 2012, s. 284-285). Výzkumy uskutečněné agenturou BVA mezi lety 2000 a 2004 ukazují posun sympatií veřejnosti ve prospěch Palestinců (viz tabulka č. 7):

	10/2000	12/2001	04/2002	11/2004
Izraelců	14 %	9 %	16 %	13 %
Palestinců	18 %	19 %	30 %	34 %
Stejně pro jedny, jako pro druhé	14 %	13 %	10 %	11 %
Ani pro jedny, ani pro druhé	38 %	37 %	28 %	27 %
Nevím	16 %	22 %	16 %	15 %

Tabulka č. 7: Výzkum agentury BVA, odpověď na otázku: „Obecně, aniž byste mysleli na poslední události, máte více sympatií pro pozice Izraelců nebo Palestinců?“ (Zdroj: Hecker 2012, s. 285).

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se změnila nejen situace ve Francii, ale došlo i k přeskupení sil na Blízkém východě. Rezignace de Gaulla a jeho nahrazení prezidentovým nejvěrnějším soupeřem, byť pragmatičtějším¹³² Georgem Pompidou neznamenovalo zásadní

¹³¹ Podle jiného průzkumu ze září 1967 měl Izrael sympatie dokonce 68 % Francouzů (cit. dle Hecker 2012, s. 284).

¹³² Umožnil například Velké Británii získat členství v Evropských společenstvích, které generál de Gaulle dříve vetoval.

posun ve francouzské politice po květnu 1968. Pompidouova vláda začala naplňovat de Gaullovo embargo na vývoz útočných zbraní do Izraele, což vedlo Izrael k postupnému odklonu od francouzského vojenského průmyslu, a ten vyplnili Američané. Mezníkem v tomto procesu byla aféra s Izraelem objednanými průzkumnými čluny z normandského přístavu Cherbourg (známá jako „*vedettes de Cherbourg*“), kdy izraelská tajná služba zorganizovala utajenou plavbu pěti zbývajících lodí do Izraele, které mu Francie s ohledem na embargo odmítla dodat. Změna poměru sil mezi mocnostmi studené války poté, co Násir roku 1972 vypověděl z Egypta sovětské poradce a začal přijímat americkou pomoc, a těsné vítězství Izraele v jomkipurské válce o rok později, již novou situaci nastolily. Francouzský ministr zahraničí Michel Jobert, zastávající „extrémně proarabské pozice“ (Laurens 2006, s. 39), komentoval ofenzívu arabských zemí proti Izraeli v říjnu 1973 slovy, která vyvolala v Izraeli velké pobouření: „Znamená pokus vrátit se domů [*remettre les pieds*] skutečně nečekanou agresi?“ (cit. dle Nouschi 1994, s. 110).

Nikoli de Gaulle, ale prezident Giscard d'Estaing může být považován za prvního francouzského „proarabského“ prezidenta. Giscard vyčlenil palestinskou otázku z dosavadní arabské politiky a nejenže začal hovořit o palestinské „vlasti“ a „právu [Palestinců] na sebeurčení“¹³³, ale učinil i politické kroky ve prospěch palestinské reprezentace na mezinárodní scéně.¹³⁴ Ministr zahraničí Jean Sauvagnargues se jako první západní státník v roce 1974 sešel v Bejrútu s Jásirem Arafatem a předestřel mu podmínky francouzské podpory palestinské věci, které zůstávají dosud neměnné: „uznat mezinárodní závazky, akceptovat mezinárodní realitu jakou je existence Izraele a vzdát se teroristických akcí“ (Baron 1984, s. 346). Francie poprvé v historii hlasovala roku 1975 v Radě bezpečnosti OSN pro rezoluci odsuzující izraelskou vládu – za letecké útoky na Libanon (Baron 1984, s. 329). V témže roce otevřela Arafatova Organizace na osvobození Palestiny (OOP) svou kancelář v Paříži, mimochodem aniž by splnila výše uvedené podmínky. Giscardova zahraničněpolitická linie vůči arabským zemím, jak socialistickou opozicí vedenou Mitterrandem, tak Chiracovými gaullisty hodnocená jako příliš proarabská (Mardam-Bey

¹³³ Cit. dle Hecker 2005, s. 51.

¹³⁴ „Palestinci představují realitu, lid. Přirozenou aspirací lidu je mít vlast,“ řekl Valéry Giscard d'Estaing na tiskové konferenci v říjnu 1974 (cit. dle Nouschi 1994, s. 113).

2010, s. 16)¹³⁵, se dostala do vleku ekonomických zájmů především v souvislosti s tzv. druhým ropným šokem (1978) a Paříž nedokázala zareagovat ani na změnu egyptské politiky vůči Izraeli završenou dohodami z Camp Davidu (Nouschi 1994). Izrael rovněž nelibě nesl, že mu Francie odmítla vydat Alžířana Abu Daouda, pracujícího pro OOP, který byl podezřelý z účasti na teroristickém útoku na olympijských hrách v Mnichově roku 1972 (Hecker 2005, s. 51). Symbolickým momentem Giscardova mandátu, který se nejen kriticky odrazil v mnoha reflexích židovských autorů (např. Velilla 2010, s. 150-151), ale vyčetl mu jej i François Mitterrand během debaty před druhým kolem prezidentských voleb v roce 1981, byla jeho návštěva Jordánska v březnu 1980 a známá fotografie, kdy přes řeku Jordán hledí směrem do Izraele (Vie Publique nedat.).

Průlom ve francouzsko-izraelských vztazích znamenal až zvolení prezidenta Mitterranda v roce 1981, který jako první francouzský prezident navštívil Izrael a pronesl projev v Knesetu, v němž vyzval ke vzájemnému porozumění mezi Izraelci a Palestinci. Méně známé je Mitterrandovo radikálně proizraelské stanovisko nejen z padesátých let, kdy byl spolu například s Michele Debré jedním z představitelů Francouzského výboru pro spojení Francie-Izrael (*Comité français pour l'alliance France-Israël*) (Hecker 2012, s. 17), ale z doby po jomkipurské válce. V článku ve stranickém deníku *l'Unité* se vyslovoval pro právo Izraele vlastnit „prostředky k tomu, aby mohl existovat“. Těmi byly pro něj „bezpečné hranice“, které leží za hranicí uznanou OSN v roce 1967: „kdyby egyptské a syrské armády zaútočily z Gazy a ze svahů Golan k Jordánu, a nikoli od Suezského kanálu, již by byly v samém srdci Izraele. Jak nakreslit bezpečné hranice a odlišit je od těch, které bezpečnými nejsou?“ (cit. dle Hecker 2005). Obdiv Mitterranda k socialistické myšlence naplňující se v Izraeli ilustruje i fakt, že v roce 1971 poslal svého syna pracovat jako dobrovolníka do kibucu Kfar HaNassi nedaleko Golanských výšin (Hecker 2005, s. 53) a sám se těsně před svým zvolením zúčastnil sjezdu izraelské Strany práce. Přesto nelze Mitterranda označit za bezpodmínečného příznivce Izraele – málo se například ví, že několik měsíců přes setkáním ministra Sauvagnarguesa s Arafatem se s ním sešel v Káhiře i Mitterrand a že v projevu z roku 1976 výslovně požadoval „uznat právo Palestinců organizovat se v rámci nového státu“ (cit. dle Hecker 2012, s. 51). Arabské země ani OOP přesto neměly z Mitterrandova

¹³⁵ Mardam-Bey shromáždil několik dobových prohlášení Jacquesa Chiraca (především z izraelského a amerického tisku), v nichž se distancuje od OOP („jako jeden z mála francouzských politiků odmítám princip, že OOP je jediným legitimním reprezentantem palestinského lidu“), odmítal otevření kanceláře OOP v Paříži a záměrně se vyhnul setkání s Jásirem Arafatem (Mardam-Bey 2010, s. 16).

zvolení radost, byl pokládán za příliš horlivého podporovatele Izraele, nicméně i on, jak připomíná André Nouschi, musel brzo přijmout pragmatictější linii, nechtěl-li se podvolit blízkovýchodní linii Spojených států, případně přijít o výnosné kontrakty s mnoha zeměmi na dodávky vojenských i průmyslových technologií (což by v době ekonomické krize a rostoucí nezaměstnanosti bylo značně nepopulární). Mitterrandova Francie „se prezentovala jako aktivní tvůrce míru v regionu, zatímco současně byla jedním z největších dodavatelů válečných zbraní pro všechny státy arabského Blízkého východu“, včetně podpory iráckého jaderného programu (Nouschi 1994, s. 180). Izraelské bombardování reaktorů v iráckém Osiraku vyvolalo protest ze strany Francie, která byla dodavatelem technologií i paliva¹³⁶ a tehdejší „kohabitující“ pravicový premiér Jacques Chirac se označil za „osobního přítele“ iráckého diktátora Saddáma Husajna. Mitterrandovu pozici přítele Izraele¹³⁷ ohrožoval i čas od času se vynořující stín jeho vlastní minulosti,¹³⁸ kdy několik měsíců sloužil vládě ve Vichy a byl maršálem Pétainem dekorován nejvyšším vyznamenáním kolaborujícího Francouzského státu, řádem Francisque.¹³⁹ Hlavně arabští autoři (Nouschi 1994, Maatoug 1998) dávají do souvislosti výše uvedenou Mitterrandovu návštěvu Izraele, která vzbudila velká očekávání levice hledající postoj k tehdy již pravicovému, beginovskému Izraeli, s o rok později vypuknuvší izraelskou invazí do Libanonu, která naděje na mír zhatila (francouzští vojáci tehdy spolu s Američany evakuovali vedení OOP včetně Jásira Arafata z Bejrútu). Podle Michela Wieviorky představovala izraelská invaze do Libanonu, nerespektující mandát sil OSN, „velký obrat ve francouzském veřejném mínění vůči Izraeli“ a to nejenom u většinové společnosti, ale „nahlodala spolehlivou podporu Izraeli i u části Židů“ (Wieviorka 2008, s. 65-

¹³⁶ Při útoku dokonce zahynul i jeden francouzský technik (Maatoug 1998, s. 254).

¹³⁷ Když se premiér Begin dozvěděl o vítězství Mitterranda ve druhém kole prezidentských voleb, údajně si vzal slovo na mítinku své pravicové strany a řekl: „*Mám radost, že vám mohu oznámit, že náš přítel, náš velký přítel François Mitterrand byl zvolen prezidentem...doutáme, že spojení mezi Francií a Izraelem bude obnoveno*“ (cit. dle Maatoug 1998, s. 247).

¹³⁸ Mitterranda nejen v očích židovské komunity zasáhla aféra René Bousqueta, bývalého generálního tajemníka policie vichistické vlády. Ten byl sice částečně po válce potrestán, ale následně byl v 50. letech obviněn zbraven a udělal významnou kariéru v bankovním oboru a od dob Vichy až po konec osmdesátých let udržoval s Mitterrandem blízké vztahy. Roku 1989 byl z iniciativy bývalých deportovaných Židů (Serge Klarsfeld, LICRA) zahájen soudní proces proti Bouquetovi, který však přerušilo jeho zavraždění 8. 6. 1993.

¹³⁹ Levař píše o „pétainistickém hříchu mládí“ a mnozí mu vyčítali, že byl „vichista předtím než se stal odbojářem“ (Levař 2006, s. 132-135).

66).¹⁴⁰ Také pro Boniface je rok 1982 (vedle let 1967, 1993 a 2000¹⁴¹) pro francouzsko-izraelské vztahy rokem zlomu (Boniface 2005, s. 34) a podle konzervativního komentátora Philippa Velilla to bylo poprvé, kdy byl Izrael Západem viděn „jako agresor a nikoli napadený“ (Velilla 2010, s. 139). Fredj Maatoug cituje ze zprávy Ali Khaleda z OOP o dopadech volby Mitterranda na politiku OOP následující postřeh, který platí od té doby ve stále větší míře: „Socialistická strana již není stranou Guy Molleta a její program nemá nic společného s tím z padesátých let, který nesouhlasil s hnutími národního osvobození v zemích třetího světa. Je nepopíratelné, že se... skládá z mladých proudů, z nichž některé přicházejí z levice – nebo dokonce z krajní levice – berou boj národů třetího světa za vlastní věc“ (cit. dle Maatoug 1998, s. 249-250). Ke zvolení Mitterranda navíc významnou měrou přispěl komunistický elektorát (v rámci tzv. sjednocené levice), který bude prezident také muset brát v úvahu a jehož postoje jsou výrazně propalestinské. Mitterrand inicioval rovněž vznik hnutí Socialismus a judaismus (*Socialisme & Judaïsme*) v roce 1977, jehož cílem bylo mobilizovat židovské voliče ve prospěch socialistické strany a Mitterrandovy osoby v souvislosti s prezidentskou kandidaturou. V roce 1988 mělo podobnou úlohu sehrát hnutí Židé volající po Mitterrandově investituře pro Elysejský palác (*Juifs appelant à investiture de Mitterrand à l'Élysée*, zkratka *J'AIME*¹⁴²), které se však s výjimkou jednoho velkého shromáždění na veřejnosti neprosadilo (Velilla 2010, s. 152).

Zajímavé souvislosti mezi Mitterrandovým proizraelským postojem a politizací organizované židovské komunity jakožto aktéra domácí politiky a podpory socialistů odkrývá Shmuel Trigano, když poukazuje na bezprecedentní politický aktivismus prezidenta CRIF v letech 1983-1989 právníka a bývalého odbojáře Théo Kleina, jakož i dalšího prezidentova spojence v PS Juliana Draye. Klein začal politizovat organizaci poskytující do té doby spíše jen zázemí pro jednotlivé židovské obce a přibližovat jí levici, včetně podpory izraelského mírového hnutí Shalom Achshav. Zavedl (pravděpodobně inspirován židovskými obcemi v USA)

¹⁴⁰ Ve výzkumu provedeném v červnu 1982, dvacet dní po vstupu izraelských jednotek na libanonskou půdu, se výzkumníci z Institutu Louise Harrise zeptali Francouzů: „V boji, který vede Izrael a Palestinci, kdo má vaše sympatie?“. Zatímco 37 % odpovědělo, že Izrael, 21 % se vyslovilo pro Palestince a celých 42 % respondentů se neumělo rozhodnout. V podobném výzkumu z roku 1989 odpovědělo na otázku deníku *Le Quotidien de Paris*, komu se cítí blíže, 23 % ve prospěch Izraelců, 13 % ve prospěch Palestinců a 55 % ani jednom z nich (cit. dle Hecker 2012, s. 284).

¹⁴¹ Rok 1967 je spojen se šestidenní válkou a výroky de Gaulla, rok 1993 jako počátek mírového procesu na základě dohod z Oslo a rok 2000 je rokem vypuknutí druhé intifády.

¹⁴² Zkratka současně v překladu znamená „Miluji tě“.

formát tzv. Výročních večeří CRIF (*Dîner annuel du CRIF*), na něž se od roku 1985 reprezentanti komunity setkávají s vrcholnými představiteli státu, včetně prezidenta, premiéra a ministrů. Právě toto budování privilegované pozice mluvčího židovské komunity (na úkor Konzistoře¹⁴³, která by podle tradic sekulární republiky měla plnit roli partnera státu jen v záležitostech kultu), Trigano označuje za politizaci francouzského Židovstva a nastoupení cesty ke komunitarismu, dnes levicí a pravicí tak odmítaného (Trigano 2006, s. 81-87). Trigano připomíná, že Mitterrandův postoj k Židům je třeba vidět i v kontextu proměňující se domácí politické scény, na níž tehdy zažívala vzestup extrémní pravice, do jejíž ideologické výbavy patřil i revizionismus, tedy popírání holocaustu, a také rostoucí rasismus vůči přistěhovalcům ze zemí Maghrebu. Voliči Národní fronty¹⁴⁴ se rekrutovali z velké části ze zklamaných příznivců levice, kteří příčinu své špatné sociální situace viděli v přistěhovalcích, jejichž integrace se pádem do recese po konci *trente glorieuses*¹⁴⁵ začala zhoršovat a tento dosavadní motor ekonomiky se stával zátěží pro státní rozpočet. „Mitterrand založil svojí ‘antifašistickou frontu‘ na opozici vůči Le Penovi využívaje Židů pro zvýšení důvěryhodnosti a symbolické závažnosti, o níž se může opřít“ (Trigano 2006, s. 91). Začal bránit přistěhovalce, kteří nejméně od tzv. Pochodu beurs (*La Marche des beurs*)¹⁴⁶ utvořili nepominutelnou společenskou sílu, a s pomocí Juliana Draye¹⁴⁷ založili socialisté v roce 1984 hnutí SOS-Racisme. „Slitina Židů a Arabů-muslimů byla klíčovou pro tuto mitterrandovskou operaci. Byvše identifikováni s Le Penem ohroženými Židy, jeví se imigranti, kteří byli přesto jeho hlavním cílem, veřejnosti v masce Židů perzekvovaných nacismem a požívajících pocitu viny za kolaboraci režimu ve Vichy. To posilovalo ‘fašistický‘ charakter hrozby“ (Trigano 2006, s. 93). Pozdější odpadlictví z tohoto hnutí – především radikalizujících se muslimů – i vnitřní štěpení Socialistické strany (Boniface) v souvislosti s postojem k sionismu je třeba vidět i v této souvislosti.

¹⁴³ Někteří liberální Židé psali o Konzistoři, která v roce 2004 vystoupila z CRIF, pejorativně jako o „ajatorazích“ (kombinace slov „ajatolláh“ a „Tóra“) (Trigano 2006, s. 89).

¹⁴⁴ Mayer 2002, Martin 1996.

¹⁴⁵ Třicet let poválečné prosperity a hospodářského růstu skončilo ropným šokem v roce 1973.

¹⁴⁶ „Beurs“ je slangové slovo označující Araby (Arabes), v širším smyslu přistěhovalce ze severní Afriky. Oficiálně se hnutí jmenovalo Pochod za rovnost a proti rasismu a zformovalo se v roce 1983 inspirujíc se mj. americkým hnutím za rovnoprávnost Afroameričanů. Hlavními požadavky bylo umožnit přistěhovalcům povolení k pobytu na 10 let a právo volit (Lévy-Ménard 2009, s. 57).

¹⁴⁷ Dray byl v té době i jedním z čelních představitelů Unie židovských studentů Francie (UEJF).

5.1. Francouzská zahraniční politika 2000-2010

Zahraniční politika je ve francouzské politické tradici označována za tzv. *domaine réservé* – oblast vyhrazenou prezidentu republiky.¹⁴⁸ V současnosti je tento zvláštní status dán spíše zažitými pravidly politické kultury než reálnou oporou v ústavě či jiném psaném právu. Ústavní formulace jsou totiž při doslovné interpretaci spíše v rozporu s gaullistickou tradicí silného prezidenta a slabé vlády, než aby jí podporovala. Článek 20 platné ústavy V. republiky přisuzuje určování a provádění národní politiky vládě („le gouvernement détermine et conduit la politique de la Nation“), zatímco relativně technicky se článek 5 vypořádává s rolí prezidenta, který má zajišťovat řádné fungování veřejné moci („[le Président de la République] assure, par son arbitrage, le fonctionnement régulier des pouvoirs publics“). Avšak s ohledem na skutečnost, že přímo volený prezident hraje v systému klíčovou roli garanta zachování náležitostí státní suverenity („Il est le garant de l'indépendance nationale, de l'intégrité du territoire et du respect des traités“) a hybatele vládní politiky (jmenuje premiéra, předsedá Radě ministrů), je nutné základní linie zahraniční politiky odvozovat primárně z jeho postojů a rozhodnutí (Constitution de la nedat.).

Francouzská zahraniční a bezpečnostní politika prochází v posledních letech hlubokými proměnami. Zlomovým byl nástup prezidenta Nicolase Sarkozyho v roce 2007, kontrastující s pasivitou, která doprovázela konec druhého prezidentského mandátu Jacquesa Chiraca na začátku třetího tisíciletí. Aktivnější roli mu v zahraničí ztěžovala nejprve nucená koabitace s levicovou vládou premiéra Jospina, následně pak porážka v referendu o tzv. evropské ústavě (2005). Nicolas Sarkozy umístil do středu své politiky téma vnější a vnitřní bezpečnosti, což se projevilo mimo jiné i komplexním přehodnocením zahraniční politiky¹⁴⁹, migrační politiky

¹⁴⁸ Pojem, který není vepsán do žádného zákona, poprvé použil někdejší ministr obrany, pozdější trojnásobný premiér Jacques Chaban-Delmas v roce 1959 (*Qu'est-ce que le domaine réservé?* 2009).

¹⁴⁹ Bílá kniha o francouzské zahraniční a evropské politice na léta 2008-2020 s názvem *France et l'Europe dans le monde* 2008).
La France et l'Europe dans le monde 2008).

(s ambicí na změny i na úrovni Evropské unie¹⁵⁰) a strategických dokumentů politiky obranné¹⁵¹.

V období po roce 2000 lze identifikovat tři klíčové momenty ve francouzské zahraniční politice: (a) období solidarity s oběťmi terorismu (2001-2002), (b) období boje za multipolární řád (2003-2004) a (c) období přehodnocení hrozeb a nové alianční politiky spojené již s Nicolasem Sarkozym (po roce 2007).

Prezident Chirac se netajil dobrými osobními kontakty s africkými a arabskými vládci¹⁵² – čímž se nelišil od svých předchůdců (Valéry Giscard d'Estaing, François Mitterrand), ale výrazně naopak od svého nástupce. Netajil se svým odporem vůči okupaci Západního břehu Jordánu, kterou neváhal mnohokrát dát veřejně najevo, byl mimořádně populární mezi Palestinci¹⁵³ a naopak budil odpor mezi izraelskou pravicovou politickou elitou. Do historie se zapsal nejen jako první zahraniční státník, který navštívil Ground Zero, ale také jako lídr odporu v Radě bezpečnosti OSN proti americké intervenci v Iráku obhajované právě poukazem na spojitost s viníky 11. září. I vlivný levicový esejista Pascal Boniface označil tento krok za „největší diplomatický zisk Francie od dob de Gaulla“ (Boniface 2007, s. 59). Všechna tři zmíněná období se těsně překrývají s výkyvy francouzsko-amerických vztahů (jejich milníky jsou vojenské akce USA v Afghánistánu a Iráku) a současně se promítají do evropské politiky, které však ve stejné době dominovaly otázky rozšíření a institucionální reformy (evropská ústava, Lisabonská smlouva). Jak podotýká Mardam-Bey obratem v Chiracově politice vůči Spojeným státům bylo prezidentovo zklamání ze syrského prezidenta Bašára Asada kvůli jeho neochotě stáhnout vojska z Libanonu, které vedlo Chiraca k tomu, aby se nakonec s USA spojil a prosadil v Radě bezpečnosti rezoluci č. 1559 požadující stažení Syřanů.¹⁵⁴ Změna, která přišla s Nicolasem Sarkozym, měla znamenat

¹⁵⁰ Na evropské úrovni prosadil prezident Sarkozy prostřednictvím francouzského předsednictví v Radě EU tzv. Pakt o imigraci a asyly, který vytyčuje úkoly nutné pro harmonizaci imigrační politiky zemí EU a sjednocuje pravidla pro přístup k ilegální migraci v schengenském prostoru, posiluje pravomoci agentury FRONTEX apod. (*Pacte européen sur l'immigration et l'asile* 2008).

¹⁵¹ *Défense et Sécurité nationale. Le Livre blanc* 2008.

¹⁵² Úzké vazby jej pojily například s libanonským premiérem Rafíkem Harírím, zavražděným v roce 2005.

¹⁵³ „Kdyby Chirac kandidoval v palestinských volbách, měl by velkou šanci na zvolení již v prvním kole,“ napsal Michel Warschawski (Shahid a kol 2006, s. 95).

¹⁵⁴ Stažení syrských vojsk uspěl až úspěšný atentát na Chiracova osobního přítele libanonského expremiéra Rafíka Harírího v únoru 2005.

v politice vůči arabským a africkým zemím ztrátu sentimentálního paternalismu (zosobněného v konceptu Franceafrique¹⁵⁵) a jeho nahrazení politikou zájmů. Naopak sentiment vnesl Sarkozy do vztahu s Izraelem.¹⁵⁶

prezident	premiér	období	ministr zahraničních věcí	období
Jacques Chirac	Alain Juppé	1995-1997	Hervé de Charette	1995-1997
	Lionel Jospin	1997-2002	Hubert Védrine	1997-2002
	Jean-Pierre Raffarin	2002-2005	Dominique de Villepin	2002-2004
			Michel Barnier	2004-2005
	Dominique de Villepin	2005-2007	Philippe Douste-Blazy	2005-2007
Nicolas Sarkozy	François Fillon	2007-2012	Bernard Kouchner	2007-2010
			Michèle Alliot-Marie	2010-2011
			Alain Juppé	2011-2012

Tabulka č. 8: Prezidenti, premiéři a ministři zahraničních věcí v letech 1995-2012.

5.2. Pozice mluvčích

Projevy, které analyzujeme v této části, byly proneseny nejčastěji u příležitosti výročí událostí, jimž je ve francouzské politické tradici připisován mimořádný význam, na místech, kde se tyto události odehrály nebo na výročí těch událostí, které jako významné označuje příslušný mluvčí. Účelem projevů je často legitimizace aktuální politické agendy s pomocí reference k historické Pravdě, projev má často edukativní funkci, má obvykle demonstrovat hodnotová východiska politiky či zdůraznit historický či kulturní aspekt vztahu Francie

¹⁵⁵ Tzv. *rupture* (přerušeni), hlavní heslo Sarkozyho politiky mělo dodat dojmu změny systému v situaci, kdy po pravicovém Chiracovi byl zvolen představitel těžké strany Sarkozy.

¹⁵⁶ Rodinné kořeny Sarkozyho matky v řecké židovské komunitě i jeho neskrývaný obdiv k Izraeli a Spojeným státům se v prostředí internetu staly zdrojem mnoha konspiračních teorií a antisemitských verbálních útoků. Viz např. webová stránka *ToutsaufSarkozy.com* (Vše jen ne Sarkozy).

k určité zemi nebo instituci. Ruth Wodaková s odkazem na tři klasické žánry rétoriky¹⁵⁷ tvrdí, že (jí analyzované řeči rakouských politiků) často obsahují prvky soudní rétoriky, chce-li mluvčí obhájit problematiku události nebo činy (Wodak, de Cillia, Reisigl and Liebhart 1999, s. 71). Podobná charakteristika platí i pro náš souhrn dokumentů analyzovaných níže.

Na rozdíl od předcházející analýzy společenského diskursu veřejných intelektuálů nastává u politických projevů problém autenticity v souvislosti s nejasným autorstvím těchto projevů. Političtí představitelé, zvláště ti v roli hlavy státu, musejí každý týden pronést několik projevů či tiskových prohlášení, nelze proto realisticky očekávat, že všechny jsou jejich autorskými díly. Politický projev není osobní výpověď politika, ale je vyjádřením názoru instituce, kterou zastává. Ale i přesto je pronášen politikem, který musí za celý jeho obsah převzít zodpovědnost.

Pokud jde o výběr slov a referenčního rámce, liší se projevy, jejichž příjemcem je zahraniční publikum, od těch směřovaných k domácím voličům. Jak ale potvrzují i následující stránky, poselství je vždy směřováno k publiku domácímu – zvláště v případě témat dotýkajících se židovství a Izraele je tento kontext sám o sobě legitimačním faktorem nediskursivně přítomným v projevu. Projevy prezidentů Chiraca a Sarkozyho se výrazně liší jednak jazykově a především kompozičně. Sarkozyho projevy jsou v průměru delší než vystoupení jeho předchůdce. Chiracův květnatý autentický jazyk vystřídal patos převzatý z děl spisovatelů a básníků. Sarkozy cituje mnohem více než jeho předchůdce vzletné literární opisy¹⁵⁸ a úvodní část projevu obvykle věnuje nějakému lidskému příběhu¹⁵⁹, který má posluchače přivést v závěru k poučení a zobecnění na celou dějinnou událost. V Chiracových projevech je zobecněním určité zkušenosti či poučením z události návrat k hodnotám, k nimž se během projevu několikrát vrací a jichž se dovolává.

¹⁵⁷ *Genus iudiciale* (soudní řeč), *genus deliberativum* (deliberativní, řeč ve shromáždění), *genus demonstrativum* (slavnostní).

¹⁵⁸ Např. v projevu o otroctví cituje Aimé Césaire: „A tato země křičí po staletí, že jsme brutální šelmy“ (Sarkozy 2011e).

¹⁵⁹ Např. v projevu k 66. výročí osvobození v roce 1945 se věnuje hrdinství Bretonců a vypráví jejich příběh z druhé světové války (Sarkozy 2011d).

5.3. Analýza politického diskursu

Témata, jimiž se v práci zabýváme, tvoří logicky soudržnou skupinu a jiný výzkumník by například oblast povinnosti paměti mohl pojmut v souvislosti s diskusí o evropské integraci, vztahu Francie ke Spojeným státům či válce v Alžírsku. V následujících kapitolách jsme vybírali převážně z těch prezidentských projevů, které okolnosti jejich pronesení váží k našemu tématu, abychom se vyhnuli nebezpečí, že zdánlivě relevantní věty či slovní obraty vytrhneme z kontextu.

5.3.1. Povinnost paměti

Zpřítomňování událostí historie a jejich instrumentalizovaná interpretace jsou jevy v politickém diskursu běžné. Je to obvykle hlava státu, kdo se vyslovuje při výročních historických událostí a přesvědčuje posluchače o důvodech, proč jsou tyto události hodné zapamatování nebo připomínání a jaký význam by jim měl být veřejným míněním přisouzen. Ve vztahu k Židům a Izraeli jsou relevantními tématy především tragické události 20. století – holocaust, protinacistický odboj a kolaborace. K nim v posledním desetiletí přistupuje i zdánlivě vzdálená problematika otroctví a kolonizace. Všechna tato témata lze snadno svázat s obecně lidskými dilematy dotýkajícími se individuální a kolektivní odpovědnosti, viny a ponaučení z dějin.

Od počátku devadesátých let přijala Francie několik tzv. paměťových zákonů, které se vztahují k výkladu historie a odsuzují (či kriminalizují) nesprávné, neakceptovatelné či nepravdivé výklady dějin, nebo naopak stanovují výklady státem schválené. První z nich byl tzv. Gayssotův zákon (1990)¹⁶⁰ stavící mimo zákon tzv. osvětimskou lež, dalším významným pak Zákon o uznání arménské genocidy (2001)¹⁶¹, loi Taubira (2001)¹⁶² uznávající otroctví jako zločin proti lidskosti, dále některé články v zákoně požadující, aby školní osnovy uznaly „pozitivní roli francouzské přítomnosti v zámoří, zvláště v severní Africe“ (2005)¹⁶³, a zatím poslední je na počátku roku 2012 přijatá novela Gayssotova zákona, která měla zavést stejně přísné tresty za popírání arménské genocidy jako za popírání holocaustu – tu však Ústavní

¹⁶⁰ Zákon č. 90-615 (*Loi française n° 90-615*) ze dne 13. července 1990.

¹⁶¹ Zákon č. 2001-70 (*Loi française n° 2001-70*) ze dne 29. ledna 2001 obsahuje pouze jedinou větu: „Francie veřejně uznává arménskou genocidu z roku 1915.“

¹⁶² Zákon č. 2001-434 (*Loi française n° 2001-434*) ze dne 21. května 2001.

¹⁶³ Zákon č. 2005-158 (*Loi française n° 2005-158*) ze dne 23. února 2005.

rada zrušila jako protiústavní.¹⁶⁴ Významným mezníkem při vytváření oficiální politiky paměti vzhledem k vlastní minulosti byl dekret prezidenta Mitterranda ze dne 3. února 1993, který stanovuje 16. červenec, výročí tzv. razie v Zimním velodromu (*Rafle du Vel'd'Hiv'*) z roku 1942, dnem připomínky „rasistických a antisemitských perzekucí pod pravomocí tzv. 'vlády Francouzského státu'“ (Benbassa 2007, s. 203).

Francie ve Vichy vs. Francie humanity

„V životě národa jsou okamžiky, které zraňují paměť a představu, kterou si vytváříme o své zemi,“ řekl prezident Chirac ve svém patrně nejznámějším „historickém“ projevu, v němž přiznal odpovědnost Francouzů (nikoli jen „vlády Francouzského státu“ jako Mitterrand) za masakry Židů prováděné nacisty právě během razie na Zimním velodromu (Chirac 1995). Z Chiracových projevů můžeme rekonstruovat koherentní pojetí „temných hodin historie“ (Chirac 1995) druhé světové války, které determinovalo pojetí židovského osudu. Na jedné straně stojí „zločinné šílenství okupanta“ (Chirac 1995), „probuzená noční můra“ (Chirac 2007b), „nacistické barbarství“ v „nejčernějším okamžiku naší historie“ (Chirac 2007b). Na druhé pak Francouzi a Francouzský stát, který okupantovi „sekundoval“ a vyjevila se tak „pravá tvář okupace“ (Chirac 1995), Francie „zradila humanistické dědictví“ (Chirac 2005a) a podlehla „smrtnému nebezpečí fanatismu, vyloučení, zbabělosti, ustoupila extremismu“ (Chirac 2004b).

Pozitivní vzkaz, poučení z historie však nevyplyne z barvitého popisu historických událostí, ale z připomínání si pozitivních hrdinů, kteří „předali národu zásadní poselství pro dnešek a pro zítřek: odmítnutí lhostejnosti, slepoty“ (Chirac 2007b). Těmi jsou jak tzv. Spravedliví (*Les Justes*), tak odbojáři (*Les Résistants*)– „tisíce Francouzek a Francouzů, kteří bez váhání zvolili dobro“ (Chirac 2007b). Tito lidé reprezentují „Francii, která nikdy nebyla ve Vichy... pravou, štědrú, věrnou svým tradicím, své skvělosti [*génie*]“ (Chirac 1995¹⁶⁵). „Taková je Francie, ve kterou věřím. Francie schopná lepšího, věrná své historii, svým kořenům, své kultuře. Francie odvahy a solidarity“ (Chirac 2004b). Tato Francie zvolila „odvahu, štědrost a

¹⁶⁴ Rozhodnutí č. 2012-647 (*Décision n° 2012-647 DC*) ze dne 28. února 2012.

¹⁶⁵ Tato Francie nebyla ve Vichy, ale byla např. v Chambon-sur-Lignon, jehož obyvatelé zachránili tisíce Židů před deportací do koncentračních táborů: „Chambon-sur-Lignon je místem paměti. Místem odporu. Symbolickým místem Francie věrné svým principům, věrné svému dědictví, věrné své skvělosti“ (Chirac 2004b).

důstojnost...[a] humanistické principy“ (Chirac 2004b). „Vy [Židé] víte, že republika nebyla [účastna] v tomto zločinu a že věčná Francie byla větší než její chyba“ (Sarkozy 2008b).

Vedle odbojářů má Francie „nesmazatelný dluh vůči... šesti milionům mučedníků šoa“ a „stále více a více Francouzů se rozhodlo podívat se své minulosti do tváře“ (Chirac 1995). „Paměť šoa není jen pamětí komunity. Je naší společnou pamětí“ (Chirac 2005a).

Škola formující

Nástrojem k formování a předávání kolektivní paměti, kterým disponuje stát, je školství. Oba prezidenti využili svých projevů, aby vyzvali učitele k většímu důrazu na témata spojená s dějinami. „Vzpomínat to znamená také předávat. Je třeba, aby historie byla vždy řečená. Nikdy se řetěz nesmí přerušit. Naše děti, naši vnuci musejí držet nejhrouběji ve svém srdci, dráždivé jako bolest a přítomné jako hrozba, vědomí toho, co se stalo... Spoléhám na všechny francouzské profesory, že [do Památníku šoa] vezmou své žáky, aby viděli, pochopili a nikdy nezapomněli“ (Chirac 2005a). „Žádám ministra školství a všechny naše profesory, aby bděli více než kdy dříve nad přenosem a sdílením našich republikánských hodnot, našeho práva a historie všem mladým Francouzům“ (Chirac 2004b). Zatímco Chiracovi stačí spoléhat na učitele a žádat ministra o bdělost, prezident Sarkozy volí direktivnější a konkrétnější tón: „Je to především paměť a její předávání mladým generacím, na co musí Francie věnovat veškerou svojí pozornost a veškerou svojí energii. Dlužíme to obětem. To je naše nejlepší zbraň proti antisemitismu a naše jediná ochrana proti probuzení se té odporné bestie... Proto jsem požádal vládu, a zvláště ministra školství Xaviera Darcose, aby zajistil, aby každý rok, od školního roku 2008, všechny děti v CM2¹⁶⁶ byly uvedeny od paměti jednoho z 11 000 francouzských dětí – obětí šoa.... Lze nalézt vznešenější úmysl než umožnit těmto dětským mučedníkům být osvícenými pedagogy našich vlastních dětí?“ (Sarkozy 2008b).

Otroctví

Vztah mezi partikularitou jedné genocidy a jejím universálním poselstvím pro boj s rasismem v dnešní době ilustruje ve francouzské politické řeči nejen (evropská) šoa, ale čím dál častěji i problematika otroctví, jejíž morální náboj je srozumitelný téměř po celém světě. „Vyučovat šoa a její specifičnost znamená bojovat se všemi rasismy, znamená otevřít každému možnost být potenciální obětí a zodpovědným občanem, znamená vytvořit společnou paměť, bez níž

¹⁶⁶ Poslední ročník francouzské základní školy, odpovídá 5. třídě základní školy v ČR.

nemůže být vůle budovat společnou budoucnost“ (Sarkozy 2008b). „Tak jako lidská paměť nesmí zapomenout šoa, nesmí zapomenout ani na otrokářství, protože obě dvě vyjadřují universální ponaučení... Říká lidskému svědomí, že se zničí samo, souhlasí-li s tím, aby se lidé stali domácími zvířaty nebo zbožím“ (Sarkozy 2011e). V obou událostech se mísí dominance morálně zvrácené ideologie s komplicitou Evropanů (včetně Francouzů) za zločiny spáchané na jiných národech. „Otroctví živilo rasismus... Je zde dnes celá paměť otroctví, po dlouhou dobu potlačovaná, která by měla vstoupit od naší historie: paměť, která by měla být opravdu sdílená... Velikost země znamená... [schopnost] přijmout celou svojí historii“ (Chirac 2006a). „Otrokářství je rána. Je to hluboká rána, která má stále vliv na naše vědomí... Mějme odvahu o tom mluvit, abychom přijali celou naši historii. Koloniální období a zrušení otroctví jsou často prožívány jako vnější dějiny, řekl bych periferní. Přesto však tvoří neodmyslitelnou část historie Francie“ (Sarkozy 2008d). „Toto otroctví bylo ještě horší než to antické, protože své ospravedlnění nenašlo jen v ekonomickém zájmu, v chamtivosti. Našlo ho také, a možná především, v rasismu. To, co činí obchod s lidmi a otroctví srovnatelné s totalitním vyhlazovacím podnikem, je, že [obě] našly intelektuální a morální ospravedlnění v myšlence pořádné rasy“ (Sarkozy 2011e).

I v tomto případě přichází Sarkozy s úkolem pro ministra školství: „Obchodování s černochoy, otroctví, stejně tak jako jeho zrušení, budou zaneseny do nových programů základních škol od příštího školního roku. Také si přeji, aby tato historie mohla být zpřístupněna díky literárním dílům, jako jsou ty od Aimé Césairea¹⁶⁷, tudíž bych si přál, aby bylo zapsáno dílo Aimé Césairea v nových programech pro collèges¹⁶⁸ a lycea“ (Sarkozy 2008d).

Klíčová slova

Temné hodiny dějin	Podívat se minulosti do tváře
Probuzená noční můra	Paměť šoa je společnou pamětí
Nacistické barbarství	Vzpomínat znamená předávat

¹⁶⁷ Aimé Césaire (1913-2008) byl slavný černošský básník a politik původem z Martinique, představitel antikoloniálního literárního hnutí *négritude* usilujícího o zrovnoprávnění černošské kultury a odmítnutí kulturní asimilace kolonizovaných národů. Jean-Paul Sartre označil *négritude* za „negaci negace černého muže“ (Mansour 2012).

¹⁶⁸ Odpovídá druhému stupni základních škol v ČR.

Francie ustoupila extremismu	Žáci, aby nikdy nezapomněli
Hrdinové předali národu poselství pro dnešek	Vytvořit společnou paměť
Francie věrná svým tradicím	Šoa a otrokářství vyjadřují universální ponaučení
Nesmazatelný dluh vůči šesti milionům mučedníků šoa	Odvaha, abychom přijali celou naši historii

5.3.2. Antisemitismus

Téma boje proti antisemitismu se francouzským politickým diskursem táhne nejméně od revolucionářů Abbé Grégoira¹⁶⁹ a hraběte z Clermont-Tonnere¹⁷⁰. Právě proto překvapí, jak plochý, bezradný a monotónní diskurs současných vrcholných politiků je, hovoří-li o antisemitismu jako takovém. „Rasismus a antisemitismus vyjadřují neznalost, hloupost a fanatismus“ (Chirac 2005b), jeho cílem je „ponížit a pokořit“, „zraňují těla a šokují duše“ (Chirac 2004b), „vypovídají o obskurantismu, neznalosti, hlouposti... odmítnutí rozdílů“ (Chirac 2004b), projevují se „odmítnutím odlišnosti a odmítnutím druhého“ (Chirac 2005b). Antisemitské činy „odrážejí nejtemnější část lidské duše“ (Chirac 2004b), jsou „urážkou humanismu“ (Chirac 2003b), fanatismus a totalitarismus přinášejí s sebou „ideologii smrti, která mění lidi na zabijáky, mučitele a slepé vrahy“ (Sarkozy 2008j). „Antisemitismus se nevysvětluje, s tím se bojuje“ (Sarkozy 2008f).

Projevy na toto téma zaznívají obvykle v reakci na násilný protizidovský útok, případně u příležitosti výročí některých událostí druhé světové války (většina z nich ale stále ještě vyzdvihuje zásluhy hnutí odporu). „Stát vás [židy] zradil“ a „[uvrhl] naši zemi do hanby“

¹⁶⁹ Henri Grégoire (1750-1831) zvaný častěji Abbé Grégoire proslul ještě za ancien régime vydaným Esejem o fyzickém, morálním a politickém obrození Židů (*Essai sur la régénération physique, morale et politique des Juifs*, 1788), ve kterém na jedné straně brojí proti všestranné diskriminaci Židů a otevřeně kritizuje katolicismem podporované předsudky vůči nim, na druhé straně však přiznává, že jeho konečným cílem je přimět židy ke konverzi.

¹⁷⁰ Stanislav hrabě z Clermont-Tonnere (1757-1792), revolucionář, člen Ústavodárného konventu. V debatě o emancipaci židů v revolučním Konventu požadoval individuální přijetí židů do francouzského národa: „Židům bychom měli odmítnout vše jako národu, ale měli bychom jim přičknout vše jakožto jednotlivcům.“ (cit. dle Klein 2002, s. 24).

(Sarkozy 2008b). „V naší zemi, zemi osvícenců, zemi tolerance, zemi svobody a bratrství, je každý projev rasové nebo náboženské nenávisti, každá urážka, každý antisemitský čin útokem na celou Francii, na každého Francouze“ (Chirac 2004a). „Chci říci se vši vážností, že antisemitismus nemá ve Francii místo. Antisemitismus není názor. Je to perverze. Perverze, která zabíjí“ (Chirac 2005a). Obvykle je ve veřejných projevech zařazován antisemitismus jako specifická kategorie rasismu, obtěžkaná morálním mementem minulosti: „Ještě dnes nenávistné činy, odporné a ohavné, znečišťují naši zemi. Diskriminace, antisemitismus, ... všechny rasismy se znovu zákeřně rozšiřují. Zasahují naše židovské spoluobčany přítomné v naší zemi od nepamětných dob. Zasahují naše spoluobčany muslimské kultury, kteří si vybrali pracovat a žít v naší zemi. Zasahují ve skutečnosti všechny naše spoluobčany“ (Chirac 2004b). Sémanticky pozoruhodné je rozdělení na ty, kteří jsou „našimi spoluobčany“, a těmi, kdo si „vybrali pracovat a žít“ v „naší zemi“.

Oba prezidenti sice obvykle hovoří o antisemitismu a rasismu současně, ale podtrhují unikátnost antisemitismu, k němuž by měl stát přistupovat jako k mimořádně závažné formě rasismu. „Je třeba vést...nelítostný boj proti xenofobii, rasismu a zvláště proti antisemitismu. Netolerujeme banalizaci urážky! Neumenšujeme žádné gesto, žádný postoj, žádný výrok! Nenechme nic být! Je to otázka důstojnosti“ (Chirac 2003c). „Každý snadno pochopí, že v případě synagog a židovských hřbitovů mají tyto násilnosti mimořádný ohlas. Protože tyto násilnosti dělají stejný hluk jako rozbité výlohy během křišťálové noci – a jak nelze nemyslet na to, co následovalo... Když jsem byl ministrem vnitra, oznámili mi, že když hoří synagoga, jde o akt vandalismu na veřejném místě. Ne, nepřijal jsem tuto klasifikaci, tuto banalizaci, neboť banalizace není ničím jiným než spoluvinou“ (Sarkozy 2011b).

Komunitarismus

Stále častěji, především po začátku tzv. druhé intifády (od roku 2000) se antisemitismus objevuje v násilí imigrantů původem z muslimských zemí vůči Židům, za příklad čehož byla médii a politiky pokládána „barbarská smrt“ (Sarkozy 2008b) židovského chlapce Ilana Halimiho. „Konflikt na Blízkém východě nesmí mít vliv na vztahy, které Francouzi udržují s ostatními Francouzi. Musíme tudíž na všech úrovních společnosti a státu pracovat na vzdělávání... Nikdo by také neměl vydávat konflikt, který se odehrává tisíce kilometrů daleko, za ospravedlnění svého zločinu“ (Sarkozy 2011b). „V době poklesu velkých ideologií se tmářství a fanatismus prosazují ve světě... Odpověď není ...v komunitarismu. Ale je

naopak ve stvrzení naší touhy žít společně... Nebezpečím je osvobození odstředivých sil... Podívejme se na to, co se děje jinde. Společnosti strukturované okolo komunit jsou velmi často obětmi nepřijatelných nerovností“ (Chirac 2003c).

Má to být z přesvědčení, a nikoli proto, že se člověk cítí špatně ve Francii, proč si dnes někdo může zvolit emigraci do Izraele. „Řeknu vám jednu věc: odejede-li člověk žít do Izraele z přesvědčení, respektuji hluboce jeho volbu, ale neakceptuji, pokud jeden jediný francouzský Žid odejede proto, že má strach. Neboť francouzští Židé jsou vítáni ve Francii, která je jejich zemí“ (Sarkozy 2008h).

Dreyfus

Nabízející se příležitostí k projevu na téma antisemitismus bylo nepochybně sté výročí rehabilitace Alfreda Dreyfuse. „Tento Alसान, který si v roce 1872, po anexi Německem, vybral, že zůstane Francouzem... Vzešlý ze židovské rodiny hluboce zakotvené v Republice.“ Projev vyzdvihoval Dreyfusovy vojenské ctnosti, základní právo člověka domoci se spravedlnosti i v těžké době a rozdělení tehdejší francouzské společnosti. Antisemitismus a Dreyfusovo židovství (v českém prostředí možná díky paralelám s Hilsnerovou aférou zvláště zdůrazňované) hrálo v projevu okrajovou roli na úkor universalistických aspektů celého Dreyfusova procesu. „Odmítnutí antisemitismu, obrana lidských práv, přednost práva: všechny tyto hodnoty jsou dnes součástí našeho dědictví“ (Chirac 2006b). Historické chyby zdůrazňují význam současných hodnot: „jednota a semknutí se okolo hodnot, které tvoří Francii: svoboda, humanismus, respekt, zvláště pak respekt k různosti a odlišnostem, laičité, boj proti rasismu, antisemitismu a komunitarismu“ (Chirac 2007a).

Klíčová slova

Rasismus a antisemitismus vyjadřují neznalost, hloupost a fanatismus	Barbarská smrt Halimiho
Ponížit a pokořit	Stejný hluk jako rozbité výlohy během křišťálové noci
Odmítnutí odlišnosti, odmítnutí druhého	Banalizace je spoluvinou
Netolerujeme banalizaci urážky	Nebezpečí osvobození odstředivých sil

5.3.3. Proarabská a proizraelská zahraniční politika

Vztah Francie k Izraeli byl v souvislosti se zvolením Nicolase Sarkozyho velmi diskutovaným tématem francouzské zahraniční politiky, a to jak v médiích, tak v odborné a esejistické literatuře (např. Eytan 2009, Mardam-Bey–Farouk 2010). Od prezidenta s částečně židovskými kořeny (dědeček z matčiny strany pocházel z rodiny sefardských židů ze Soluně) a proamerickými postoji se očekávala zásadní změna blízkovýchodní politiky země. V politickém diskursu se Sarkozyho osobnost projevila větší citlivostí k situaci Izraele a vůči terorismu a pragmatičtějším postojem k zemím Afriky a Oceánie, mezi jejichž představiteli měl naopak jeho předchůdce řadu osobních přátel.

Barbarství a fanatismus

Slova „barbarství“ a „barbar“ jsou přítomna v diskursu jako protiklad žádoucího stavu věcí, nejčastěji v souvislosti s terorismem či zátěží nacistické minulosti Evropy. Barbarskou praktikou minulosti byl nacismus, holocaust, dnes je to terorismus. V častém používání tohoto výrazu v obou zmíněných kontextech se prezidenti Chirac a Sarkozy neliší. „[Bylo to] jako noční můra, [když] se Západ ocitl v nejčernější době barbarství“ (Chirac 2007b). „Skrze jejich jména, jména mučedníků zavražděných nacistickým barbarstvím, se čte také naděje a život, který se znovuzrodí“ (Chirac 2004a). Sarkozy umě operuje s tradičním protikladem barbarství – polis, civilizace, když hovoří o zrodu nacismu v kulturně vyspělé Evropě: „Evropané... umístili barbarství do srdce civilizace“ (Sarkozy 2008i). „Nacistické barbarství rozhodlo o vykonání konečného řešení“ (Chirac 2007b).

11. září 2001 vystoupil s mimořádným projevem prezident Chirac: „To, co se stalo ve Spojených státech, se týká nás všech... Neznáme v tomto okamžiku ani autory, ani důvody těchto barbarských činů“ (Chirac 2001a). Krátce po smrti deseti francouzských vojáků v Afghánistánu řekl prezident Sarkozy v projevu k velvyslancům: „Boj proti terorismu, boj za naše hodnoty, boj za svobodu a boj za lidská práva v zemi umučené tmářským barbarstvím“ (Sarkozy 2008k). „Barbarské praktiky vytvářejí problémy, k jejichž řešení údajně slouží“ (Chirac 2005d). K popisu společenských zel slouží ještě výrazy jako „síly nenávisti rozeseté po celém světě“ (Chirac 2003a), „hrůza násilí“ (Chirac 2004a) a především pojem „fanatismus“ užívaný v diskursu obecně jako protiklad racionálního řešení problémů (často jako synonymum terorismu).

Raison d'Etat

Pokud jde o charakteristiku Izraele jako státu, shrnul Chirac dvojí kontext, který se v oficiálních projevech objevuje, takto: „V srdci Francouzů probouzí Izrael dvojí odezvu: tragédie a tvůrčího génia“ (Chirac 2004a). V důrazu na jedno, resp. na druhé se Sarkozy od Chiraca odlišuje. Zatímco pro Chiraca je Izrael především tím, kdo prožíval a prožívá „utrpení... dramata a bolest“ a „trpí násilím“ (Chirac 2004a), Sarkozy častěji zdůrazňuje progresivní a moderní tvář Izraele a jeho demokratické zřízení, unikátní ve svém regionu. Když Chirac hovoří o dnešním Izraeli a nehovoří o mírovém procesu, obrací se spíše do budoucnosti: „Taková je moje vize Izraele: ten úžasný optimismus, ta tvůrčí houževnatost, ta touha přenést ty krásné hodnoty, jichž je židovský národ odjakživa nositelem. Tvář náročné a silné demokracie... Země, jejíž utrpení a bolesti se vyrovnají její legitimní aspiraci na mír a její neúnavný boj za uznání a důstojnost svého lidu“ (Chirac 2004a). Sarkozy je konkrétnější a vztahuje svůj obdiv k dnešnímu Izraeli, který pokládá za „jednu z nejautentičtějších demokracií světa“ (Sarkozy 2008f), a současně „jednu z nejotevřenějších a nejoslnivějších společností, nejvýkonnějších a nejdynamičtějších ekonomik na světě“ (Sarkozy 2008c) a obdivuje „izraelský lid, který si vybral demokracii a svobodu“ (Sarkozy 2008f). „Vy jste velkou demokracií a v tomto regionu světa velká demokracie zaslouží respekt“ (Sarkozy 2008g). „Nemůžeme než obdivovat jeho demokratické fungování a ekonomický výkon“ (Sarkozy 2006, s. 266). „Miliony Francouzů, obdivovatelů izraelského zázraku, okouzlených tímto bezprecedentním dobrodružstvím demokratického státu, na jedné straně tak mladého a současně dědice tisícileté kultury“ (Sarkozy 2008c).

Oba státníci spojují raison d'Etat Izraele se šoa a zodpovědností celé Evropy za tyto činy. „Tato rána [vyhlazení] by sama o sobě stačila k obhájení, bylo-li by to třeba, nezbytností státu, jehož existence zaručuje 'již nikdy více'. V tomto smyslu... mohl Elie Wiesel napsat: 'Židé mohou žít mimo Izrael, ale nemohli by žít bez Izraele'“ (Chirac 2005a). A podobně přímočaře mluvil i Sarkozy již ve svém předvolebním manifestu jakožto ministr vnitra: „Izrael je produktem šoa. Šoa je skvrnou na 20. století a nad to i celé lidské historie. Všechny demokracie jsou zodpovědné za bezpečnost Izraele“ (Sarkozy 2006, s. 266). „Pro každého [Žida] je Izrael domovem, kam se může uchýlit, kdyby, nedej bože, neměl jednoho dne kam jít, protože pro všechny je Izrael jediným místem na světě, kde si je jist, že nikdo nebude nikdy nutit Židy nosit žlutou hvězdu, nikdo nebude Židům zakazovat jezdit autobusem, chodit do kin a divadel, zastávat určitá povolání, nikdo je nebude nutit, aby bydleli ve čtvrtích pouze

pro Židy, chodili do restaurací, obchodů, škol pro Židy“ (Sarkozy 2008f). Sarkozy pronesl v Izraeli také tato slova: „Nelze myslet na Izrael, aniž bychom nemysleli na dějiny židovského lidu. Nelze myslet na Izrael, aniž bychom si nevzpomněli na pogromy, zaplombované vagóny, plynové komory. Nelze myslet na Izrael, aniž bychom nemysleli na kapitána Dreyfuse před jeho soudci, na ženy, které zemřely na tyfus v táborech smrti, na všechny mučednické děti z Yad Vashem“ (Sarkozy 2008f). Prezident Sarkozy přichází s poněkud specifickým pojetím univerzality židovského státu: „Je to stát... současně národní a obrácený k universálnímu. Je to stát, který nepatří pouze svým občanům, ale také všem těm, kteří se ve světě pokládají za dědice judaismu“ (Sarkozy 2008f). „Dobře rozumím tomu, že přicházejete sem, máte pocit, že nemůžete spoléhat než na sebe samotné, a možná, kdybych byl Izraelec, měl bych stejný pocit“ (Sarkozy 2008g).

Nicolas Sarkozy navíc diskurs o Izraeli používá i jako morálně silný legitimizační nástroj pro svoji rétoriku týkající se Íránu a jeho jaderného programu: „Potom, co poznala Evropa, po masakrech Židů, nelze akceptovat, aby kdokoli ve světě říkal, že chce vymazat Stát Izrael z mapy. Dnes tato hrozba vzala na sebe formu terorismu. Terorismus se nevysvětluje, terorismus se neobhájí. S terorismem se bojuje!“ (Sarkozy 2008f). „Jak si může někdo představit, že by Evropa, a zvláště Francie, neměla obavy o bezpečnost Státu Izrael?“ (Sarkozy 2008h).

Palestina

Pokud jde o palestinské nároky, je diskurs obou prezidentů již mnohem skromnější a méně patetický. Obvykle je doplněn slovem „také“: „Také ostatní znají utrpení. Jsou to jeho bezprostřední sousedé, s nimiž je váš osud spojen historií a geografii. Palestinci také mají právo na mír, důstojnost, na budoucnost a na stát“ (Chirac 2004a). „Humanitární drama prožívané civilním obyvatelstvem pásma Gazy, které také není akceptovatelné“ (Sarkozy 2008h). V Palestinské Legislativní radě Chirac řekl: „Jsem si vědom frustrací a ponižování, které můžete pociťovat. Zním denní utrpení, které snášíte. Ale je třeba jednat s klidem a chladnou hlavou“ (Chirac 1996). „Nebude mír..., je-li Palestincům znemožněno pohybovat se a žít na jejich území. Nemůže být mír, nebude-li vyřešen problém palestinských uprchlíků s respektem k identitě a poslání Izraele“ (Sarkozy 2008f). „Životaschopný a demokratický palestinský stát, založený na základě hranic z roku 1967, je právem Palestinců a současně je to nejlepší záruka pro Izrael a jeho bezpečnost, jeho plné integrace ve svém regionu“ (Sarkozy

2010j). Mluvil-li Sarkozy přímo k Palestincům, dovolil si i jednoznačnější vyjádření, např. toto na dárcovské konferenci pro rekonstrukci Gazy: „Chci znovu zopakovat veškerou solidaritu Francie s palestinským lidem, který příliš trpěl... Stálé otevření přechodů je prioritou. Gaza už nesmí být vězením pod otevřeným nebem“ (Sarkozy 2009). Nebo: „Pokračování kolonizace... je překážkou míru“ (Sarkozy 2008b).¹⁷¹ „Jsem hluboce přesvědčen, že skutečná bezpečnost Izraele znamená existenci suverénního, demokratického, moderního palestinského státu“ (Sarkozy 2010e).

K dosažení míru na Blízkém východě nabízejí oba prezidenti inspiraci francouzsko-německým poválečným modelem: „My Francouzi víme, že neexistuje fatalita v nesmiřitelnosti mezi národy. Naše nedávná historie nám dokázala, že nesmiřitelní nepřátelé ze včerejška se mohou díky odvaze, vůli a osvícenosti některých vůdců a konečně s velkou podporou jejich národa, stát partnery a přáteli“ (Chirac 2004). „Jak jsme se usmířili s Němci?... z prostého důvodu: Němci i my jsme potřebovali uhlí a ocel... a vše ostatní následovalo“ (Sarkozy 2008ch). „Jsem zástupcem země, která se musela omluvit svým sousedům. Jsem zástupcem země, která se musela usmířit se svými sousedy“ (Sarkozy 2008f).

Přítel Izraele

Francie nikdy radikálně nezpochybnila základy ani legitimitu izraelské politiky, s výjimkou expanze na okupovaná území (běžně nazývané „kolonizací“ a záminkou k „bludnému kruhu násilí“ [*cercle vicieux*] – oba výrazy pokládáné za delegitimizační představiteli neokonzervativní pravice). Oproti tradovaným názorům v tisku se oficiální prohlášení nikdy od těchto principů neodchýlila ani za jednoho z prezidentů. „Francie potvrzuje absolutní právo Izraele žít v míru a bezpečnosti ve svém regionu... Francie bude po boku Izraele vždy, když se fanatismus a nenávisť budou pokoušet zpochybnit jeho legitimitu nebo jeho existenci.... Ano, Francie rozumí tomu, že Izrael staví na první místo ve svých obavách svojí bezpečnost a bezpečnost svých občanů“ (Chirac 2004a). Snaha o zachování nejvyšší míry vyváženosti je patrná z těchto slov pronesených na státní večeři na počest návštěvy izraelského prezidenta Katsava v Paříži: „Francie apeluje na Izrael, aby plnil své závazky, zvláště ty, které se týkají ukončení budování kolonií... [Palestinská samospráva by měla]

¹⁷¹ Oficiální komuniké ministerstva zahraničí volí na diplomatický dokument ostrá vyjádření: „Francie odsuzuje pokračování kolonizace... a žádá izraelské autority, aby se zdržely jakékoli jednostrané akce, která předjímá konečný status Palestinských území“ (*Communiqué du ministère* 2009).

přijmout opatření k boji proti radikálním skupinám, které praktikují terorismus a zpochybňují legitimitu Izraele“ (Chirac 2004a).¹⁷²

V projevu k představitelům francouzských židovských organizací prezident Sarkozy potvrdil svoji politiku: „Buďte si jistý, pane předsedo [CRIF], že právo Izraele žít v míru a bezpečí je diplomatickou a strategickou prioritou pro Francii“ (Sarkozy 2011b). „[Existuje] neochvějný závazek Francie k bezpečnosti Izraele“ (Sarkozy 2008f). „Stát Izrael... jsem vždy podporoval a budu vždy podporovat“ (Sarkozy 2008g). Na rozdíl od Chiraca, který zachovával osobní odstup, profiluje se sám Sarkozy jako „přítel Izraele“ a svoji rétoriku na tom staví: „Přátelé si říkají pravdu, jinak nejsou přátelé. Pravdou je, že bezpečnost Izraele, z níž Francie nikdy nesleví, nebude opravdu zajištěna, neuvídíme-li vedle něj nezávislý, moderní, demokratický a životaschopný Palestinský stát“ (Sarkozy 2008f). V narážce na svůj klíčový projev v Knesetu říká: „Lze lépe říci určité věci, jsem-li přijat jako přítel“ (Sarkozy 2008k). „Odkakživa jsem přítelem Izraele... Jsem více než kdy jindy přesvědčen, že bezpečnost Izraele nebude skutečně zajištěna než zrodem druhého státu, Palestinského státu“ (Sarkozy 2008e). U příležitosti výročí Francouzsko-arabské obchodní komory již prezident tak jednoznačně nemluví: „Francie je přítelem každého v regionu, ale Francie z toho nevyvozuje, že by neměla být upřímnou a mluvit otevřeně“ (Sarkozy 2010e).

Prezident si je vědom jisté schizoidní situace, ve které se nachází tváří v tvář arabským státníkům, s nimiž například vyjednával o tzv. Unii pro Středomoří a dokonce se nabídl jako prostředník pro mírová jednání s Palestinci: „Kolikrát již jsem slyšel obavy, které lze shrnout následovně: projevíte-li příliš jasně přátelství Francie k Izraeli... ztratíme naše privilegované vztahy s arabským světem... Vždy jsem byl přesvědčen, že právě opak je pravdou. Obnovit vztah důvěry, silné a trvalé, s izraelskými lidry a lidem, bylo v mých očích přirozené, přirozené, protože to je demokracie, ale především je to sama podmínka znovuzískání vlivu Francie na Blízkém východě, především proto, že nelze přispět k míru, nemáme-li důvěru obou zúčastněných stran“ (Sarkozy 2008k). „Přátelství a důvěra obnovené s Izraelem nejsou překážkou naší politiky na Blízkém východě, naopak jí dávají celý rozsah a všechny prostředky“ (Sarkozy 2008k).

¹⁷² Prezident de Gaulle pronesl v roce 1967 i tato slova: „[Izrael] organizuje na územích, která převzal, okupaci, která se nemůže obejít bez útlatku, represe, vyhánění. A ty, kteří proti němu projevují odpor, označuje za teroristy“ (L'Europe face 2011).

Sarkozy jde v hledání paralel velmi daleko: „Mezi Izraelem a Francií je hluboké přátelství, které vydrželo již šedesát let všechny turbulence dějin... Toto přátelství je způsobeno také něčím hlubším. Toto přátelství je způsobeno způsobem, jakým judaismus ovlivnil, živil, obohacoval francouzskou kulturu, inspirací, kterou otcové zakladatelé Izraele čerpali v hodnotách francouzského universalismu“ (Sarkozy 2008f). „Konstitutivní prvky našich dvou zemí se smísily: je trošku Izraele ve Francii a trošku Francie v Izraeli... Mám na mysli hlavně mladé Francouze, třicátníky, kteří vystudovali ve Francii a udělali svojí aliju v posledních letech, přitahováni dynamickou společností a množstvím příležitostí. Jsou velmi svázáni s Francií a žijí často mezi oběma zeměmi. Vybrali jste si Izrael a přitom jste také zůstali, já to vím, silně francouzští. Vaše dvojí věrnost je šancí, bohatstvím pro Francii. A nikdo vám nemá co tuto věrnost vyčítat. Je to z přesvědčení a nikoli proto, že se člověk cítí špatně ve Francii, proč si dnes někdo může zvolit Izrael“ (Sarkozy 2008h). Když hovořil o francouzské židovské komunitě, pronesl: „Znám její neochvějnou oddanost naší republice, které se vyrovná jen její starost o bezpečnost a prosperitu Izraele“ (Sarkozy 2008c).

Klíčová slova

Jako v noční můře	Neexistuje fatalita v nesmiřitelnosti mezi národy (Francie a Německo)
Izrael – odezva tragédie a tvůrčího génia	Usmířit se se svými sousedy
Silná a velká demokracie	Fanatismus a nenávisť se budou pokoušet zpochybnit jeho legitimitu
Nezbytnost státu, jehož existence zaručuje 'již nikdy více'	Bezpečnost Izraele nebude zajištěna bez palestinského státu
Myslet na Izrael – aniž bychom si nevzpomněli na pogromy, plynové komory, kapitána Dreyfuse	Judaismus ovlivnil francouzskou kulturu
Po masakrech Židů nelze akceptovat – vymazat Stát Izrael z mapy	Hodnoty francouzského universalismu
Palestinský lid, který příliš trpěl	Izrael je produktem šoa

5.3.4. Národní identita

Debata o „národní identitě“ vstoupila do prezidentské kampaně v roce 2007 z iniciativy Nicolase Sarkozyho. Sebedefinice národa versus partikulární zájmy etnických či náboženských skupin, jsou však tématy posledních dvou set let francouzské státnosti, rámované mezníky jakým bylo zrovnoprávnění židů za Francouzské revoluce, oddělení církve od státu, sekulární školství. „Národ, to je společenství solidárních žen a mužů, spojených hodnotami a společným osudem. Každý je vlastníkem jedné parcely národního společenství, a to není uskutečnitelné, pokud každý není hluboce zodpovědný“ (Chirac 2007b).

Imigrace

„Moji drazí spoluobčané. Dnes večer se před vámi chci vyjádřit se vši vážností. Se silou a odhodláním. To, o co dnes jde, je naše národní soudržnost, jsou to hodnoty republiky, jimž jsou všichni Francouzi hluboce oddáni. Dnes jde o samotné pojetí člověka, jeho práv, jeho důstojnosti... Protože republika je ve vašich rukách. Dnes večer, moji drazí spoluobčané, vás Francie potřebuje, já vás potřebuji. Přeji si, aby v příštích dnech každý potvrdil zodpovědnost, toleranci a respekt“ (Chirac 2002). Tato slova pronesl Jacques Chirac v den oznámení výsledků prvního kola prezidentských voleb, z něhož – překvapivě – vzešel na druhém místě Jean-Marie Le Pen. Vůdce Národní fronty představoval v hlavním politickém diskursu levice i gaullistické pravice protivníka v podobě extrémního národoveckého směru, který ohrožoval „národní soudržnost“ tím, že na místo politického ideálu národa prosazoval ideu národa etnického. Namísto diverzity prosazoval diskriminaci. „V srdci naší identity je diverzita založená na uznání naší touhy žít společně... Diskriminace jsou skutečným jedem pro naši demokracii a naší národní soudržnost... Naší povinností je podporovat diverzitu, která tvoří bohatství našeho národa“ (Chirac 2005b). „Náš lid, náš národ, naše republika jsou sjednoceny společnými hodnotami. Tyto hodnoty se neprosazovaly snadno. Někdy dělily Francouze předtím, než přispěly k jejich sjednocení. Často byly vytvořeny v bolestivé zkoušce, v těch bojích, které procházejí naší historií a poznamenaly naši paměť... [Ženy a muži], kteří se v každé generaci přišli přidat k národní komunitě, pro něž byla Francie nejprve ideálem, než se stala jejich vlastí“ (Chirac 2003c). Pro Sarkozyho je slovo „diverzita“ přijatelnou mírou rozdílnosti v národě vytvořeném Francouzskou revolucí. „Francie to je množství malých vlastí, které tvoří jen jednu... Pro Francii není diverzita hrozbou, ale bohatstvím“ (Sarkozy

2008a). „Před dějinami naší země neexistují komunity nebo minority. Existuje jedna jediná komunita osudu, komunita, která se jednoho dne roku 1789 stala národní komunitou... Tato Francie je naším společným dobrem, jakékoli je naše vyznání či naše kořeny“ (Sarkozy 2011b). „Slovo ‘demokracie‘ má trochu západní konotace, ale slovo ‘diverzita‘ má zcela orientální konotace... Diverzita, to je bohatství“ (Sarkozy 2010e). Dojde-li na konkrétní projevy „diverzity“ současné francouzské společnosti, představitelé státu již tak velkorysí nejsou: „Ale je zde mez, kterou bychom neměli překročit, protože se dotýká toho, co vytváří v mých očích samu naši identitu. Ta [mez] spočívá v tom zvolit si určitou koncepci, v níž se určití Francouzi musejí definovat v souvislosti se svým původem, aby mohli uplatnit svá práva. Koncepce, která... otevírá cestu komunitarismu“ (Chirac 2005b). Sarkozy se v některých vyjádřeních obsahem i formou přibližuje slovníku Le Penovy pravice: „Ve všech našich demokraciích jsme se příliš zabývali identitou toho, kdo přichází, ale ne dostatečně identitou země, která jej přijímá... Multikulturalismus posiluje extremismus komunit, které proti sobě bojují“ (Sarkozy 2011c).

Tzv. lepenizace politického diskursu vyvrcholila Sarkozyho volební kampaní v roce 2007. Ze sousloví „zvládnout migrační tok“ (*maitriser le flux migratoire*) se stal častý obrat v prezidentových projevech na téma imigrace i v dalších letech. „A konečně je třeba uznat, že... trpíme důsledky padesáti let nedostatečně regulované imigrace, které skončily neúspěchem integrace... Proč to neříkáme? Máme strach? Je třeba bezpodmínečně zvládnout migrační tok“ (Sarkozy 2010a). Migrační politiku svěřil Sarkozy svému blízkému spolupracovníkovi Brice Hortefeux v pozici nově zřízeného „ministra pro imigraci, integraci a národní identitu“ a prezident sám zacházel daleko za dosud představitelnou mez. Přelomový byl zejména Sarkozyho projev v Grenoblu, města zasaženého krátce předtím rozsáhlými násilnostmi v přistěhovaleckých čtvrtích: „Přehodnotíme důvody umožňující odmítnutí [udělení] francouzského občanství... Francouzské občanství musí být možno odebrat každé osobě cizího původu, která by svévolně ohrozila život policejního úředníka, nebo četníka nebo jakékoli jiné osoby disponující veřejnou mocí. Francouzské občanství je za zásluhy a je třeba ukázat, že jsem ho hoden. Střílí-li někdo na příslušníka ozbrojených sil, není již hoden toho být Francouzem. Rovněž si přeji, aby získání francouzského občanství mladým delikventem v okamžiku jeho dospělosti již nebylo automatické“ (Sarkozy 2010a).

Škola a zásluhy

„A konečně [je před námi] výzva národní soudržnosti. Právě ve škole se tvoří přináležitost k hodnotám, které sdílíme... Musíme jednat, abychom odpověděli na velké otázky, které se dnes kladou našemu vzdělávacímu systému: zajistit přenos republikánských hodnot... Respekt k druhému...přenést toleranci... škola musí být uchráněna urážek humanismu, jakými jsou antisemitismus, rasismus a xenofobie...proti vzrůstu komunitarismu musí být neúnavně připomínán universalistický a emancipační ideál francouzské školy“ (Chirac 2003b).

Klíčovým principem republikánské školy je sekularismus – laïcité, opírající se o zákon z roku 1905 (o oddělení církví od státu) a nejnověji 2004 (zakazující ostentativní nošení náboženských symbolů ve veřejných školách). „[Studenti se ve škole] musejí naučit hluboký smysl laïcité, která umožňuje přijmout v jednom tavícím tyglíku všechny odlišnosti: laïcité je a zůstane jednou z prvořadých hodnot školské instituce“ (Chirac 2003b). „Laïcité je zapsána v našich tradicích. Je v srdci naší národní identity... Princip laïcité je úhelným kamenem republiky, svorníkem našich společných hodnot respektu, tolerance, dialogu“ (Chirac 2003c). „Laïcité garantuje svobodu svědomí. Ochraňuje svobodu věřit nebo nevěřit“ (Chirac 2003c). „Republika, která tím, že vymyslela laïcité, vám [židovské komunitě] umožnila být současně hluboce židovskými a Francouzi z celého srdce“ (Sarkozy 2008b). Chápání laïcité se stále více posouvá z kontextu školy do veřejného prostoru vůbec. „Ti, kteří věří, ti kteří se modlí respektující zákony republiky, mají právo na respekt a na ochranu republiky. To je laïcité. Modlitba je tichá, modlitba nikoho neuráží, modlitba nikoho nenapadá“ (Sarkozy 2011b). „Moje koncepce laïcité je jednoduchá... Sekulární [*laïque*] republika zajistí každému, v respektu k absolutní neutralitě, právo praktikovat svojí víru, právo věřit, právo nevěřit. Sekulární republika zaručuje každému kultu a každému věřícímu bezpečí, bez něhož je nemožné žít plně svojí víru. Sekulární republika udržuje stálý dialog s náboženstvími praktikovanými na její půdě, aby je mohla slyšet a někdy, proč ne, jim i naslouchat... Republika intervenuje jen pokud praktiky, často jinde chybně vydávané za náboženské, mají vliv na jiné demokratické principy jako prostá lidská důstojnost, a zvláště důstojnost žen... Republika nemůže akceptovat, aby náboženství vstupovalo do veřejného prostoru bez její autorizace“ (Sarkozy 2011a). Proto by i náboženské autority měly respektovat tuto kontrolu a dominanci státu a samy vycházet z republikánské tradice: „Vzdělávání francouzských imámů... umožní uznat osobitost islámu francouzské kultury“ (Chirac 2003c). Právě obava

z tzv. radikálních imámů, neintegrováných do společnosti a vyzývající k nenávisti vůči Západu, byla jednou z pohnutek ke snaze vzdělávat kazatele na francouzských školách.

Předpokladem úspěšné mise francouzské školy je vštípení základních tzv. republikánských hodnot. „Republika se zrodila v boji za rovnost... Její síla je v tom, umožnit rovnost příležitostí pomocí uznání zásluh [*reconnaissance du mérite*]“ (Chirac 2005b). „Máme před sebou výzvu... potvrdit, že se úsilí vyplácí a že všechny děti republiky mohou uspět... Nikdo už nesmí být souzen podle barvy své kůže nebo adresy svého bydliště“ (Sarkozy 2008a). „Nikdo nechce opustit zásluhy, talent, lásku k vlasti, jako jediné ctnosti, které republika uznává a odměňuje“ (Sarkozy 2008b). „Národ to jsou sdílené radosti, hrdosti, bolesti a utrpení. Je to také společný ideál, hodnoty, forma civilizace... Národ, to je především vůle se společně bránit“ (Sarkozy 2008j).

Pozitivní sekularismus

„Patřím-li do naší národní komunity, respektuji pravidla. Děti, dospívající potřebují hodnoty, orientační body. Rodičovská autorita je nezbytná. Rodiny musejí převzít veškerou svojí zodpovědnost. Ty, které to odmítnou, musejí být potrestány, jak to ukládá zákon... O co jde, je respekt k zákonu, ale také úspěch naší integrační politiky... A chci říci dětem z těchto obtížných čtvrtí, že ať už je jejich původ jakýkoli, jsou dcery a syny republiky“ (Chirac 2005c). Tato slova pronesl prezident Chirac během těžkých nepokojů na předměstích, které otřásly Francií na konci roku 2005. Na opakující se nepokoje reagoval později i Sarkozy ve své Nové politice pro předměstí (*Une nouvelle politique pour les banlieues*) přenesením důrazu z individuální odpovědnosti každé rodiny na problém celého národního celku: „Při tom, co se děje v těch čtvrtích, ... je ve hře naše demokracie, budoucnost určité myšlenky republiky. Jde o samu myšlenku národa... není to jen ekonomický nebo sociální [neklid], je hlubší, je také identitní, kulturní, morální, zkrátka je lidský a není jen hmotný“ (Sarkozy 2008a).

Jako jisté „změkčení“ sekulárního radikalismu zahrnutého v konceptu laičité přidává Sarkozy nejrůznější adjektiva: „Apeluji na pozitivní laičité, laičité, která respektuje, laičité, která sjednocuje, laičité dialogu, nikoli laičité, která vylučuje nebo která odsuzuje... Pozitivní laičité, otevřená laičité, to je pozvánka k dialogu, pozvánka k toleranci, pozvánka k respektu. Bůh ví, že naše společnosti potřebují dialog, respekt, toleranci, klid“ (Sarkozy 2008l). Tento pokus o nové pojetí role náboženství ve francouzské politické tradici, který podle řady kritiků

zašel daleko za dosud představitelnou mez sekulárního etatismu, necílil ani tak na zlepšení vztahů s muslimy, ale spíše na dialog s judaismem a katolickou církví. „Francie nezapomíná, že má s církví 2000 let společné historie a že s ní dnes sdílí neocenitelnou pokladnici hodnot, kultury, civilizace, které jsou vepsány do srdce její identity. Církev s duchovními nástroji, které jsou jí vlastní, Francouzská republika se svými politickými nástroji, slouží velkému počtu společných cílů. Co chtějí? Chtějí spravedlnost. Chtějí vyváženost. Chtějí mír. Chtějí bratrství... Nemají stejné odpovědnosti, ale mají stejné požadavky na to, co má vliv na lidskou důstojnost. To je povinností církve vůči všem lidem. To je povinností Francie vůči všem národům... Není náboženství bez sociální odpovědnosti, není ani politiky bez mravů... Napravit nespravedlnost učiněnou palestinskému lidu, jenž má právo mít stát, a zaručit židovskému lidu, aby mohl žít v bezpečí ve svých hranicích, to je mravní imperativ!“ (Sarkozy 2010d).

„Má-li Francie křesťanské kořeny..., proč popírat, když je to pravda, že Francie má také židovské kořeny. Přítomnost judaismu je doložena ve Francii dokonce dříve, než byla Francie Francií, dokonce dříve než byla pokřesťanštěná.... Pro Francii je existence Státu Izrael požadavkem universálního svědomí a francouzští židé si nikdy nebudou muset vybírat mezi svým svědomím a svou vlastí. Protože Francie, Francie věrná sama sobě, je zemí svobody svědomí, zemí, jejíž všechny hodnoty nesmiřitelně stojí proti rasismu a antisemitismu“ (Sarkozy 2011b).

Klíčová slova

Národ je spojený hodnotami a společným osudem	Emancipační ideál francouzské školy
Le Pen ohrožuje národní soudržnost	Smysl laičité – přijmout v tavicím tyglíku všechny odlišnosti
V srdci naší identity je diverzita	Laičité garantuje svobodu svědomí
Hodnoty dělily Francouze před tím, než přispěly k jejich sjednocení	Zajistit přenos republikánských hodnot
Komunita osudu se stala v roce 1789 národní komunitou	Umožnit rovnost příležitostí pomocí uznání zásluh

Příliš jsme se zabývali identitou toho, kdo přichází, a málo identitou země, která jej přijímá	Všechny děti republiky mohou uspět
Zvládnout migrační tok	Neklid je také identitní, kulturní, morální, zkrátka lidský a nejen hmotný
Francouzské občanství je za zásluhy	Existence Státu Izrael je požadavkem universálního svědomí

6. Závěry

Snaží-li se badatel shromáždit a prostudovat vědeckou, esejistickou a pamfletistickou literaturu k danému tématu (korpus 1), narazí – tak jako my – na problém obtížného oddělování jednotlivých žánrů. Osobní výpovědi často ve snaze objektivizovat čtenářem očekávanou zaujatost autora sklouzávají do výkladů historických reálií (Dreyfus, Balfourova deklarace, holocaust, plán OSN z roku 1947, jomkipurská válka apod.), a naopak přehledové publikace dějepisců ilustrují morální stanoviska odkazy na osobní výpovědi či emoce. Potvrzují se předpoklady formulované v úvodu práce, že ve zkoumané debatě je hranice mezi vědeckým dílem a vyjádřením názoru formou politické esejistiky nezřetelná a vědecké kapacity vstupující na pole veřejné diskuse se podřizují jejím pravidlům při formulaci myšlenek i referencemi na ostatní příspěvky do téže diskuse. Potvrzuje se tedy i předpoklad, že texty autorů působících v akademických institucích nevybočují z převládajícího jazykového kódu celého korpusu společenské debaty.

Již v průběhu první fáze výzkumu se při provádění kvalitativní analýzy dat z korpusu 2 ukázalo, že pokud jde o jazykově-sémantickou stránku projevů prezidentů Jacquesa Chiraca a Nicolase Sarkozyho v naší zvolené oblasti, jsou rozdíly minimální a diskursy jsou téměř zaměnitelné. Odlišnosti jsou v častější volbě určitých výrazových prostředků a témat (např. Sarkozy častěji hovořil o „moderní tváři“ Izraele, zatímco Chirac se více vracel k holocaustu), v osobním stylu (Chiracův bohatší jazyk, Sarkozyho časté citáty) a v délce jednotlivých projevů (Sarkozyho byly v průměru delší). Významnou odlišností je důraz prezidenta Chiraca na téma kolonialismu a otroctví jakožto přiznání bolestné části francouzské historie, zatímco Sarkozyho hlavním politickým tématem bylo přistěhovalectví a jeho bezpečnostní a společenské důsledky pro dnešní Francii. Jazykové prostředky, metafory a metonymie, které oba mluvčí používali ve svých projevech na témata relevantní pro náš výzkum, však lze považovat za zaměnitelné.

Zatímco společenská debata zachycená v korpusu 1 vrcholila v první polovině zkoumaného desetiletí, v případě politických představitelů se počet projevů, v nichž se zabývají tématy spojenými se židovstvím a Izraelem, pohybuje stabilně mezi 2-5 ročně. Z trendu se výrazně vymyká rok 2008, což není dáno jen Sarkozyho významnou státní návštěvou v Izraeli, ale je třeba jej vidět i v kontextu francouzského předsednictví Rady Evropské unie (2. pololetí roku 2008) a Sarkozyho „hyperprezidentství“ (Richard 2008) charakterizovaného mimořádnou

politickou aktivitou, v prvních letech především na poli mezinárodním (Unie pro středomoří, Lisabonská smlouva, návrat do vojenské části NATO apod.).

6.1. Neokonzervativci, antiimperialisté a republikáni

V kapitole 4.2 jsme identifikovali výchozí ideové pozice autorů, kteří se zapojili do společenské debaty. Na základě provedené analýzy jsme došli k závěru, že v diskusi byli zástupci ideových pozic různě aktivní – vůbec se například nezapojila extrémní pravice. Analýza odhalila, že přechody mezi jednotlivými pozicemi na levé části politického spektra (republikáni a antiimperialisté) jsou někdy nezřetelné a často odrážejí hlavně příslušný kontext, ve kterém se daný text vyskytuje a podle něj lze autora kategorizovat ve vztahu k politické moci. Například Pascala Boniface řadíme mezi antiimperialisty (především s ohledem na jeho názory na izraelsko-palestinský konflikt dalece přesahující horizont francouzské politiky), ale v dialogu s Élisabeth Schemla se překrývá se zastánci republikánských pozic, hovoří-li domácích tématech, například o komunitarismu. Podobně Théo Klein náleží svými umírněnými postoji, pokud jde o nový antisemitismus, do řad republikánské levice, v rámci některých kolokvií a sborníků (Klein 2006) by byl snadno zaměnitelný s umírněnými neokonzervativci, hovoří-li o mírovém procesu s Palestinci.

Podíváme-li se detailně na prostředí, ze kterého vzešli intelektuálové a aktivisté zapojení do této debaty (viz kapitola 7), většina z nich – bez ohledu na politickou orientaci – je spojena se židovstvím, mnozí z radikálních antisionistů žili či žijí přímo v Izraeli (Michèle Sibony, Michel Warschawski, Éric Hazan). Představa o tom, že jde o „střet civilizací“ mezi homogenní židovskou komunitou na jedné straně a muslimy či levicovými apology islamistů na straně druhé (jak tvrdí např. Tarnero či Pryce-Jones), je zcela lichá. Nepočítáme-li praktický výlučně muslimská uskupení typu AEIF či CBSP, je židovský původ u většiny levicových intelektuálů, kteří cítí potřebu vyjadřovat se k problematice izraelsko-palestinského konfliktu či paměti holocaustu, realitou. Někteří se jej dovolávají, aby zpochybnili deklarovanou jednotu židovstva stojícího za politikou Státu Izrael a sionismem (UJFP), jiní naopak odmítají nacionální partikularismus v duchu sekulární republikánské tradice (Théo Klein, Robert Ménard). Naopak řada neokonzervativců pochází z prostředí sekulární pravice (včetně hlavního francouzského ideologa „nové judeofobie“ Pierre-André Taguieffa) či z katolického (např. Michel Kubler) či protestantského (např. Armand Laferrère) prostředí.

Neokonzervativce spojuje především důraz na paměť holocaustu jakožto prevenci proti antisemitismu i antisionismu, ztotožnění se s tezemi teorie o novém antisemitismu, přesvědčení o nutnosti více proizraelské francouzské zahraniční politiky. Pokud se jedná o osoby hlásící se k židovské komunitě, jsou o něco častěji sefardského původu a mají blízko k reprezentaci CRIF spojené s Rogerem Cukiermanem. Politicky náležejí na pravou část spektra (UMP¹⁷³, výjimečně FN či MPF¹⁷⁴), mají obavy ze sblížení levice a islamistů, které podle nich představuje hrozbu pro celý Západ, kam patří i Izrael.

Typickými představiteli jsou autoři, kteří do Francie vnesli debatu o novém antisemitismu (judeofóbií), jako Gilles-William Goldhagen, Pierre-André Taguieff, Jacques Tarnero, Shmuel Trigano, Alexandre Adler, Alexandre del Valle a Bernard-Henri Lévy. Dále sem patří většina historiků, kteří se ve svých pracích zaměřují na francouzskou židovskou komunitu v souvislosti s vlnou násilností, která ji na počátku tohoto století zasáhla: George Bensoussan (alias Emmanuel Brenner), Paul Giniewski, Alexis Rosenbaum či Maurice-Ruben Hayoun. Další podskupinou této ideové platformy jsou autoři, které na tuto stranu debaty vtáhlo přesvědčení o nutnosti zaujmout postoj vzhledem k růstu antisemitských útoků po roce 2000 a opírají se o teze výše zmíněných filosofů (sami nové argumenty nevytvářejí): Luc Rosenzweig, Daniel Sibony, Guy Konopnicki (v roce 2002), Albert Nacchache, Jean-Pierre Allali, Adrien Barrot, Philippe Velilla, frankofonní Izraelci Freddy Eytan a Elie Barnavi, představitelé CRIF Roger Cukierman a Jean Kahn, UEJF Patrick Klugman a Paul Bernard a bývalý předseda AFI Michel Darmon. Zvláštní skupinu, která spojuje svůj osobní životní prožitek s citlivostí vůči židovskému osudu ohroženému nejen v Izraeli, ale také ve Francii, tvoří autoři jako Sylvain Attal, Raphaël Draï, Ivan Levaï a intelektuálové angažující se v udržování paměti holocaustu jako Serge a Arno Klarsfeldovi, Simone Veil, Claude Lanzmann či Joël Kotek.

Antiimperialisté jsou ti, jejichž politické cíle přesahují francouzskou nebo izraelskou domácí politiku a usilují o lepší globální řád a spravedlivější uspořádání mezinárodních vztahů, v němž je současné postavení Izraele podle nich neudržitelné. Holocaust pokládají za memento pro celé lidstvo, ale ohrazují se proti argumentaci legitimizující politické činy

¹⁷³ Např. představitelka *American Jewish Committee* ve Francii (žijící převážně v Izraeli) Valérie Hoffenberg je členkou výboru (bureau national) UMP (<http://www.valeriehoffenberg.com/mon-portrait/>).

¹⁷⁴ Hnutí za Francii (*Mouvement pour la France*), konzervativní, suverenistické politické uskupení kolem Philippe de Villier.

Izraele právě holocaustem. Nový antisemitismus pokládají za pokus, jak zdiskreditovat odpůrce izraelské politiky, především z řad západní levice. Domnívají se, že francouzská zahraniční politika je již příliš proizraelská a že by se Francie měla v rámci EU a OSN zasazovat o dodržování a tvrdé vymáhání mezinárodního práva vůči Izraeli (především pokud jde o rozšiřování osad na Západním břehu). Velká část veřejně aktivních zastánců této pozice sama vzešla ze židovského prostředí, ale není praktikující a odmítá její politickou organizaci reprezentovanou CRIF. Drtivá většina zastánců této teze, hlásí-li se k nějaké politické straně, pak k některé z těch na alternativní levici (tj. mimo PS a PCF), kterou tvoří např. LO, NPA, LCR či Zelení (EELV).

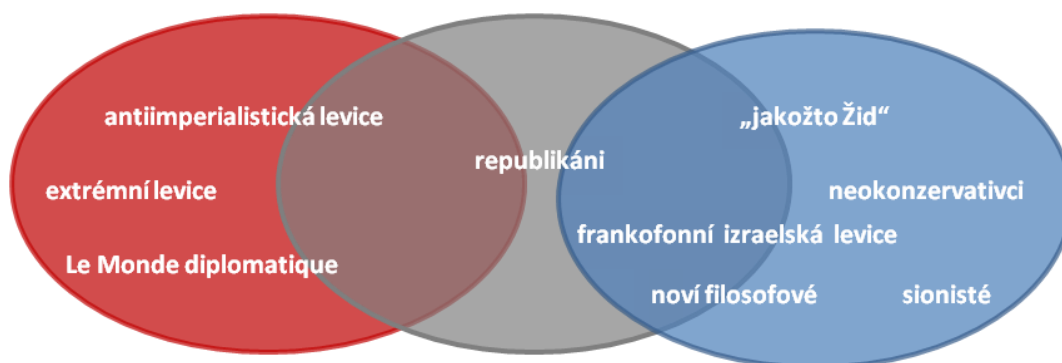
Tuto skupinu lze rozdělit do dvou podskupin – intelektuálové, kteří cílí na změnu postoje zavedených stran (především PS) a francouzské zahraniční politiky vůči Izraeli, a aktivisté, kteří se snaží mobilizovat veřejnost ve prospěch palestinské věci. Hlavním představitelem první skupiny je politolog Pascal Boniface, a dále skupina autorů kolem nakladatelství *La Découverte* (Vincent Geisser, Denis Sieffert, Marc Saint-Upéry, Étienne Balibar) a časopisu *Le Monde diplomatique* (Dominique Vidal, Alain Gresh, Serge Halimi, Leila Shahid) a radikálové jako Michel Warschawski, Éric Hazan, Bernard Langlois, Jacob Cohen či Rony Brauman. Na rozdíl od těchto intelektuálů, kteří se vyjadřují především perem, zakládají političtí aktivisté na podporu a pro šíření svých myšlenek občanská hnutí a politické strany oslovující častěji muslimský elektorát. Mezi aktivisty s velmi odlišnými cíli i metodami patří například excentrický farmářský lídr José Bové, evidentní antisemité jako Dieudonné či Alain Soral, i aktivní představitelé marginálních extrémně levicových skupin jako Jean-Guy Greilsamer, Ginette Hess-Skandrani, Nicolas Shahshani či Olivia Zémor, kteří zásadně odmítají spojovat své židovství s podporou Státu Izrael.

Za **republikány** označujeme ty, kteří vidí v oslabení republikánských hodnot rovnosti, svobody a bratrství hlavní příčinu současných francouzských problémů (posilování nároků a politizaci komunit). Do této kategorie řadíme také některé politické vědce a převážnou většinu politické reprezentace ze všech hlavních politických stran. Holocaust je pro ně historická událost, která by se neměla účelově promítat do současných politických bojů, ale jejíž připomínka je součástí identity francouzského politického národa. Úkolem státu je potírat a trestat násilné antisemitské činy, jejichž pachatelé jsou dnes převážně frustrovaní mladí muslimové nedostatečně integrovaní do francouzské společnosti. Francouzská zahraniční politika by měla udržovat dobré vztahy s Izraelem hlavně proto, že to je jediný demokratický

stát v oblasti Blízkého východu, měla by podpořit vytvoření palestinského státu při současné garanci bezpečnosti hranic Izraele. Představitelé tohoto proudu, kteří se angažují ve veřejné diskusi, jsou nejčastěji spojeni se socialistickou stranou.

Kromě důrazu na hodnoty francouzské republiky nespojuje intelektuály zařaditelné do tohoto umírněného proudu nic. Patří sem ekonom kdysi blízký prezidentu Mitterrandovi Jacques Attali, sociologové Dominique Schnapper, Michel Wieviorka, Esther Benbassa, esejisté Guillaume Weill-Reynal, Guy Konopnicki (s výjimkou roku 2002), politický aktivista Malek Boutih, předsedkyně Nadace 2. března¹⁷⁵ Élisabeth Lévy, herec Philippe Lellouche, někdejší odbojáři Théo Klein a Stéphane Hessel, ale i představitel Konzistoře rabín Gilles Bernheim. Vzhledem k tomu, že reakce imperialistů na teze neokonzervativců byla zasazena do první poloviny desetiletí, posunuli se později někteří autoři blíže konstruktivním republikánským pozicím až později, např. Edgar Morin (2006) či Pascal Boniface (2007).

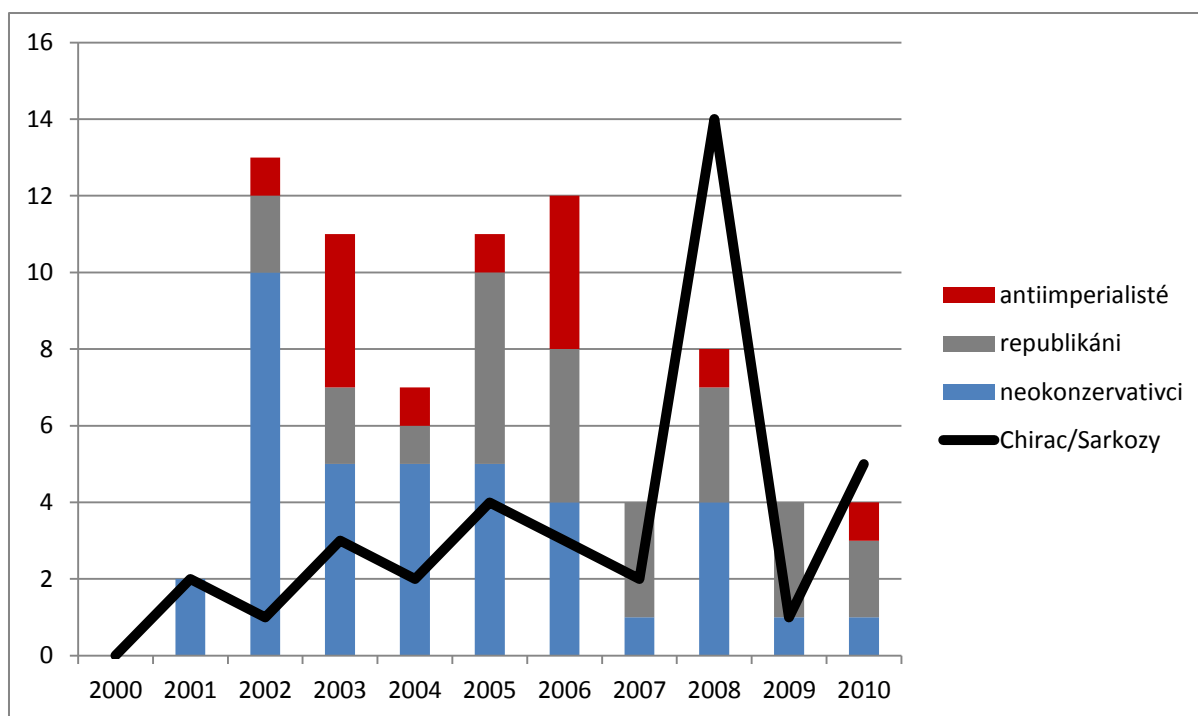
Uvedené kategorie nejsou zcela exkluzivní a v závislosti na kontextu se překrývají. Čistě republikánské stanovisko je v diskusi nejméně častým postojem, zatímco v politickém diskursu, jak potvrzuje analýza projevů prezidenta Chiraca a Sarkozyho, je naopak zcela dominantní.

Tabulka č. 9: Neokonzervativci, antiimperialisté a republikáni (Zdroj: autor).

Pokud porovnáme korpus 1 a korpus 2 na časové ose ohraničené lety 2000 a 2010, ukazuje se, že zatímco neokonzervativci byli hlavními iniciátory námi analyzované diskuse, reakce antiimperialistů přišla záhy a po roce 2005 zesílil republikánský diskurs. Politická debata (korpus 2) gradovala až ve druhé polovině období.

¹⁷⁵ Původně Nadace Marca Blocha, název odkazuje k zákonu ze dne 2. března 1982, který započal hlubokou decentralizaci francouzské veřejné správy.

Tabulka č. 10: Analýza ideových pozic účastníků společenské debaty (korpus 1¹⁷⁶) vs. frekvence výskytu tématu v korpusu 2. Počet knižních publikací/projevů (Zdroj: autor).

6.2. Intertextová analýza

Intertextové vazby mezi analyzovanými korpusy 1 a 2 jsou oproti původnímu očekávání výzkumníka výrazně nižší. Vycházejí z rozdělení Lene Hansenové (Tabulka č. 3), nenacházíme mezi zkoumanými korpusy textů explicitní intertextové vazby (citace, odkazy), ale pouze některé vazby implicitní, které se opírají o stejné koncepty a fráze. Politické projevy používají obraty, které sice ve společenském diskursu nacházíme také, ale ne vždy je jejich zasazení do významového kontextu jednoznačné. V následujících odstavcích porovnáme klíčová slova z kapitol 5.3.1. – 5.3.4. s výstupy korpusu 1 (kapitoly 4.3.1. – 4.3.4.), u nějž vzhledem ke značným ideologickým rozdílům mezi pozicemi mluvčích nebylo možné sestavit

¹⁷⁶ Korpus 1 obsahuje také pět knižních rozhovorů: Adler-Goldnadel 2008 zastávají oba názory zařaditelné do kategorie „neokonzervativní“, podobně jako jsou si názorově blízcí Barnavi-Rosenzweig 2002. V případě Lévy-Ménard 2009 lze identifikovat průsečík kolem republikánských hodnot, stejně jako u Boniface-Schemla 2006. Tomuto schématu se nejvíce vymyká rozhovor mezi Rony Braumanem a Alainem Finkelkrautem (Brauman-Finkelkraut 2008) nazvaný přílehlavě Nesouhlas (*La discorde*), kde oba intelektuálové nedocházejí k formulaci společného hodnotového základu. Z tohoto důvodu byla kniha v tabulce započtena dvakrát – jak v kategorii „neokonzervativci“, tak „antiimperialisté“. V případě sborníků (Antisémitisme 2003, Attali 2005, Boniface-Maso 2006, Bové 2002, Brenner 2002, Encel-Keslasy 2005, Gerstenfeld-Trigano 2004, Mardam-Bey 2010, Nouveaux visages 2001, Trigano 2003, Union des étudiants 2003) není pochyb o celkovém zařazení sborníku do jedné kategorie.

representativní soubor klíčových slov. Zaměříme se proto pouze na ty pasáže, v nichž jsme intertextová propojení identifikovali.

Povinnost paměti

Nejbližší intertextové vztahy lze pozorovat mezi oficiálním diskursem a diskursem nových filosofů (neokonzervativní kategorie), konkrétně Alaina Finkielkrauta: „zločinné krédo nacistů... si vzalo za cíl univerzální lidství“ (Finkielkraut 2003b, s. 14). Další intertextová spojení jsou s autory z republikánské levice, jakými jsou Théo Klein či Michel Wieviorka: „organizované peklo šoa“ (Klein 2008, s. 46), „nacistické barbarství“ (Wieviorka 2008, s. 5). V menší míře nalézáme textové souvislosti s diskursem čistě neokonzervativním: „stále jsme ji [genocidu] nepochopili... Je zde něco, co nás přesahuje“ (Adler–Goldnadel 2008, s. 238), „[holocaust] je lidská tragédie, kterou ‘prožili’... protože byli Židy dříve než byli lidmi“ (Trigano 2005, s. 20-21). Výrazy blízké oficiálnímu diskursu nalezneme, nepřekvapivě, v produkci státem sponzorovaného Památníku obětem šoa, např. v *Revue d'histoire de la Shoah*: „člověk je schopen radikálně popřít lidství v sobě a jemu podobných“ (Saya 2010, s. 283).

Antisemitismus

V souvislosti s vlnou antisemitských útoků se ve společenském diskursu objevila řada historických metafor, které se (na rozdíl od metafor medicínských – „mutující virus“) odrazily v oficiálním diskursu. Výraz „křišťálový rok“ a paralely s křišťálovou nocí spojují oficiální diskurs s postoji neokonzervativců, především pak tzv. nových filosofů: „křišťálový rok“ (Finkielkraut 2002), „násilnosti znovuotevírají rány z nacistických dob z křišťálové noci“ (Draï 2002, s. 87) a „násilnosti dělají stejný hluk jako rozbité výlohy během křišťálové noci“ (Sarkozy 2011b). Do kontextu rasismu a xenofobie zařazují antisemitismus autoři z republikánské levice, jakými jsou Alexis Rosenbaum či Dominique Schnapper, kteří také stejně jako Sarkozy a Chirac odmítají „banalizaci“ antisemitismu: „boj proti antisemitismu [náleží] především do rámce boje proti všem formám netolerance vůči společenským skupinám (Rosenbaum 2006, s. 108) a „banalizace antisemitské řeči není rozhodně neúčinným fenoménem“ (Rosenbaum 2006, s. 109).

Proarabská a proizraelská zahraniční politika

Teorie nového antisemitismu se s odpůrci střetla i v oblasti zahraniční politiky – někteří autoři právě tuto oblast pokládají pro její ideologické působení ve Francii za zásadní (Guigue 2002, s. 42). I přes to, pod jak silnou kritikou se zahraniční politika Francie ze strany neokonzervativců nachází, nelze nalézt ani u prezidenta Chiraca žádná byt' vzdálená intertextová spojení s texty některé společenské skupiny. Určitou sémantickou blízkost je možné identifikovat pouze u diskursu prezidenta Sarkozyho vůči francouzské židovské komunitě a jejímu poutu se státem Izrael, který „představuje součást jejich života, je jejich tělem a který představuje jejich naději“ (Draï 2002, s. 12). Podobně jako rabín Bernheim hovoří o „lidské identifikaci s Izraelem“ (Allali 2002, s. 75), která je velmi blízko Sarkozyho chápání vazby komunity se židovským státem.

Národní identita

V tématu národní identity a v tom, že je pro francouzskou společnost největší hrozbou komunitarismus, panuje nejsilnější shoda jak napříč občanskou společností, tak mezi ní a oficiálním politickým diskursem. Opatrní zastánci komunitarismu jsou vzácné výjimky (Weill 2004), ačkoli podporovatelé silné politické role organizací typu CRIF se zaměřují hlavně na rostoucí politicko-identitní nároky muslimské komunity. Konkrétní intertextové vazby v oblasti vztahu Francie k náboženství nalézáme u neokonzervativců, např. Trigana: „židovská, katolická, protestantská identita nebo později regionální... se týkají obyvatel, kteří prožili společně zkušenost dvou posledních staletí... Nově příchozí [muslimové] neprožili tento vývoj“ (Trigano 2006, s. 96-97). V souvislosti se sionismem se za jeho akceptaci francouzskou společností zasazují představitelé UEJF: „být sionistou a francouzským občanem znamená nacházet se na soutoku dvou univerzalismů. Znamená to mít to štěstí náležet současně k národu lidských práv a národu deseti přikázání... Židé Francie, děti Abraháma a Marianne“ (Bernard 2003, s. 187). Republikánští intelektuálové zdůrazňují odpovědnost všech občanů bez rozdílu náboženství za osud národního společenství: „my jsme především občané jako ostatní, protože jsme součástí národního společenství“ (Klein 2002, s. 20). „Největší dobro znamená zmizení rozdílů v občanském životě, rovnost občanů“ (Konopnicki 2009, s. 20). Podle Dominique Schnapperové je výzvou „přesvědčit Židy, ale především všechny občany, že universální hodnoty nesené republikou... jsou nejen nejlepší, ale jedinou ochranou všech menšin“ (Schnapper 2005, s. 183). Zpochybňování

republikánského modelu „otevřít prostor pro extremismy“ (Camus 2006, s. 7). Podobně jako prezident Sarkozy mluví i rabín Bernheim: „Ve francouzském národě musejí existovat místa laické: ulice, škola, volební místnost... Laické není odmítnutí náboženství. Je to respekt k náboženství v místech kam patří, a absence projevů náboženství v ostatních místech“ (Allali 2002, s. 156).

6.3. Výsledky a další výzkum

Předkládaná práce se pokusila shrnout a analyzovat debatu, kterou lze s odstupem dvou let považovat za uzavřenou. Neznamena to, že témata, kterými se zabývala, nejsou i nadále aktuální, ale společenské a politické paradigma, které je propojovalo, se již proměnilo. Na stránkách této práce jsme se zaměřili na myšlenky necelé stovky veřejných intelektuálů, kteří v letech 2000-2010 vydali několik set knih a článků. Některé z nich jsou srozumitelné pouze v kontextu této diskuse, jiné přinášejí nové pohledy na politickou kulturu Francie vstupující do třetího milénia. Pokud bychom měli vybrat tři díla, která tento kontext přesahují a o nichž lze říci, že představují nová společenská paradigma, která změnila a poznamenala společenskou diskusi ve Francii, byla by to pravděpodobně tato: Pierre-André Taguieff (2002), Pierre Birnbaum (2010) a Esther Benbassa (2007). Taguieffova *Nová judeofobie (La nouvelle judéophobie)* celou diskusi otevřela a vyhraněním se proti jejím pozicím umožnilo z nového pohledu nahlédnout současná dilemata nejen francouzské židovské komunity, ale také francouzské levice a zahraniční politiky. Kniha Pierra Birnbauma *Čelem k moci (Face au pouvoir)* je hodnotná zejména díky své historické perspektivě, z níž se dívá na proměňující se vztah židů vůči státu. Introspektivní analýza Esther Benbassa *Utrpení jako identita (La souffrance comme identité)* obrací pozornost k formám prožívání tragických dějin židovského národa a odrazu tohoto prožitku ve vztahu ke společnosti, v níž Židé žijí.

V kapitole 2.2. této práce jsme čtenáři předložili tři teze, které jsme chtěli tímto výzkumem verifikovat.

Teze č. 1: Tvorba veřejné politiky, včetně politiky zahraniční, je neoddělitelná od vnitřních procesů, které ve společnosti rezonují. Společenská diskuse má vliv na chování a jednání aktérů, ovšem méně na konkrétní policies. Zahraniční politika není již imunní vůči vlivu společenských aktérů, především z řad minorit za podmínky, že jejich „příběh“ zapadá do oficiálního příběhu (historické paměti) majoritní společnosti.

Výzkum pravdivost této teze potvrdil, přičemž jakožto klíčová se ukázala podmínka toho, že vliv společenských aktérů musí být v souladu s „příběhem“ oficiální historické paměti. Změny tohoto „příběhu“ nelze jednoznačně připsat aktérům z řad občanské společnosti, ale spíše ideovým a generačním proměnám politických aktérů. I to je důvodem jejich pomalosti. Na příkladu paměti holocaustu, která se do politického diskursu dostala již před řadou desetiletí, vidíme značnou propojenost mezi vyhraněnou společenskou diskusí z období po roce 2000 a rétorikou politických představitelů. Pokud jde však například o připomínku kolonialismu či otrokářství, nereagují politické elity na společenskou poptávku pružně, neboť to vyžaduje zásadní proměnu historické paměti majoritní společnosti.

Teze č. 2: Téma izraelsko-palestinského konfliktu je prostorem, do něhož aktivně vstupují nejrůznější sociální aktéři s cílem vymezit a veřejně deklarovat své hodnoty. Požadují jejich uznání a zohlednění při tvorbě zahraniční politiky. Štěpící linie zde nekopírují hranice etnických či náboženských komunit, ale politicko-ideologických proudů. Neaktivněji tato diskuse zasahuje tzv. nová sociální hnutí, včetně transnacionálních NGOs.

Teze, že blízkovýchodní konflikt představuje pro řadu společenských aktérů prostor pro přihlášení se k určitým hodnotám, se během našeho výzkumu plně potvrdila. Jak ukazují kapitoly 4.2.1. – 4.2.4. štěpící linie se v žádném ohledu neprotínají s hranicemi etnické či náboženské komunity, ale vytvářejí se na základě politických hodnot vlastních francouzské tradici. Nicméně role nových sociálních hnutí a transnacionálních NGOs se ukazuje jako druhotná a spíše podpůrná pro hlavní politické střety.

Teze č. 3: Zatímco židovská komunita funguje jako významný – byť zdaleka ne homogenní – aktér, neexistuje v politickém smyslu muslimská komunita jako aktér spoluutvářející veřejnou diskusi.

Uvedená teze se během výzkumu plně potvrdila. Komunita, jak jí ze svého badatelského úhlu pohledu definuje Karl W. Deutsch, je „skupina osob, které jsou schopny si navzájem efektivně předávat informace o širokém okruhu témat“ (Deutsch 2003, s. 55), ale není v moderní společnosti jen platformou obrácenou sama do sebe, nýbrž hraje aktivní roli ve veřejném prostoru. Naše hypotézy, proč muslimská komunita plní vnitřní funkci efektivně, zatímco v té vnější selhává, souvisejí s napětím mezi etnicitou a religiozitou uvnitř této komunity a její značnou heterogeností charakterizovanou i sektářstvím. Platí rovněž postřeh Edwarda Saida, že je to Západ, který popisuje Orient, nikoli naopak, což je zjevné zejména v případě významných celospolečenských témat, kde jsou muslimské hlasy brány

přinejlepším jako dílčí příspěvky neoddělitelné od jejich nositele, nikoli jako výroky mající obecnou platnost bez ohledu na etnický či náboženský původ mluvčího. Muslimská, stejně jako původně židovská komunita byla ve Francii zformována především nábožensky, proto není akceptována ve francouzské tradici laické jako partner ve veřejném prostoru. Na rozdíl od židovské komunity, jenž je tradičně velmi aktivní v mnoha veřejných diskusích již přes sto let, trpí muslimové nedostatkem silných osobností, které by byly ve veřejném prostoru respektovány a vystupovaly vůči většinové společnosti jménem této minority (jednou z mála výjimek je např. Tariq Ramadan). Představitelé komunity také nejsou schopni srozumitelně uchopit silné sjednocující – a pro veřejnost přijatelné – téma, mnohem častěji se nacházejí v defenzivě bráníce muslimy proti nejružnějším obviněním (nejčastěji z terorismu či antisemitismu).

7. Rejstřík osob

Do následujícího seznamu byli vybráni nejdůležitější frankofonní (nikoli nutně francouzští) intelektuálové, kteří se v letech 2000-2010 zapojili do námi analyzované debaty.

Alexandre Adler	historik a novinář
Jean-Pierre Allali	bývalý viceprezident evropské B'nai B'rith, šéfredaktor Tribune juive
Sylvain Attal	novinář (Europe 1, France 2, France 24)
Jacques Attali	spisovatel a ekonom, poradce prezidenta Mitterranda
Étienne Balibar	neomarxistický filosof
Elie Barnavi	velvyslanec Izraele ve Francii v letech 2000-2002, historik, člen hnutí Shalom Achshav, frankofonní (s rodiči emigroval z Rumunska)
Adrien Barrot	profesor filosofie
Esther Benbassa	historička, senátorka za Zelené (EELV) od roku 2011
George Bensoussan	historik, šéfredaktor Revue pro dějiny šoa, pod pseudonymem Emmanuel Brenner vydal knihu Ztracená území republiky
Paul Bernard	tajemník Unie francouzských židovských studentů
Gilles Bernheim	rabín Velké synagogy v ulici Victoire v Paříži (od roku 1997), vrchní rabín Francie (od roku 2009)
Pierre Birnbaum	historik a filosof
Pacal Boniface	politolog, ředitel Institutu mezinárodních a strategických vztahů (IRIS)
Malek Boutih	předseda SOS Racisme (1999-2003), právník, člen Socialistické strany (od roku 2012 poslanec)
José Bové	politický aktivista, zakladatel Rolnické konfederace (<i>Confédération paysanne</i>), poslanec Evropského parlamentu za Zelené
Rony Brauman	lékař a aktivista, prezident Lékařů bez hranic v letech 1982-1994
Patrick Cabanel	historik, Univerzita Toulouse
Jean-Yves Camus	politolog, specialista na extrémní pravici

Jacob Cohen	spisovatel, antisionista, původem z Maroka
Moïse Cohen	prezident Izraelitské Konzistoře v Paříži
Roger Cukierman	prezident CRIF v letech 2001-2007
Jean Daniel	novinář a spisovatel
Michel Darmon ¹⁷⁷	předseda Asociace France-Israël v letech 1988-2004
Muriel Darmon	psychiatřička
Alexandre del Valle	publicista, politik a politolog, vlastním jménem Marc d'Anna
Dieudonné	komik a politický aktivista, vlastním jménem Dieudonné M'bala M'bala, původně římský katolík, který konvertoval k islámu
Raphaël Draï	spisovatel a profesor politických věd na univerzitě Aix-Marseille III
Frédéric Encel	odborník na geopolitiku
Charles Enderlin	francouzsko-izraelský novinář
Freddy Eytan	izraelský novinář a diplomat
Alain Finkielkraut	filosof, esejista
Roger Garaudy	francouzský politik a spisovatel, do konce 60. let člen PCF, následně blízký islámu a revizionistickým proudům
Patrick Gaubert	prezident LICRA (1999-2010)
Vincent Geisser	politolog, ředitel Centra informací a výzkumů o mezinárodních migracích (<i>Centre d'information et d'études sur les migrations internationales</i>)
Samuel Ghiles-Meilhac	historik a sociolog
Sammy Ghozlan	bývalý policejní komisař, viceprezident Izraelitské Konzistoře v Paříži a prezident CRIF v departementu Seine-Saint-Denis, předseda Národního úřadu pro ostražitost před antisemitismem (<i>Bureau nationale de vigilance contre l'antisémitisme</i>)
Paul Giniewski	historik a esejista
André Glucksmann	filosof

¹⁷⁷ Zemřel v roce 2012.

Gilles William Goldnadel	advokát, předseda Asociace France-Israël (od roku 2004)
Jean-Guy Greilsamer	předseda Francouzské židovské unie pro mír
Alain Gresh	novinář, bývalý šéfredaktor Le monde diplomatique
Bruno Guigue	bývalý státní úředník, esejista
Serge Halimi	novinář, ředitel Le monde diplomatique
Marek Halter	spisovatel
Maurice-Ruben Hayoun	filosof a historik judaismu
Éric Hazan	původně lékař, spisovatel a politický aktivista
Marc Hecker	politolog, výzkumný pracovník IFRI
Ginette Hess-Skandrani	propalestinská aktivistka
Stéphane Hessel	bývalý účastník odboje, diplomat
Michel Houellebecq	spisovatel
Robert Hue	politik, generální tajemník (1994-2001) a předseda (2001-2003) Komunistické strany Francie
David Chemla	předseda Přátelé Mír hned ve Francii
Gérard Israël	historik, religionista, bývalý poslanec Evropského parlamentu
Jean Kahn	právník, předseda CRIF v letech 1989-1995 a Ústřední Konzistoře v letech 1995-2008
Arno Klarsfeld	advokát, blízký Nicolasi Sarkozymu, syn Serge Klarsfelda
Serge Klarsfeld	advokát a spisovatel, předseda asociace FFDJF angažující se ve věci deportovaných Židů
Théo Klein	advokát, bývalý odbojář, bývalý prezident CRIF (dnes čestný prezident)
Patrick Klugman	předseda Unie francouzských židovských studentů, právník
Guy Konopnicki	spisovatel, aktivní člen Komunistické strany v letech 1963-1978, dnes novinář (Marianne)
Joël Kotek	historik, ředitel oddělení vzdělávání Památníku šoa v Paříži
Jacques Kupfer	předseda Likud Francie

Armand Laferrère	bývalý poradce ministra vnitra Sarkozyho, ředitel firmy Areva v Japonsku
Bernard Langlois	novinář (Politis), spoluzakladatel hnutí ATTAC
Claude Lanzmann	novinář a spisovatel, režisér filmu La Shoah
Henry Laurens	historik, odborník na arabský svět a islám
Philippe Lellouche	herec a humorista, francouzsko-izraelského původu
Ivan Levaï	novinář (France Inter), ředitel časopisu Tribune juive
Bernard-Henri Lévy	filosof, esejista
Élisabeth Lévy	novinářka, předsedkyně Nadace 2. března (na podporu republikánských hodnot)
Robert Ménard	novinář, bývalý generální tajemník Reportérů bez hranic (1985-2008)
Joël Mergui	předseda Ústřední konzistoře (od roku 2008)
Daniel Mermet	novinář (France Inter)
Edgar Morin	filosof, sociolog
Albert Naccache	ekonom, ředitel marketingu IBM
Gérard Noiriel	historik
Gérard Rabinovich	filosof, sociolog
Tariq Ramadan	švýcarský filosof egyptského původu
Bernard Ravenel	propalestinský aktivista, bývalý předseda Asociace Francie Palestina Solidarita (2001-2009)
Adam Rayski	odbojář, komunista, historik, spoluzakladatel CRIF, původním jménem Abraham Rajgrodski
Alexis Rosenbaum	esejista, vysokoškolský učitel
Luc Rosenzweig	novinář (Libération, Le Monde) a spisovatel
Henri Rousso	historik
Jean-Christophe Rufin	lékař, humanitární aktivista, bývalý viceprezident Lékařů bez hranic, spisovatel
Marc Saint-Upéry	novinář, překladatel (nakladatelství La Découverte)

Georges-Elia Sarfati	lingvista a esejista
Ivan Segré	filosof
Leila Shahid	diplomatka, zástupkyně Palestinské samosprávy ve Francii v letech 1994-2005
Nicolas Shahshani	aktivista, viceprezident CAPJO – EuroPalestine
Élisabeth Schemla	novinářka, web Proche-Orient.info
Dominique Schnapper	socioložka a politoložka, členka Ústavní rady (2001-2010), ředitelka Muzea umění a historie judaismu
Daniel Sibony	psychoanalytik
Michèle Sibony	profesorka literatury, pacifistka, místopředsedkyně UJFP
Denis Sieffert	novinář (Politis)
Joseph Sitruk	vrchní rabín Francie (1987-2008)
Piotr Smolar	novinář (Le Monde)
Alain Soral	esejista, původem ze Švýcarska, bývalý člen PCF, NF a kandidát Antisionistické strany
Pierre-André Taguieff	filosof a politolog
Jacques Tarnero	esejista, dokumentarista
Shmuel Trigano	sociolog, předseda Observatoře židovského světa
Fernand Tuil	zakladatel a spolupředseda Asociace pro družbu mezi palestinskými uprchlickými tábory a francouzskými městy (AJFP)
Simone Veil	politická, předsedkyně Nadace pro paměť šoa, předsedkyně Evropského parlamentu (1979-1982), ministryně zdravotnictví (1974-1979 a 1993-1995)
Philippe Velilla	právník, státní úředník a vysokoškolský učitel (Paříž I a dříve Hebrejská universita v Jeruzalémě)
Dominique Vidal	novinář (Le Monde diplomatique)
Pierre Vidal-Naquet	historik
Michel Warschawski	izraelský mírový aktivista původem z Francie, zakladatel Centra alternativních informací v Jeruzalémě

Nicolas Weill	novinář (Le Monde), překladatel
Guillaume Weill-Raynal	advokát, esejista
Michel Wieviorka	sociolog, předseda Mezinárodní sociologické asociace (ISA)
Clément Yana	předseda CRIF v Marseille
Olivia Zémor	advokátka, zakladatelka CAPJO – EuroPalestine

8. Rejstřík institucí

Seznam aktérů francouzské občanské společnosti a politiky, kteří byli zapojeni do analyzované debaty.

8.1. Instituce občanské společnosti

zkratka, název	překlad názvu do českého jazyka	charakteristika, vznik ¹⁷⁸
ABSI (<i>Association pour le bien-être du soldat israélien</i>)	Asociace pro blahobyt izraelského vojáka	Charitativní organizace, ve Francii působí od počátku devadesátých let ¹⁷⁹
AMI (<i>Alyah et meilleure intégration</i>)	Alija a lepší integrace	Organizace pomáhající vystěhování francouzských Židů do Izraele a zaměřená na jejich intergaci do izraelské společnosti, vznikla 2005.
ADELMAD ¹⁸⁰ (<i>Association des élus locaux et maires amis d'Israël</i>)	Asociace místních zastupitelů a starostů přátel Izraele	Blízká pravicové straně UMP
AEIF (<i>Association des étudiants islamiques de France</i>)	Asociace islámských studentů ve Francii	vznikla roku 1989
AIU (<i>Alliance israélite universelle</i>)	Izraelitská všeobecná aliance	Židovská kulturní a vzdělávací instituce propojující židovskou tradici a francouzskou kulturu, vznikla v roce 1860 (dnes součást CRIF), dříve antisionistická
AJC (<i>American Jewish Committee, branche française</i>)	Americký židovský výbor, francouzská odnož	Židovská mezinárodní organizace bojující proti antisemitismu a podporující Izrael. V USA vznikla v roce 1906,

¹⁷⁸ Informace jsou čerpány z oficiálních webových stránek organizací, není-li výslovně uvedeno jinak.

¹⁷⁹ Přesné datum se nám nepodařilo zjistit, údaj vychází z Hecker 2012, s. 134.

¹⁸⁰ Zkratku uvádíme v případech, že je v pramenech používána.

		francouzská pobočka byla otevřena v roce 2004.
AJFP (<i>Association pour le jumelage des camps palestiniens avec des villes françaises</i>)	Asociace pro družbu mezi palestinskými [uprchlickými] tábory a francouzskými městy	organizace napojená na Komunistickou stranu Francie a její místní představitele, má dva předsedy – jednoho Francouze a jednoho Palestince, vznikla 1989
AFI (<i>Association France-Israël</i>)	Asociace Francie-Izrael	Původně vznikla pod jménem Asociace Francie-Palestina v roce 1926 za účelem šíření povědomí o sionismu, dnes politicky na pravici
AFPS (<i>Association France Palestine Solidarité</i>)	Asociace Francie Palestina solidarita	Levicová propalestinská organizace, vznikla v roce 2001
<i>Betar France</i>	Betar Francie	Francouzská odnož organizace židovské radikální pravicové mládeže založené Vladimírem Žabotinským ¹⁸¹
<i>B'nai B'rith France</i>	B'nai B'rith ¹⁸² Francie	Odnož mezinárodní charitativní a komunitní židovské organizace, posilující pouto komunit s Izraelem, pařížská lóže vznikla roku 1932
CAPJPO – EuroPalestine (<i>Coordination des appels pour une paix juste au Proche-Orient</i>)	Koordinační centrum pro výzvy ke spravedlivému míru na Blízkém východě	ultralevicová organizace vzniklá v roce 2002
CCIPPP (<i>Campagne civile internationale</i>)	Mezinárodní občanská kampaň na ochranu	Blízká farmářskému lídrovi José Bovému, organizuje silně medializované

¹⁸¹ Betaru blízká organizace – Liga na obranu Židů (*Ligue de la défense juive*) – byla v roce 2003 rozpuštěná prefekturou. Liga byla založena v USA radikálním rabinem Meirem Kahanem.

¹⁸² Název z hebrejského „Synové smlouvy“.

<i>pour la protection du peuple palestinien)</i>	palestinského lidu	akce, vznikla v roce 2001 ¹⁸³
<i>Cercle Léon Blum</i>	Kruh Léona Bluma	Platforma části Socialistické strany, původně blízka křídlu Dominique Strauss-Kahna, zaměřená na témata související s židovskou komunitou a Izraelem, ale usilující o upevnění republikánských hodnot, vznikla v roce 2003
<i>CBSP (Comité de bienfaisance et de secours aux Palestiniens)</i>	Dobročinný a humanitární výbor pro Palestince	Islamistické sdružení organizující sbírky na podporu Palestinců, vzniklo v roce 1990
<i>Consistoire central de France</i>	Ústřední Konzistoř Francie	Nejstarší organizace židovské komunity, vytvořená Napoleonem Bonaparte v roce 1808
<i>CRIF (Conseil représentatif des institutions juives¹⁸⁴ de France)</i>	Reprezentativní rada židovských institucí ve Francii	Sdružení více než šedesáti organizací židovské komunity, vzniklo v roce 1944 (v ilegality již v roce 1943 ¹⁸⁵)
<i>FFDJF (Fils et filles de déportés juifs de France)</i>	Synové a dcery deportovaných Židů z Francie	Asociace založená v roce 1979 Serge a Beatou Klarsfeldovými
<i>FSJU (Fonds social juif unifié)</i>	Židovský sjednocený sociální fond	Organizace vzniklá v roce 1950 za účelem pomoci chudým příslušníkům židovské komunity
<i>Genération Palestine</i>	Generace Palestina	Převážně muslimská organizace orientovaná na mladé, organizuje cesty

¹⁸³ Hecker 2012, s. 206.

¹⁸⁴ Původní název měl místo slova „juifs“ (židovský), „israélites“ (izraelitský). Viz strana 46.

¹⁸⁵ Ghiles-Meilhac 2011.

		na palestinská území, přednášky a koncerty, vznikla v roce 2006 ¹⁸⁶
GUPS (<i>Union générale des étudiants de Palestine</i>)	Všeobecné sdružení palestinských studentů	Sdružení vzniklé v roce 1959 organizující kulturní akce a manifestace ¹⁸⁷
<i>HaShomer HaTzair</i>	Mladá garda	Levicové sionistické hnutí, francouzská odnož působí v Paříži od roku 1933
KKL (<i>Keren Kayemeth LeIsrael</i>)	Fond pro stvoření Izraele	Sionistická charitativní organizace, sbírá prostředky pro zemědělské projekty v Izraeli, vznikla v roce 1923
LDH (<i>Ligue des droits de l'Homme</i>)	Liga lidských práv	Asociace založená původně na obranu Alfreda Dreyfuse v roce 1898.
<i>Les amis de La paix maintenant</i>	Přátelé Míru hned	Francouzská odnož izraelské pacifistické organizace Shalom Achshav, vzniklo roku 1982 v souvislosti s demonstracemi proti masakrům v táborech Sabra a Chatila.
LICRA (<i>Ligue internationale contre le racisme et l'antisémitisme</i>)	Mezinárodní liga proti rasismu a antisemitismu	Vznikla v roce 1928
MPCT (<i>Le Mouvement pour la Paix et Contre le Terrorisme</i>)	Hnutí pro mír a proti terorismu	Asociace blízká CRIF, založená v roce 2003
MRAP (<i>Mouvement contre le racisme et pour l'amitié entre les peuples</i>)	Hnutí proti rasismu a pro přátelství mezi národy	Uskupení blízké Komunistické straně Francie, vzniklo v roce 1949
MSRPP (<i>Mouvement</i>	Hnutí na podporu odporu	Zastřešující organizace několika

¹⁸⁶ Hecker 2012, s. 208.

¹⁸⁷ Hecker 2012, s. 209.

<i>de soutien à la résistance du peuple palestinien)</i>	palestinského lidu	palestinských hnutí, vzniklo v roce 2006 ¹⁸⁸
<i>Plateforme des ONG françaises pour la Palestine</i>	Platforma francouzských nevládních organizací pro Palestinu	Sdružuje kolem třiceti aktivistických skupin, podporována francouzským ministerstvem zahraničí, vznikla v roce 1993 ¹⁸⁹
<i>SOS Racisme</i>	SOS Rasismus	Protirasistické hnutí, blízké PS, vzniklo v roce 1984
<i>UAVJ (Une autre voix juive)</i>	Jiný židovský hlas	Volné sdružení cca 1500 signatářů stejnojmenného manifestu z roku 2003 – Židů, kteří nesouhlasí s příliš proizraelskými postoji CRIF.
<i>UEJF (Union des étudiants juifs de France)</i>	Unie židovských studentů ve Francii	Organizace židovských studentů, věnuje se boji proti rasismu a antisemitismu ve školách všech stupňů, vznikla v roce 1944
<i>UJFP (Union juive française pour la paix)</i>	Francouzská židovská unie pro mír	Ultralevicové hnutí vzniklé v roce 1994
<i>UJRE (Union des juifs pour la résistance et l'entraide)</i>	Unie židů pro odboj a vzájemnou pomoc	Původně odbojová organizace vznikla v roce 1943, dnes blízká levici, odmítá spojovat židovství z bezpodmínečnou podporou Izraele
<i>UPJF (Union des patrons et professionnels juifs de France)</i>	Unie francouzských židovských zaměstnavatelů a odborníků	Zaměřená na hájení politických zájmů svých členů, blízká pravici ¹⁹⁰ . Vznikla v roce 1997

¹⁸⁸ Hecker 2012, s. 208.

¹⁸⁹ Hecker 2012, s. 209.

¹⁹⁰ Hecker 2012, s. 138.

8.2. Politické strany

Francouzské politické strany V. republiky relevantní pro předkládaný výzkum

EELV (<i>Europe Ecologie Les Verts</i>)	Evropa, ekologie, Zelení
FN (<i>Front national</i>)	Národní fronta
LCR (<i>Ligue communiste révolutionnaire</i>)	Revoluční komunistická liga
LO (<i>Lutte ouvrière</i>)	Dělnický boj
MPF (<i>Mouvement pour la France</i>)	Hnutí za Francii
NPA (<i>Nouveau parti anticapitaliste</i>)	Nová antikapitalistická strana
PG (<i>Parti de gauche</i>)	Levicová strana
PAS (<i>Parti Anti-Sioniste</i>)	Antisionistická strana
PCF (<i>Parti communiste français</i>)	Komunistická strana Francie
PS (<i>Parti socialiste</i>)	Socialistická strana
RPR (<i>Rassemblement pour la République</i>)	Shromáždění pro republiku
SFIO (<i>Section française de l'Internationale ouvrière</i>)	Francouzská sekce Dělnické internacionály ¹⁹¹
UMP (<i>Union pour un mouvement populaire</i> ¹⁹²)	Unie pro lidové hnutí
UDF (<i>Union pour la démocratie française</i>)	Unie pro francouzskou demokracii ¹⁹³

¹⁹¹ Název francouzské socialistické strany mezi roky 1905-1969.

¹⁹² Strana vznikla před volbami v roce 2002 na podporu kandidatury Jacquesa Chiraca pod názvem Unie pro prezidentskou většinu (*Union pour la majorité présidentielle*). Zkratka UMP byla následně zachována, ale název změněn na Unie pro lidové hnutí (*Union pour un mouvement populaire*).

¹⁹³ Zanikla v roce 2007, kdy se integrovala do nové strany – Demokratické hnutí (*Mouvement démocrate, MoDem*).

9. Prameny a literatura

Seznam pramenů a literatury je rozdělen do pěti částí. První tři (9.1., 9.2. a 9.3.) tvoří prameny ke kapitolám 4.3. a 5.3., přičemž zvlášť jsou uvedeny projevy prezidentů a monografie, jejichž analýza tvoří gros této práce, a zvlášť články v tisku a periodících. Naším záměrem je oddělit texty, které tvoří objekt analýzy, od těch, které nás odborně vedou ve výzkumu dané problematiky. Následuje část 9.4. věnovaná teoretickým zdrojům a další rozšiřující literatuře. Poslední části přehledu obsahují reference k oficiálním vládním materiálům (9.5.), odkazy na články v tištěných periodících (9.6.) a internetové zdroje (9.7.).

9.1. Primární zdroje – projevy

- Chirac, Jacques. (1995) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, prononcé lors des cérémonies commémorant la grande rafle des 16 et 17 juillet 1942. *Fondation Chirac*. 16. 7. 1995. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Comm%C3%A9moration-rafle-Juillet-1995.pdf> [cit. 28. dubna 2012].
- Chirac, Jacques. (1996) Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, prononcée devant le Conseil législatif palestinien. *Fondation Chirac*. 23. 10. 1996. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Palestine-23-octobre-1996.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Chirac, Jacques. (2001a) Palais de l'Elysée, le 11 septembre 2001 (intervention télévisée). *Le Monde*. 11. 9. 2001. Citováno z http://www.lemonde.fr/societe/article_interactif/2007/05/15/les-discours-de-jacques-chirac_910136_3224_5.html [cit. 28. dubna 2011].
- Chirac, Jacques. (2001b) Intervention télévisée de M. Jacques Chirac, Président de la République, à propos du 11 septembre et de l'action militaire en Afghanistan, le 16 novembre 2001. *Fondation Chirac*. 16. 11. 2001. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/10/Intervention-t%C3%A9vis%C3%A9-vis%C3%A9e-de-M.-Jacques-Chirac-le-16-novembre-2001.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Chirac, Jacques. (2002) Déclaration de M. Jacques Chirac au soir du premier tour de l'élection présidentielle (campagne électorale pour l'élection présidentielle). *Fondation Chirac*. 21. 4. 2002. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp->

- [content/uploads/2010/04/Apr%C3%A8s-le-premier-tour-de-l%C3%A9lection-pr%C3%A9sidentielle.pdf](http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Apr%C3%A8s-le-premier-tour-de-l%C3%A9lection-pr%C3%A9sidentielle.pdf) [cit. 27. dubna 2011].
- Chirac, Jacques. (2003a) Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, lors de la conférence „contre le terrorisme pour l'humanité“. *Fondation Chirac*. 22. 9. 2003. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Contre-le-terrorisme-22-09-03.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2003b) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion du débat national sur l'avenir de l'école. *Fondation Chirac*. 20. 11. 2003. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/D%C3%A9bat-national-sur-lavenir-de-l%C3%A9cole.pdf> [cit. 29. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2003c) Discours relatif au respect du principe de laïcité dans la République. Mercredi 17 décembre 2003. *Centre National de documentation Pédagogique*. 17. 12. 2003. Citováno z <http://www2.cndp.fr/laicite/pdf/chirac.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2004a) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, prononcée lors du dîner d'Etat donné en l'honneur du Président de l'Etat d'Israël et de Mme Moshe KATSAV. *Fondation Chirac*. 16. 2. 2004. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Israel-16-02-04.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2004b) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion de son déplacement dans la Haute-Loire. *Fondation Chirac*. 8. 7. 2004. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Chambon-sur-Lignon.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2005a) Discours, par visio-conférence, de M. Jacques Chirac, Président de la République, devant le Forum économique mondial de Davos. *Fondation Chirac*. 25. 1. 2005. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Davos-26-janvier-2005.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2005b) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion de l'installation de la Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité [HALDE]. *Fondation Chirac*. 23. 6. 2005. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Cr%C3%A9ation->

- [de-la-haute-autorit%C3%A9-de-lutte-contre-les-discrimi%E2%80%A6.pdf](#) [cit. 29. dubna 2011].
- Chirac, Jacques. (2005c) Déclaration de M. Jacques Chirac, Président de la République, aux Français. *Fondation Chirac*. 14. 11. 2005. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Les-%C3%A9v%C3%A8nements-des-banlieues.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2005d) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République française, à l'occasion du Sommet euro-méditerranéen de Barcelone. *Fondation Chirac*. 28. 11. 2005. Citováno z http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/bARCELONE-28_11_05.pdf [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2006a) Allocution de Monsieur Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion de la réception en l'honneur du Comité pour la mémoire de l'esclavage. *Fondation Chirac*. 30. 1. 2006. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Comm%C3%A9moration-de-labolition-de-lesclavage.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2006b) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République à l'occasion de la cérémonie nationale organisée à l'occasion du centenaire de la réhabilitation d'Alfred Dreyfus. *Fondation Chirac*. 12. 7. 2006. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Centenaire-de-la-r%C3%A9habilitation-dAlfred-Dreyfus.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2007a) Présentation des vœux de Jacques Chirac pour 2007 le 1er janvier 2007. *Territorial.over-blog.fr*. 1. 1. 2007. Citováno z <http://territorial.over-blog.fr/article-23155648.html> [cit. 28. dubna 2011].
 - Chirac, Jacques. (2007b) Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République française, à l'occasion de la cérémonie nationale en l'honneur des Justes de France. *Fondation Chirac*. 18. 1. 2007. Citováno z <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Comm%C3%A9moration-des-Justes-de-France-au-Panth%C3%A9on.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
 - Sarkozy, Nicolas. (2006) *Témoignage*. Paris: XO Editions.
 - Sarkozy, Nicolas. (2008a) Une nouvelle politique pour les banlieues. Discours de M. le Président de la République française. *Le Figaro*. 8. 2. 2008. Citováno z http://www.lefigaro.fr/assets/pdf/Politique_banlieues-1.pdf [cit. 28. dubna 2011].

- Sarkozy, Nicolas. (2008b) Dîner annuel du CRIF. Allocution de monsieur le Président de la République française. *Le Monde*. 13. 2. 2008. Citováno z http://www.lemonde.fr/politique/article/2008/04/28/discours-de-nicolas-Sarkozy-au-diner-annuel-du-crif-le-13-fevrier-2008_1038752_823448.html [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008c) Dîner d'Etat offert en l'honneur de M. Shimon PÉRÈS, Président de l'Etat d'Israël. Discours de M. le Président de la République française. *Elysée*. 10. 3. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-1938.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008d) Journée de commémoration nationale des mémoires de la traite négrière, de l'esclavage et de leurs abolitions. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 10. 5. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-6195.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008e) Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 22. 6. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2033.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008f) Discours à la Knesset. *Elysée*. 22. 6. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2036.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008g) Dîner d'Etat offert par M. Shimon PÉRÈS, président de l'Etat d'Israël. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 23. 6. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2035.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008h) Communauté française de Jérusalem. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 23. 6. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2034.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008ch) Allocution devant les milieux d'affaires français et israéliens. *Elysée*. 24. 6. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2037.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008i) Ouverture du Sommet de Paris pour la Méditerranée. Discours de M. le Président de la République française. *Elysée*. 13. 7. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2067.pdf> [cit. 2. února 2012].
- Sarkozy, Nicolas. (2008j) Commémoration du massacre de Maillé. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 25. 8. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2075.pdf> [cit. 8. srpna 2012].

- Sarkozy, Nicolas. (2008k) XVIe Conférence des ambassadeurs. Discours de M. le Président de la République française. *Elysée*. 27. 8. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2078.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008l) Visite en France de Sa Sainteté le pape Benoît XVI. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 12. 8. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2085.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2008m) Fondation Elie WIESEL pour l'Humanité. Discours de M. le Président de la République française. *Elysée*. 22. 9. 2008. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-2090.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2009) Conférence sur le soutien à l'économie palestinienne pour la reconstruction de Gaza. Allocution de M. le Président de la République française. *Elysée*. 2. 3. 2009. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-6451.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2010a) Discours de M. le Président de la République à Grenoble. Prise de fonction du nouveau préfet. *Elysée*. 30. 7. 2010. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-9399.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2010b) XVIIIème Conférence des ambassadeurs (25-27 août). Allocution d'ouverture de Nicolas Sarkozy (25 août 2010, Palais de l'Elysée). Discours de M. le Président de la République. *France diplomatie*. 25. 8. 2010. Citováno z <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-ministres-et-le-ministere/evenements-11561/conference-des-ambassadeurs/precedentes-conferences/xviii-conference-des-ambassadeurs/article/allocution-d-ouverture-de-nicolas> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2010c) 4ème anniversaire de Gilad Shalit. Message du Président de la République, Nicolas Sarkozy. *Elysée*. 28. 8. 2010. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-9480.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2010d) Discours de M. le Président de la République au Vatican. *Elysée*. 8. 10. 2010. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-9803.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2010e) Allocution lors du 40ème anniversaire de la Chambre de commerce franco-arabe. M. le Président de la République. *Elysée*. 22. 11. 2010. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-10074.pdf> [cit. 28. dubna 2011].

- Sarkozy, Nicolas. (2011a) Les vœux du Président aux autorités religieuses. Discours de M. le Président de la République. *Elysée*. 7. 1. 2011. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-10366.pdf> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2011b) Dîner annuel du CRIF: retrouvez le discours du Président. Discours de M. le Président de la République. *La ligue de l'enseignement*. 9. 2. 2011. Citováno z http://www.laicite-laligue.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=927 [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2011c) Emission télévisée sur TF1. *Elysée*. 2011. Citováno z <http://www.elysee.fr/president/mediatheque/videos/2011/fevrier/emission-televisee-sur-tf1-nicolas-Sarkozy.10631.html> [cit. 28. dubna 2011].
- Sarkozy, Nicolas. (2011d) Discours du Président à l'occasion du 66ème anniversaire de la victoire des Alliés le 8 mai 1945 et de la fin de la seconde guerre mondiale. *Veronis*. 8. 5. 2011. Citováno z <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-05-08/Sarkozy> [cit. 1. září 2012].
- Sarkozy, Nicolas. (2011e) Discours du Président à l'occasion de la journée commémorative des mémoires de la traite, de l'esclavage et de leurs abolitions, au Jardin du Luxembourg. *Dailymotion*. 10. 5. 2011. Citováno z http://www.dailymotion.com/video/xin6cr_abolition-de-l-esclavage-journee-de-memoire_news [cit. 8. srpna 2012].

9.2. Primární zdroje – debata (monografie)

- Adler, Alexandre. (2004) *L'odyssée américaine*. Paris: Grasset.
- Adler, Alexandre – Goldnadel, Gilles William. (2008) *Conversation sur les sujets qui fâchent*. Paris: Jean-Claude Gawsewitch Éditeur.
- Allali, Jean-Pierre. (2002) *Les habits neufs de l'antisémitisme. Anatomie d'une angoisse*. Paris: Desclée de Brouwer.
- *Antisémitisme: l'intolérable chantage. Israël-Palestine, une affaire française?* (2003) Paris: La Découverte.
- Attal, Sylvain. (2004) *La Plaie. Enquête sur le nouvel antisémitisme*. Paris: Editions Denoël.

- Attali, Jacques. (2005) Israël, un peuple ou une nation ? In Attali, Jacques a kol. (éds.). *Israël, les juifs, l'antisémitisme*. Paris: Les Editions de l'Atelier, Les Editions Ouvrières, s. 63-83.
- Barnavi, Elie. (2002) *Lettre ouverte aux Juifs de France*. Paris: Stock, Bayard.
- Barnavi, Elie – Rosenzweig, Luc. (2002) *La France et Israël: Une affaire passionnelle*. Paris: Perrin.
- Barrot, Adrien. (2007) *Si c'est un Juif. Réflexions sur la mort d'Ilan Halimi*. Paris: Michalon.
- Benbassa, Esther. (2003) *La République face à ses minorités*. Paris: Mille et une nuits.
- Benbassa, Esther. (2006) Le contentieux né de la décolonisation. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 47-50.
- Benbassa, Esther. (2007) *La souffrance comme identité*. Paris: Fayard.
- Bernard, Paul. (2003) Sionisme et citoyen. In Union des étudiants juifs de France. *Sionisme expliqué à nos potes*. Paris: Editions de La Martinière, s. 163-189.
- Birnbaum, Pierre. (2005) *Prier pour l'État. Les Juifs, l'alliance royale et la démocratie*. Paris: Calmann-Lévy.
- Birnbaum, Pierre. (2010) *Face au pouvoir*. Paris: Galilée.
- Boniface, Pascal. (2003) *Est-il permis de critiquer Israël?* Paris: Robert Laffont.
- Boniface, Pascal. (2005) L'Antisémitisme et la France. In Attali, Jacques a kol. (éds.). *Israël, les juifs, l'antisémitisme*. Paris: Les Editions de l'Atelier, Les Editions Ouvrières, s. 31-61.
- Boniface, Pascal. (2006) Le temps de l'action. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 23-27.
- Boniface, Pascal. (2007) *Lettre ouverte à notre futur(e) Président(e) de la République sur la rôle de la France dans le monde*. Paris: Armand Colin.
- Boniface, Pascal – Schemla, Élisabeth. (2006) *Halte aux feux. Proche-Orient, antisémitisme, médias, islamophobie, communautarisme, banlieues...* Paris: Flammarion.
- Boutih, Malek. (2005) Combattre l'antisémitisme, c'est travailler à notre propre liberté. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 195-201.

- Bové, José a kol. (2002) *Retour de Palestine. Campagne civile pour la protection du peuple palestinien*. Paris: Mille et une nuits.
- Brauman, Rony. (2002) La diplomatie du faible au fort. In Bové, José a kol. *Retour de Palestine. Campagne civile pour la protection du peuple palestinien*. Paris: Mille et une nuits, s. 7-10.
- Brauman, Rony – Finkelkraut, Alain. (2008) *La discorde. Israël-Palestine, les Juifs, la France. Conversations avec Élisabeth Lévy*. Paris : Mille et une nuits, Editions Flammarion.
- Brenner, Emmanuel. (2002) Introduction. In Brenner, Emmanuel (éd.). *Les Territoires perdus de la République: Antisémitisme, racisme et sexisme en milieu scolaire*. Paris: Mille et une nuits, s. 13-77.
- Brenner, Emmanuel. (2004) „France, prends garde de perdre ton âme“. *Fracture sociale et antisémitisme dans la République*. Paris: Mille et une nuits.
- Cabanel, Patrick. (2006) *La haine des Juifs à son paroxysme. Les Clés de l'actualité : La Shoah*. Toulouse: Milan Presse.
- Camus, Jean-Yves. (2006) *Extrémismes en France: Faut-il en avoir peur ?* Toulouse: Editions Milan.
- Costa-Lascoux, Jacqueline. (2005) L'intrusion du Proche-Orient à l'école. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 205-219.
- Daniel, Jean (2003). *La prison juive: Humeurs et médiations d'un témoin*. Paris: Odile Jacob.
- del Valle, Alexandre. (2002) *Le totalitarisme islamiste à l'assaut des démocraties*. Paris: Les Syrtes.
- Draï, Raphaël. (2002) *Sous le signe de Sion. L'antisémitisme nouveau est arrivé*. Paris: Editions Michalon.
- Encel, Frédéric. (2005) Israël, sionisme, conflit israélo-palestinien: pour en finir avec les fantasmes. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 38-64.
- Eytan Freddy. (2005) *La France, Israël et les Arabes: le double jeu?* Paris: Jean Picollec Éditeur.
- Eytan, Freddy. (2009) *Sarkozy, le monde juif et Israël. Mariage d'amour ou de rasion?* Monaco. Editions Alphée, Jean-Paul Bertrand.

- Farbiaz, Patrick. (2006) *Les Verts et le conflit israélo-palestinien. Compte-rendu de la conférence le 23 mars 2006 à Paris*. Paris: Association France Palestine Solidarité.
- Finkielkraut, Alain. (2003a) Le sionisme face à la religion de l'humanité. In Trigano, Shmuel (éd.). *Le sionisme face à ses détracteurs*. Paris: Editions Raphaël, s. 161-170.
- Finkielkraut, Alain. (2003b) *Au nom de l'Autre. Réflexions sur l'antisémitisme qui vient*. Paris: Gallimard.
- Gabizon, Cécilia – Weisz, Johan. (2006) *OPA sur les Juifs de France. Enquête sur un exode programmé 2000-2005*. Paris: Bernard Grasset.
- Geisser, Vincent. (2003) *La nouvelle islamophobie*. Paris: La Découverte.
- Ghiles-Meilhac, Samuel. (2006) *Le Monde Diplomatique et Israël 1954-2005. Histoire moderne de l'État juif à travers un journal français de référence*. Paris: Editions du Manuscrit.
- Ghiles-Meilhac, Samuel. (2011) *Le CRIF. De la Résistance juive à la tentation du lobby. De 1943 à nos jours*. Paris: Robert Laffont.
- Giniewski, Paul. (2003) Sionisme et arabisme, hier et aujourd'hui. In Trigano, Shmuel (éd.). *Le sionisme face à ses détracteurs*. Paris: Editions Raphaël, s. 45-62.
- Giniewski, Paul. (2005) *Antisionisme: le nouvel antisémitisme*. Turquant: Cheminements.
- Giniewski, Paul. (2008) *Israël et l'Occident. Obscurités et clartés*. Turquant: Cheminements.
- Goldnadel, Gilles William. (2001) *Le nouveau bréviaire de la haine. Antisémitisme & antisionisme*. Paris: Editions Ramsay.
- Greilsammer, Ilan. (2005) Peut-on écrire une histoire „objective“ du conflit israélo-palestinien? In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 115-134.
- Guigue, Bruno. (2002) *Proche-Orient: La guerre des mots*. Paris, Budapest, Torino: L'Harmattan.
- Hayoun, Maurice-Ruben. (2005) *Écoute Israël, écoute France*. Paris: Armand Colin.
- Hessel, Stéphane. (2010) *Indignez-vous !* Montpellier: Indigène éditions.
- Hue, Robert. (2006) Allocution d'ouverture. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 15-21.

- Chemla, David. (2006) Face à la tentation de repli communautaire, nécessaire reconnaissance de l'Autre. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 51-55.
- Klein, Théo. (2002) *Le Manifeste d'un Juif libre*. Paris: Editions Liana Levi.
- Klein, Théo. (2006) Favoriser un véritable dialogue. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 61-64.
- Klein, Théo. (2008) *Sortir du ghetto*. Paris: Editions Liana Levi.
- Klugman, Paul. (2003a) Le sionisme et les potes. In Union des étudiants juifs de France. *Sionisme expliqué à nos potes*. Paris: Editions de La Martinière, s. 27-43.
- Klugman, Paul. (2003b) En guise de postface. Sioniste et propalestinien. In Union des étudiants juifs de France. *Sionisme expliqué à nos potes*. Paris: Editions de La Martinière, s. 243-253.
- Konopnicki, Guy. (2002) *La faute des Juifs*. Paris: Balland.
- Konopnicki, Guy. (2009) *La banalité du bien. Contre le culte des différences*. Paris: Editions Hugo & Cie.
- Laurens, Henry. (2006) *La Palestine et la France de 1917 à nos jours*. Paris: Association France Palestine Solidarité.
- Lellouche, Philippe. (2008) *J'en ai marre d'être juif, j'ai envie d'arrêter*. Paris: Le Cherche midi.
- Levaï, Ivan. (2006) *Israël, mon amour*. Paris: Seuil.
- Lévy, Bernard-Henri. (2003a) Le sionisme, la guerre, la paix. In Union des étudiants juifs de France. *Sionisme expliqué à nos potes*. Paris: Editions de La Martinière, s. 13-26.
- Lévy, Bernard-Henri. (2003b) *Qui a tué Daniel Pearl?* Paris: Editions Grasset, Fasquelle.
- Lévy, Elisabeth – Ménard, Robert. (2009) *Les Français sont-ils antisémites?* Paris: Editions Mordicus.
- Mardam-Bey, Farouk. (2010) En guise d'introduction. Du général de Gaulle à Nicolas Sarkozy: continuité et ruptures. In Mardam-Bey, Farouk (éd.). *Sarkozy au Proche-Orient*. Paris: Actes Sud, s. 11-27.
- Morin, Edgar. (2006) *Le monde moderne et la condition juive*. Paris: Editions du Seuil.

- Naccache, Albert. (2008) *Contre Israël. De l'amour de la Palestine à la haine des Juifs*. Turquant: Cheminements.
- Noiriél, Gérard. (2007) *À quo sert „l'identité nationale“?* Marseille: Agone.
- Ravenel, Bernard. (2006) L'impact de la cause palestinienne dans la société française. In Boniface, Pascal – Maso, Pierre (éds.). *Les perspectives de paix au Proche-Orient*. Paris: IRIS, Dalloz, s. 65-72.
- Rosenbaum, Alexis. (2006) *L'antisémitisme*. Rosny: Bréal.
- Rosenzweig, Luc. (2005) *Lettre à mes amis propalestiniens*. Paris: Editions de La Martinière, Doc en stock.
- Sarfati, Georges-Elia. (2004) L'Antisionisme, un antisémitisme „politiquement correct“. In Gerstenfeld, Manfred – Trigano, Shmuel (éds.). *Les habits neufs de l'antisémitisme en Europe*. Paris: Editions Cafe Noir, s. 55-71.
- Segré, Ivan. (2009) *La réaction philosémite. Ou la trahison des clercs*. Fécamp: Nouvelles Editions Lignes.
- Shahid, Leila – Warschawski, Michel – Vidal, Dominique. (2006) *Les banlieues, le Proche-Orient et nous*. Paris: Les Editions de l'Atelier, Editions Ouvrières.
- Schnapper, Dominique. (2005) Toujours en revenir à l'universalisme républicain. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal. s. 183-193.
- Sibony, Daniel. (2003) *Proche-Orient. Psychanalyse d'un conflit*. Paris: Seuil.
- Sieffert, Denis. (2004) *Israël-Palestine, une passion française*. Paris: La Découverte.
- Sieffert, Denis. (2010) La „Sarkozye“ médiatique et intellectuelle. In Mardam-Bey, Farouk (éd.). *Sarkozy au Proche-Orient*. Paris: Actes Sud, s. 125-143.
- Taguieff, Pierre-André. (2002) *La nouvelle judéophobie*. Paris: Mille et une nuits.
- Taguieff, Pierre-André. (2004) *Prêcheurs de haine. Traversée de la judéophobie planétaire*. Paris: Mille et une nuits.
- Taguieff, Pierre-André. (2005) Mythes antijuifs contemporains: diabolisation d'Israël et imaginaire du „complot sioniste mondial“. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 65-84.
- Tarnero, Jacques. (2001) Préface: Israël, coupable par nature? In *(Nouveaux) visages de l'antisémitisme. Haine-passion ou haine historique?* Paris: NM7 éditions.

- Trigano, Shmuel. (2002) *L'Ébranlement d'Israël. Philosophie de l'histoire juive*. Paris: Seuil.
- Trigano, Shmuel. (2003) Le sens du sionisme aujourd'hui. In Trigano, Shmuel (éd.). *Le sionisme face à ses détracteurs*. Paris: Editions Raphaël, s. 9-13.
- Trigano, Shmuel. (2005) *Les Frontières d'Auschwitz. Les ravages du devoir de mémoire*. Paris: Librairie Générale Française.
- Trigano, Shmuel. (2006) *L'avenir des Juifs de France*. Paris: Grasset.
- Union des étudiants juifs de France – SOS Racisme. (2002) *Les Antifeujs. Le Livre blanc des violences antisémites en France depuis septembre 2000*. Paris: Calmann-Lévy.
- Velilla, Philippe. (2010) *Les Juifs et la droite. Israël et la diaspora entre Netanyahu, Sarkozy et Obama*. Paris: Editions Pascal.
- Vidal, Dominique. (2003) *Le mal-être juif. Entre repli, assimilation & manipulations*. Marseille: Agone.
- Vidal, Dominique – Bourtel, Karim. (2005) *Le mal-être arabe. Enfants de la colonisation*. Paris: Agone.
- Weill, Nicolas. (2004) *La République et les antisémites*. Paris: Grasset.
- Weill-Reynal, Guillaume. (2005) *Une haine imaginaire? Contre-enquête sur le „nouvel antisemitisme“*. Paris: Armand Colin.
- Wieviorka, Michel. (2005) *La tentation antisémite. Haine des Juifs dans la France d'aujourd'hui*. Paris: Robert Laffont.
- Wieviorka, Michel. (2008) *L'Antisemitisme est-il de retour?* Paris: Larousse.

9.3. Primární zdroje – debata (periodika a internetové zdroje)

- Balibar, Étienne. (2004) Universalité de la cause palestinienne. In *Le Monde diplomatique*, květen 2004.
- Bensoussan, Georges. (2010a) Éditorial. In *Revue d'histoire de la Shoah. Enseigner l'histoire de la Shoah: France 1950–2010*. N° 193, červenec/prosinec 2010. Paris: Mémorial de la Shoah, s. 5-18.
- Bensoussan, Georges. (2010b) L'enseignement de la Shoah dans l'éducation nationale française (1945-1990). In *Revue d'histoire de la Shoah. Enseigner l'histoire de la Shoah: France 1950–2010*. N° 193, červenec/srpen/prosinec 2010. Paris: Mémorial de la Shoah, s. 129-150.

- Boniface, Pascal. (2001) Lettre à un ami israélien. *Le Monde*. 4. 8. 2001. Citováno z <http://www.iris-france.org/Tribunes-2001-08-04.php3> [cit. 28. srpna 2012].
- Buffet, Marie-George. (2005) La connaissance de l'Autre : un chemin pour la paix. *La revue internationale et stratégique*. N° 58, léto 2005, s. 16-22.
- Camus, Jean-Yves. (2005) Un conflit instrumentalisé par les communautaristes. *La revue internationale et stratégique*. N° 58, léto 2005, s. 78-85.
- Darmon, Muriel. (2007) Du paradoxe identitaire au paradoxe dialectique: genèse d'un nouveau culte. *Controverses*. No 4, únor 2007, s. 16-45.
- Debré, Régis – Gauchet, Marcel. (2005) Débat Gauchet-Debray: Cherchons République désespérément. *Nouvel Observateur*. *Gauchet.blogspot.fr*. 15. 12. 2005. Citováno z <http://gauchet.blogspot.fr/2006/03/dbat-gauchet-debray-cherchons.html> [cit. 28. srpna 2012].
- Hanaz, Katy. (2010) L'enseignement de la Shoah dans les écoles juives. In *Revue d'histoire de la Shoah. Enseigner l'histoire de la Shoah: France 1950–2010*, N° 193 (červenec/srpen 2010). Mémorial de la Shoah, s. 175-203.
- Kotek, Joël. (2006) De l'antisionisme comme nouvelle judéophobie: tentatives d'explications. *Les Cahiers du Libre Examen: Antisionisme Antisémitisme*. N° 43, s. 39-47.
- Laferrère, Armand. (2003) Est-il permis de soutenir Israël? In *Commentaire*. N° 104 (hiver 2003-2004), s. 933-940.
- Laferrère, Armand. (2006) The Huguenots, the Jews, and Me. A tale of French philo-Semitism. *Azure*. N° 26 (autumn 5767).
- Lefebvre, Barbara. (2010) L'enseignement de l'histoire de la Shoah dans le secondaire: État des lieux et perspectives. In *Revue d'histoire de la Shoah. N° 193 (juillet/décembre 2010): Enseigner l'histoire de la Shoah: France 1950–2010*. Mémorial de la Shoah, s. 109-128.
- Lévêque, Thierry. (2008) L'historien Henry Rousso critique l'idée de Sarkozy sur la Shoah. *Reuters France*. 15. 2. 2008. Citováno z <http://fr.reuters.com/article/topNews/idFRCHE52790320080215> [cit. 12. července 2012].
- Levin, Kenneth. (2007) Les Juifs, les Israéliens et le psychisme de la personne maltraitée. *Controverses*. No 4, únor 2007, s. 374-393.
- Lévy, Bernard-Henri. (2002) Les incendiaires des âmes. *Le Point*. 12. 4. 2002.

- Lifshitz-Krams, Anne. (2009) Les médias et Israël du Salon du Livre au soixantième anniversaire. *Controverses*. č. 10 (březen 2009), s. 68-121.
- Macina, Menahem. (2004) Guillotine médiatique pour des sites pro-Israéliens. *UPJF.org*. 5. 4. 2004, Citováno z <http://www.upjf.org/fr/2010-guillotine-m%C3%A9diatique-pour-des-sites-pro-isra%C3%A9liens,-m.-macina.html> [cit. 11. července 2012].
- Saya, Irène. (2010) Que peut-on enseigner de la Shoah dans une classe de philosophie? 1969-2003: Un itinéraire. In *Revue d'histoire de la Shoah. Enseigner l'histoire de la Shoah: France 1950–2010*. N° 193 (červenec/prosinec 2010). Mémorial de la Shoah, s. 263-288.
- Siona. (2004) Nous Sommes sionistes et fars de l'être. *Le Monde*. 13. 2. 2004.
- Smolar, Piotr. (2006) L'affaire Halimi ou l'adieu à la nation. *Le Monde*. 4. 3. 2006.
- Taguieff, Pierre-André. (2011) Hessel et la rhétorique de l'indignation. *UPJF.org*, 7. 7. 2011. Citováno z <http://www.upjf.org/fr/4131-hessel-et-la-rhetorique-de-l%E2%80%99indignation-par-pierre-andre-taguieff.html> [cit. 2. října 2012].
- Tarnero, Jacques. (2009) L'Imaginaire d'une relation: „l'Orient compliqué“ du Quai d'Orsay. *Controverses*. No 10 (březen 2009), s. 32-47.
- Trigano, Shmuel. (2007) Les „Juifs non juifs“ d'Isaac Deutscher à l'épreuve du temps présent. *Controverses*. N° 4, s. 46-57.
- Trigano, Jacques. (2009) Journal parisien de la guerre de Gaza. In *Controverses*. No 10 (březen 2009), s. 268-273.
- Weill, Nicolas. (2003) En France, ces intellectuels qui disent „oui“ à la guerre. *Le Monde*. 20. 3. 2003.

9.4. Monografie

- Abitbol, Michel. (1989) *Les deux terres promises: les juifs de France et le sionisme, 1897-1945*. Paris: O. Orban.
- Almond, G. A. – Verba, S. (éds.). (1963) *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Allouche-Benayoun, Joelle. (1989) Israël dans le discours de populations juives de France: 1969-1986. In Bensimon, Doris – Pinkus, Benjamin. *Les Juifs de France, le sionisme et l'État d'Israël II*. Beersheva: l'Université Ben Gourion du Negev. s. 379-389.

- Annaan, Kofi A. – Wiesel, Elie. (2006) *Confronting Anti-Semitism*. New York: Ruder Finn Press.
- Aouragh, Miriyam. (2012) *Palestine online: Transnationalism, the Internet and the Construction of Identity*. London, New York: I. B. Tauris.
- Arendtová, Hannah. (1996) *Původ totalitarismu I-III*. Praha: OIKOYMENH.
- Aron, Raymond. (2007) *Essais sur la condition juive contemporaine*. Paris: Editions Tallandier.
- Azria, Régine. (2003) France/États-Unis: les diasporas juives entre solidarité et inquiétude. In Dieckhoff, Alain – Levau, Rémy (éds.). *Israéliens et Palestiniens: La guerre en partage*. Paris: Baland.
- Bachtin, Michail M. (1980) *Román jako dialog*. Praha: Odeon.
- Baron, Xavier. (1984) *Les Palestiniens, un peuple*. Paris: Le Sycomore.
- Barša, Pavel. (2011) *Paměť a genocida: Úvahy o politice holocaustu*. Praha: Argo.
- Barša, Pavel – Baršová, Andrea. (2005) *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- Barša, Pavel – Císař, Ondřej. (2008) *Anarchie a řád ve světové politice: Kapitoly z mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
- Barša, Pavel – Fulka, Josef. (2005) *Michel Foucault: politika a estetika*. Praha: Dokořán.
- Bat Ye'or¹⁹⁴. (2001) *Islam and Dhimmitude: Where Civilizations Collide*. Madison: Fairleigh Dickinson University Press.
- Benbassa, Esther. (2000) *Histoire des Juifs de France*. Paris: Seuil.
- Bensimon, Doris – Pinkus, Benjamin. (1987, 1989) *Les Juifs de France, le sionisme et l'Etat d'Israël: actes du colloque international. (Vol 1, Vol 2)* Paris, Jerusalem: Langues'O, Université Ben Gourion.
- Bensoussan, Georges. (2004) *Antisemitism in French Schools: Turmoil of a Republic. Analysis of Current Trends in Antisemitism n° 24*. Jerusalem: Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, The Hebrew University of Jerusalem.

¹⁹⁴ Vlastním jménem Gisèle Littman.

- Birnbaum, Pierre (éd.). (1990) *Histoire politique des Juifs de France*. Paris: Presses de la Fondation nationale des science politiques.
- Bordes-Benayoun, Chantal – Schnapper, Dominique. (2008) *Les mots des diasporas*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- Bourseiller, Christophe. (2002) *La nouvelle extrême droite*. Monaco: Editions du Rocher.
- Bruckner, Pascal. (1983) *Le Sanglot de l'homme blanc. Tiers-Monde, culpabilité, haine de soi*. Paris: Editions du Seuil.
- Brzezinski, Zbigniew. (2004) *Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta.
- Campbell, David. (1999) *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. Mineapolis: University of Mineapolis.
- Colombani, Jean-Marie. (2002) *Tous Américains ? Le monde après le 11 septembre 2001*. Paris: Fayard.
- Conan, Éric – Rousso, Henry. (1994) *Vichy, un passé qui ne passe pas*. Paris: Fayard.
- Cukierman, Roger. (2008) *Ni fiers ni dominateurs*. Paris: Editions du moment.
- CVPR-PO [Le Comité de vigilance pour une Paix réelle au Proche-Orient]. (2007) *Le traitement par les médias français du conflit israélo-palestinien: Table ronde au Sénat*. Paris: Le Scribe l'Harmattan.
- Čejka, Marek. (2005) *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Centrum strategických studií.
- *Česká zahraniční politika – perspektivy změn po volbách 2010*. (2010) Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, Europeum.
- Dančák, Břetislav – Mareš, Miroslav. (2000) *Zahraniční politika politických stran v České republice, Maďarsku, Polsku a na Slovensku*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Dayan, Daniel. (2005) Grands récits cherchent illustrations: l'imaginaire documenté au Proche-Orient. In Encel, Frédéric – Keslassy, Éric (éds.). *Comprendre le Proche-Orient. Une nécessité pour la République*. Rosny-sous-Bois: Editions Bréal, s. 157-179.
- De Gaulle, Charles. (1970) *Discours et Messages*. 5. vol., Paris: Plon.
- Dershowitz, Alan. (2003) *The Case for Israel*. New Jersey: John Wiley & Sons.

- Deutsch, Karl. W. (2003) Růst národů: některé opakující se vzorce politické a sociální integrace. In: Hroch, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 54-70.
- Doležal, Bohumil. (2010) *Události: Fejetony 2004-2010*. Praha: Plus.
- Dray, Joss – Sieffert, Denis. (2002) *La guerre israélienne de l'information*. Paris: La Découverte.
- Drulák, Petr. (2004) *Metaphors Europe lives by: language and institutional change of the European Union*. Habilitační práce. Praha: Univerzita Karlova.
- Drulák, Petr. (2008a) *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál.
- Drulák, Petr. (2008b) Identifying and assessing metaphors: discourse on EU reform. In Carver, T. – Pikalo, J. (éds.): *Political Language and Metaphor: Interpreting and changing the world*. London and New York: Routledge, s. 105-118.
- Drulák, Petr. (2010) Úvod. In Drulák, Petr – Handl, Vladimír and kol. (eds.). *Hledání českých zájmů: Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Drumont, Édouard. (1888) *La France juive*. Paris: Editions populaires.
- Epstein, Simcha. (2004) The Nine Children of Abu Ali: French Press Blunders and the Israeli Palestinian Conflict. In *Antisemitism International 2004*. Jerusalem: The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, The Hebrew University of Jerusalem.
- Erikson, Erik H. (1973) *Identität und Lebenszyklus: Drei Aufsätze*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Eytan, Freddy. (1974) *La presse française pendant la guerre de Kippour*. Paris.
- Fairclough, Norman. (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman. (2003) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fallaci, Oriana. (2002) *La Rage et l'Orgueil*. Paris: Plon.
- Finkelkraut, Alain. (1980) *Le Juif imaginaire*. Paris: Seuil.
- Finkelstein, Norman G. (2006) *Průmysl holocaustu. Úvahy o zneužívání židovského utrpení*. Praha: Dokořán.
- Fiske, John. (1987) *Television Culture*. London: Routledge.
- Foster, Arnold – Epstein, Benjamin R. (1974) *The New Anti-Semitism*. New York: McGraw-Hill Book Company.

- Foucault, Michel. (2002) *Archeologie vědění*. Praha: Herrman & synové.
- Gellner, Ernest. (2006) *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Gilbert, Martin. (1987) *The Holocaust: the Jewish tragedy*. Gasgow: Collins.
- Giniewski, Paul. (1978) *Simone Weil ou la haine de soi*. Paris: Berg International.
- Gombár, Eduard. (2001) *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. Praha: Karolinum.
- Gong, Gerrit. (1984) *The Standard of „Civilization“ in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Guzzini, Stefano. (2003) Constructivism and the role of institutions in international relations. *COPRI Working. Paper 1-25/2003*. Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute.
- Halbwachs, Maurice. (2009) *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hamar, Eleonóra. (2008) *Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hansen, Lene. (2006) *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. London: Routledge.
- Harris, André – de Sédouy, Alain. (1979) *Juifs & Français*. Paris: Grasset.
- Havelka, Miloš. (2001) *Dějiny a smysl: obsahy, akcenty a posuny „české otázky“ 1895-1989*. Praha: NLN.
- Havelka, Miloš. (1995) *Spor o smysl českých dějin 1895 – 1938*. Praha: Torst.
- Haymann, Emmanuel. (2006) *L'antisémitisme en littérature. Pour en finir avec les clichés, les préjugés ou la haine*. Lausanne, Paris: Favre.
- Hayoun, Maurice-Ruben. (1990) Introduction. In Lessing, Theodor. *La haine de soi: Le refus d'être juif*. Paris: Berg International Éditeurs, s. 7-21.
- Hecker, Marc. (2005) *La défense des intérêts de l'État d'Israël en France*. Paris: L'Harmattan.
- Hecker, Marc. (2012) *Intifada française? De l'importation du conflit israélo-palestinien*. Paris: Ellipses Marketing.
- Hendl, Jan. (2008) *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Homoláč, Jiří. (1996) *Intertextovost a utváření smyslu v textu*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum.

- Homoláč, Jiří. (2009) *Internetové diskuse o cikánech a Romech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.
- Houellebecq, Michel. (2008) *Platforma*. Praha: Garamond.
- Hroch, Miroslav. (2009) *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Chevalier, Yves. (1988) *L'Antisémitisme. Le Juif comme bouc émissaire*. Paris: Le Cerf.
- Chevalier, Yves. (1989) L'Évolution de la perception d'Israël par les Juifs de France 1967-1987. In Bensimon, Doris – Pinkus, Benjamin (éds.). *Les Juifs de France, le sionisme et l'État d'Israël II*. Beersheva: l'Université Ben Gourion du Negev. s. 413-429.
- Kassir, Samir – Mardam-Bey, Farouk. (1992) *Itinéraires de Paris à Jérusalem. La France et le conflit israélo-arabe (tome 1: 1917-1958)*. Paris: Calmann-Lévy/Les livres de la Revue d'études palestiniennes.
- Kayat, David – Spire, Antoine. (2005) *France-Israël les medias en question*. Bordeaux: Le Bord de l'eau.
- Kellermann, Alfred E. – Siehr, Kurt – Einhorn, Talia. (1998) *Israel among the Nations*. The Hague: Kluwer Law International.
- Kopeček, Michal. (2008) In Search for „National Memory“. The Politics of History, Nostalgia and the Historiography of Communism in the Czech Republic and East Central Europe. In Kopeček, Michal (ed.). *Past in the Making. Historical Revisionism in Central Europe after 1989*. Budapest, New York: CEU Press, s. 75-96.
- Kristeva, Julia. (2008) *Polyfonie – významy, pohlaví, světy*. Břeclav.
- Křeček, Jan. (2009) Mediální obraz zahraničí a zahraniční politiky České republiky. In Kořan, Michal and kol. *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Laor, Yitzhak. (2007) *Le nouveau philo-sémitisme européen et le „camp de la paix“ en Israël*. Paris: La Fabrique éditions.
- Las, Nelly. (2010) *Secularism, Feminism, and Antisemitism: The Islamic Veil in France*. Jerusalem: The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, The Hebrew University of Jerusalem.
- Lazar, David – Rémond, René. (1972) *L'opinion française et la naissance de l'Etat d'Israël: 1945-1949*. Paris: Calmann-Lévy.

- Lessing, Theodor. (1990) *La haine de soi: Le refus d'être juif*. Paris: Berg International Éditeurs.
- Lévy, Valensi – Eliane Amado – Halpérin, Jean – World Jewish Congress, French Section. (1971) *Israël dans la conscience juive; données et débats. VIIe et IXe colloques d'intellectuels juifs de langue française organisés par la Section française du Congrès juif mondial*. Paris: Presses universitaires de France.
- Lichtenstein, Juliette. (2003) *Permanence du discours sur Israël: La presse française, des négociations de Madrid aux accords d'Oslo 2003*. Paris: Observatoire du monde juif.
- Linklater, Andrew. (1998) *The transformation of political community: ethical foundations of the Post-Westphalian era*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Lipstadtová, Deborah. (2006) *Popírání holocaustu. Silící útok na pravdu a paměť*. Praha: Paseka.
- Maatoug, Fredj. (1998) *La gauche française et la question palestinienne de 1948 à 1982. Thèse de doctorat d'histoire*. Tunis: Faculté des Science Humaines et sociales de Tunis.
- Mansour, Dramé. (2012) *Poésie de la Négritude – Une revendication identitaire*. Paris: L'Harmattan.
- Marcus, Paul. (2008) *60 ans d'amours contrariées: Relations franco-israéliennes de 1848 à aujourd'hui*. Paris: Le Cherche-midi.
- Martin, Pierre. (1996) *Le vote Le Pen: électorat du Front national*. Paris: Notes de la Fondation Saint-Simon.
- Mayer, Nonna. (2002) *Ces français qui votent Le Pen*. Paris: Flammarion.
- Mead, Walter Russell. (2001) *Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World*. New York: Alfred A. Knopf.
- Mearsheimer, John – Walt, Stephen. (2009) *Le lobby pro-israélien et la politique étrangère américaine*. Paris: La Découverte.
- *Narrating Palestinian Nationalism. A study of the new Palestinian textbooks*. (2002) Washington: Middle East Media Research Institute.
- Nečas, Vlastimil. (2009) Média a politika: Analýza zahraničního zpravodajství českých médií. In Kořan, Michal and kol. *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

- Nicault, Catherine. (1992) *La France et le sionisme 1897-1948: Une rencontre manquée?* Paris: Calmann-Lévy.
- Noiriél, Gérard. (2007) *Immigration, antisemitisme et racisme en France (XIXe – XXe siècle. Discours publics, humiliations privées.* Paris: Fayard.
- Novick, Peter. (2000) *The Holocaust in American Life.* New York: Mariner Books.
- Onuf, Nicolas. (1989) *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations.* Columbia: University of South Carolina Press.
- Ottolenghi, Emanuele. (2012) *Autodafé: Evropa, Židé a antisemitismus.* Praha: Academia.
- Pavlincová, Helena a kol. (1994) *Slovník judaismus, křesťanství, islám.* Praha: Mladá fronta.
- Pryce-Jones, David. (2006) *Betrayal. France, the Arabs, and the Jews.* New York: Encounter Books.
- Pryce-Jones, David. (2007) *Un siècle de trahison. La diplomatie française et les Juifs, 1894-2007.* Paris. Editions Denoël.
- Punch, Keith F. (2008) *Úspěšný návrh výzkumu.* Praha: Portál.
- Richard, Michel. (2008) *Sarkozy, l'homme qui ne savait pas faire semblant.* Paris: Larousse.
- Ringmar, Erik. (1996) *Identity, Interest and Action. A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosenbaum, Ron (ed.). (2004) *Those who forget the Past. The Question of Anti-Semitism.* New York: Random House.
- Rucker, Laurent. (2001) *Stalin, Izrael a Židé.* Praha: Rybka Publishers.
- Said, Edward W. (1997) *Covering Islam. How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World.* New York: Vintage Books.
- Sarrazin, Thilo. (2010) *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen.* München: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Sartre, Jean-Paul. (1965) *Anti-Semite and Jew.* New York: Schocken Books.
- Schahadat, Shamma. (1999) Intertextovost: čtení – text – intertext. In Pechlivanos, Milto – Rieger, Stefan – Struck, Wolfgang – Weitz, Michael (eds.). *Úvod do literární vědy.* Praha: Herrmann a synové.

- Schoenfeld, Gabriel. (2004) *The Return of Anti-Semitism*. San Francisco: Encounter Books.
- Schor, Ralph. (2005) *L'Antisémitisme en France dans l'entre-deux-guerres*. Bruxelles: Editions Complexe.
- Soffer, Ovadia. (1989) La Communauté juive en France et les relations franco-israéliennes. In Bensimon, Doris – Pinkus, Benjamin. *Les Juifs de France, le sionisme at l'État d'Israël II*. Beersheva: l'Université Ben Gourion du Negev, s. 431-443.
- Sørensen, Georg. (2005) *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.
- Tazbir, Janusz. (1996) *Protokoly sionských mudrců. Pravda nebo podvrh*. Olomouc: Votobia.
- Van Dijk, Teun A. (1995) Discourse analysis and Ideology Analysis. In Schaffner, Christina – Wenden, Anita L. (eds.). *Language and Peace*. Dartmouth: Aldershot, s. 17-33.
- Vidal-Naquet, Pierre. (1981) *Les Juifs, la Mémoire, le Présent*. Paris: Maspero.
- Weber, Eugen. (1976) *Peasants into Frenchmen. The Modernization of Rural France, 1870-1914*. Stanford: Stanford University Press.
- Weiner, Robert I. – Sharpless, Richard E. (2012) *Uncertain Future: Voices of a French Jewish Community, 1940-2012*. Toronto: University of Toronto Press.
- Wendt, Alexander. (1998) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Winock, Michel. (2004) *La France et les Juifs de 1789 à nos jours*. Paris: Seuil.
- Wodak, Rut – De Cillia, Rudolf – Reisigl, Martin – Liebhart, Karin. (1999) *The Discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University.
- Wodak, Ruth – Meyer, Michael. (2001) Critical discourse analysis: history, agenda, theory and methodology. In Wodak, Ruth – Meyer, Michael (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage, s. 1-33
- Wolf, Joan B. (2004) *Harnessing the Holocaust. The Politics of Memory in France*. Stanford: Stanford University Press.
- Zola, Émile. (1931) *Žaluji!* Praha: Průlom.
- Zourek, Elia – Moughrabi, Fouad. (1987) *Public Opinion and the Palestine Question*. London, Sydney: Croom Helm.

9.5. *Oficiální dokumenty*

- Constitution de la République française. Constitution du 4 octobre 1958. (Nedat.) *Assemblée nationale*. Nedat. Citováno z <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp> [cit. 23. srpna 2012].
- Communiqué du ministère des affaires étrangères et européennes en date du 3 février 2009 sur la condamnation de la colonisation par Israël de territoires palestiniens en Cisjordanie. *Vie Publique*. 4. 2. 2009. Citováno z <http://discours.vie-publique.fr/notices/092000435.html> [cit. 15. září 2012].
- *Défense et Sécurité nationale. Le Livre blanc*. (2008) Paris: Odile Jacob, La documentation française.
- *La France et l'Europe dans le monde*. (2008) Ministère des affaires étrangères. 28. 6. 2009, Citováno z http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/2LIVREBLANC_DEF.pdf [cit. 29. srpna 2011].
- Les résultats des élections. (2009) *Ministère de l'intérieur*. Citováno z http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_votre_service/elections/resultats [cit. 2. dubna 2012].
- *Pacte européen sur l'immigration et l'asile*. (2009) Conseil de l'Union européenne, 13440/08, ASIM 68. Citováno z <http://register.consilium.europa.eu/pdf/fr/08/st13/st13440.fr08.pdf> [cit. 2. dubna 2012].
- Rufin, Jean-Christophe. (2004) Chantier sur la lutte contre le racisme et l'antisémitisme. Rapport présenté par Jean-Christophe RUFIN, Ecrivain, médecin et responsable de nombreuses associations d'aide humanitaire, Remis à Monsieur le Ministre de l'Intérieur, de la Sécurité Intérieure et des Libertés Locales le 19 octobre 2004, Suite à une lettre de mission en date du 29 juin 2004. *La documentation française*. Citováno z <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/044000500/0000.pdf> [cit. 8. května 2012].

9.6. *Tištěná periodika*

- Adler, Emanuel. (1997) Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 3, s. 319-363.

- Amat, Jean-Marie – Benoit, Yves. (2003) Néo-islamistes. Leur référence: Tariq Ramadan. *L'Express*, 17. 4. 2003.
- Bensimon, Doris. (1974) Congrès juif mondial. In *Archives des sciences sociales des religions*. Vol. 38, No. 38, s. 179-180.
- Drulák, Petr. (2006) Motion, Container and Equilibrium: Metaphors in the Discourse about European Integration. *European Journal of International Relations*, December 2006, vol. 12 no. 4, s. 499-531.
- Joffe, Josef. (2004) Les démons de l'Europe. Antisémitisme et anti-américanisme. *Commentaire*, No 106.
- Kalous, Miroslav. (2010) Oficiální diskurs Íránu ve vztahu k izraelsko-palestinskému konfliktu. *Mezinárodní vztahy*. 2/2010, s. 5-26.
- Kastoryano, Riva. (2010) Minorités et politique étrangère: espace transnational et diplomatie globale. *Politique étrangère*. No 3, s. 579-591.
- Laver, M. – Garry, J. (2000) Estimating Policy Positions from Political Texts. *American Journal of Political Science*. vol. 44, no. 3, s. 619-634.
- March, James G. – Olsen, Johan P. (1998) The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 1998, 52, s. 943-969.
- March, James G. – Olsen, Johan P. (1984) The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*, 1984, 78 (3), s. 734-749.
- Nekvapil, Jiří. (2006) Úvodem k monotematickému číslu „Analýza promluv a textů, analýza diskurzu“. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2006, Vol. 42, No. 2, s. 263-267.
- Simonet, Dominique. (2000) Entretien avec Tariq Ramadan. *L'Express*. 6. 4. 2000.
- Slačálek, Ondřej. (2010) Boj o národ: Obrazy Mnichova ve sporech o českou zahraniční politiku. *Mezinárodní vztahy*, vol 45, no 4.
- Stanley, Liz – Morgan, David. (1993) Editorial Introduction. *Sociology*. 27, 1, s. 1-14.
- Taguieff, Pierre-André. (1989) La nouvelle judéophobie: antisionisme, antiracisme, anti-impérialisme. *Les Temps Modernes*. 45. ročník, n° 520, listopad 1989.
- Trois questions à... Henri Hajdenberg. *Le Monde*. 14. 5. 1999.
- Van Dijk, Teun A. (1993) Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, London, Newbury Park and New Delhi, vol. 4(2), s. 249-283.
- Zakaria, Fareed. (2012) Spor konzervativců o Blízký východ. *Respekt*. No 42.

9.7. Internetové zdroje

- Amiach, Edward. (2007) Edito. Oui... je fais du lobbying... *UPJF.org*. 20. 4. 2007. Citováno z http://www.upjf.org/edito_upjf.jsp [cit. 2. dubna 2012].
- Annan, Kofi. (2005) World Civilisations: "Bridging the World's Divides", BP lecture by Mr. Kofi Annan. *Kofi Annan Foundation*. 22. 2. 2005. Citováno z <http://www.kofiannanfoundation.org/newsroom/speeches/2010/02/world-civilisations-%E2%80%9Cbridging-world%E2%80%99s-divides%E2%80%9D> [cit. 28. srpna 2012].
- Aw, Tash. (2012) Nobel Prize: was Mo Yan the Communist Party's choice? *The Telegraph*. 16. 10. 2012. Citováno z <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/9611769/Nobel-Prize-was-Mo-Yan-the-Communist-Partys-choice.html> [cit. 25. října 2012].
- Backmann, René. (2012) INFO OBS. Présidentielle: quand Copé écrit aux Français d'Israël. *Le nouvel Observateur*. 24. 5. 2012. Citováno z <http://tempsreel.nouvelobs.com/les-off-politiques/20120524.OBS6432/presidentielle-quand-jean-francois-cope-ecrit-aux-francais-d-israel.html> [cit. 28. srpna 2012].
- Boudouin, D. (2008) Hezbollah : Mouvement de résistance référant pour le MDI et son leader Kemi Seba. *Alterinfo*. 22. 8. 2008. Citováno z http://www.alterinfo.net/Hezbollah-Mouvement-de-resistance-referant-pour-le-MDI-et-son-leader-Kemi-Seba_a23062.html [cit. 28. ledna 2010].
- Bouin, Jérôme. (2008) Chambres à gaz, Le Pen persiste. *Le Figaro*. 25. 4. 2008. Citováno z <http://www.lefigaro.fr/politique/2008/04/25/01002-20080425ARTFIG00355-les-chambres-a-gaz-detail-de-la-guerre-le-pen-persiste.php> [cit. 28. října 2012].
- Cahier résultats. Élections européennes. (2004) *Le Monde*. 15. 6. 2004. Citováno z http://medias.lemonde.fr/medias/pdf_obj/sup_elections-europe_040614.pdf [cit. 28. srpna 2012].
- Coroller, Catherine. (2003) Le Crif voit „brun-vert-rouge“. *Libération.fr*. 27. 1. 2003. Citováno z <http://www.liberation.fr/politiques/0101438417-le-crif-voit-brun-vert-rouge> [cit. 28. srpna 2012].
- CRIF (2012). Richard Prasquier: „Si on interdit la circoncision, les juifs quitteront l'Europe“. CRIF. Citováno z <http://www.crif.org/fr/actualites/richard-prasquier->

[%C2%ABsi-interdit-la-circoncision-les-juifs-quitteront-](#)

[1%E2%80%99europe%C2%BB/33740](#) [cit. 2. prosince 2012].

- Dillane, Pascal. (2003) Antisémisme: Langlois répond au Nouvel Obs. *Acrimed*. říjen 2003. Citováno z <http://www.acrimed.org/article1238.html> [cit. 28. srpna 2012].
- Editions internationales (2012) *Le Monde diplomatique*. Citováno z <http://www.monde-diplomatique.fr/int/> [cit. 15. září 2012].
- Fairclough, Norman. (2001) *The Dialectics of Discourse*. *Lancaster University, Department of Linguistics and English Language*. Citováno z www.ling.lancs.ac.uk/staff/norman/2001a.doc [cit. 15. března 2011].
- Fox, Nicholas J. (1995) *Intertextuality and the Writing of Social Research*. *Electronic Journal of Sociology*. Citováno z <http://www.sociology.org/content/vol001.002/fox.html> [cit. 15. března 2011].
- Grass, Günter. (2012) Was gesagt werden muss. *Süddeutsche Zeitung*. 10. 4. 2012. Citováno z <http://www.sueddeutsche.de/kultur/gedicht-zum-konflikt-zwischen-israel-und-iran-was-gesagt-werden-muss-1.1325809> [cit. 22. května 2012].
- Hess-Skandrani, Ginette. (2009) *Palestine, la résistance s'appelle Hamas*. Paris: Collection Manifestes. Citováno z <http://www.plumenclume.net/articles.php?pg=art106> [cit. 2. dubna 2012].
- Jacobs, Andrew – Lyall, Sarah. (2012) After Fury Over 2010 Peace Prize, China Embraces Nobel Selection. *The New York Times*. 11. 10. 2012. Citováno z http://www.nytimes.com/2012/10/12/books/nobel-literature-prize.html?pagewanted=all&_r=0 [cit. 25. října 2012].
- Knowlton, Brian. (2003) Bush Blames Attack on 'Enemies of the Civilized World'. *New York Times*, 19. 8. 2003. Citováno z <http://www.nytimes.com/2003/08/19/international/19CND-PREXY.html> [cit. 5. ledna 2011].
- Koblížek, Tomáš. (2009) Intertextualita: genealogie a smysl pojmu. *iLiteratura*. 21. 5. 2009. Citováno z <http://www.iliteratura.cz/Clanek/24407/intertextualita-genealogie-a-smysl-pojmu> [cit. 14. září 2012].
- L'Europe face au conflit israélo-palestinien. (2011) *Regards d'ailleurs*. 2. 2. 2011. Citováno z <http://journal-regards.com/2011/02/02/leurope-face-au-conflit-israelo-palestinien/> [cit. 8. srpna 2012].

- Laske, Karl. (2002) Le président du Crif dérape sur le vote FN. *Libération*. 23. 4. 2003. Citováno z <http://www.liberation.fr/evenement/0101410637-le-president-du-crif-derape-sur-le-vote-fn> [cit. 2. dubna 2012].
- Lazar, Liliane. (nedat.) Institute for Levinassian Studies. *Bernard-Henri-Lévy.com*. Citováno z <http://www.bernard-henri-levy.com/en/institut-d%E2%80%99etudes-levinassiennes-13632.html> [cit. 17. října 2012].
- Le drame d'un pays. L'attentat de la rue Copernic (1980). (nedat.) *Akadem*. Citováno z http://www.akadem.org/medias/documents/2_attentat-copernic.pdf [cit. 28. srpna 2012].
- Les ultra-sionistes attaquent. (2012) *Le nouvel observateur*. 13. 8. 2012. Citováno z <http://tempsreel.nouvelobs.com/societe/20120809.OBS9320/les-ultra-sionistes-attaquent.html> [cit. 2. září 2012].
- Liauzu, Claude. (nedat.) Un „ministère de l'Immigration et de l'Identité nationale“? *Hermès*. Citováno z <http://www.hermes.jussieu.fr/reploi23022005.php?id=36> [cit. 13. května 2012].
- Mayaffre, Damon – Luong, Xuan. (2003) Les discours de Jacques Chirac (1995-2002). Représentation arborée et généalogie politique. *Histoire&mesure*. No XVIII, 3. 4. 2003. Citováno z <http://histoiremesure.revues.org/831> [cit. 2. dubna 2012].
- MDI. (2008) Le MDI s'allie aux antisionistes juifs de Neturei Karta. Citováno z <http://www.mdi2008.com/le-mdi-sallie-aux-antisionistes-juifs-de-neturei-karta/> [cit. 28. ledna 2010].
- Meunier, Sophie. (2005) Anti-Americanisms in France. *European Studies Newsletter*, vol. XXXIV, nr. 3/4, January 2005 Citováno z <http://www.princeton.edu/~smeunier/Meunier%20CES%20Newsletter%200105.pdf> [cit. 2. prosince 2012].
- Mitterrand, François. (1982) Discours à la Knesset. *Institut François Mitterrand*. 4. 3. 1982. Citováno z <http://www.mitterrand.org/Discours-a-la-Knesset.html> [cit. 2. dubna 2012].
- Netanyahu, Benjamin. (2009) Address by PM Netanyahu at Bar-Ilan University. *Israel Ministry of Foreign Affairs*. 14. 6. 2009. Citováno z http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Speeches+by+Israeli+leaders/2009/Address_PM_Netanyahu_Bar-Ilan_University_14-Jun-2009.htm [cit. 2. dubna 2012].

- Nikander, Pirjo. (2006) Constructivism and Discourse Analysis. *University of Tampere*. Citováno z www.helsinki.fi/sosiaalipsykologia/arkisto/nikander.pdf [cit. 27. července 2011].
- Payot, Marianne. (2011) 2010/2011, le bilan des best-sellers. *L'Express*. 4. 7. 2011. Citováno z http://www.lexpress.fr/culture/livre/2010-2011-le-bilan-des-best-sellers_1008903.html [cit. 7. října 2012].
- Programme du PAS. (2009) *Parti Anti Sioniste*. Citováno z <http://www.partiantisioniste.com/programme> [cit. 2. dubna 2012].
- Qu'est-ce que le domaine réservé? (2009) *Vie publique*. <http://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/institutions/approfondissements/qu-est-ce-que-domaine-reserve.html> [cit. 27. července 2011].
- Sénécal, Didier. (2001) Entretien. Michel Houellebecq. *L'Express*. 1. 9. 2001. Citováno z http://www.lexpress.fr/culture/livre/michel-houellebecq_804761.html [cit. 2. dubna 2012].
- Schiffer, Daniel Salvatore. (2011) BHL en Libye ou le narcissisme guerrier. *Marianne*. 2. 8. 2011. Citováno z http://www.marianne.net/BHL-en-Libye-ou-le-narcissisme-guerrier_a209015.html [cit. 2. dubna 2012].
- Staroswiecki, Tauba – Frédérick, Bernard – Lewkowicz, Jacques. (2009) Nous suspendons notre participation au CRIF. *L'Humanité*. 31. 3. 2009. Citováno z <http://www.humanite.fr/node/28914> [cit. 1. června 2012].
- Tristam, Pierre. (2003) "Mission Accomplished" Speech by President Bush on USS Abraham Lincoln. *About.com*. 1. 5. 2003. Citováno z http://middleeast.about.com/od/usmideastpolicy/a/me080921a_2.htm [cit. 21. dubna 2010].
- Une autre voix juive. (2003) *UAVJ*. Citováno z <http://uavj.free.fr/> [cit. 9. června 2012].
- Vie Publique. (nedat.) *Face à face télévisé entre MM. Valéry Giscard d'Estaing et François Mitterrand, lors de la campagne officielle pour le second tour des élections présidentielles, Paris, mardi 5 mai 1981*. Citováno z <http://discours.vie-publique.fr/notices/817005300.html> [cit. 21. října 2012].
- World Jewish Congress. (2012) *France*. <http://www.worldjewishcongress.org/en/communities/show/id/98> [cit. 22. listopadu 2012].

- YouTube (2011a) *Farid Smahi: "Marine Le Pen est financée par l'Etat d'Israël pour faire de l'anti-islamisme"*. 16. 1. 2011. Citováno z <http://www.youtube.com/watch?v=SSwXAhRJ0MY> [cit. 2. října 2012].
- YouTube (2011b) *Dieudonné et Christine Tasin débattent sur l'islamisation fév 2011*. 30. 6. 2011. Citováno z http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=sWMGEYgzYKg#! [cit. 2. října 2012].

10. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Kvalitativní a kvantitativní výzkum	27
Tabulka č. 2: Struktura diskursů	32
Tabulka č. 3: Intertextualita a intertextová spojení	39
Tabulka č. 4: Celkový počet relevantních knižních zdrojů (korpus 1).....	42
Tabulka č. 5: Celkový počet relevantních projevů prezidenta J. Chiraca a N. Sarkozyho (korpus 2)	43
Tabulka č. 6: Vývoj počtu žáků židovských škol 1959-2008.....	50
Tabulka č. 7: Výzkum agentury BVA.....	111
Tabulka č. 8: Prezidenti, premiéři a ministři zahraničních věcí v letech 1995-2012.....	119
Tabulka č. 9: Neokonzervativci, antiimperialisté a republikáni.....	144
Tabulka č. 10: Analýza ideových pozic účastníků společenské debaty.....	145